

nr. 1419.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

6

Ar. 1419

493
2 vol. ant. reliq.
1.68

CASPARI BARTHOLINI
THOM. FIL.
DE
TIBIIS VETERVM
& earum antiquo vsu
LIBRI TRES.
AD
EMINENTISS. PRINCIPEM
CARDINALEM
SIGISMVNDVM
C H I G I.

R O M Æ,
Ex Typographia Pauli Monetæ. MDCLXXVII.

SVPERIORVM PERMISSV.
Sumptibus Benedicti Carraræ ad Pedem Marmoreum.

LIBR. VET. AM.

DE CATH. DECAN. VET.

LIB. VET. AM.

AD

LIBR. VET. AM.

CONGREGATIONE

SIGISMUNDVM

CHIGI

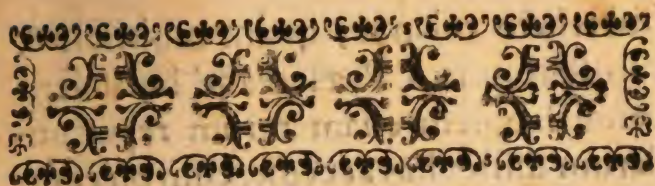

LIB. VET. AM.

LIBR. VET. AM.

LIBR. VET. AM.

LIBR. VET. AM.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
CARDINALI
SIGISMUNDO
CHIGI

CASPARI BARTHOLOINVS

Felicitatem.

N Antiquitate indaganda haud-
quaquam par labori gloria Scri-
ptorem sequitur. Etenim de
rebus à nostra memoria remotis, quæ
fugitiuo æuo se tacitè subduxerunt, cõ-
mentari, diuersa ab alijs artibus lege
constat, in quibus proprium valet arbi-
trium & suo cuilibet modo euagari licet.
In Antiquitate adornanda tenor qui-
dam obseruandus est, non tam libero &
sibi

sibi relicto calamo, quàm multiscio & vetustati innixo. Præterea ad hunc scribendi laborem etiam rerum reperiundarum difficultas accedit, cum plerumque veluti in alta nocte lateant Antiquitatum vestigia, & si quæ nondum periè-re, in mutis librorum latibulis sepulta iaceant, vel ex tritis marmorum ruderibus ad lucem nouam reuocanda. Ita huic laborum generi non merita contingit gloria, cum in illo nihil nostrum sit præter meram explicationem rerum, quæ iam demum in lucem tanquam nouæ protrahuntur, cùm tamen ipsis, qui se *προσέλυνε* iactabant, Arcadibus interdum antiquiores sint. Earum rectam & veritati omnimodo conformem expositionem inuenire haud facile est, omnibus tamen placere longè difficilius. Nam cum sua cuilibet mens sit, ad cuius iudicium cuncta examinant, si quid illorum opinioni præiudicatæ conforme

afferat

affertur, laudant; contra, si ab ea recedatur, ignorantia atque errore factum existimant. Nihilofecius omni quo Antiquitatis non fuit cura postrema. Res multis retrò seculis obsoletas à vetustatis obliuione & ignobili morte vindicare, & suos inuenit cultores, & Fautores habuit atque Protectores. Inter illos me, sed omnium minimum, profiteor, qui ad Antiquitatem haud exiguo semper studio & amore ductus sum. Inter hos, nempe eius Patronos ac Protectores, Te primo loco numerarem, *Eminentissime Princeps*, nisi iam tum simul & reliqua, quæ sciri possunt, capaci pectore amplexus esses, & ad omnes scientiarum terminos ex Eminentissimo fastigio animū cœlestem demisisses. Vt quicquid illæ solidi habeant, id ex aureo & purpureo ore Tuo hauriri possit. Nam vt alia, omittam, magnum fanè amoris Tui in Naturale studiū, & fauoris in me documentum

mentum hoc interpretor, quod in Eminentissima & florentissima Aula Tua, non semel locum mihi indigno dederis, & admiseris iam partem Anatomies demonstrantem, iam nouas circa eandem aliorum & proprias obseruationes referentem audiueris. Nec Antiquitatis indaginem displicere intellexi. Vnde quemadmodum Græci Veteres ad Cynosargen, & Psylli partus suos serpentibus dijudicandos obtulerunt; ita ego fœtum hunc meum ad limbum Purpuræ Tuæ in humo statutum depono, ex veteri Romanorum ritu, visurus, veluti Aquila dubios natos ad Solem examinat, an partus hic illos Tuos Solares radios ferre possit, & humo tolli atque suscipi dignus sit. Prima hæc fœtus mei supra terram constitutio, non Statinæ Deæ, vt apud Gentiles olim, sed Tibi, *Eminentissime Princeps*, sacra erit, nec aliam cum Ethnicis Leuanam Deam
&

& παιδοτροφίαν aduoco, quæ humo toller.
Natalis dies Libri mei hodie est, Lustri-
cus erit, vbi Tu illum susceperis & no-
men ab Eminentissimo Nomine Tuo
acceperit. Ita mihi hunc ingenij mei
partum tollendi, cum pauperibus olim
educandis, ex *Plinio*, vna ratio erit, *Bo-
nus Princeps*, qui sui fiducia procreatos
augeat, foueat, amplectatur. Et Tibi
ijsdem verbis acclamabo, quibus *Pli-
nius* Traiano suo: *Super omnia est, quod
talis es Traiane, ut sub Te liberos tollere
libeat, expediat.*

Vale, qui inter Purpuratos Patres emi-
nes, *Eminentissime Princeps*, Senatus Ro-
mani non vltimum decus, & diu, anti-
qua & celeberrima stirpe tot virtuti-
bus dignissime, perenna.

Romæ Kal. Februar. MDC. LXXVII.

CASPARVS BARTHOLINVS
THOM. FIL.

LECTORI SVO S.

SI ad genium seculi currentis calamus
instruendus esset, & ea solum affe-
renda, quæ publico palato sapiunt,
iure, fateor, vilis hic meus censebi-
tur labor. Is enim est tempore nostro laborum
delectus, ut qui paulo diligentius in Antiquita-
tem inquisiuit, operam quasi perdidisse videa-
tur, cum Noua magis iam placeant, experi-
mentis nouis in lucem protracta, antea ignota.
Nec ex horum numero me esse diffitebor, qui
antiquos ex Natura latebris errores nouis &
veris experimentis proscribere nituntur; quan-
quam etiam haud raro ad illorum partes tran-
sierim, qui Antiquitatis multifariam eruditio-
nem nouis studijs & laboribus illustrent. Ego
sanè in hoc foro tacuissē potius, nec cum his
lucubrationibus iam Romæ prodyssem, nisi ad
id compulsus fuissē à Clarissimo Amico Fran-
cisco Nazario, Viro omnibus notissimo ob
omnigenam eruditionem, quam etiā eius publi-
cæ Ephemerides Literatorum hic indies loquun-
tur,

tur, tantam librorum cuiuscunque scientiæ & linguæ varietatem tamq; distinctam notitiam complectentes, ut singularia eorundem quæ ipse laboriose solus perstringit, clarius & solidius ab ipsis seorsim auctoribus haberi nequeat. Illi postquam communicaueram ea, quæ de Tibijs Veterum & earum Antiquo usu, ex utriusq; linguæ Auctoribus frequenti lectione opere non translaticia adnotaueram, Romano prælo non indigna iudicavit, & protinus me simul atque Typographum in vota sua faciles habuit. Non enim exigua hæc Antiquitatis pars est ad quam sic satis multa pertinere præsens Volumen ostendit. Feci verò ut solent peregrinantes, qui non promiscuè quæcunq; oculis subiiciuntur, sed elegantiora quædam admirantes condunt, reponuntq; in memoriam. Ita ego quæ de hac materia, latè dispersis Auctorum variorum monumentis involuta habere potui, cum delectu & iusti ordinis necessariâ ratione congeffi. Subtilem verborum singulorum crisin, nonnullis nimis familiarem, sponte subterfugi, nec præter rem & modum in alios sedulus, eos imitari studui, qui censoria virgula superbientes suis obeliscis omnes confodiunt, & reliquos præ se contemnunt. Mihi certè omnes applaudentes nec habiturus sum,
nec

*nec opto , acquiescam si bonorum consensum
meruerim. Hippomachus Tibicen, apud A Elia-
num , discipulo suo cum aberraret ab arte inter
canendum , & nihilominus plausum auditorum
assequeretur, feriens eum baculo, dixit, Perpe-
ram cecinisti , nam aliàs hi tibi non applau-
derent . Scilicet haud difficile est, communem
populi auram captare; at non omnibus datum
est ab ijs solum approbari, qui rectum iudicium
ferre possunt . Ita felicius , ex monitu Fabij ,
procedunt artes, si soli artifices de ipsis iudicant.
Nec sanè alij in iudicium admittendi sunt, quàm
qui incorruptè iudicare , vel norunt , vel ve-
lint. Rectè Caius Lucillius olim dixit, neque
se ab indoctissimis neque doctissimis legi velle,
quod illi nihil intelligerent , hi plus fortasse
quàm ipse. Tu Lector, qui me plus sapis, Vale
& indulge .*

*Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag.
Sac. Pal. Apost.*

I. de Angelis Archiep. Vrbin. Vicesg.

Imprimatur .

*Fr. Raimundus Capisuccus Ord. Prædicat.
Sac. Pal. Apost. Mag.*

ELEN-

ELENCHVS CAPITV M.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. De Tibia, ad quam Musices partem apud
Veteres pertinebat.

II. Nominis Tibiæ origo & Synonyma.

III. De Inuentoribus Tibiarum.

IV. De Materia Tibiarum.

V. Tibiarum Forma, earumque Partes.

VI. Tibiarum species & varia discrimina.

VII. De Arte Tibias inflandi.

VIII. Tibiarum sonus.

IX. De Modis Numerisque Tibiarum.

X. A quibus ars Tibias inflandi exercita &
apud quos in vsu.

LIBRI SECVNDI.

CAP. I. Tibiarum vis ad variè afficiendos animos,
eosque vel concitandos vel molliendos.

II. Tibiæ vsus in Curatione Morborum.

III. Tibia in Regum Inauguratione.

IV. Tibia in Triumphis.

V. Tibia in Bello.

VI. Tibia in Hymnis & Deorum placationibus
apud Paganos.

VII. Tibia in Sacris & Sacrificijs Gentilium.

VIII. Tibia in Sacris Magnæ Deum Matris.

IX. Tibia in Festis Publicis.

Tibia

- X. Tibia in Ludis, spectaculis, atq; Comœdijs .
 XI. Tibia in Saltatione Pantomimi, Ludij, aliorumque .
 XII. Tibia in Nuptijs & Choreis .
 XIII. Tibia in Conuiuijs .
 XIV. Ad Tibiam factæ Conciones ad populum, Carmina recitata, atque Heroum laudes in conuiuijs & funeribus decantatæ .
 XV. Tibia in Funeribus & Luctu .
 XVI. Tibia Nautica .
 XVII. Tibiarum vis ad commouenda Bruta Animalia .
 XVIII. De Tibijs Mira quædam ab Antiquis tradita, naturali ratione explicata .
 XIX. De Assa Tibia, eiusque cum alijs instrumentis consonantia, Symphonia.

LIBRI TERTII.

CAP. I. De Tibicinibus.

- I I. Marfyæ Tibicinis Fabula .
 III. De rebus quibus vsi Tibicines, Anulo, Tibiarum & lingularum theca, atque Capistro .
 IV. De Vestitu Tibicinum & Scabello .
 V. Tibiarum Fabri .
 VI. De Tibiarum à reliquis instrumentis, quæ oris flatu animantur, differentia . Et primò de Fistula atque Pandurio .
 VII. De Tuba, Concha, Buccina, Cornu, Tibia vtriculari & Pithaulica, organo, & hydraule. Eorumque omnium & Tibiæ in discrimine .

AUTHORES

Qui in Opere citantur, nominantur
& illustrantur.

A

Achilles Tatius
Acron.
Paul Aegineta.
Aelianus.
Aeschylus.
Alexander ab Alex-
andro.
Ambrosius.
Ammonius.
Car. Neap. Antipi-
xes.
Alex. Aphrodisaeus
Appianus Alexan-
drinus.
Apollodorus.
Apollonius Cary-
stius.
Apollonius Citien-
sis, inter Veter.
Chirurgos MS.
in Bibliotheca
Medicæ.
Apuleius.
Arcadius Gramma-
ticus.
Arius.
Aristonetus.
Aristophanes.
Aristoteles.
Iosua Arndus.
Arnobius.
Artemidorus.
Asconius Pedianus
Athenæus.
S. Augustinus.
Auienus.
Cal. Aurelianus.
Ausonius.
B
R. Baba Metfia.
Barthius.
Thom. Bartholinus
Pater.
Basilus.
Bellonius.
Io. Petr. Bellorius.
Benjamin Tudeli-
sis.
Beroaldus.
Biblia Sacra.
Boethius.
Boissardus.
Boxhornius.
Brodæus.
Bulengerus.
C
Callimachus.
Calphurnius.
Capitolinus.
Cartesius.
Io. Bapt. Casalius.
Casaubonus.
Cassiodorus.
Catullus.
Caussin.
Censorinus.

Charisius Gramma-
ticus.
Valer. Chimental-
lius.
Petr. Chrysologus.
Chrysostomus.
Chytræus.
Ciacconius.
Cicero.
Claudianus.
Coldingus.
Columella.
Cointus Smyrnaeus.
Cornelius Nepes.
Gisb. Cuperus.
Curtius.
Cyprianus.
D

Dalecampius.
Dempsterus.
Diodorus Siculus.
Diomedes.
Donatus.
Bapt. Donius.

E

Ennius.
Epictetus.
Epigramm. Veteri
Græc.
Erhardus.
Eugraphius.
Euripides.
Eusebius.

Eustathius.

F

Felix Faber.

Petr. Faber.

Raphael Fabrettus.

Olaus Falconerius.

Fauonius Eulogius.

Oct. Ferrarius.

Festus.

Iul. Firmianus.

Fulgentius.

G

Iac. Gaffarellus.

Galenus.

Io. Galuanus.

Gellius.

Oesnerus.

Glossæ veteres.

Damian. à Goes.

Goltzius.

Gonzales.

Oothofredus.

Oreusius.

Gronovius.

Oruterus.

Guthenius.

Gyraldus.

H

Dionys. Halicar-
nassæus.

Heliodorus.

Heliodorus, inter
Veteres Chi-
rurg. MS in Bi-
blioth. Medica

Heraclides.

Herodianus.

Herodotus.

Hesiodus.

Hesychius.

Hieronymus.

Hippocrates.

Homerus.

Horatius.

Horus Apollo.

Hyginus.

I

Iamblichus.

Iosephus.

Isidorus.

Isocrates.

Hadr. Iunius.

Iuvenalis.

K

Kircherus.

Kirchmannus.

L

Laſtantiuſ.

Dionys Lambinus.

Lampridius.

Chriſtoph. Landi-
nus.

Langiu.

Petr. Laſena.

Conſtant. L'Empe-
reur.

Fortun. Licetus.

Lighfootus.

Liniaſ.

Dionys. Longinus.

Lotichiuſ.

Lucanus.

Lucianuſ.

Lucilliuſ.

Lucretiuſ.

Luſtatiuſ Gramm.

Lycophron.

M

Macrobiuſ.

Hier. Magiuſ.

Antoniuſ Maglia-
bechiuſ.

Maniliuſ.

Mantuanuſ Poeta.

Manuliuſ Paul. F.

Ammian. Marcel-
linuſ.

Mariuſ Viſtorinuſ

Martialiſ.

Martianuſ Capella

Maximuſ Tyriuſ.

Barthol. Mayeruſ.

Meibomiuſ.

Merſennuſ.

Mercurialiſ.

Meurſiuſ.

Anton. Mizalduſ.

Muretuſ.

N

Nanniuſ.

Franciſcuſ Naza-
riuſ.

Paul. Nolan.

Noniuſ Marcelluſ.

Nonnuſ.

O

Oppianuſ.

Oribafiſuſ.

Ouidiuſ.

P

Talladiuſ.

Palmeriuſ.

Pancirolluſ.

Panuiuiuſ.

Papiuſ.

Pafchaliuſ.

Paſſen

Passeratius.

Patricius.

Pausanias.

Petronius.

Philostatus.

Phoedrus.

Pineda.

Pighius.

Pignorius.

Pindarus.

Plato.

Plantus.

Plinius.

Plutarchus.

Politianus.

Pollux.

Polybius.

Po phyrius.

Priscianus.

Propertius.

Prudentius.

Car. Anton à Puteo.

Cassianus à Puteo.

Iunius Philargyrus.

Q

Quintilianus.

R

Pascal. Rabbertus.

Rhodiginus.

Io. Rhodius.

Rittherhusius.

Rosinus.

Rubenius.

Rufus Ephesus.

S

Sallustius.

Salmasius.

Salusianus.

Alexand. Sardus.

Saxo Grammas.

Fortun. Scacchius.

Scaliger.

Schefferus.

SchegKius.

Scholasstes Aristo.

phanis.

Euripedis.

Horatij.

Iu Venalis.

Pindari.

Oasp. Schottus.

Sculietus.

Sculietus.

Seneca.

Seneca Tragicus.

Servius.

Sextus Empiricus.

Sidonius Apolli-

nar.

Silius Italicus.

Smetius.

Solinus.

Sophocles.

Sorani MS. in Bi-

bliotheca Medi-

ca.

Ælius Spartianus.

Iac. Spon.

Stadius.

Stephanus.

Sto.æus.

Strabo.

Stuchius.

Suetonius.

Svidas.

Sylvius Advocatus.

T

Tacitus.

Theocritus.

Theophrastus.

Terentius.

Tertullianus.

Tibullus.

Tomasinus.

Torrentius.

Trebellius Pollio.

Turnebus.

Io. Tzetzes.

V

Varro.

Valerius Flaccus.

Valerius Maximus.

Vegetius.

M. Velferus.

Polyd. Vergilius.

S. Aurel. Victor.

Petr. Victorius.

Vitruvius.

Virgilius.

Flau. Vopiscus.

Fulu. Vrsinus.

X

Xenophon.

Xiphistinus.

CASPARO BARTHOLINO

Patritio Hafniensi

De Tibijs Veterum Scribenti.

CUr vates meminere lyram super astra locatam?
Scilicet hic melius Tibia vestra foret.

*Petrus Andreas Trinchorius
Varro-Nicenus.*

Ad Eundem.

Tibiꝑ origo, sonus, species, discrimen, & vsus,
Quæque fuit virtus, edocet iste Liber.
Cit mentes, Pæana canit, flet funera, morbos
Depellit, placat numina, sacrat hymen,
Regni aditū, mēsasq; hilarat. Quæ non facit? omnis
Te Auctore est veteri, Gaspare, Tibiæ honos.
Illam vt pœniteat se proiecisſe Mineruam,
Et vereor posita ſumat Apollo lyra.

N. F. A.

CASP. BARTHOLINI
THOM. F. DANI

DE

TIBIIS VETERVM

LIBER PRIMVS.

C A P V T I.

*De TIBIA, ad quam Musices partem apud
Veteres pertinebat.*

ON alte repetam regulas omnes Vete-
rum musicas, nec leges illas vsitatas ex
antiquis Musicorum Libris provoca-
bo, id enim esset ex Leda ovo ordiri
bellum Troianum. Pauca de triplici
Musicae genere praemittam, quam in pulsu, voce, &
flatu constare putabant. Musicae tria genera late di-
stinguit Boethius de Music. lib. 1. c. 2. & primam
quidem mundanam facit, secundam vero huma-
nam, tertiam addit in quibusdam constitutam
instru-

instrumentis, ut in citharà vel in Tibijs, cœterisque; quæ cantilenæ famulantur. Vltimam illam quam ad certa instrumenta restringit, partitur secundum diuersitatem administrationis, quæ modo fit intentione ut neruis, modo spiritu, ut Tibijs.

Mundanam illam Musicam agnouit etiam Pythagoras, ut testatur *Maximus Tyrius*, qui illam ex doctrina Pythagoræ admittit, sed diuersam ab ea quam perficiunt instrumenta, nimirum quod cœlum etiam circuitu suo modulationem edat, non autem pulsetur ut lyra, vel infletur, ut tibia. Secunda illa Musices species, quæ humana appellatur *Boethio*, harmonica dicitur *Isidoro*, cuius pars est *ἁρμονική* apud *Gellium* Libr. 16. Capit. 18. quæ longitudo & altitudines vocis metitur, & ea Musici in fundamento artis suæ vtuntur. De hac harmonica Musices parte post *Mersennum* Harmon. Instrum. lib. 2. & *Kircherum* Musurgix Vniuers. lib. 6. P. 3. atque varios Autores Musicos veteres, in quos erudita multa congeffit *Meibomius*, nolo latius euagari & post tot Homeros Iliada scribere, ne noctuas Athenas inferam.

Isidori tantum mentem audire libet de Musica hac triplici, quæ vel ore, vel manu, vel spiritu editur. Ita ille Orig. lib. 2. cap. 18. *Ad omnem autem sonum, qui materies cantilenarum est triformem constat esse naturam. Prima est harmonica, quæ ex vocum cantibus constat. Secunda organica, quæ ex flatu. Tertia rythmica, quæ impulsu digitorum numeros recipit. Nam aut voce editur sonus, sicut per fauces, aut flatu sicut per tubam vel Tibiam; aut impulsu sicut citharâ.*

citharam: aut quodlibet aliud quod percutiendo sonorum est. Ab Isidoro non dissentit ipse Cicero, cum pro Roscio Comædo cantum nominat vocum & neruorum & Tibiarum; atque lib. 2. de Republ. non innuit aliud quam triplicem hanc Musicam; In fidibus ac Tibijs atque cantu ipso ac vocibus concentus est quidam tenendus ex diuersis sonis. Nec aliter interpretor Aelium Spartianum in Seuero: Deinde ex altissimi montis verticē, orbem terrarum Romamque despexit, concinentibus prouincijs lyra, voce, vel Tibia. Quæ tria etiam eleganter coniuncta video à Philostrato in Aristocle: Ἡδονὰς δὲ ὁπῶσαι λυρῶν τε καὶ αὐλῶν καὶ εὐφωνίας εἰσὶ πᾶσας εἰσπηγᾶντο ἐπὶ τὴν διάταξιν; sic enim legendum præeunte magno Salmasio.

In organica tamen Musica adhuc strictior est Cassiodorus, qui lib. de Musica Instrumentorum, musicorum genera tria proponit: Percussionale, Tensibile, Inflatile. Ille rhythmicam quam statuit Isidorus, ita confundit cum organica vt tria inde constituat: Organorum, inquit, aliud percutitur, aliud intenditur, aliud inflatur. Percutiuntur acetabula ænea, vel argentea, unde κρήματα dicta. Tendantur fides, quæ plectro percussæ mulcent aurium sensum. Inflantur Tuba, calami, organa, panduria, & cætera quæ spiritu agitata in sonum vocis animantur. Apud Pollucem lib. 4. cap. 1. tit. 5. Αὐλοὶ καὶ σφύγγες inter ἐμπνεόμενα ὄργανα recensentur, quippè talis organorum fuit olim differentia, vt apud Athenæum Lib. 4. Deipnos. ὄργανα alia sunt ἐντατά, quæ tenduntur fidibus alia ἐμπνεύματα quæ inflantur.

Aristoxenus apud Athenæum instrumenta quæ

tenduntur ijs præfert, quæ implentur, ideo quod hæc tractantur facilius: multos enim absque magistro fistula canere, ludereque tibia veluti pastores. vnde Tibia canere quibusdam vile fuit, & *Arnobius* lib. 2. adu. Gent. cum omnia ad mundi perfectionē redire nec à finibus vtilitatis abscedere dicat, nescit quid de Mulicis, quid de Pantomimis, de cantoribus, tuba, tibia, calamoque statantibus dicat. Cum tamen *Lactantius* de Fals. Sap. lib. 3. cap. 25. musicam cum Philosophia affinitatem habere contendat. Atque *Ephori* dictum quo Musicam ad fraudem & deceptionem inter homines inductam probat, damnat *Polybius* lib. 4. & ex eo *Athenæus* lib. 14. Vnde etiam inter Musicas artes alias Tibia emerfit, & apud *Corn. Nepotem* in *Epaminondæ* virtutibus commemorabatur, saltasse eum commodè, scienterque Tibijs cantasse. Et pretium artis inde elucet, quod *Ismenias* ille Tibicen, qui sibi suisque canere solitus erat, vt ait *Hieronymus*, vel, vt *Cicero*, sibi & Musis, *Corintheta* Tibias septem Talentis emerit, si credimus *Luciano*.

Aliter Romanæ Stoæ Princeps *Epist. 90* *Sapientia*, inquit, altius sedet, nec manus edocet, animorum magistra est. Vis scire quid illa eruerit quidue effecerit? Non indecoros corporis motus, nec varios pertubam ac Tibiam cantus, quibus exceptus spiritus aut in exitu aut in transitu formatur in vocem. Sed hic nodus alibi vindice dignus erit. Nos properamus ad nostra *mutæ* organa, quæ ab *Isidoro* recensentur lib. 2. cap. 21. *Tubæ, calami, fistule, organa, pandoria & us similia instrumenta*. Maximum vero

vero nobis argumentum præbebunt *Tibiæ Veterum*, ex quibus occasione sumpta, his affinia organa reliqua quæ flatu animantur, postea recensebimus, ut illorum & Tibiæ nostræ pateat differentia.

Tibias vero *Veterum* eò tractabimus vberius; quod *Meursius* Filius, qui per hoc argumentum breuibus lineis progressus est, minus Lectorum expectationi satisfecerit. Nam *Bulengerum* de *Theatro*, *Scaligerum* de *Arte Poet.* aliosq. qui *Tibias* non nisi aliud agendo quasi ex occasione examinerunt, non rectè ad hanc lineam vocaueris.

Eruditus quidem *Stephanius* in *Saxonis* lib. 6. in Commentario suo Tractatum de *Tibijs* promisit quem inter schedas certis de causis se afferuare dixit, sed nimium in mora periculum dolemus, quod in medium nondum processerit. De *Tibijs* autem plurimos veterum scripsisse faciliè constat ex frequenti multorum mentione quæ passim occurrit apud *Atheneum* aliosque, quod suis locis videbitur; hic nonnullos ex *Athenæi* lib. 14. afferam, qui vbi de *Magadi* *Tibia* loquitur: *Aristarchus*, inquit, grammaticus *tibiæ* genus esse dicit, contra iudiciū *Aristoxeni* in libris de *Tibicinibus*, ac in libris de *Tibijs* & musicis instrumentis: contra sententiam & *Archestrati* qui libros duos composuit de *tibicinibus*, & *Pyllidis* *Delij*, qui etiam de *tibicinibus* librum edidit, & *Euphranoris*. Et ex eodem *Atheneo* lib. 4. *Euphranor* de *tibijs* librum conscripsit & eisdem *Atchytas*.

CAPVT II.

Nominis TIBIAE origo & synonyma.

Tibia organum musicū *πνευματικὸν* vel *ἐμπνευστὸν*, à prima sua materia denominationem traxit, si fides sit *Isidoro* Origen. lib. 2. cap. 20. qui Tibias appellatas fuisse notat, quod primum de ceruinis tibijs cruribusque hinnulorum fierent: deinde per abusum ita etiam vocatas eas, quæ non de cruribus ossibusque fierent. Aliam vocis originem ex veteribus Gloss. repetit *Coldingus* in Etymolog. Lat. *Tibiæ*, inquit, *propriè de instrumento musico à Tybin, id est, Iuncus, ut innuit Vetus Gloss. ex cuius generibus primum fiebat.* Vtrique denominationi non repugnabo, quia vtramque illam Tibiarū materiam familiarem deprehendo. Non tamen nescius sum ad alias res tractum Tibiarum Nomen. Vt Tibiæ os quod pedi adaptatur apud *Macrobiū* lib. 1. Somn. Scip. cap. 6. & apud *Isidorum* lib. 2. tibiæ humani corporis dicuntur quasi tubæ; sunt enim longitudine & specie similes. Sed ut illa præteream, quæ vbertim ex Anatomicorum & Medicorum monumentis hauriuntur, non me latet Tibiam pro plantæ nomine vsurpari apud *Plutarchum* de Effluv. & Mont. Nominibus, si Latinæ *Turnebi* versionis fides habenda sit, ubi ita: *Nascitur in hoc flumio [Marſya] herba Tibia nomine, quæ ad ventum agitata musicam edit harmoniam, teste Dercyllo lib. 1. Satyr.* Forsan ibi Tibia dicitur pro arundine tibiali ex qua Tibiæ

Tibiæ compactæ sunt, de qua nos postea .

Imo Tibicen ipse, qui apud *Isidorum* dicitur quasi *Tibiarum cantor*, non eiusdem semper est significationis . In *Fragmentis Festi* Tibicines etiam hi appellantur , qui sacerdotes , viri religiosi publice sacra faciunt . Et alibi *Sextus Pomp.* aliam ijs significationem tribuit : quod *Tibicines* etiam in ædificijs dici existimentur à similitudine tibijs canentium , qui ut canentes sustineant ita illi ædificia . Quo sensu commodè explico *Iuvenalem Sat. 3. v. 194.*

Nos urbem colimus tenui Tibicine fultam .

Sed Tibiam pro instrumento Musico exprimendo vsurpant passim Autores Latini . Id tamen noto apud Grammaticos Veteres modo masculina modo fœminina significatione nomē Tibiæ vsurpatum, id quod innuit *Nonius Marcellus* de *Propr. Serm. cap. 3. Tibia gen. fem. Masc. Varro Medio : Quare meas lubidines ac Tibias bilinguos .* Non tamen semper ad vnum hoc tibiæ nomen restringebantur , sed ut alia , quæ suo loco occurrunt , præteream , quia è loto arbore interdum facta est , lotos dicitur apud *Ovidium* de *Tibia lib. 4. Fast.*

. . . . Sed me sonus æris acuti

Terret, & horrendo lotos adunca sono .

Ita quæ ex buxo fuit Tibia , Buxum nominarunt , non addita denominatione Tibiæ . *Claudianus de Rapt. Proserp. v. 209.*

Non buxus, non æra sonant . . .

Ovid. lib. 14. Metam.

. . . . tinnitibus æra pulsæ

Æris, & inflati complevit murmure buxi .

Atque hæc appellatio Tibiæ ipsis familiaris, qui sacra Cybeles describunt. *Valer. Flaccus* lib. 1.

Obruit Ideam quantum Tuba martia Buxum .
Virgilius lib. 19. *Aeneid.*

Tympana vox buxusq; vocat Berecynthia matris
Ideæ.

Buxus hic pro Tibia, quia alijs Berecynthia Tibia, inter quos *Ovidius* lib. 11. *Metam.*

.... inflato Berecynthia Tibia cornu .

De Buxo adhuc *Statius* lib. 9. *Theb.* v. 479.

----- cum Bacchica mugit

Buxus.

Lucretius in hunc locum Tibiam exponit.

Græcis αὐλὸς Tibia dicitur, cuius etymon nos optimè edocebit *Eustathius*, qui in *Iliad.* lib. 17. in hæc verba,

— Αὐλοὶ φόρυγες τε βὸν ἔχον

notat αὐλὸν dici ab αὖω, vel ἄω, idest clamo.

Exinde varios artis terminos recenset *Pollux* Lib.

4. cap. 9. tit. 5. Ἀπὸ μὲν αὐλῶν, αὐλεῖν, ὑπαυλεῖν, κα-
ταυλεῖσθαι, παραυλεῖν, αὐλημα, ἑναυλον, ἑξαυλον, ἑξηυλημένον.

Aliquando Tibia ludentes à Græcis κυρίζειν dice-

bantur, anserim more clangere. Imo tam late in-

Tibiæ denominatione enagarunt Græci, vt à *Suida*

Tibiæ φυσαλίδες vocentur, quod spiritu inflentur.

Nam quare *Pratinas* τινυδὼν tibiam dixit, non

ignoro, & rationem dabo vbi de Nænia & vsti Tibiæ

in funere prolixius commentabor. Nec semper

αὐλὸν de sola dici Tibia *Polluci* crediderim, apud

quem lib. 5. cap. 3. etiam cu spidis pars prope hasti-

le αὐλὸς dicitur.

CAPVT III.

De Inuentoribus TIBIARVM.

TAntus de Inuentore Tibiarum & inuentionis modo inter Autores dissensus, vt facilius inter horologia, quam illos conueniat. Nos alijs primam inuentionem tribuimus & alijs artis perfectionem sensim cultiorem. Inuentores plurimos nominat *Scaliger* de Art. Poët. lib. I. cap. 19. & 20. Et de ijs apud *Athenæum* passim Iliada reperiēs. Non in prima Musices incunabula diligentius inquiram, quandoquidem ex Mose notum *Genes.* 4. v. 21. illam ante diluuium fuisse, cum trinepos Adami Iubal cithara & Tibia canendi artem inuenerit. Quod autem prius ore cecinerint quam organis, multis videri potest *Vossius* lib. de Nat. & Constit. Poët. & de præstantia Musices antiquæ legi meretur *Io. Bapt. Donius* libris tribus editis.

Quod ad Tibiarum attinet inuentores, neutiquā illam laudem sibi Græciam vindicare posse contendit *Scaliger* Poët. lib. I. cap. 19, sed frustra simul ac temere Græcam garrulitatem atque superbiam sibi inuentionem arrogare, cum non solum *Σεπίτνυ* è Libya tibijs canendi primum autorem extitisse velit, sed etiam alios pro se adducat, qui in Phrygia primas tibia agnoscunt, vt Myforum gentem, quæ tibix fuerit peritissima, & Alcmana Poëtam, qui tibiares barbaro nec alio nomine designarit. Casui

B

potius

potius fortuito inuentionem hanc adscribit *Lucretius* lib. 5. calamos nempe à ventis agitados prius sibilum emisisse, ac postea in locis paludosis id à pastoribus obseruatum dedisse occasionem inuentioni; Ita enim ille;

*Vt Zephyri caua per calamorum sibila primum
Agrestes docuere cauas inflare cicutas.*

*Inde minutatim dulces didicisse querelas
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum
Aua per nemora ac syluas, saltusque reperta,
Per loca Pastorum deserta atque otia dia.*

Sunt qui in Libya primum repertas volunt. Sic *Athenæus* Seiriten, è gente Nomadum Libycorum, tibicinum artis inuentorem, primumq; tibia cerealium hymnorum cantorem dicit, lib. 14. Consentit *Eustathius*: Αὐλὸς λιβύς, ὅτι λιβύς τις νομάς αὐλητικὴν πρῶτος ἔρε. Nec aliter *Hesychius*, qui eadem ferè verba habet. *Eustathius* tamen *Iliad.* 17. à Thebis Aegyptijs illas profectas vult: Αὐλοὶ Θηβαίων ἦσαν εὐρημα τῶν κατ' ἄγρυπτον. Tibia Thebanorum erat repertum in Aegypto. Et rursus alibi *Iliad.* 1. Cretæ repertam Tibiam tradit.

Alij ad Deos ipsos inuentionem referunt, vt *Plutarchus* lib. de Music. Apollinem omnis musicæ repertorem iudicat, quæ tibia & fidibus constat. Nec desunt qui Ardalum Vulcani filium autorem opinantur, referente *Cæli Rhodigino* lib. 27. cap. 16. Idem *Lecl. Ant.* lib. 7. cap. 4. Euterpen inuentricem iudicat. Iuxta *Pollucem* lib. 4. Marsyas & Olympus inuenerunt Tibiam, sed Sirites expoliuit. *Strabo* in inuentione addit Silenum, *Geogr.* lib. 10. Σειληνὸν

καὶ Μαρσύαν καὶ Ολυμπόν συναγόντες εἰς ἐν καὶ εὐρητάς
αὐλῶν ἰσορῦντες .

Solius Marsyæ meminit Hyginus : *Quas tibiae ,*
inquit, *Marsyas Oeagri filius unus ex satyris inuenit ,*
quibus assidue commeletando sonum suauiores indies
faciebat . De Marsya hoc discrimen addit Suidas ,
quod illum Tibias ex calamis & ære primum con-
fecisse dicat . Sed vt de Marsya , quem autorem
Tibiæ clamitant , quid rei sit aperiamus . Ille qui-
dem Tibias reperit , sed à Minerua ante inuentas &
abiectas , quam solam nos veram illarum iudica-
mus inuentricem . Hoc sensu facile erit *Claudianum*
explicare lib. 2. in Eutrop.

Hic cecidit Lybicus iactata paludibus olim

Tibia, sedatam cum reddidit umbra Mineruam .

Et Propertium lib. 2. El. 23 :

Hic locus est in quo Tibia docta sonos :

Quæ non iure vado Meandri iacta natasti

Turpia quum faceret Palladis ora tumor .

Eleganter idem persequitur Ouidius Fastor. lib. 6.
de Minerua :

Prima terebrato per rara foramina buxo

Vt daret effeci tibia longa sonos .

Vox placuit, faciem liquidis referentibus undis :

Vidi & virgineas intumuisse genas .

Ars mihi non tanti est valeas mea tibia dixi ,

Excipit abiectam cespite ripa suo .

Inuentam Satyrus primum miratur & vsum

Nescit, & afflatam sensit habere sonum.

Nimirum excogitauit prima Pallas Tibiarum
vsum , sed cum oris deformitatem inflatasque in-

palude vidisset buccas, offensa Tibias abiecit in flumen, quas deinde Marfyas reperit. Sic enim *Fulgentius* lib. 3. Mythol. totam persequitur historiam. Id etiam voluit *Eustathius* in Iliad. 6, qui inuentum quidem Palladis esse Tibiam concedit ex *Philostrato*; sed propter deformitatem oris ex inflatis tibijs, illas abiecit. Idem fecisse Alcibiadem credimus *Plutarcho* in Alcib. *Gellio* lib. 9. cap. 17. & *Hygino* Fab. 165. A Minerva tamen, non tantum ob oris deformitatem, abiectas Tibias, sed quod ad cognitionem animi & scientiæ, quæ Mineruæ attributa est, nihil facerent, coniectura est *Aristotelis* lib. 8. Polit. cap. 6.

Minerva igitur passim pro inuentrice prima Tibiarum habetur, & sic salutatur in Epigrammate Veteri Græco lib. 1. cap. 11. Atque de eadem *Diodorus Siculus*: Εὐρεῖν δὲ καὶ τὴν τῶν αὐλῶν κατασκευὴν καὶ τὴν διὰ τούτων συντελεσμένην μουσικὴν. Quæ & Tibias primum fabricavit, & Musicam, quæ inspiratione harum perficitur. Nec quæ huic inuentioni occasio fuerit ignoro. Scilicet quum Perseus Medusæ caput ope Palladis abscidisset, sorores eius Steno & Euryalis ipsam lugebant: Ex capite lugentium, quod serpentibus erat opertum, sibili erumpebant speciem lugentium exprimentes, quod Pallas animaduertens excogitavit ut eundem sonum Tibijs redderet. Omnia fusè à *Pindaro* decantantur *Pythior. Od. 12*. vbi artem tibiam inslandi, dicit τέχνην

τὰν ποτε

Παλλὰς εφεῦρε δράσειαν Γοργόνων
ἄλιον θρήνον διαπλέξασ' Ἀθάνα. i. ē:

Quam olim Minerva vibratrix hasta excogitavit, audaciam

dacium Gorgonum gemitum perniciosam contexens ,
Et mox :

— Πα'ρθενος αὐ-

λὰν τεύχευ πάμφωτον μέλος .
ῥῥα τῆς Εὐρυάλας
ἐκ παραλιμαῶν γέννων
χρηρδέντα σὺν ἔντεσι μι-
μήσαστ' ἐρικλέγκταν γόν . i. e.

Virgo (Pallas) tibiarnm fabricata est omnisonum me-
los , ut Euryale ex rapacibus genis profusum luctum
imitaretur cum organis . Atque illuc eleganter allu-
dentem reperio Nonnum Dionys. lib. 24.

Μη' δόρακας φλέξῃας ὅθεν σέο γείτονες αὐλοὶ .

Μη' ποτέ σοι μέμψαιτο τετ' φιλόμολπος Αθῆνη ,

Ἡ ποτε Γοργείων ἐλοσηρὸν μίμημα καρήνων ,

Φθεγγομένων , Λίβυν εὐρεν ὁμοζυγέων τύπον αὐλῶν . i. e.

Ne calamos comburas , unde tuæ vicinæ Tibiæ

Ne olim te reprehendat tua cantus amans Minerva :

Quæ olim Gorgonei terribile simulacrum capitis

Disli , libycum inuenit coniunctarum figuram ti-
biarum .

Cæterum quemadmodum plurimæ erant species,
quæ postea suo loco occurrent , & alius aliam
reperit , ita vnicuique sua inuentionis laus debe-
tur . Sic *Plinius* lib. 7. capit. 56. testis est Mar-
syam geminas Tibias , & Midam in Phrygia obli-
quam inuenisse . Alij à Pane plagraulon seu cur-
uam tibiarn repertam aiunt , à Minerva rectam .
Apud *Athenæum* lib. 4. fistulæ , cui vnicus & sim-
plex calamus est , inuentor Mercurius dicitur : eius
verò , quæ multis est compacta calamis , *Silenus* :
illius denique quæ cера glutinatur , *Marsyas* . Cæ-
terum

terum ab alijs Pani tribuitur calamus. *Virgil. Ecl. 8.*

Panaque qui primus calamos non passus inertes.
Propertius lib. 8. Eleg. 2.

Et Calami, Pan Tegeæ, tui.

Præterea quoniam omnibus hæc communis artibus fors, quod ex obscuris exilibusque initijs in melius quotidie crescant, non mirum est si qui rudem & indoctam huius artis infantiam paulatim ad perfectionem maiorem deduxerint, & aliquid inuentis addiderint, si, inquam, illi etiam aliquid sibi deberi velint & inuentores audiri. Ita elegantissime de Hyagni *Apuleius Floridor. lib. 1. Hyagnis fuit, ut fando accepimus, Marsyæ tibicinis pater & magister, rudibus adhuc Musicæ seculis, solus ante alios cantus canere nondum quidem tam flexanimo sono, nec tam pluriformi modo, nec tam multisoratili tibia; quippe adhuc ars ista repertu noua commodum oriebatur. Prorsus igitur ante Hyagnim nihil aliud pleriq; callebant, quam Virgilianus opilio seu bubsequa*

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Quod si quis videbatur paulo largius in arte promouisse, ei quoque tamen mos fuit una tibia velut una tuba personare. Primus Hyagnis in canendo manus discedi nauit: primus duas tibias uno spiritu animauit: primus læuis & dextris foraminibus, acuto tinitu, graui bombo concentum musicum miscuit. De Pronomo Thebano, qui primus tibias inuenit, quæ ad omnimodam modulationem versarentur, idem refert Pausanias in Bæoticis. Quippe ante illum cum tibicen à Phrygio transire vellet ad Lydium, aut à Lydio ad Dorium, tibias mutare opus fuit, ijs sumptis

ptis, quæ unicuique modorum accommodatæ fuere, quod pluribus monet ibidem *Pausanias*, & *Athenæus* lib. 4. De his plura vide apud *Salmasium* *Plin.* Exerc. p. 119. Cum Tibijs canere voce Træzenius Dardanus instituit, referente *Plinio* lib. 7. cap. 56. Et, secundum *Plutarchum* lib. de Mus. Lasus Hermioneus rythmos transferens ad dithyrambicam institutionem, & varios adiungens Tibiarum sonos, magnam in Musica induxit mutationem.

CAPUT IV.

De Materia TIBIARVM.

Hodieque nonnulli illud instrumentum ad vsum reuocant, sed ex ligno tantum. At iam olim ex auro, aurichalco, ceruorum, asinorumque cruribus parabatur, vt legitur apud *Philostratum* lib. 5. de Vit. Apoll. quærente Apollonio à Tibicine, an à materia ex qua Tibia compacta est, sonum habeat: An igitur præterea cani efficit hæc tibia, quod ex auro, aurichalco, aut ceruorum, aut asinorum cruribus compacta sit? Plures ad tibiā materias addit *Iul. Pollux* lib. 4. cap. 9. tit. 6. Ἡ δὲ ὕλη τῶν αὐλῶν, κάλαμος, χαλκός, ἢ λωτός, ἢ πύξος, ἢ κέρας, ἢ ὄσπρην ἐλάφης, ἢ δάφνης τῆς χαμαὶ ξύλης κλάδος, τὴν εὐτεριώνην ἀπερημένον. i.e. Tibiarū autē materia, arūdo, ferrū, lotus, buxus, cornu, aut os elephātis, aut lauri humilioris ramus excauatus. Primo loco nominat κάλαμον velut antiquissimā Tibiarum materiā, quod etiam faciles concedimus ex plurimis veterum edocti, apud quos hāc mate-

materiam frequentem obseruamus. In Orchumenij lacus harundinetis calamus nascitur tibijs vtilissimus auleticus ideo dictus referente *Plinio Natural. Hist. lib. 16. cap. 36. Calamus alius totus concavus, quem syringiam vocant, vtilissimus fistulis, quoniam nihil est ei cartilaginis aut carnis. Orchumenius est continuo foramine peruius, quem auleticum vocant: hic tibijs vtilior, fistulis ille. Ante Plinium Theophrastus postquam de calami huius Tibialis generatione tradidit, formam eius describit, in vniuersum differre ab alijs harundinibus asserens τῷ ἀτροφίᾳ τῆς φύσεως, ἀπλῆστερον γὰρ εἶναι καὶ ἀσαρκότερον. Huius calami duo genera, ζῳίτης, & βομβυκίας. Ex eius vno internodio binæ Tibiæ, dextræ & sinistræ formabantur, vnum quippe internodium in duas partes æqualiter cæsum duas Tibias subministravit æquales, de quibus vide *Theophrastum*. Calamus autem ille ζῳίτης ex quo hæc Tibiarum paria facta, vt aptus esse posset πρὸς ζῳόποιον αὐτῶν crassior esse debuit inundatione locus per biennium manente, quemadmodum ex *Plinio* ad *Solinum* notat *Salmasius*. Sin autem aqua minoris temporis spatio mansisset, calamus inde minus grandiscebatur, minusque propterea idoneus existeret paribus faciendis. Ex eo calamo igitur factitari solitæ bombyces tibiæ, longissimæ, ad inflandum difficiles. *Plinius lib. 16. cap. 36. de lacus Orchumenij aquaticis calamis: Tertia harundo est tibialis calami, quem auleticon dicebant: nono hic anno nascebatur. Cum igitur anno permansit inundatio, proficiunt in aucupatoriam quoque amplitudinem, vocabantur Zeugitæ: contra Bom-**

Bombyciæ maturius reciproco, graciles: fæminarum latiore folio atque candidiore; modica lanugine, aut omnino nulla, spadonum nomine insignibus: hinc erant armamenta ad inclusos cantus: nam silendo & reliquo curæ miraculo, ut venia sit, argento iam potius cani. De eodem Orchomenio lacu calamum Tibijs administrante Strabo lib. 9. hic per interpretem: Ferunt etiam apud Orchomenum terram biatu diductam recepisse Melanem fluvium, qui per agrum Haliarciū fluens, paludem ibi facit, quæ calamum tibijs aptum ibi producit. Et alibi: Sita fuit in arſto loco, inter montem imminemtem & Copaidem paludem, prope Permessum, Olmium & Cacum, qui tibijs aptum calamum edit. In Cephesidis fluviij luo prope Orchomenium calamos pro tibijs crescere innuit Pindarus Pythiorum Ode. 12. vbi de sono Tibiæ:

λεπτὰ διατεσμένον
χαλκῷ δ' ἄμα καὶ δοῦλον,
τοὶ παρὰ καλλιχόρῳ,
ναίοισι πύλει χαρίτων,
Καφροῖδος ἐν τεμένει. i. e.

Tenue transeuntem per as, pariter & calamos, qui exstant apud urbem Charitum, pulchro in loco fundatam Cephesidis in luo. Huc alludit Apuleius, cum arundinem, quæ Psychem alloquitur, Musicæ nutriculam appellat, Metam. lib. 6. Sed inde de fluviio Musicæ suavis nutricula, leni crepitu dulcis aure divinitus inspirata, sic vaticinatur arundo viridis. Quippe ex arundine factam tibiaam ostendit Eustathius Iliad. lib. 7. παλαιὸν δὲ δ' αὐλὸς καὶ πολυειδὲς, καὶ ὡς

ἐπὶ πολὺ καλαμίνης . παρὰ Γούν ἀλεξανδρεῦσιν ἦν μὲν ναυλος
καλάμος , Ὀσίριδος φασιν εὔρημα . *Olim tibia multiformis ,*
et ut plurimum arundinea . Apud Alexandrinos erat ca-
lamus monaulos , Osiridis inuentum . Vbi videmus il-
lum hanc Tibijs materiam communissimam assi-
gnare . Vnde passim apud Græcos calamus pro
Tibia usurpatur . Pindarus , σὺν καλάμοιο δὲ βῶξ δέ-
χονται , cum tibie cantu excipiuntur . Coint . Smyrnis .
Derelict . lib . 6 .

Αυλοῖ τε , λυγροῖσιν ἀρηράμενοι καλάμοισιν .

Tibieque stridulis compacta calamis .

Theocritus Idyll . 6 .

— τὺ γὰρ ποτε ἐκτάσω σύριγγα

καὶ ἀρκεῖ τοι καλάμας αὐλὸν πομπύλῳ ἐνέχοντι . i . α

... *An unquam fistulam possedisti ?*

Non satis est tibi culmo, quæ tua tibia est, sibilare .

Græci aliquid interesse volūt inter δόνακας & καλάμον ,
ὡς λεπτότατος , idest tenuissimus sit ὁ δόναξ , ἀδρὲς δὲ κα-
λάμος , calamus verò confertus & densus . δόναξ μὲν
συρικτᾶϊς χρήσιμος , καλάμος δὲ αὐλητᾶϊς , ait *Eustathius*
Iliados 6 . Ad rem nostram eleganter Theocritus
Idyl . 20 .

— καὶν σύριγγι μελίττω ,

Καὶν αὐλῷ λαλέω , καὶν δόνακι , καὶν πλαγιάυλῳ .

... *Et si fistula canam*

Aut tibia , aut calamo, aut tibia curua .

Vbi aliquid inter hæc omnia admittit discriminis .

Apud Latinos nihil vulgatius , quam sola cala-
mi denominatione tibiam significare . *Calphurnius*
Eclog . 8 .

Incipe si quid habes gracili sub arundine carmen

Com-

*Compositum . Nam te calamos inflare labello
Pan docuit*

Propert. lib. 2. Ecl. 25.

Tu canis umbrosi subter pineta Galefi

Thyrfin & attritis Daphnin arundinibus .

Denique ipse Maro Eclog. 6.

. . . Hos tibi dant calamos , en accipe, Muse ,

Ascreo quos ante seni quibus Ille solebat

Cantando rigidos deducere montibus ornos .

Calamus , desiniente *Isidoro* , proprium nomen est arboris, *Orig. lib. 2. cap. 20. Calamus, nomen est arboris proprium , à calendo idest fundendo voces vocatum .* Apud *Plinium* arundinibus tribuitur , de quibus etiam ex eodem *Natur. hist. lib. 16. cap. 36.* notandum tempus quo cædi solebant , quæ tibijs destinabantur , nimirum tempestiuè sub *Arcturo* , vsque ad *Antigenidem Tibicinem* , cum adhuc simplici musica vterentur . Atque sic præparatæ aliquot post annos vtilis esse incipiebant , tunc quoque multa domandæ exercitatione, vt ait *Plinius* , & canere ipse tibiæ docendæ, comprimantibus se lingulis, quod erat illis theatrorum moribus vtilius . Postquam verò varietas accessit & cantus quoque luxuria , cædi ante solstitia cœptæ . Addit ibidem *Plinius*, olim ex sua quanq; tantum harundine congruere persuasum fuisse : & eam quæ radicem antecesserat , læui tibiæ couenire: quæ cacumen dextræ . Apud *Dores Italicos* καλαμῶνος αὐλὴς tibia ex calaminis , τῆτύρινος tityrinus dicebatur , si credimus *Athenæo lib. 4.*

Et sane posteriori tempore, florente luxu Musicæ & Tibiæ ex auro, argento, ebore &c. apud alios vi-

gente, calamos pastoribus relictos credibile est, qui ad illos carminibus passim certauere. Calphurnius Eclog. 8.

Viximus & versus calamis cantauimus olim.
Virgilius Eclog. 5.

.... Boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere versus.
Et Eclog. 6.

Agrestem tenui meditabor arundine musam.
At rudi adhuc musicæ seculo non mirum est si Pastores etiã è culmo & stipula sibi Tibias parauerint. Vnde de Virgiliano opilione.

Stridenti miserum, stipula disperdere carmen.
Calphurnius Eclog. 1.

... Teretique sonum modulemur auena.
Et Eclog. 3.

Vox & carmen inops, & acerbæ stridor auena.
Catullus lib. 3. Eclog. 4.

Sed perlucenti cantus meditabor auena.
Tibullus lib. 3. Ecl. 1.

Et satur arenti primum est modulatus auena
Carmen.

Denique Maro ipse Eclog. 10.

Carmina Pastoris Siculi modulabor auena.
Auena autem, inquit Seruius, Culmo, stipula: unde rustici cantare consueuerunt,
Alij cicutam eligerunt, de qua Virgilius Ecl. 5.

Hac nos te fragili donabimus ante cicutâ.
Præter has tibiarum materias alias frequentes apud Antiquos reperio. Ex auro & orichalco meminit Philostratus lib. 8. de Vit. Apollon. *Αυλὰς τῶν*
οὐκ

φιλῦτην ἐνδεέτερον ἐργάζεται , ἔτι δὲ χρυσοῦ τε καὶ
 ὀριχαλκοῦ χρῆσθαι. *Tibia* eū qui libenter sacris opera-
 tur facit diuiniorē, nō quod ex auro aut orichalcho fiat.
 Ex argēto *Tibias* apud *Plinium* reperiō lib. 16. c. 36.
 Quod ex ære fuerint patebit ex sacris *Berecynthiæ* ,
 vbi de illis dicemus . *Eburna Tibia* apud *Propertium*
 occurrit lib. 4. Ecl. 6.

Spargite me lymphis carmenque recentibus aris

Tibia Mygdonijs libet eburna Cadis .

Ab *Eustathio* Phœnicibus tribuuntur ἐλεφαντίνιο
 εἰς εἰς *eburnæ tibie* , & illas primum à Phœnicibus
 perfusas fuisse, testem etiam habeo *Athenæum* lib. 4.
 De eburneis *Magius* lib. 1. Miscell. cap. 13. quo sensu
 etiam interpretor illud *Virgilij* *Georg.* 2.

Infans cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Pro tibicine qui in sacrificijs eburnam *Tibiam* in-
 flauit . Aliàs sacrificas *Tuscorum tibias* è buxo
 tradit *Plinius* . Et hoc *tibiæ* genus apud alios etiam
 authores frequens obseruo . *Statius* *Thebaid* lib. 8.
 vers. 221.

... *Gemina æra sonant, Idaæque terga ,*

Et moderata sonum vario spiramine buxus.

Et lib. 4. v. 94.

... *Cum sacra vocant , Idaæque suadet*

Buxus

Scilicet *Buxum* pro *tibia* dicunt , quæ in sacris
 sonabat .

Valer. Flaccus *Argonaut* lib. 2.

... *Sacris hinc ignibus Ida*

Vibrat, & horrifone respondent Gargara buxo .

Sidon. *Apollin. Carn.* 19. v. 202.

Non

*Non hic Dindyma, nec crepante buxo
Curetas Bercynthiam sonantes.*

Statius lib. 2. Theb. v. 663.

.... Celenea committere proelia buxo

Idem Achilleid. lib. 2.

..... Ismenia buxus

Signa dedit .

De tibia hæc omnia intelligi debere, persuadet *Seneca* qui in *Agamemnon* .

Multifora buxo Tibia .

Et ipse *Virgilius* in *Matris Deum* sacris buxum pro tibia agnoscit, *Aen. lib. 9.*

Tympana vos Buxusque vocat Bercynthia Matris.

Idea

Atque idem *Athenæus* libro 4. Etiam in sacris *Bacchi* buxum receptam loquitur *Statius* , & *Lucretius* exponit Tibiam ad versum 480. libro 9. *Thebaid.*

Ex ramo *δάφνης χαμαιζύγκης*, lauri humi serpentis, cui medulla exempta, tibiam factam memorat *Pollux* lib. 4. Et ea *Afros Nomades* cecinisse in *Equorum* pascuis, autor est *Scaliger* *Poet. lib. 1. cap. 4.*

Ex loto ludicras Tibias recenset *Plinius* lib. 16. cap. 36. Et idem confirmat lib. 13. cap. 17. ubi de loto arbore : *Ligno colos niger, ad Tibiarum cantum expetitur .* Eandem Tibiarum materiam agnoscit *Festus* : *Lotos , arboris genus , ex cuius materia frequenter tibiæ fiebant .* Et dictæ ille Tibiæ *ρωτίσσης & ρωτίσσια* si credimus *Eustathio* , qui eas ab *Alexandrinis* factas memorat è ligno *Libyco* , cui loto nomen .

De Tibia ex Sambuca ligno differentem habeo *Isidorum* lib. 2. cap. 20. *Sambuca in musicis species est symphoniarum. Est enim genus ligni fragilis, unde & tibia componuntur.*

Denique ex cornu Tibias fuisse, confirmant *Ceraule*, qui dicebantur *Tibicines*, ita enim apud *Apuleium* lib. 1. Flor. legendum: *monumentarij ceraula*. Et apud *Orosium* lib. 6. de *Nerone*: *ceraulas, citharistas, tragædos, & aurigas sæpe sibi superasse visus est*. Cornua pro tibiis materia habentur à *Nonno Dionys.* lib. 3.

— θυασώσας ἔβρεμον αὐλοῖ

Αὐγες, οὓς κρινὶ κερατοῦός εὐρατο τέχνη

... *Tibiasum olentes fremebant Tibia*

Non iuncte, quas antiqua cornua expoliens inuenit ars. In alijs tamen cornu non totam tibiam constituebat, sed tantum partem, de qua capite sequenti.

Agmen claudent ossæ Tibiæ, quam materiam familiarem obseruo. Et quidem ossa illa varia. E tibijs gruum fuere, authore *Plinio* lib. 16. cap. 37. Ex ceruinis ossibus factam tibiam refert *Barthius Adu.* lib. 33. cap. 21. Et sic etiam *Aristophanes* citatus à *Suida* in voce *οσίνος*. *Eustathio* teste Thebani Aegyptij ex hinnulorum ossibus tibia fecerunt, qui etiam reliquos Græcos docuerunt perhibente *Athenæo* lib. 14. In Græcis Epigramm. lib. 4. cap. 26. num. 13.

Νεβρείων ὁ πόσον σάλπιγγ' ὑπερίσκειν αὐλῶν·

Osses quantum Tuba superat Tibias.

Et huc allussisse credo *Aristophanem* in *Acharnens*.

Τοῖς ὀσίνους εὐσαῖτε τὸν πρόκτον κυρὸς

Osses

Offeis tibijs inspire podicem canis .

Ad rem admodum Callimachus perforari ossa hinnulorum dicit in Hymno Dianæ :

Οὐ γὰρ πω νέβρεια δι' ὅς' ἑα ττερήνοντο ,
Εργων Ἀθηναίης ἐλάφῳ κακόν . i. e.

Nondum hinnulorum ossa perforata erant

Opus Minervæ ex quo Cervis pernities .

Vbi Minervæ hoc opus tribuit , cui etiam tibijs inuentio debetur , vt alibi docuimus . Miror autem quod superstitioni forsan affine , quod non omnia hinnulorum ossa tibijs conuenire putauerint , nam eorum qui casto spina confixi erant ossa tibijs inutilia iudicata sunt . Quod ex *Hesychio* capio : κατὸς ἀκανθα ὑπ' ἧς ἐὰν πλήγῃ νεβρὸς , ἄχρεια ἔχει τὰ ὀστέα αὐτοῦ . i. e. *Castus spina , qua hinnulus confixus eius ossa utilia tibijs non sunt . Et Philetas :*

Χαρῦσαιτο δι' νεβρὸς ἀπὸ ψυχῆν ὀλέσασα
Οξείῃς κακτοῦ , τύμμα φυλαξαμένη . i. e.

Hinnulus mortuus qui acuta casto confixus non fuerit , sonitum in tibia edat .

Nonnunquam tamen ceruinis his Tibijs prælatæ illæ quæ ex Asininis ossibus factæ sunt , quales Iudicras fuisse asserit *Plinius* lib. 16. cap. 36. Probatas has magis quam ceruinas innuit *Plutarchus* in Symposio : προέμενοι τὰ νέβρεια , χρώμενοι τοῖς ὀστέοις . i. e. *abiectis hinnulorum tibijs , vsi sunt asininis .* Causam ipse addit , quia scilicet ὄνος λεπτότατον , καὶ μεσικώτατον ὅς' ἐον παρέχεται , asinus tenuissimum & maxime sonorum os præbet . Et hoc est , quod ipse ibidem miratur , asinum animal stolidissimum & à Musica alienissimum , ossa tenuissima & maxime sonora suppeditare .

CAPVT V.

TIBIARVM Forma, earumque Partes.

Fortunatus Schacchius Myrothec. 3. cap. 57. Tibiam describit quæ Italicè *pifaro* dicitur, hispanicè *meestril*, & phrygiam tibiam apud Græcos fuisse suspicatur ex vi ipsius vocabuli Hebraici. Nam Hebraicè instrumentum hoc à pluralitate foraminum appellatur: quia præter foramina septena, quæ digitis ad vocem eleuandam, grauandam, aut acuendam aperiuntur vel clauduntur, medium illius singulari quodam cortice, vel ligneo, vel ex aliqua alia materia minutissimis foraminibus perforato circundatur: vt vox grauior, ex foramine quodam maiori sub illo cortice clauso resonet; dum tactu cuiusdam ligulæ metallicæ extendentis se vsque ad manus illius, qui tibia canit, aperiatur: Et quò manus pulsantis pertingere nequit, ligula accedat, ac recedat; aperiatur vel claudatur foramen, & vox grauetur, vel eleuetur, vt videre licet in Tab. I. fig. 1. quam adumbravit Schacchius: Ad alias Tibiarum formas nos digrediemur. *Plagiaulos* fuit diuersa à Tibia Phrygia, quæ tamen & ipsa curua seu obliqua. Græcè *ἐλυμος* dicebatur, vt Pollux, qui refert tam plagiaulo quàm Elymo additū *κέρως ἀνανεύον*. Inde est, quod cornu appellant Poëtæ cum de Phrygia Tibia loquuntur. Ouidius Metam. lib. 3.

— Pentheus ait: *Aerane tantum*

D

Aere

Aere repulsa valent, & adunco Tibia cornu.

Idem Pont. lib. 1. Ep. 1.

Ante Deum Matrem cornu Tibicen adunco.

Cum canit.

Ideoq; expresse Tibullus Tibiæ curuæ phrygium sonum adaptat lib. 3. El. 1.

... Sed turba iocosa

Obstrepit & Phrygio tibia curua sono.

Et apud Virgilium Aen. 11. curua illa tibia occurrit:

Aut ubi curuâ chorus induxit Tibia Bacchi.

Phrygium cornum hanc tibiam vocat Varro apud Nonium hoc versu:

Phrygius per ossa cornus liquida canit anima.

Pro Phrygium cornu, sic Lucano: cornus sinister.

Tibiæ hoc cornu inflexum dicitur Ouidio Fast. lib. 4.

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu

Flabit; & Idæ festa parentis erunt.

In quem Car. Neapolis Antipyxes dextræ & sinistrae tibiæ tale schema exhibet, vti Tab. I. fig. 2.

Quia in Phrygia codon solùm è cornu annexum, reliquum buxum aut osseum erat teste Polluce: idque in harmonia Phrygia tantum erat in sinistra tibia, non in dextra, quæ recta erat, referente Hesychio. Ad hoc eleganter alludit Nonnus Dionys. lib. 8.

Καὶ νόμιον κρήστος ἀμειβομένη κτύπον αὐλῆς,

Et pastorali cornutæ respondens Tibiæ.

Nonnunquam Vituli hoc cornu fuisse, quod in fine adiectum est Tibiæ, obseruo in Græcis Epigrammat. lib. 6. cap. 5. num. 1.

Βαρυσθόρυγος τῆς ἀλκυονίδος

Αυλῶν, ὅς μοιχε λοξὸν ἔκαμψε κέρας.

-- *Graniter sonantium strepitum*

Tibiarum, quas vituli curvum incurvauiit cornu. Certe Tibia Phrygia Tubæ Tyrrenicæ quantum ad formam similis apud *Eustathium*, τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα. Et de hoc cornu quod Tibiarū pars est videatur *Parens* meus venerandus in *Observationibus de Vnicornu*. De hoc ipso accipio *Athenæum* lib. 15. vbi de Phrygio rythmo: Τὸ κέρας αὐτῷ προσέπιπτε, ἀνάλογον τῷ τῶν Καλπίδων κώδωνι. Κώδων propriè esse volunt cymbalum, vel paruam potius ex ære nolam. Hinc & Tubarum orificia, quæ spiritus emittitur, quod eam referant formam, sensimque sese in exitu dilatantia repandis per ambitum labris aperiantur, κώδωνες etiam appellati. κεκλασμένον κώδωνα vocat *Eustathius*, quod labra in ambitu repanda, & replicata haberet: Et huiusmodi κώδωνες ex cornu facti tibijs Phrygijs addebantur. Hoc apparet in Tibijs illis implexis quas in antiquis monumentis videmus, vbi sacra Deum Matris insculpta habentur. Ita apud *Gruterum* *Inscript.* p. 27. citatur ara marmorea, quæ exstat Romæ in atrio domus Cardinalis Cæsij, & in cuius latere sinistro eleganter insculptæ visuntur tibiz implexæ, de quibus modo diximus vna cum fistula; quas ex *Boissardo* hic exhibeo Tab. I. Fig. 3. Ad hoc alludit *Epigrāma* vetus lib. 3. De Cybele

Ἡ λῶτῳ κερύοντι φερουμένη.

Quæ ferebatur ad locum, idest tibiam cornu instruitur etiam.

Sed cornua illa, quæ tibijs adaptata memorauimus,

ad sonus grauitatem faciebant, si credimus *Athenæo*; de Phrygio rythmo. Iudice *Aristotele* de ijs quæ sub auditum cadunt, cornua ad clariorem sonum faciūt: *Nàm ut æramenta & cornua resonando instrumentorum sonos reddunt clariores.*

Tyrrhenæ tibiæ formam describit *Pollux* quam inuersæ syringi similem dicit lib. 4. cap. 9. tit. 5. ibidemque ait Platonem etiam tibiam multis chordis præditam nominare: αὐτὸν πολυχόρδον. Et simile apud *Iuvenalem* Sat. 3. vers. 63.

*Iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes ,
Et linguam & mores & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit*

Vetus *Scholiastes* chordas obliquas interpretatur, rusticos tibicines, qui in obliquum tangunt. Alij significari putant, non solum tibiae sed etiam citharas à Barbaris introductas. Controuersiam de tibia cum chordis dirimet *Magadis Tibia*, de qua proximo agemus Capite.

De geminis Tibijs quas simul inflabant nihil dicam quia de ijs postea. Illud hic adducam me in antiquis monumentis obseruasse peculiare genus Tibiæ ex duabus compositum, sed cuius vnica tantum pars erat quæ ori admouebatur, in medio in duas alias fissâ binos voci exitus dedit, vt expressè talis sit quæ apud *Poetam*

— *Biforem dat tibia cantum.*

Illam eandem intelligit *Statius* Thebaid. lib. 4. de Orgijs Bacchi :

*Aeraque, tympanaque & biforem reticere tumultum
Impe-*

Imperat .

Apte hanc adumbrat Nonnus , sed in sacris Idæ Matris, quippe qui Dionys. lib. 13.

Καὶ Διδυμοὶ Βερέκυντες ὁμόζυς ἐκλαγεν αὐλαί .

Et gemini Berecynthes coniuncte clangebant tibiæ ?

Apud Boissardum in Antiquitatibus Romanis existat Priapi sacrificium, Romæ positum , quod à feminis celebrabatur, ex quo hic dabo solam Tibiam, Tab. I. Fig. 4. nam totum illud sacrificium in Antiquitatibus Puerperij Veteris locum inueniet :

Nec absimilem Tibicina cornicen inflare videtur, in Sacris Idæ Matris , quæ ex ædibus Mazarinis edidit Petr. Bellorius . Et hanc Tibiam expressit Nonnus Dionys. lib. 10.

Τρητὸν ἐπιθλίβων διδυμόθροον αὐλὸν Ἀθήναι .

Perforatam premens duplicem sonitum edentem tibiæ Minervæ .

Et lib. 8. κτύπος Δίζυγος αὐλαί , sonitus bijnuge tibiæ . Eandem lib. 15. διθροον αὐλὸν dicit , & lib. 3. δίκτυπος αὐλὸς ἐμελπεί . Bino sonitu Tibia canebat . Denique lib. 18. ἔβρεμον αὐλοὶ συμπλεκέες fremebant tibiæ coniuncte .

Ad Partes Tibiarum iam transeo quas recenset Pollux lib. 4. cap. 9. tit. 5. Τῶν δὲ ἄλλων αὐλῶν τὰ μέρη , γλῶττα , τρυπήματα καὶ βόμβυκες , ὅλμοι καὶ ὑφάσματα . Aliarum tibiæ partes sunt, lingula, foramina, bombyces , ὅλμοι , ὑφάσματα . In Initio cum adhuc in cunis vagiret Artis musicæ infantia , pauca admodum tibijs fuere foramina , nec ultra tria vel quatuor, ut Acron in artem Poetic. Horat. Plura postea addita foramina . Si credimus Polluci lib. 4. cap. 10. tit. 3.

qua-

quatuor primum foramina tibia habuit ; donec Diodorus Thebanus multis perforaret ; *πλαγίως ἀνέχας τῷ πνεύματι τὰς ἰσχύς* , *Obliquos spiritui meatus aperiens* . A foraminibus & flatu definit tibiam Papias in onomastico : *Tibia est instrumentum musicæ cum diuersis foraminibus, quæ ore inflatur* .

Foramina Tibiarum cauernas vocat Fauonius Eulogius, Rhetor Carthaginiensis , de sonitu cœlestium orbium : *Si tibiam* , inquit , *cuiuslibet longitudinis sumens octaua eius portione deducta, cauernam imprimas, tonus auditur : si sextamdecimam ex reliqua metiaris, hemitonium consequitur* . Itaque cauernis harmoniæ lege dispositis edentur symphonie , quas docui per numerorum interualla congruere . Ex quo loco patet plurimum referre quomodo perforata sit tibia , vnde bene perforata tibia laudatur Nonno Dionys. lib. 42.

— *Ὡτρῆτε μέλος αὐλῆς* .

Bene perforate cantilena tibiæ .

Foramina Tibiarum πόροι , vel canales dicuntur eidem Nonno Dionys. lib. 45.

Fissam tibiam Statius dicit pro perforatam , Syluar lib. 5.

— *Nec fissa ganisam Pallada buxo* .

De Tibiarum foraminibus Aristoxenus librum scripsit , quem citat Textor in Theatro Philosophico lib. 1. cap. 2. Et Tibiarum perforator Polluci lib. 7. cap. 33. & lib. 4. cap. 9. αὐλοτρύπης nominatur , diuersus ab illo , qui Tibias conficit, quem αὐλοποιὸν nominat , quemadmodum lingularum opificem *λωτρίποιον* ;

Rara olim Tibiarum fuisse foramina, *Ovidius* ait lib. 6. *Fastor*.

Prima terebrato per rara foramina buxo,

Vt daret, effeci, tibia longa sonos.

Et primis temporibus pauca foramina Tibiæ tribuuntur ab *Horatio* lib. 1. de Art. Poet.

Tibia non ut nunc orichalco vincta tubeque

Aemula, sed tenuis, simplexque, foramine pauco

Inter Commentatores sunt, qui, quod *Horatius* tibiam orichalco vinctam dixerit, significare hoc putant tibiae magnitudinem tantam, ut ex duobus lignis fieri necesse fuerit, ac in medio orichalco vinciri. Alij, ceu bracteam auream, tibijs ornamentum, non necessitatis causa adiectum volunt. *Septiforis* Tibia dicitur *Sidonio* lib. 1. *Epistolarum*. Plura illi tribuit *Auienus*:

Quodque foraminibus Tibia mille sonat.

Multiforam tibiam reperio apud *Senecam* in *Agamemnone*:

Tibi multifora Tibia Buxa

Solenne canit.

Et Multiforatilem vocat *Sidonius* lib. 9. *Epist.* 8. Atque *Apuleius* *Florid.* 1. hoc enim quam multiforabilis mavult *Petr. Cornius*.

Ipse *Ovidius* de multifora Tibia loquitur *Metamorph.* lib. 12.

Non illos cithare, non illos carmina vocant

Longaque multifori delectat Tibia Buxi.

Sic etiam Græci ad rem nostrum. *Nonnus* *Dionys.* lib. 15.

πλουρητον βοη δεδουμένους αὐλῆς

Mult-

Multiforaminis sonitu agitatus tibiæ.

Hac foraminum multitudine efficiebatur, vt quoties mutanda esset modulationis forma, alijs obturatis, alijs apertis foraminibus, id facile procederet, quod in antiquis tibijs fieri non licuit, quæ non plura habuere foramina, quam quibus apertis opus esset, ad vnum aliquem ex tribus modis efficiendum.

His foraminibus nonnulli *né pata* quædam adaptabant, vt, cum vellent, aperirent atque clauderent, quod ex *Arcadio Grammatico*, apud *Salmasium*, in *Plinianis exercitationibus* percipio, qui hæc *né pata*, quorum vsum in claudendis, & aperendis tibiæ foraminibus modò diximus, comparat notis illis, quibus aspirationes in vocibus designantur. De illis nuper *Ottav. Falconierius* in, *Disserat. de Pyramide C. Cestij*, Italico idiomate: *Nelle Tibie, le quali tiene nelle mani la terza figura, si veggono alcuni piccoli pinoli, i quali seruiuano, secondo me, ad vso di tasti, come nelle Sordelline, ed i fori onde si formaua il suono, assai distanti l'vno dall'altro.* Videntur esse Paxilli cornei, etiam ex mente *Cl. Salmasij*, quibus immisis foramina Tibiarum obturbantur, ijsdemque exemptis aperiebantur: Nam, vt *Quintilianus*, *Tibiæ eodem spiritu accepto, alium apertis foraminibus, alium satis purgate sonitum reddunt.* Et sine his paxillis apertas tibiæ dictas arbitror, vt idem *Quintilianus*: *illa verò iam penè apertis, vt aiunt, Tibijs.* Quippe acutius sonabant quæ apertis, grauius, quæ clausis foraminibus inflabantur, Paxillos autem corneos, de quibus nuper di-

xi, videor mihi videre tùm passim alibi tùm in tibijs apud *Gruterum* p. 27. in aræ cuiusdam latere dextro, ex ædícula S. Michaelis Romæ in Vaticano, hac forma, qualis exhibetur TABVLA I. Fig. 5. Et similes in aræ cuiusdam latere sinistro, ad porticum Palatij Cardinalis Trivultij, quæ apud *Gruterum* exstant, Inscriptionum antiqu. pag. 27. Nec multum abludunt binę Tibiæ quę in manu ærea conspiciuntur inter alia antiquitatis monumenta, quæ ad Magnæ Matris & Attidis sacra spectant, Tornaci Neruiorum eruta, & à *Pignorio* commentario illustrata.

Sed ad Tibiarũ foramina reuertar, per quę vicina ori sonus acutus edebatur, de longinquis & remotioribus granior. *Seruius* ex *Varrone* obseruat dextram Tibiam vnum foramen habuisse, sinistram duo. Ideoque *Apuleius* Florid. lib. 1. *Leuis & dextris foraminibus, acuto tinnitu, graui bombo concentum musicum miscuit.*

Foramen tibiæ pro ipsa Tibia dixit *Ouidius* lib. 1. de Pont. Ep. 1.

En ego pro sistro Pbrygiique foramine buxi

Gentis Iuleæ nomina sancta fero.

Idem lib. 4. Metam.

Concanaque æra sonant, longoque foramine buxus. Inter Tibiarum partes recenset *Pollux*, γλωττα. Erant autem γλωττιδες secundum *Hesychium*, lingulæ in ore Tibiæ, quæ flatu canentis agitabantur. Hanc in Tibijs lingulam optime nobis explicat *Festus*: *Lingula per diminutionem linguae dicta, aliàs à similitudine linguae exerta ut in calceis: aliàs inserta, idest infra*

E

dente

dente coercita, ut in Tibijs. Apud Gellium lib. 10. cap. 25. lingula dicitur pro gladio oblongo in speciem linguæ facto. Lingula autem illa in Tibijs erat summè necessaria, utpote sine qua inutilem Tibiam iudicat Chrysostomus Homil. 43. *Quaquam si à tibia lingulas abstuleris inutile deinceps iacet instrumentum.* Ideoque Scholiastes Pindari pro miraculo de quodam Tibicine refert, eum in agone, cum excidissent tibiales lingulæ, solis arundinibus tantum peregisſe. Apud Pollucem lib. 4. cap. 9. Vilis tibia describitur, ἀγλωπός, ἀφθογγός, ἀραιός, διαβροχός, ἔξαιλος, lingulæ expers, insonora, tenuis, madida, inepta. Euripedes lingulam Tibiarum Ἀνδρόνα metaphoricè dixit teste Hesychio: Ἀνδρόνα, γλωσσίδα μεταφορικῶς, Εὐριπίδης οἰδίποσι, καὶ τὰς αὐλὰς, λωτίνας ἀνδρόνας πρὸς ἔρη. Ad sonos flectendos multum has lingulas fecisse iudico ex Plinio lib. 36. *Arundo apertioribus lingulis ad flectendos sonos.* Nonnulli volūt Pollucem prodidisse aliarū tibiatarum partes esse lingulas & foramina, bombycis verò Tibiæ ὀλμοί, & ὑφόλμια. Quasi in bombyce præterea fuerint ὀλμοί, & ὑφόλμια. Alij hic βόμβυκες sumunt pro arundinis foeminæ specie, ex qua fiebant tibiatarum lingulæ. Cæterum ὀλμοί in Bombyce tibia, videtur esse τὸ σῶμα. Vnde Polluci laudatur εὐστομος αὐλὸς lib. 2. cap. 4. tit. 23. Εὐστομος ἵππος, καὶ αὐχὸς, καὶ ἄλμα. καὶ ἄστομος ἵππος, αὐχὸς, ὃ ἄγλωπός, Pulchrum os habens equus, & tibia, & cantilena. Indecoro ore præditus equus, sic & tibia, quæ aliàs elinguis dicitur. Hæc pars etiā καταστομὶς Hesychio dicitur: Καταστομὶς μέρος τῆς τοῦ αὐλοῦ, τὸ ἐνὸς βίου, Pars tibiæ quæ ad os admo-

την . ὑπόμουν pars erat Tibiæ sub lingulis, imo ipsæ lingulæ teste *Hesychio* : ὑπόμουν μέρος τι τοῦ ἀνθοῦ πρὸς τῷ σώματι, ἢ αἱ Γλωττίδες . Primam verò Tibiæ partem vnde lingulæ pendent, elymum vocat *Hesychius* : ἔλυμοι τὰ πρῶτα τῶν ἀνθῶν ἀπ' ὧν ἡ γλωττίς . Quod pro ipsa tibia *Phrygia* apud *Pollucem* est, atque *Atheneum* .

C A P V T V I.

TIBIARVM Species & Varia Discrimina .

TAm diuersa Tibiarum genera apud Veteres occurrunt, vt earum discrimina paucis indicari non possint . Si enim diligentius Antiquorum monumenta inspiciamus, tot earum differentias reperiemus quot vel inuentores diuersi inferre possint, vel regiones vbi vigeat vsus, vel sonus, vel materia, numerus, figura & vsus variij postulabant . De differentiis ab Inuentoribus diuersis desumendis edocemur abunde à *Iul. Polluce*, vt alios taceam ex quibus mox varias Tibiarum species profereamus . Apud illum lib. 4. cap. 10. tit. 1. Tibiarum species occurrunt, πλαγίος, λώπνος, obliqua, lotinea, Lybicorum inuentum, qui hanc πλαγίαν nomināt . ἔλυμος, cuius materia è buxo, & inuentores Phryges . ἰπποφρόβος, quam Libiæ tuguria habitantes inuenerunt . Hac enim, eodem teste, apud equorum pascua vtuntur, eiusque materia decorticata laurus est, atque acutissimum dat sonum, & equorum acrimoniæ conuenientem . Μένανος,

Aegyptiorum inuentum, qua maximè nuptiale,
carmen canitur. *Θρηνητικόν* enim seu lugubrem ti-
biam Phryges inuenerunt, qua ab ipsis accepta
Cares vsi sunt, apud quos tibiæ cantus lugubris
erat. Præterea apud eundem *Pollucem*, *Θήριος αὐλός*,
ferina tibia, quam Thebani ex hinnuli membris
compegerunt, & huius exter ior pars ære inducta
erat. *Γύγγας*, lugubrem & flebilem vocem fun-
dens tibia, quoad inuentionem Phœnicea. Nam
Phœnicum lingua Adonin Gingram vocant, vnde
tibia nomen desumpsit. *Σύριγξ ἐκ καλὰμων*, *Arun-*
dinea syrix Gallis maxime competebat & Oceani
insulani, sed apud Aegyptios, vt pergit *Pollux*,
Πολύφωνος αὐλός, *multisonans tibia*, Osiridis inuen-
tum est. De hac *Claudianus* de 4. Honor. Consul.

— *Variosque modos Agyptia ducit Tibia.*

Ἀθηναῖα, Athenæ tibiæ genus, quo Nicopheles The-
banus ad Mineruæ hymnum inprimis vsus. Cornu
Tyrrheni caneant. Scythæ autem & inter hos
maximè Anthropophagi, Melanchlæni & Arimaspi,
aquilarum vulturumque ossa Tibiæ in morem in-
flabant. Has ex gentibus species varias recenset
Pollux, sed illas fusius post eum persequitur erudi-
tissimus *Scaliger* de Arte Poetica lib. 1. cap. 10. quò
Lectorem remittimus, modo nominatas & alias in-
super Tibiarum differentias ibi inuenturum.

Apud *Athenæum* non minorem numerum repe-
ries à gentibus varijs desumptum. Gingras tibiæ,
quibus ex *Xenophonte* Phœnices vsos refert, descri-
bit lib. 4. Deipnos. palmum longas, stridulum so-
nūm & lugubrem edentes, quibus etiam Cares

mor-

mortuos lugere cum *Polluce* consentit, sed annu-
 Caria Phœnice vocata sit, dubitat ex autoritate
Corinnae & *Bacchylides*. Adonin autem Phœnices
 Gingren nuncupasse ex *Aristophane*, *Menandro* &
 alijs euincit; Atque γῆσπαντα luctuosa carmina &
 grande aliquod malum significasse ex *Axionico*. De
 origine & vsu harum tibiatarum paria tradit *Eustathius*
 qui in lib. 17. *Iliad.* ex *Xenophonte* ait γῆσπαί-
 νος αὐλὴς ζωπιταμοῦς εἶναι, palmi seu dodrantis longitu-
 dine esse apud Phœnices, acutum & luctuosum so-
 nantes, quibus *Cares* utebantur. Vsum autem ea-
 rum à luctu *Adonidis* fluxisse, quem *Gingrin* Phœ-
 nices vocant. In Vet. autem Glossis γῆσπαν φωνὴ κηρός
gingron vox anseris. Et apud *Festum*: *Gingriunt*
anseris. Itaque ex soni forsan similitudine etiam
 dici ita posset tibia hæc, quæ paruula & tyronibus
 artis accommodata describitur ab *Hesychio*: γῆ-
 σπία αὐλὴ μικρὴ, ἐν οἷς πρῶτον μὲν θάνασι. Inde apud Ve-
 teres Tibicen *gingriator* dictus. Affini voce apud
 Aegyptios *Ginglarus* habita est, pusilla tibiola sono
 acuto, ad monodias, teste *Scaligero* & ante eum *Pol-
 luce*. Eorūdem Aegyptiorū inuētum fuisse μόνανλον ex
Polluce vidimus, & quidem *Osiridi* eius inuentio-
 nē adscribit *Athenæus* lib. 4. vbi etiam *Hymenæum*
 monaulo accini dicitur, & suauissimi concentus
 summissa voce monaulo meditari & cantillari. Un-
 de *Apuleius* de puero *Critia* monaulo:

Quod si aulum inspiras dona & iam c armina nostra
 Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

In conuiujs autem frequentem fuisse ex *Athenæo*
 liquet lib. 15. quibus *photingia* & *monaulia* comessa-
 tionis

tionis instrumenta, non belli addiderant. Et hoc sensu Martialis lib. 14.

Ebria nos madidis rumpit tibicina buccis,

Sape duas pariter, saepe monaulon habet.

Erat autem *μόναυλος* tibia singularis ad differentiam τοῦ ζεύγους cum binæ simul inflarentur. Alio nomine monaulon Tityrinen appellari iannuit ibidem *Athenæus*, & *Dores* Italicos ita vocitasse tibiam ē calamis factam refert ex *Artemidoro* & *Aristophanio*. *Hesychius* τίτυρον calamum esse vult. Et alibi: τυρίκυλοι dicuntur αὐτοὶ καλὰ μῦθον. Vbi lege potius τίτυρινοί: Ita enim *Eustathius*: Μόναυλος καλαμός καλόμενος. τίτυρινός τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ θεωρεῖται, ἢ τὸν σατυρινός. ὁ δὲ μόναυλος, καὶ καλαμάουλης φασὶ, καὶ ραπαύλης ἐλέγχι. Quod de arundinea tibia ille prodit confirmatur ab *Athenæo*, apud quem *Deipnos*, lib. 4. καλαμάουλην monaulon quondam fuisse patet ex *Hedylo* in Epigramm. apertè ita differente, sed apud nos hic per Interpretem:

Hoc Theon monaulos sub tumultu festinus situs est

Tibicen, mimorum etiam in pulpitis ipsa gratia,
Et mox: — *At Theoni*

Calamaulite iam dicite, Vale Theon.

Et quemadmodum, illos qui calamo cecinere καλαμάουλας vocarunt, sic & ραπαύλας illos qui stipulam inflarunt, ut ex Glossis Veterib. colligit *Athenæus* lib. 4. ραπαύλη enim calami species apud *Hesychium*, & qui illo caneabant ράπαυλοι. Calami primum videntur fuisse quales ab *Aristotele* describuntur lib. de Respir. cap. 9. Cicadae attritu, qui fit ad pelliculam bombum edunt, qualem pueri per calamos perfo-

perforatos, cum tenuem pelliculam imposuerint. Af-
finis denominatio illius Tibiæ fuisse videtur, quæ
δρακωνας dicta apud Lacones, qua Draconem Mi-
neruam cantu deliniuit apud *Hesychium*.

Quas obliquas & lotinas tibiae dicit *Pollux* à
Libycis inuentas, *Athenæus* lib. 4. *Osiridi* Aegyptio
tribuit, & φώτιγλα πλαγίανλον vocat, innuit enim alibi
Lotinas tibiae Alexandrinis Photinges nominatas,
& è loti ligno, quod in Africa nascitur, confectas.
Vnde λωτὸς pro tibia Græcis Latinisque Poetis. *He-
sych.* Λίβυς δὲ λωτὸς, ὃ ἀπὸ τῆς Λιβύης αὐλός. *Seruius*,
quam Græci πλαγίανλον vocant, Latinis esse
vascam tibiā observat in locū *Virgil.* *Aeneid.* 11.

Aut ubi cūrva chōros indixit Tibia Bacchi,
hanc tibiā Græci vocant πλαγίανλον Latini vasca
tibiā. De hac autem vasca tibia accipiendus est
Solinus cap. 11. Sine vascas quæ foraminum numero
præcentorias antecedunt. Nisi plus largiamur lectio-
ni *Schegkij*, qui *Præmiss.* *Epist.* 11. ita: Non tamen
dissimulo scripturam nostri libri: Aftas, quæ si proba,
intelligit assas tibiae, quæ sine voce, sine, ut *Seruius*
alicubi ait, quibus canitur sine chori voce. Asta au-
tem & Asta eadē, ut astare & astare. *Ennius* apud
Varionem: Subulo finitimas propter astabat aquas.
Vasca Tibiæ præcentorias foraminum numero an-
tecedebant, si credimus *Plinio* lib. 8. cap. 55. Ex quo
sine dubio *Solinus*. In veterib. Gloss. vasca μελετη-
τὸς αὐλός i. e. tibia qua tyrocinia artis tibicinæ peri-
clitantur. Quibusdā esse videntur phonaasca vel
phonaasca, quibus phonasci modos vocis rege-
bant. *Tonarium* vocat *Fabius* lib. 1. capit. 10.

Πλαγίαυλος à figura autem & obliquitate nomen accepit, quia apud *Aelianum* πλάγιος αὐλὸς distinctis & separatis verbis dicitur lib. 6. de Animal. cap. 19. Η κίττα δὲ ἔν καὶ τῶν ἀλλῶν φωνημάτων μιμητότατον ἐστὶ, τοῦ δὲ ἀνθρώπου πλέον. καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος ὑποτίθεται χρεμέτισμα ἵππου. τῷ σάλπιγγα δὲ ἡ ὁμώνυμος, καὶ τὸν πλάγιον ἢ ἱγλῆ αὐλόν, i. e. *Pica autem cum aliàs vocet tum maxime humanam imitatur. Florus Equi hinnitum: Salpinx Tube sonitum & Torquilla obliquam tibiam representat.*

Ab hac diuersa erat Phrygia Tibia quæ tamen ipsa curua & obliqua erat. Græcè Ελυμος dicebatur, vt apud *Pollucem*. *Athenæus* etiam Ελύμης interpretatur φρυγίης αὐλοῦς, lib. 4. At *Elymos*, quorum meminit *Sophocles in Nyobe & Tympanistis*, non alias esse re-mur tibias, quàm Phrygias, quarum usum *Alexandrini* quoque non ignorant, velut & δύοπων & τὸν μουσικόπων, & earum quas ὑποτρέτους nominant. *Elymorum* meminit *Callias in Vinetis*. Iuba tradit à Phrygibus repertas fuisse, vocarique etiam *Scytalias* ob earum crassitiem parem *scytalis* *Læonicis*. Illos in usu quoque *Cypricis* esse *Cratinus* iunior in *Theramene* scribit. Dicta etiam eadem est *Berecynthia* Tibia, quia *Berecynthus* nomen erat montis & oppidi in Phrygia. De Phrygijs Tibijs *Nonius Marcellus* de Prop. Serm. cap. 2. *Cymbatiffare*, cymbala quaterere. *Cassius Hemina* lib. 3. *Mulier cantabat Tibijs Phrygijs & altera cymbatiffabat*. Teste *Polluce* tam *Plagiaulo* quam *Elymo* additum est κέρας ἀναγεῦσθαι, cornu adnutans, de quo nos cap. 5. pluribus. Vnde etiam, Græci κέρας tibiam Phrygiam appellarunt, & κεραῦ-
λαί

κεραῦλαι tibicines, qui ea canerent: *Hesychius*: ἐς-
 κεραυλήσαι, τὸ αὐτὸ προσκειμένου γὰρ τοῦ κέρατος τοῦς αὐ-
 τοῦς ἥδον ὅθεν καὶ ἐγκεράυλης.

Ad Phrygiam harmoniam erat adaptata tibia
 Mygdonia, de qua *Theocrit.* Eidyll. 19. Et *Nonnus*
Dionys. lib. 15.

Καὶ τις ἀπειρώτους ἐνὶ χεῖλεσι λωτὸν ἐρείσας

Δίθροον ἁρμονίην ἐμελίζετο Μυγδονας αὐλῇ,

Et quispiam immensis in labijs lotum firmiter tenēs

Duplicem harmoniam cantabat Mygdonis tibia.

Illius videtur meminisse *Catullus*:

Tibia Mygdonijs libet eburna cadis.

A vario Tibiarum vfu & sono varias earundem
 species recenset *Solinus* Polyhistor. cap. 5. Thermi-
 tarum locis insula est harundinum ferax, quæ ac-
 commodatissimæ sunt in omnem sonum tibiæ,
 seu præcentorias facias, quarum locus est ad pului-
 naria præcinendi, seu Vascas, quæ foraminum nu-
 meris præcentorias antecedunt: seu puellatorias
 quibus à sono clariore vocamen datur: siue gin-
 grinas, quæ breuiore licet subtilioribus tamen mó-
 dis insonant, aut miluinas, quæ in accentus exeunt
 acutissimos: aut Lydias, quas & thurarias dicunt:
 vel Corinthias, vel Aegyptias, aliasue à Musicis per
 diuersas officiorum ac nominum species separatas. De
 miluinis consentit *Festus*: Miluina, genus tibiæ
 acutissimi soni. De præcentorijs & thurarijs hanc
 animaduertit differentiam *Turnebus* Aduers. lib. 17.
 cap. 20. Præcentoriæ, inquit, dicebantur Tibiæ, qui-
 bus ad puluinaria præcinebatur, & thurariæ, quæ
 eedem Lydiæ, quibus cum thus in aram indebant

nec immolabant hostias, utebantur. Plurima alia Tibiarum genera secundum plurimos earundem, vsus occurrunt apud *Iul. Pollucem* in *Onomast.* lib. 4. cap. 10. tit. 3. Ad hymnos autem idoneę erant *Spondiaca*, ad Prænes *Pythica*, quas & perfectas nominabant, canebant autem ineptum illud carmen *Pythicum*. *Chorica* vero *Dithyrābis* conueniunt. Et ad *parthenias* Tibias saltabant virgines. *Puerilibus* verò pueri accinebant. Tibiæ autem perfectissimæ Virorum choris competeabant. Quæ autem *Citharistria* dicuntur citharæ accinunt. *Paratrete*, *παράτρητοι*, luctui conueniebant acutè & lentè inflatæ. Et mox: Nonnulli etiam *εμβατηρίου ἀνδρς*, Tibias gradarias, vocarunt eas quibus in itineribus vtuntur, & *dactylicas*, *δακτυλικούς*, quæ ad saltationes spectant. Alij verò hæc non tiliarum, sed modulationum & carminum species esse aiunt. Tibias verò *subtheatricas*, *ὑποθεάτρους*, ad modos Tibicinum retulerunt. Sed Syrij asperum quiddam & forte flare videntur. *Ginglarus* autem (*γῆγλαρος*) parua quædam Aegyptia Tibia est, simplici melodix conueniens. Et *scytalia* paruarum tiliarum nomina sunt. Hactenus *Pollux*. De Virginalibus, puerilibus, & virilibus consentit *Athenęus* lib. 4. vbi de Alexandrinis loquitur: verum etiam in tiliarum lusu, quem præcipuè callent, non earum solum quas Virginales & Pueriles nuncupant, sed illarum etiam quas Viriles nominant, & citharisterias & Dactylicas: Virilias autem Perfectas alias vocant, alias plusquam perfectas. De Citharisterijs *Athenęus* lib. 4. Haud me latet esse quoque alia genera tiliarum, nempe Tragicas,

gicas, *Lysiodas*, *citharisterias*, quarum meminit *Euphorus* libro de *Inuentis*, & *Euphranor* *Pythagoricus* de *tibijs* libro. *Citharisteriam* *Magadin* vocat *Hesychius*, *μαγάδες αὐλοὶ κιθαρίστροι*. *Magadis* autem & *Paleomagadis* *Tibiæ* erant, quæ acutum & grauem sonum efficiebant. Vnde apud *Athenæum* lib. 14. Vetus verbum: *μάγαδες λαλήσω μικρὸν ἄμασι καὶ μέγα*, loquar, ut *Magadis*, acuta & grani voce. De hac verò apud eundem dubitatur *cithara* ne fuerit an *Tibia*, cum *Anacreon* alicubi dixerit,

Ἐάλλω δὲ εἴχολι χορδαῖσι μάγαδιν ἔχων

Magadin habens viginti fidibus cano.

Ion verò *Chius* in *Omphale* quasi de *Tibia* sic ait:

Αὐλὸς τε μάγadis αὐλὸς ἡσείδω βοῆς.

Lydia *Magadis* *Tibia* voci præeat.

Cæterum ea de re lege vberrius differentem *Athenæum* libro citato, & *Eustathium* in lib. 17. *Iliad*.

Ex hoc tibiæ genere apparet, quod quædam fuerint quæ modo acutum modo grauem sonum ediderint, prout vel variè inflatæ vel in inflatis sonus variè moderatus est. Et hos qui flexibili *Tibiæ* cantu vtuntur *Camptaulas* interpretatur *Rhodiginus* lib. 12. cap. 5. at *Donatus* in *Vopiscum* exponit, qui obliquis seu flexis concinunt, siquidem αὐλὸς *Tibia*, & *καμπτὸς* flexibile. Cæterum alij *καμπταὐλὸν* volunt esse tibicinem inflexæ modulationis artificem: nam *κάμπτην* *Hesychius* interpretatur *κάμπας ἐν τῇ διῶ ποιῆν*. Ut enim assa-
vox in cantu cum flectitur varietatem facit modulationis (quod qui faciunt eos *Aristophanes* in *Nubib.* *Act.* 1. *Sc.* 1. *αἵματος κάμπτας*, cantus fle-

xores , vocat , & apud Tibullum : Voces inflectere cantu) ita in tiliarum cantu spiritus artificis vertitur , vt varios edat sonos . Ad quam rem apprimè Plautus Mercator. Act. 1. Sc. 2.

Perij, animam nequeo vertere, nimis nihili tibicen siem. Anima , spiritus est quo calamus inflatur . Varro : Phrygio per ossa cornu liquida canit anima . Alij hic , Phrygius cornus , legunt . Inde πολυκάμπτῃς αὐλὸς de qua Apuleius in Floridis dicit , veterem tiliarum musicam non tam flexanimo sono cani solitam . Nonnulli hic legunt : Nondum quidem tam infessa anime sono , nec tam pluriformi modo , nec tam multiforabili Tibia . Ad hos in Tibijs varios modos flectendos non solùm numerus foraminum multum contulit , sed etiam lingulae apertiores , vt ex Theophrasto liquet , de harundinum ad tibias sectione , & Plinio : apertioribus earum lingulis ad flectendos sonos . Tales igitur Camptaulæ dicti sunt , quos centum habuisse Carinum Imperatorem , Flavius Vopiscus prodit , in quem consule Salmasiũ . Nescio autem quo iure Turnebus Advers. lib. 11. cap. 25. Camptaulæ vocem planè græcam à Græcis ipsis non agnosci dixerit , & ideo tanquam irreptitiam non accipit , sed eius loco , Ascaulæ , ponit , vt sint qui instrumentum musicum vtriculum imitarentur .

Erant etiam aliæ Tiliarum breues , aliæ longiores , aliæ mediæ . De vltimis Hesychius : μικροὶ αὐλοὶ οἱ παλαιότεροι τῶν τελευτῶν , μέσοι , Tibiæ mediæ breuiores perfectis & longis . Breues erant puellatorię & pueriles , quæ etiam μικροὶ dicuntur . Athe-

pro lib. 4. Erant autem *semitlenæ* hæ Tibiæ minores
plenis & perfectis. *Hesychius* : ἡμίολοι αὐτοὶ οἱ μὴ
 τέλει ὑποτεταγμένοι τοῖς τελείοις . *Callimachus* illas
 graciles vocat in *Diana* .

Longæ Tibiæ erant *turariæ & præcentoriæ* . De
 ijs prouerbium illud apud *Xiphilinum* in *Othone* :
quid opus erat me longis tibijs canere , ubi quis ali-
 quid parum ad rem facit. Βόμβυκας autem erat lon-
 gissimæ genus Tibiæ , vt ex *Aristotele* colligo ,
 lib. de *Audit*. omnes enim impient *Bombycas* , id-
 que cum magna intensione ob longitudinem . Earum
 meminit *Pollux* lib. 4. cap. 10.

Tibiæ longæ apud *Marium Victorinum* sunt , qui-
 bus supplicantes utebantur in templis, ita enim ille
 de *Spondæo* : *Dictus à tractu cantus eius qui per*
longas Tibias in templis à supplicantibus editur. Vnde
Spondaulæ appellantur , qui huiusmodi Tibias inflare
 assueverunt . *Spondiales* nominat *Isidorus* Orig. lib. 1.
 cap. 16. vnde *Ciceroni* lib. 2. de *Orator*. *Spondialia*
carmina . Et σπονδιαὶ αὐτοὶ , & σπονδιακοὶ αὐτοὶ *Pollu-*
ci Latinis autem *Spondaulæ* .

Vt à *spondiacis* tibijs *Spondaulæ*, ita qui cum
 choro tibijs cecinerunt *Choraulæ* dicti . Olim
 quippe in comædijs quando chorus canebat , cho-
 ricis tibijs artifex concinebat , atque is *choraules*
 dicebatur, vt refert *Diomedes* lib. 3. postea *choraulæ*
 à comædia sese segregarunt , & res suas partesq;
 seorsim in scena agere cœperunt , vt chorum etiam
 suum habuerint , quem septem cantoribus consti-
 tisse liquet ex *Hygino* : *Pythaulæ* qui *Pythia* canta-
 verat , septem habuit *palliatos*, qui voce cantauerunt ,
 unde

unde postea appellatus est *choraules*. Apud *Flautum Vopiscum* memoratur *Carinus Imperator* exhibuisse centum salpistas vno crepitu concinentes & centum camptaulas, *choraulas* centum. *Choraulas* autem magna in æstimatione fuisse constat ex illo, qui à *Galba* eximium præmium reportauit, cum illum in scena delectasset, quod me edocet *Suetonius* in *Galba* cap. 12. *Cano Choraule* mirè placenti denarios quinque donauit prolatis manu sua è peculiaribus loculis suis. *Ismeniam* celebrem *Tibiarum* cantorem *Choraulem* vocat *Plinius* lib. 37. cap. 1.

Marmor in *Via Appica* repertum, & *Choraule* cum *Inscriptione Græca* dicatū, hic exhibeo TAB. I. Fig. 6. conspiciendum, quod in *Libro Fuluij Vrsini* manu exarato, qui in *Bibliotheca Vaticana* asseruatur, ita delineatum inueni. Infra *Inscriptionē* corona cernitur, quæ ipsum in cettaminibus victorem fuisse denotat, à latere duplices *Tibiæ*. Ex eodē *Ful. Vrsini* Libro, elegantem *Choraule* statuam hic dabo TAB. II. Fig. 1. in *Via Appia* itidem repertam cum hac *Epigraphe*:

Θ. Κ.

ΜΥΡΙΠΙΝΩ ΝΑΝΩ

ΧΟΡΑΥΑΗ

De *Choraule* non prætereunda est, quæ apud *Gruterum* legitur, *Inscriptio Antiqua*, Pag. 1035. quam parum diuersam & magis emendatam mihi *Romani Lugduno* in *Gallijs* transmisit *Cl. Iacobus Spon*, in his rebus versatissimus:

HE-

HERIAE THISBE
 MONODIARIAE
 T. CLAVDIGLAPHYRI
 CHORAVLAE
 ACTIONICAE
 ET SEBASTIONICAE
 TERRENV M SACRV M
 LONGVM P. X. LAT. P. X.
 IN QVO CONDITA EST
 FODERE NOLINE
 SACRILEGIVM COMMITTAS.

Dicti vero primò erant quod in choro Tibia canerent, at interdum video ad alia etiam vocatos esse. In conuiuijs cecinisse, autor mihi erit *Martialis* qui lib. 9. cap. 79. conuiuium laudat quod sine choraule fit, forsan propter sonum obstrepentem auribus infestum:

Quod optimum sit queritis conuiuium?

In quod Choraules non venit.

In sacra Barbarorum choraulas inducere videtur *Apuleius* de Deo Socratis: *Vti Aegyptia Numina* fermè plangoribus, *Græca* plerumque choreis, *Barbara* autem strepitu cymbalistarum, tympanistarum, & choraularum. Vbi tamen *Salmasius* mavult, Ceraule, cum, vt supra etiam notauimus, Choraule ad choros & choreas pertinerent, quæ Græcorum sacris conuenerunt, non Barbarorum; at ceraule cum cymbalistis & tympanistis sacris Phrygijs & Barbaris rectius inferantur. Coëterum ab his in sacris non abstinuit alibi *Apuleius* *Metam.* lib. 8: *Erat quidam iuuenis satis corpulentus, Choraula doctissimus, colla-*

collatitia stipe de mensa paratus: Qui foris quidem circumgestantibus Deam cornu canens adambulabat. Vbi videmus choraulam expressè nominari, qui tamen cornu canens inducitur, quasi idem esset, choraula & ceraula, nisi & huic loco vsitata Autori vocula restituenda sit, nempe ceraula, ex Florid. lib. 1.

Sed vt ad varias Tibiarum species reuertamur, Tibias, longas, quibus in sacris vsi sunt, iam vidimus, de symphoniacis tibijs nos alibi, quas minimas vocat *Petronius* in *Satyrico*: *Qui m* ergo adferretur, ad caput eius cum minimis symphoniacis tibijs accessit, & tanquam in aurem aliquid diceret, toto itinere cantauit.

Alias ab acuto & stridente sono Latini *Serranas* Tibias appellauere ab acuto serræ stridore aut serrante sono, vt opinatur *Turnebus* *Aduers.* lib. 28. cap. 34. Quamuis alij malint *Sarranas* à gente ita dictas, vt à *Phrygibus phrygias*, nimirum à *Sarro*, eo enim nomine *Tyros* olim vocabatur. Vnde *Pœnos Sarra oriundos Ennius* dixit, si *Probo* credimus. Hæ pares erant & æqualia obtinebant foramina, alias autem Tibias impares numero foraminum discernit *Festus*. Quæ autem pares aut impares Tibiæ fuerint inter eruditos non conuenit. Alij existimant ab æquidistantibus aut inæqualibus foraminibus, vel interuallis dictas esse. Alij, inter quos *Scaliger*, pares Tibias dictas volunt, cum duæ eiusdem magnitudinis & toni inflarentur: impares cum vnica tantum caneret.

Erant etiam etiam aliæ Tibiæ dextræ, aliæ sinistræ

stræ, siue à manu, qua tenebantur, diuersæ, siue à sono, quem alij sinistra acutum & dextræ grauem, alij autē sinistra grauiorem & dextræ acutiore tribuunt. De illis *Brodus Misc. lib. 1. c. 2.* *Varro de R. R. lib. 1. c. 1.* *incentiuā & succentiuā vocat: Certè inquit Fudanius, aliud pastio & aliud agricultura, sed affinis. Et ut dextera Tibia alia quàm sinistra, ita ut tamen sit quodammodo coniuncta; quod est altera eiusdem carminis modorum incentiuā, altera succentiuā.* Iudice *Petr. Victorio Var. Lect. lib. 33. cap. 22.* vocabantur Tibiæ dextræ quæ dextra parte oris manuque dextra tenebantur, eodemque pacto sinistra, quæ contraria parte oris & manus: dextris verò sinistrisq; dicebatur is vti tibicen, qui simul ambas inflaret. Ex *Aldo Manutio Pauli F. lib. 3. de Quæsit. per Epist. Epist. 4.* dextræ Tibiæ erant, quæ dextra histriones spectabant, sinistra scilicet spectatores. Sinistræ contra quæ sinistra histriones, dextra spectatores. De vtrisque eundem differentem huc aduocabo: *Opinor, inquit, sinistras grauem sonum reddidisse, dextras acutum. Sinistræ enim ex ea arundinis parte fiebant, quæ proxima terræ nascitur, quæ cum crassior sit & foramen latius habeat, quam quæ longinquior à radice est, grauiorem sonum reddat necesse est: dextræ autem ex superiore arundinis parte fiebant. Testis Plin. lib. 16. c. 36.* Hinc legas, Acta est tibijs dextris & sinistris, idest sono acuto & graui, tibijs vtrunque constitutis. Vbi autem legitur, Paribus dextris & sinistris, Sarranas significat dextrorsum sinistorsumque positas, quæ pares vocabantur, quod foraminis

„ raminis cauerna, vt ait *Seruius*, par erat ; ideoq;
 „ sonum parem reddebant , vt Phrygiæ impares ,
 „ quod cauernam imparem habebant, ex quo sonū
 „ reddebant imparem : acutum scilicet partim ,
 „ & partim grauem . Ex quo *Seruius* interpretans
 „ illud *Virgilij* lib. 9. *biforem dat Tibia cantum* , ex-
 „ planat biformem, dissonum, imparem, & dissimi-
 „ lem, iuxta Phrygiarum tibiaram naturam , quæ
 „ hoc à Sarranis distabant , quod , vt ait *Seruius* ,
 „ cauernā foraminis imparem habebant , vt Phry-
 „ giæ distabant , quod dextræ vnicum foramen
 „ habebant , vt sonitu vniformi sonarent : sinistræ
 „ verò duo, quorum vnum grauem alterum acutū
 „ sonum reddebant . Pergit postea idem *Manutius* :
 „ Si Sarranæ pares sunt & Phrygiæ impares ob fo-
 „ raminis æqualitatem , inæqualitatemque , quod
 „ ait *Seruius*, manifesto patet Sarranas tam dextras
 „ quam sinistras esse posse : quales in *Andria Te-*
 „ *rentij* fuisse existimo , ideoque in inscriptione le-
 „ gitur , Tibijs paribus dextris & sinistris , id est ,
 „ Sarranis . Et in *Adelphis* , vbi legitur , Tibijs
 „ Sarranis, easdem opinor fuisse cum paribus dex-
 „ tris & sinistris . Et in *Phormione* , Tibijs impa-
 „ ribus , explano , Tibijs Phrygijs dextris, & sini-
 „ stris. Hanc opinionem meam id confirmat, quod
 „ nunquam reperi Phrygias & Sarranas nomina-
 „ tas, vna cum paribus aut imparibus, quod indi-
 „ cio est paribus ad indicandas Sarranas , & impa-
 „ ribus ad Phrygias satis fuisse .

Alias Tibias non nisi nomine tenus recensuere
 auctores , de quibus præter nomen nihil proditum
 repe-

reperire licuit, tales ἰσχυροὶ, quæ etiã inter Tibiarum species recensentur à Polluce lib. 4. cap. 10.

Sed nos paulo fufius per Tibiarum genera varia euagati fumus, alia adhuc addituri, nifi ea ex Gyraldo Poet. Dialog. 6. Bulingero lib. de Theatro, Scalligero in Poet. Aristotele Polit. lib. 8. Alexandro ab Alexand. Gen. Dier. lib. 4. cap. 17. Polluce, Athenæo & paffim alijs abundè peti poffent.

CAPVT VII.

De Arte TIBIAS inflandi.

Tibicinum officium in flando exftitit, vnde Festo: Flator, Tibicen. Et apud Arnobium lib. 2. Adu. Gent. Tibia calamoque flatantes, pro tibicinibus. Sic Tibias inflare dixere Latini, vbi vñus Tibiarum exprimendus fuit. Tertullianus aduerf. Marcionem lib. 2. Nec tu enim fi in Tibiam flaueris, hominem Tibiam feceris, quanquam de anima tua flaueris, ficut & Deus de fpiritu fuo. Non abfimili loquendi modo Apuleius lib. 6. Vt Mufe quidem chorum canerent, Tibias inflaret Satyrus, & Panifcus ad fifulam diceret. Arnobius lib. 2. vt inflandis bucculas diftenderent Tibijs. Atque eleganter Claudianus Panegy. de Consul. Manl. Theod.

Qui nutu manibusque loquax, cui Tibia flatu,
Cui pleffro pulfanda chelys.

Ita etiam Græci. Euripides Phœniff.

ἄνθρωπος κατὰ πνεύματα μέλπει.

Tibia per flatus fuaniter canis.

Interdum tamen pro inflare, ad Tibias dicere Latini usurpant, ita Lampridius in Heliogabalo : Ipse saltavit, cantavit, ad Tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit, organo modulatus est. Sic Apuleius : ad fistulam dicere. Eidem Tibia iungere dicitur lib. 5. Metā. Iubet citharā loqui, psallitur : Tibias iungere, sonatur : choros canere, cantatur. Que nullo presēte cūctos dulcissimis modulis animas audietium remulcebant. Interdū etiā canere dicitur is qui Tibias inflat. Cic. lib. 2. de Orat. Quemadmodum Tibicen sine Tibijs canere, sic orator sine multitudine audiente eloquens esse non potest. Gellius lib. 5. cap. 1. Tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse, neque ibi Philosophum dicere, sed Tibicinem canere. Et cantus Tibiarum, Solino cap. 24. alijsque. Vnde tibicines ὀρχηστῆς αὐλῶν ἀδων δicitur apud Plutar. lib. de Aud. Et idem ex Corn. Nepote liquet in Pref. scienterque tibijs cantasse. Atque hinc etiam colligo artem fuisse Tibiarum cantum, quam quidam scienter, quidam verò indoctē callebant. Non obscure illud innuere videtur Lucianus Dialog. Adu. Indoct. ubi querit, si quis Tibia canendi artis prorsus ignarus forte, nactus sit Timothei Tibias, aut quas Ismenias septem talentis Corinthi emit, an-ne arte inflabit? vel nullus vsus huic rejerit, quia scitē uti nequit. Ita etiam Calphurnius :

— Docili calamorum Nyctilus arte.

Quam in sententiam eleganter differentem audiamus Max. Tyrium Dissert. 16. sed hic per interpretem : Scientiæ namque successionem disciplina efficit : ipse verò artis usus non est ut ab arte ars fiat, sed ut

a m p h o

amphora à figulo, Tibicæ cantus à Tibicine, ab imperatore efficiatur victoria. Ideoq; Tibicines ab Quinto Artifices dicuntur Faſtor. lib. 6.

Adde quod Aedilis, pompa qui funeris irent,

Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem.

Græcis τεχνῖται commune nomē muſicis, thymelicis, & hiſtrionibus. Ita apud Cellium lib. 20. cap. 4. Comædi, Tragædi, Tibicines & id genus artificeſ appelluntur Græcè, οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῖται. Præclarè Timotheus, tibicen ille nobiliſſimus, duplicem ab ijs mercedem exigere ſolitus erat, quos antea ab illius artis magiſtris inſtitutos recepiſſet, ac ſimplicem ab ijs qui rudes ei traderentur. Nam vt hi docendi, ſic illi priuſ dēdocendi quam erudiendū videbantur.

Explerunt autem Artis huius munus omne Tibicines, ſpiritu inflato & apto digitorum regimine, quo ſpiritus varie moderatus eſt in apertis vel clauſis Tibiarum foraminibus. Et non vnā modo Tibiam, ſed & duas eodem ſtatu inſpirarunt, cuius rei indicium dat Auguſtin. tract. 19. in Ioan. Si vnus ſtatuſ inflat duas Tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, ſi vno ſtatu Tibia duæ conſonant. Iul. Pollux lib. 4. cap. 9. Εἰ δὲ Κύπριſος εἴποιεν, παράγειν ἐπ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα διὰ τὴν ſόματος, καὶ παραφέρειν, καὶ διασπείρειν τὸ πνεῦμα, De ſyringe autem dices, deducere in eam ab ore ſpiritus, deferre, diſpergere anhelitum. Auram Tibialem hunc tibicinum ſpiritus nominat eleganter Sidonius lib. 19. Ep. 13.

Date rāvulos Choraulas

Quia

Quibus antra per palati

Crepulis reslanda buccis

Gemit aura Tibialis.

Et quia ex flatu sonitum emittit, flamen Tibiæ dicit
Horatius lib 3. Od. 19.

.... *Cur Berecynthia*

Cessant flamina Tibia.

Susurrus Tibiarum Claudiano in Foscenn. v. 53.

Calamisque flexuosus

Leue Mincius susurret.

Spiramen Tibiæ tribuit Statius Thebaid lib. 8.

— *Gemina æra sonant, idæaque terga*

Et moderata sonum vario spiramine buxus.

Totam in inflandis Tibijs actionem tibicinum aptè adumbrat Iul. Pollux Onom. lib. 4. cap. 9. lib. 5. cuius verba ita interpretes reddidit: *De Tibijs verò inspirare & inflare dices; aut deflare & spiritum in Tibiam transmittere. Implotis maxillis, tumidis, inflatis, eleuatis, patulis, adherentibus, spiritu repletis, aut o cioso vultu, improbo, ignorantia descensum spiritus. Ex illis recensitis nonnulla etiam inter canendum Tibijs occurrentia habet Heliodorus lib. 2. Aethiop. Ea de causa quod illis intumescere genas inter canendum Tibijs (εν τοῖς ἀυλίσμασι) videbat, & vehementer inflando præter decorum ad nares exurgere, oculis incensis ac sua sede excedentibus. Quippe, quia magno nisu spiritus inflari debuit, buccæ, & genæ intumuerunt. Ita apud Aristenetum lib. 2. Epist. 6. ὡς ἀυλίστιδος υἱὸς ἐξαίρει τὰς γνάβας, Velut tibicine filius inflas buccas. Ideoque in Veterum sacrificijs, & alijs passim marmoribus tibicines semper*

per obseruantur inflatis buccis. Quæ quia deformitatem nonnunquam inferebant, à Minerua abiectæ Tibiæ memorantur. *Plautus Stichus* Act. 4. Sc. 6.

Age Tibicen quando bibisti, refer ad labias Tibias, Suffla celeriter tibi buccas quasi proserpens bestia.
In laudem Tibicinis apud *Pollucem* lib. 4. cap. 9. tit. 6. dicitur ἐμπνεύς, εὐπνεύς, μέγα πνεύς, μέγα πνέων, benè spirans, inflatus, magnum spirans, valde inflans, solidū spirans. Quemadmodum vilis Tibicen ἀπνεύς, ἀδυνεύς, spiritu carens, infirmus.

Non autem satis erat magno nisu inflasse, nisi sonus debita proportionem spiritus temperaretur. Quemadmodum apud *Athenæum* lib. 14. non ineptè Caphesias tibicen, cuidam ex discipulis suis altissimo sono Tibiam inflare conanti dixit manu feriens, in ea soni magnitudine sitam non esse artis bonitatem, sed vt rectè sonus in magnitudinem attollatur. Ideoque *Pollux* Tibicinem laudat pleno vtentem spiritu in magnitudine, sono, & robore, non immediatè conturbantem vultum. Spiritus etiam alteratio varia varios sonos effecit; si credimus *Aristoteli*, qui lib. 5. de Generat. Anim. putat spiritum calidum crassitudine sua grauitatem vocis efficere, frigidum verò pro sua tenuitate contrarium facere, illudque maximè in Tibijs patere, qui enim calido vtuntur spiritu, illi talem emittunt, qualem Sircines & lamentantes grauiorem sonum inspirant Tibijs, ex eiusdem sententia.

Spiritus, quo inflata est Tibia, iuuabatur sæpe lingua, atque labro. Ideoque *Lucretius* lib. 4.

Vnto sepe labro calamos percurrit hiantes ?

Et eodem sensu Virgil. Eclog. 2.

Nec te pœniteat calamo triniſſe labellum ?

Sic etiam apud Theocrit. 24. Eidyll. χείλεα θλίβειν.
Pollux : Plura etiam horum communia ad tibicinem pertinent, hic enim non modo ὁσπρὸς, bene spirans, sed & ὀγλωπὸς, ὁσπρὸς, πυκνὸς, συνεχὴς, lingua facilis, ore probatus, densus, continuus.

Maximè autem agili manuum ministerio spiritus moderabatur vnde in Tibiæ inflatione & oris & manuum artificium coniungit Ouidius Fast. 6. de Tibia à Minerva abiecta :

Inuentam Satyrus primum miratur, & vsum

Nescit, & afflatam sensit habere sonum.

'Et modo dimittit digitos, modo concipit auras,

Iamque inter Nymphas arte superbus erat.

Ammian. Marcellinus lib. 30. Cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ædes pulsu nervorum, articulatò flatilique sonitu resonarent. Totam hanc artem Cyprianus mirè expressit in lib. de Spectac. si aliàs hic liber ipsi iure adscribendus sit, ubi de Choraula in hanc loquitur sententiam: Alter cum choro & cum hominis canora voce contendens spiritu suo, quem de visceribus suis superioribus nitens hauserat, Tibiarum foramina modulàs, nunc effuso, & nunc intus recluso, ac represso, nunc certis foraminibus emisso, atque in aërem profuso. Item in articulos sonum frangens loqui digitis laborat, ingratus artifici, qui linguam dedit. Non elegantius manuum in Tibijs pulsandis ministerium exprimi potuit, & inde non difficile erit concipere quid per loquaces manus intelligit Petronius in Fragm.

Tin-

Tinctus colore noctis

Manu puer loquaci.

Aegyptium nempe tibicinē de quo Iuvenal. Sat. 15.

— *Inde Virorum*

Saltatus nigro Tibicine.

Nec aliam ob causam digiti saltare dicuntur apud

Nonnum Dionysiac. lib. 3.

Εκ δὲ πλουτρίστον πόρου (κρητήματι χειρῶν
Σύνθροον ἐκρούσαντο μέλος μυκητέρος αὐλοῦ
Δάκτυλοι ὀρχηστῆρες ἐπιδλίβοντες αἰσιλήν. i. e.

Ex multum perforato transitu verò, saltatione manuum.

Concordem pulsabant cantum mugientis Tibiae

Digiti saltantes, stringentes cantilenam.

Iul. Pollux lib. 4. Ἀπέδεξαι καὶ τῷ αὐλητοῦ δυνάμειαν, καὶ τῷ ταχυχειρίαν, καὶ τῷ ῥαχειρίαν, Nota etiam Tibicinis manuum agilitatem, & celeritatem, & facilitatem. Totum artificium constitit in facili digitorum contractione & porrectione, iuxta effatum Ciceronis de Nat. Deor. lib. 2. Digitorum contractio facilis, facilisque porrectio, propter molles commissuras & artus, nullo in motu laborat: Itaque ad pingendum, ad figendum, ad sculpendum, ad nervorum eliciendos sonos ac Tibiarum, apta manus est admotione digitorum. Vnde Tibijs lyrisque tractatis sibi obtrititas manus conqueritur ille apud Aristophanem in Conuiuiatoribus, teste Athenæo. Et hoc idem est quod argutię digitorum significant, & ad numerum articulus cadens apud Ciceronem in Oratore. Non aptius illa omnia describi possunt, quam à S. Paul. Nolan. qui, Bidelengero citatus, in nat. 9. quę

in honorem S. Fœlicis cecinit , de aduentu Nicetæ
cuiusdam Episcopi, deque modulationibus ita:

— *Vel qui perflantia textis*

*Labra terit calamis, licet vnum carmen ab vno
Ore fluat, non vna sonat, variosque magistra
Temperat arte sonos, arguta foramina flatu
Mobilibusque regit digitis, clauditque aperitque.
Vt rapida vice dulcis eat, redeatque cauernis
Currrens Acolios modulabilis aura meatus
Explicit*

Aristophanes in *Veneris* proſapia apud *Athenæum*
lib. 14. qua lege capiendum ſit poculum oſtendens;
μουσικῶς tibicinum modo, curuandos eſſe digitos di-
cit. Et quia condylus dictus articulus, nodus, iun-
ctura vel incuruatura qua digitus ſectitur, vt ex
Martiano Capella lib. 1. *Cæl. Rhodigino* lib. 4. cap. 3.
alijsque patet, ideo ſunt qui ita interpretantur illud
Martialis lib. 5. Ep. 80.

Parui Tibia condyli ſonabit, quaſi condylus di-
ceretur in Muſicis digitorum curvatura vſq; ad di-
midiū orbem. Alij in arte muſica peritiores, inter ca-
nendum Tibijs, manus certum in modū direxerunt,
quod *diſcapedinare* dixere, vt ex *Apuleio* percipio
Florid. lib. 1. *Primus Hyagnis manus in canendo di-*
ſcapedinavit.

CAPVT VIII.

TIBIARVM Sonus.

EX Cicerone lib. 2. de Nat. Deor. aurium est admirabile quoddam artificiosumque iudicium, quo indicatur & in vocis & in Tibiarum neruorumque cantibus varietas sonorum, interualla, distinctio, & vocis genera permulta, canorum, fuscum: læue, asperum: graue, acutum: flexibile, durum; quæ hominum solum auribus iudicantur. Itaque cum aurium voluptati ut plurimum dicatæ fuerint Tibiæ, sonus gratia, quem redderent diuersum, inflatæ sunt, sine hoc inutiles & abiiciendæ, quemadmodum Cicero in Bruto: *Ita se res habet, ut si Tibiæ inflatæ non referant sonum, abiiciendas eas sibi tibicen putet.* Quomodo autem ex inflatis Tibijs sonus eliceretur, leges certas præscripsisse Olympum Marfyæ discipulum Plato testatur, ex relatione Alexand. Sardi de Rer. Inuent. lib. 1.

Spiritus verò quem inflatum & acceptum reddiderunt sonus vel sonitus dicebatur interdum etiam vox, licet frequentius vox propriè hominum sit seu brutorum, ut monet Isidorus lib. 2. cap. 19. & in alijs abusuè, non propriè, sonitus vox vocatur: Ut, vox tubæ infremuit, fractasque ad littora voces. Nam proprium est ut littore resonent scopuli: & , at tuba terribilem sonitum procul ære canoro. Ideo sonatores pro tibicinibus & id genus artificibus Senecæ in Claudij funere. Et Apuleius lib. 5. Met. *Iubet Tibias*

bias iugere, sonatur. Per similitudinem etiam Tibijs concessam esse *vocem*, consentit *Aristoteles* de Anima lib. 2. cap. 8. *Vox autem est sonus quidam animati, nullum enim inanimatum vocem emittit: sed per similitudinem dicitur vocem edere, ut Tibia & lyra*. Murmur sonum Tibiæ vocat *Ovidius*, *Metam.* lib. 14. vers. 537.

— *Et inflati complevit murmure buxi.*

Dicitur etiam mugitus, strepitus, modulamen, flatus, &c. scilicet secundum diuersitatem modorum Tibiæ quos eleganter persequitur *Prudentius* libr. Apotheos.

*Adde & distinctum quem musica Tibia flatum
Concipit, aut ille est presso modulamine parcus,
Aut tumidum largo sublimat flamine bombum,
Aut raucos frangit modulos, aut lene susurrat,
Aut exile trahens sonitus producit acutos,
Aut murmur tenerum sublidit voce minuta.*

Fuit itaque varius earundem sonus, prout varijs modorum differentijs adhibitæ sunt, quas plurimas apud plurimos usurpatos prolixius recensebimus capite sequenti. Hic tantum sonorum illorum varietatem necessariam ad varios vsus, quibus Tibiæ olim destinatae sunt, asseremus ex Diuino *Paulo* Epist. 1. ad Corinth. cap. 14. vers. 7. *Atqui anime expertia quæ sonum edunt, & Tibia, & cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur quod Tibia canitur aut cithara? Etenim si incertum sonum tuba dederit quis apparabitur ad bellum. Et eam præcipuè ob causam Polluci tales laudantur Tibiæ;*
πολύβογς, & αὐλός, πολύκομος, πολυκαμπής, πολύφωνος,

πολυμελής, πολυμελής, multifonans Tibia, iactabunda, flexilis, scilicet in cantu ad sonum variandum, variè sonans, canora, varios concentus habens.

Pulchrè apud Ciceronem lib. 3. de Oratore, omnis motus animi suum quendam à natura habet vultum & sonum & gestum: totumq; corpus hominis, & omnes eius vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus ita sonant ut à motu animæ sunt pullæ. Nam voces, inquit Tullius, ut chordæ sunt intente, quæ ad quemque tactum respondeant, acuta, grauis, cita, tarda, magna, parua; quas tamen inter omnes est suo quæque in genere mediocris. Atque etiam illa sunt ab his delapsa plura genera, lene, asperum; contractum, diffusum; continenti spiritu, intermisso; fractum, scissum flexo sono; attenuatum, inflatum. Nullum enim est horum similium generum quod non arte & moderatione, tractetur: hi sunt actori, ut pictori, expositi ad variandos colores. Quicquid de humanæ vocis varietate refert Cicero id omne ferè Tibiarum cantibus accommodat & adaptat Pollux, qui plurimos & diuersos sonos Tibiarum recenset, ex rebus petitos, quibus varijs earum cantus competeant. Hæ enim Onomast. lib. 4. c. 9. tit. 6. ipsi sūt cantus differentia: ἀλῆμα ὄρθιον, σερῶν, πῆρες, ἐμῆ-
λες, μονόκλονον, μονόκωλον, παλύτροπον, προσαγωγόν, ἐνκαμπνές,
πολύκαμπτον, θρηνητικόν, γασῶδες, ὀξύ, λιγυρὲν, πικρικόν, παρα-
ξυντικόν, ἐνέπλιον, αὐτὸ ῥιγιστικόν, σπονδεῖον, τροχαῖον, γαμήλιον,
παρσίνιον, Tibiæ cantus rectus, firmus, plenus, concinnus, simplex, unimēbris, varius, illecebrofus, mollis, flexilis, lachrymabilis, lugubris, acutus, stridulus, fastuosus, irritatorius, militaris, tripudiatorius, spondiacus, trocheus, nuptialis, inter pocula sonans.

Interdum enim Tibiæ sonum gratissimum fuisse auribus & suauissimum obseruo, interdum stridulū & inconditum. Prius manifestum est ex illo Philippi lib. 1. Florileg. Epigr. num. 1.

Ἰμερον ἀυλίσαντι πολυτρήτων διὰ λόγων :

Suauiter canenti per foraminatas lotos.

& Virgilio :

Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget :

Quibus accinit Tibullus lib. 1. Ecl. 8.

Et Tyriæ vestes, & dulcis Tibia cantu.

Vnde facta comparatione cum summa dulcedine, Tibiarum sono utitur Augustinus, Sermon. 246. de tempore : Nullus, inquit, quamlibet chordarum & Tibiarum sonus, nulli amplexus, pulchritudini, inspirationi, dulcedini & amplexibus sapientiæ conferuntur. Ideoque non immerito apud Ovidium Metamor. 12.

Longaue multifori delectat Tibia buxi.

Imo ipse funebris Tibiæ cantus tristis & querulus dulce quiddam & delectabile habuit quod ex Apuleio constat Florid. 3. Tibia, inquit, questu delectabilior, & fistula susurru iucundior, & buccina significatu longinquior. Et idem per dulces querelas indicat Lucretius lib. 4.

Tibia quas fundit digitis pulsata canentum.

Horat. lib. 3. Od. 7.

Sub cantum querulæ despice Tibiæ.

Et quia cōquerendo rauescimus, nonnulli *Raucam Tibiam* dictam volunt Propertio lib. 3. Ecl. 10.

E contrario interdum horridum & stridulū quid sonabat, cuius rei indicium dat Catullus Epigr. 65.

Bar-

Barbaraque horribili stridebat Tibia cantu .

Nec diuersum sentit Valer. Flaccus Argonaut. lib. 2.

— *Sacris hinc ignibus Ida*

Vibrat & horrifone respondent Gargara Buxo .

Talem Tibiam , *βαρύβρομον αὐλὴν* vocat Euripedes in Helena . *Apuleius lib. 10. Ac pone tergum tibicen orthium canebat bellicosum : & permiscens bombis grauibz tinnitus acutos .* Vnde Tibiæ modos inconditos vocat *Maximus Tyrius Dissert. 27. αὐλημα ἄσημων* Et perstrepere vt Tibia dicitur cor eorum, qui valde trepidant , quemadmodum sancta oracula explicari debent *Ierem. 48. Propterea cor meum ad Moab quasi Tibia resonabit : Et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum Tibiarum : quia plus fecit quam potuit , idcirco perierunt .* Ad rem nostram *Homero Hymn. in Matr. Deor. τρόμος αὐλῶν, tremor Tibiarum,* dicitur . Hunc tamen *Tibiarum strepitum, amabilem* idem prædicat in *Hymn. Mercur.*

Tanta sonorum varietas orta est à varietate Tibiarum de qua nos suo loco , vnde *παρθένοι αὐλαὶ* erant clarissimi & acutissimi soni , ex *Aristotele lib. 8. cap. 1. Hunc autem acutum sonum in Tibijs fieri* idem *probl. 39. sect. 19. putat , quia exiguus aër citò feratur Tibia inclusus .*

Diuersitas etiam foraminum in ijsdem Tibijs varios sonos effecit . Ita de Tibiarum foraminibus vicinis ori instantis sonus acutus emittebatur : de longinquis autem & termino proximis grauior . Itē acutior per patentiora foramina , grauior per angusta , si credimus *Macrobio lib. 2. in Somn. Scipion. cap. 4. qui vtriusque causæ rationem vnā addit ,*
quia

quia spiritus ubi incipit fortior est , remissior ubi definit . Et quia maiorem impetum per maius foramen impellit , contra autem in angustis contingit & eminus positis . *Galennus* autem , quia grauem sonum sine latitudine , acutum sine angustia fieri posse negat , dicit lib. 3. De symptom. Caus. viz , qua spiritus intrat , latitudinem , sonum efficere grauiorem , in Tibijs quas Siticines inflabant , quæ etiã ob materiam , ex qua constabant , purum sonum odere non potuere , ex mente eiusdem .

Ipsa quoque eadem foramina modò aperta modò clausa diuersum sonum ediderunt , quod *Quintiliano* asserenti crediderim , qui lib. 2. cap. 3. ita : Tibiꝯ eodem spiritu accepto alium clausis , alium apertis foraminibus , alium satis purgatꝯ , alium quassæ sonū edunt . Ideoque apertas Tibias alibi vocat , quæ apertis omnibus foraminibus sonant clarius , etenim Tibias , præclusis , quibus clarescunt , foraminibus , recto exitu grauiorem spiritum reddere monet idem *Fabius* lib. 1. Inst. Orat. cap. 11.

Lingularum conformatio non parum contulit ad soni varietatem , quod ex *Aristotele* probabo , cuius verba ex lib. de ijs quæ sub auditum cadunt , hic latinè asseram : Quod & perspicitur in Tibijs , nam quæ secundarum lingulas habent obliquas , molliorem quidem ille vocem edunt , verum minus tamen clarã , labens enim aer protinus in spaciosam laxitatem incidit , neque vlla contentione rapitur , neque collectus fertur , sed dispersus . In lingulis autem duriusculis , vox & durior & clarior excitatur , si quis eas magis labris premat , quod violentiore impetu spiritus feratur .

tur. Ex eodem *Aristotele* cornua in Tibijs plus vel minus assata, spiritus inflatus violentior vel mollior, & erumpens creber atq. contentus sonum variare plurimum possunt.

Ex tot distinctis sonis in Tibijs erat concentus quidam tenendus, ut *Tullius* loquitur lib. 2. de Republ. symphonia dicta, quam definit *Isidorus* lib. 2. cap. 19. moderationis temperamentum ex graui & acuto concordantibus sonis, siue in voce, siue in flatu, siue in pulsu. De quibus nos alibi, hic enim properamus ad modos Tibiarum ex diuersis sonis ortos explicandos.

CAPV T. IX.

De Modis Numerisque TIBIARVM.

Tibicines non modo varios percussionum modos habent, ut loquitur *Cicero* lib. 1. De Orat. sed etiam varios cantus, nec pauciores nomos. Frequentamenta numeris modisque addit *Gellius* lib. 1. cap. 2. si numeros & modos & frequentamenta quadam incineret. Nos de singulis breuiter pauca dicturi sumus. Tibinos à Tibijs modos dixerunt, ut *Varro* apud *Non. Marcellum* de Propriet. Serm. C. 1. Eosque varios reperio ex discrimine Tibiarum & diuersitate cantus, ut non immeritò *Propertius* lib. 2. El. 22.

Siue aliquis molli deducit candida gestu

Brachia, seu varios incinit ore modos.

Modos enim incinere verbum est proprium tibicini-

I

num,

num, quod pluribus cūm possem ostendere, ex solo Gellio probabo, qui lib. 4. cap. 13. *Si modulis leuibus Tibicen incinat*, & ibidem: *Incentiones Tibiarum*. Vnde *incentiue Tibiæ Varroni*, & *Apuleius lib. 10. in varios modulos lasciuia concinente Tibia*.

Tantum differunt atque distant inter se harmoniarum naturę, vt qui audiunt aliter atque aliter afficiantur, neque eodem modo ad vnamquamque earum moueantur, quod de Republ. lib. 8. c. 5. monet *Aristoteles*. Idque satis inferius patebit vbi Tibiarum ad commouendos animos vsus tradetur. Interim exinde facile intelligo quo sensu dixerit *Cicero lib. 2. de Leg. Cervices & oculos torquere ad modos Tibicinis*. Isti modi pro seria vel iocosa Comœdia ita attemperabantur, vt argumentum fabulę ostenderent. Illud patet ex inscriptionibus omnium Comœdiarum *Terentij*, vt in *Andria: Modos fecit Flaccus Claudij F. Tibijs paribus dextris & sinistris*. Sed hoc passim apud Autores deprehendo interdum hos cum illis confundi. Vtroque tanquam diuersos recitat *Horatius de Art. Poët.*

Accessit numerisq; modisq; licentia maior.

Sed euidentiozem differentiam constituit *Cicero in Orat. Quicquid*, inquit, *sub aurium mensuram cadit id numerus dicitur, etiāsi absit à versu. Modus æstimatur sono & intervallo vocum & contentu*. Ab alijs autem modos numerosque non pro diuersis haberi passim occurrit. Ita harmonia vel concensus Phrygius modò per modos modò per numeros exprimitur. De numeris Phrygijs *Lucretius lib. 2.*

Et Phrygio stimulat numero cana Tibia mentes.

Sic

Sichuic accinens Propertius lib. 2. El. 22.

Et Phrygis insanos ceditur ad numeros .

Qui Tibullo modi dicuntur lib. 1. El. 4.

Et secet ad Phrygios vilia membra modos .

Vti & Onidio Fast. lib. 4.

Tibia dat Phrygios , vt dedit ante, modos .

Græcis νόμοι dicti sunt, quos Suidas ita interpretatur; *μοῦσικοί τῶν ποσὶ καὶ τῶν ἀδῶν*, modi musici secundum quos canimus . Erat autem certa quædam modulatio legibus deuincta , ita vt de alia in aliam transire nefas esset , quod Plato docet lib. 3. de Leg. Mus. Ex Plutarcho lib. de Music. nomi dicti sunt , quod sicuti leges infringere ac violare , ita & legitimam modulationum formam in quoque genere transire nefas sit. Altius vocis originem repetit Aristoteles , qui Probl. sect. 19. q. 28. querens cur nomi vocentur *νόμοι*, quos canunt , quia , inquit , antequam leges sciret leges cantabant, ne eas obliuioni traderent . Quod de Cretensium pueris testatur Aelianus Var. Hist. lib. 2. cap. 39. qui iubebantur cum quodam concentu & melodia τῶν νόμων perdiscere , vt ex Musica voluptatem caperent, & facilius eas leges memoria complecterentur.

Modi, vt & numeri, & qui Græcis νόμοι vocabantur , diuersi à diuersis recensentur . A Suida ad septem referuntur à Terpandro repertos , qui erant , orthius , retradius , acutus , Dorijs , Ionijs , Phrygijs , Lydijs . Primis temporibus tria tantum fuerunt ἀσκημάτων genera , referente Pausania pag. 291. Lydium , Phrygium , Dorium, Tibijs singularibus . Pro-nomus autem primus Tibias , quæ commodè ad

omnem harmoniam se haberent, inuenit, cum prius alijs Tibijs ad Lydium, alijs ad Dorium, alijs ad Phrygium vterentur. Nos omnium modorum, quorum apud Authores indicia reperimus, diuersitatem commodè considerabimus, vel quatenus à varijs autoribus aut regionibus vbi reperti sunt, vel à varijs vsibus & effectibus quos præstiterunt, ortam. De modorum diuersitate à diuersis prouincijs, sic *Cassiodorus* lib. 2. Epist. 40. Hoc totum inter homines quinque tonis agitur; qui singuli prouinciarum vbi reperti sunt nominibus vocitantur. *Dorius* pudicitiae largitor & castitatis effector est. *Phrygius* pugnas excitat & votum furoris inflamat. *Aeolius* animi tempestates tranquillat, sonumque iam placidis attribuit, *Iasius* intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio grauatis cœlestium appetentiâ bonorum operatur, indulget. *Lydus* contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. De his vide *Vossium* de 4. Artib. Popul. cap. 4. Eleganter eorundem varietatem omnem paucis adumbrat *Apuleius* Florid. lib. 1. de Antigenida tibicine; seu tu velles, inquit, *Aeolium simplex*, seu *Asium varium*, seu *Lydium querulum*, seu *Phrygium religiosum*, seu *Dorium bellicosum*. Ab his diuersus est *Heraclides Ponticus* apud *Athenæum* lib. 14. qui negat Phrygiam vel Lydiam vocari posse harmoniam, cum illas tantum tres dicat, quemadmodum etiam tres Græcorum nationes, Doras, Aeonas, Ionas. *Dorius* modus, qui grauissimus erat, duabus dextris Tibijs incinebatur; *Lydus*, qui acutissimus, duabus sinistris;

Phri-

Phrygius qui Dorio acutior, Lydio grauior, grauitate simul & acumine temperatus, dextra, & sinistra Tibia modulabatur, quod à *Salmasio* in *Plinianis Exercitationibus* annotatum. De cantu Phrygiæ Tibiæ, qui ad insaniam concitabat, videri potest *Fabius* lib. I. cap. 17. Atque præter *Aristotelem* qui lib. 8. *Polit.* & *Platonem*, qui de *Re publ.* lib. 3. hoc expresse confirmant, huc etiam respexit *Apuleius* cum ita lib. 8. *Metam.* *Incitantes Tibiæ cantu lymphaticum tripudium.* De *Damone*, Milesio narratur, quod, cum Tibicinam accersisset, quæ Phrygijs modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem usque incenderat, iusserit ad Doricas leges tonum demittere; quo illi demulsi quievere. Vnde vtrique modi, alter altero frequenter temperabatur, quod non obscure apud *Horatium*prehenditur *Epod. Od. 9.*

Sonante mistum Tibijs carmen lyra,

Hæc Dorium, illis barbarum.

Quippe Barbarum idem quod Phrygium est. Lydiorum modorum suauitatem ex *Apuleio* deprehendimus lib. 10. *Iam Tibiæ multiforatiles cantus Lydios dulciter consonant, quibus spectatorum pectora suauemulcentibus, &c.* Phrygios & Lydios modos Olympi & Marfyæ fuisse memorat *Pollux*, qui etiã Lydiæ harmoniæ inuentionem *Antipponi* tribuit lib. 4. cap. 10. tit. 2. vbi inter harmonias Tibicinum hæc recensentur; *Dorica, Phrygia, Lydia, Ionica, &c.* *ούρτυνος* quod interpret reddidit *continua.*

Atque hi modi ab inuentionis loco denominationem traxere. Alios reperio qui vsui, cui adhibiti

biti sunt, & effectui quem præstiterunt, nominis originem debent. Eorum nonnullos breuibns comprehendit *Maximus Tyrius* Orat. 7. *Nec enim in musicis unus est modus aut unum tempus. Pulchrum in bello id quod orthium (ὄρθιον) nominant: pulchrum in conuiuio id quod parænon (παρœνιον) vocatur. Ac Lacedæmonijs pulchrum quod εὐβατήριον appellatur. Atheniensibus verò quod κύκλιον, dicunt. Pulchrum insequenti hosti quod ἐγχελευσικόν, pulchrum fugienti (quod ἀνακλιτικόν nuncupatur). Modum τῷ ὄρθιῳ μελωδίας inuenisse Terpandrum Methymnæum docet *Plutarchus* lib. de Mulic. Ille autem modus tibicinum apud *Scholiasten Aristophanis* ita dictus est quia erat ἔντονος, & sonum sublatum effecit, quod confirmat *Gellius* lib. 16. cap. 19. *Stansque*, inquit, *in summe puppis foro carmen quod orthium dicitur, voce sublatissima cantauit.* Vnde ille modus ad prælium excitandum aptior erat & εἰς πόλεμον ἐριστικὸς dicitur *Eustathio* in lib. 2. *Iliad.* Et de eodem *Suidas* tradit, *Timotheum* Tibicinem *Mineræ* orthium modum canentem, in tantum affecisse, *Alexandrum* modulatione, vt is audiens ad arma exsilierit. Dictus quippe orthius *Mineræ* nomus est, quod vt ex alijs, tum ex *Pindaro* constat *Pyth.* ult. Plures alij fuere Tibicinum modi, quos latè recensent *Pollux* lib. 4. cap. 10. tit. 2. *Eustathius*, *Hesychius*, & *Athenæus* lib. 14. atque in eum eruditissimus *Casaubonus*. Ex quibus plurima congesta videri possunt apud *Scaligerum* de Arte Poët. lib. 1. cap. 19. & 20. & *Bulingerum* de Theatro lib. 2.*

c. 17. De Tibiarum cantu selectissima habet *P. Faber in Agonist.* lib. 1. cap. 4.

Propter hanc modorum diuersitatem non immerito *Pindarus* Pyth. od. vlt. cantum Tibiæ vocat *κεφαλῶν πολλῶν νόμον*, quia multiplex & quasi diuersorum corporum Tibijs est sonus. Eodem iure pro Tibiarum cantu *Plinius* lib. 8. c. 42. Symphoniam cantum substituit. *Polluci* variae sunt symphoniae seu cantus Tibiarum species, lib. 4. cap. 16. tit. 4. Porro, inquit, modi Tibiarum cantus sunt *κρέματα*, *συρίγματα*, *τερετισμοί*, *περίσματα*, *νιγλάροι*, *pulsationes*, *sibilationes*, *fremitus*, *niglarī*. Prima verò Tibicinū *μαθήματα*, *exercitamenta*, *πῆρα*, *καὶ γρόνθων*, *experimentum*, *rudimentum*. Athenis verò *συναυλία* quædam erat, *συμφωνία*, *concentus*, Tibicinum in Panathenæis concinentium. Nonnulli verò *συναυλίαν προσαυλήσεως* speciem esse putant, sicut & Tibiæ cantum.

In Tibiarum modis *προαύλιον*, seu præcentio quædam fuit, quæ in Tibiarum cantu idem erat ac in Poesi prologus & proœmium quod est initium sermonis, quemadmodum *Aristoteles* lib. 3. Rhetor. Et illud idem indicat *Plato* Cratylo ὡς περ τῆ ἡς ἀθηναίας νόμῳ προαύλιον σωμαυλῆσαι ut canere præcentrationem nominis *Minervæ*. Sed cum exeundum esset è Theatro, funere aut sacrificio, ἐξόδιοι νόμοι canebantur. *Hesych.* ἐξόδιοι νόμοι αὐτῶν πάντες ἐξελδίσονται.

In illis nomis imprimi cautum est, ne dissonum, quid aut colonomus fieret, cuius meminit *Ausonius* Epist. 11. ad Paulum: Denique dissonum, inquit, quem colonomum existimo propriè à Philosophis appellatum, adcreni. κρότος νόμος, idest mutilus, ut *Sca- liger* in *Ausonium*.

CAPVT X.

A quibus ars TIBIAS inflandi exercita, & apud quos in usu.

Olim in Græcia Tibijs canendi artem non discabant ingenui, tanquam sordidam, sed hanc sola mancipia exercebant, quæ plerumque ex Arabia perducebantur, teste *Suida*. Deinde ingenuis vsque adeo placere cœpit, vt indoctus haberetur quisquis huius rudis: Donec Alcibiades Tibias abijceret oris deformitate conspecta ad speculum.

Constat itaque inter summas olim virtutes numeratum, Tibia canere, quod non alibi clarius quam apud *Cornel. Nepotem* exstat in Præfatione: *Cum relatum legent quis Musicam docuerit Epaminondam, aut in eius virtutibus commemorari saltasse eum commodè scienterque Tibijs cantasse.* Quæ ille idem in *Epaminond.* monet ad Romanam consuetudinē leuia fuisse & potius contemnenda; at in Græcia magnæ vtique laudi. Ideoque *Corinthy Ismeniam* Tibias septem talentis emissæ constat ex *Luciano Dialog. adu. Indoctos*. Nihilominus tamen apud Romanos hæc ars ab ipsis Regibus atque Principibus interdum exercita est, vti de *Heliogabalo* & *Seuero* *Lampridius*, & de *Nerone* *Suetonius*, de *Gallieno* *Trebell. Pollio*, quippe quam etiam *Dijs Gentilium* attributam legimus, quod Deos induxerint alios fabros, alios medicos, alios lanarios, nau-

nautas, citharistas, aulædos, venatores, pastores, rusticos, quemadmodum horum numinum contumeliam Paganis obijcit *Arnobius* adu. Gent. lib. 3.

Ab alijs autē ars Tibicinum parui pēdebatur, qui vel Philosophiam vel alias artes prætulerunt, quemadmodum *Philiscus Milesius*, qui primo Tibicen fuit, deinde Rhetor, quem *Isocrates* ideo αὐλοτρύανη vocat. De Satyro Tibicine perhibet *Aelianus* Var. Hist. lib. 3. cap. 33. quod, cum persæpe *Aristonis* Philosophi disputationibus interfuisset, his quæ docebantur mire affectus, dixerit: Cur ergo non igni trado hoc nihil vtile telum? Insinuans Tibiam & quodammodo suam artē ad Philosophiæ studiū extenuans, & nihili æstimans. *Marcus Octavius Herennius* prima adolescentia Tibicen, postquam arti suæ diffusus est, instituit mercaturam & bene re gesta, decimam *Herculi* profanauit, quam historiam ex *Mascurio Albino* prosequitur *Macrobius* lib. 3. Saturn. cap. 6. Nimirum eleganter *Apuleius* de Deo *Socratis* rationem bene viuendi omnibus æque necessariam dicit, non autem rationem pingendi & psallendi; quam quiuis bonus vir sine turpitudine, sine labe contempserit. Ideoque merito subiungit: *Nescio, ut Ismenias Tibijs canere, sed non pudet me Tibicinem non esse: nescio ut Apelles coloribus pingere, ut Lysippus fingere, sed non pudet me non esse significem.*

Viguit hic Tibiarum vsus apud omnes gentes, quarum nonnullas hic potius indicare quam omnes recensere placet, quia passim in textu reliquo operis earum plenior sit mentio. Romanos taceo apud

quos non infrequens earum usus passim lib. 2. docetur. Apud Græcos Tibicinum ars multum commendabatur, quod pluribus astruit *Athenæus* lib. 4. Ac primum ex Chamæleonte Heracleota refert Lacedæmonios ac Thebanos omnes, Tibiæ cantui operam nauasse: item Heracleotas Ponti accolas, Atheniensem quoque Clarissimos, ut Calliam Hipponici filium, & Critiam Callæschri. Etiam Pythagorici idem fecere, ut Euphranor, qui de Tibijs Librum reliquit, & clarissimus ille Archytas Tarentinus, necnon Philolaus. Thebanos cæteras Græciæ vrbes Tibiæ cantu superasse Dio Chrysost. testatur in Cyneg. Ideoque Incertus quidam in Florileg. Epigr. lib. 3. cap. 8

Ἑλλὰς μὲν θύβας πατέρας πρέκρινεν ἐν αὐλοῖ.

Θῆβας δὲ πρόνομον, παῖδα τὸν Οἰνιάδην, i. e.

Græcia quidem Thebas priores iudicauit in Tibijs.

Thebæ verò Pronomum, filium Oeniadæ.

Max. Tyrius Dissert. 19. ὁ θεσσαῖος ἐπὶ αὐλοῶν, ὁ τῶν χορῶν, *Thebanus Tibijs afficitur, Ionicus choris.* Sed idem Dissert. 7. non solum Thebanos Tibiarum cantu delectari, at illum Bæotis quasi vernaculum asserit. Etiam Dardanis huius artis gloria debetur, cum ex Dardania Tibicinas commendari videam apud *Aristophanis Scholiastem*, in hæc verba, αὐλητὴς δαρδανίς ἐκ τῆς δαρδανίας αὐλητρίδες εὐδοκίμῳσιν. i. e. *Tibicina Dardanis, quia è Dardania Tibicine commendantur.* Et hanc Musices partem à Dardanis excultam, author est *Strabo* lib. 7.

Apud Syros & Arabas non neglectam artem Tibicinum probat *Capitolinus* in vero; Adduxerat secum,

secum, inquit, & fidicines, & Tibicines, histriones, scurrasque, mimarios & prestigiatores, & omnia manipiorum genera, quorum Syria & Alexandria pascitur voluptate. Et hac mente non difficulter intelligitur Iuvenalis Sat. 3. vers. 63.

*Iampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam & mores & cum Tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum.*

Vexit.

Syros Tibicines intelligit ex Syria, ubi Orontes fluvius est, Romam peruenientes ad Tiberim sitam. Papias in Onomastico: *Ambubaie, mulieres Syricæ.* De quibus nos alibi. In Arabia autem non infrequenter Tibiarum vsum indicat illud apud Suidam Prouerbiū: ἀράβιος αὐλητὴς, de ijs qui aliquid desinere nequeūt. Vnde & illud, *Vt Tibia canat drachma una ei datur, vt desinat autem quatuor numerari oportet.*

Apud Carmanos, qui Indis contermini sunt, tibiæ vsum testatur *Damianus à Goës* Eques Lusitanus de Diensis vrbs Carmaniæ oppugnatione; & ipsis Turcis familiarem esse ex *Bellonio* colligo, qui etiam singul. lib. 3. cap. 48. Turcas uti Tibijs dicit, ijs ferè similibus, quæ apud Germanos sunt, & sex foramina ex ordine posita habentibus, sed duos cubitos longitudine superantibus. Cum difficultate etiam inflari posse, nam os habent ab omni Tibiarum Europæarum genere diuersum; supremum enim foramen ipsam fistulam penetrare refert, atque inflari per amplum extimumque foramen, sed exigua admodum harmonia. Nolo pluribus ea hic extendere quæ in toto Opere vbique ferè

patent, dummodo constet plerisque, si non omnibus, gentibus iam inde ab antiquis temporibus usitata Tibias. Illud hic solum adiungam quo tempore apud Græcos earum usus cœperit, quo maxime viguerit, quoque desierit.

Tibiarum cōsuetudo cœpisse videtur post Medicas victorias, cum Græci iam de se magnificè sentirent, quod à *Cæl. Rhodigino* annotatum Lect. Antiq. lib. 9. cap. 4. sed ante eum pluribus ab *Aristotele* confirmatum reperio, cuius verba ex lib. 8. de Republ. cap. 6. hic latina afferam, ne Græca alijs fastidium pariant nimia prolixitate. Ita autem ille; *Quocirca rectè veteres eius usum in pueris ac liberis hominibus improbarunt cum antea eo usi essent: ocium enim uberius ex omnium rerum copia nacti, maioresq; animos ad virtutem consequuti, tum superioribus temporibus & post bellum Persicum ex rebus feliciter & præclare gestis ferociiores & elatiores effecti, omne discipline genus attigerunt, nullum delectum adhibentes, sed aliam atque aliam insuper indagantes. Quapropter etiam artem Tibia canendi ad disciplinarum numerum aggregarunt. Etenim Lacedemone quidam, qui ludorum sumptus suppeditabat (χορηγός Græcis) ipse choro Tibiam inflavit; Et Athenis ita increbuit ut fere plerique liberi & ingenui homines Tibia canerēt.*

Desijt verò Athenis disciplina illa, Alcibiade auctore, cum percubisset ab ipso abiectas inflatasque Tibias, ut ita post eius tempora res habitæ sit sordida & illiberalis. Nimirum Alcibiades quum apud auunculū Periclen puer artibus & disciplinis liberalibus erudiretur; & accersī Pericles Antig-

nidam,

midam Tibicinem iussisset, vt cum canere Tibijs, quod honestissimum tunc visum est, doceret: traditas sibi Tibias quum ori insertas inflasset, deformitate oris tali pudore affectus dicitur, vt infraetas illas abiecerit. Ea res cum percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu disciplina Tibijs canendi desita est, quemadmodum ex Commentario Pāphilæ nono & vicesimo totam historiam refert Gellius lib. 15. cap. 17. Et hanc ob causam Alcibiadem Socrates apud Platonem sic alloquitur, *Quantum enim memini, didicisti legere, scribereque, & ci-thara canere: nam Tibia canere noluisti.*

Apud omnes autem gentes in varijs actionibus adhibitus est Tibiarum vsus. Cuius causam indagare non difficile est vbi ad varias affectiones & passiones attendimus, quas varij Tibiarum modi, prout variè vsurpati sunt, produxere, de quibus pulchrè Cicero lib. 2. de Legibus: *Affentior enim Platoni nihil tam facile in animos teneros ac molles influere, quam varios canendi modos, quorum dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem; & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit.* Vnde diuersus emerfit eandem apud Veteres vsus; In bello ad animos excitandos, vel moderatiores reddendos; In sacris, ne quid infausti exaudiretur; In ludis publicis & Diuum honore, vt luxus & lætitiæ sensu imbuerent animos suaves modulationes; Inde etiam Conuiuales Tibiæ. Nec sine ijsdem comœdiæ actæ, nec spectacula. In concionibus etiam Tibiæ concionatoriarum varijs modis tum animum demulcerent, tum
actio-

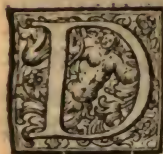
actionem loquentis intenderent. In funeribus signum luctus Tibia daret, & funereos modos cantu lachrymante ferrent tibicines. Sed Zygia Tibia lætos Hymenæi modos conderet, quemadmodum alia nocturnis dicata choreis. Ad Tibicinum cantum Ludij & histriones motum congruentem moderarentur. Fuit & Tibicen nauticus, qui in triremibus animos remigum mulceret, ad tolerandos facilius labores. Quare etiam Tyrreni ad Tibiam seruos flagellis cædunt, ad excitandam tolerantiam. Agmen claudunt bruta Animalia, quæ olim Tibiarum varietate & dulcedine delectata non ignoro, sed his omnibus Tibiarum vsibus explicandis sequentem huius Tractatus Librum impendo. Vbi euidenter patebit, non immeritò decantatas esse *Maximo Tyrio* tot Musices vires; apud quem *Dissert.* 21. talis est Musica, quæ facillimè luctum leuat, facillimè iram cohibet, optimè cupiditates temperat, dolores mitigat, amores solatur, aduersam subleuat fortunam, Optima hæc in sacrificijs comes, in epulis conuictrix, imperatrix in bello. Hæc est quæ maximè in festis reficit, Bacchanalibus saltat, in mysterijs afflat homines; Huius præcipuum quoque opus est modulatione sua rempublicam temperare. Ita planè omnis habitus animæ cantibus gubernatur, fatente *Macrobio*, vt & ad bellum progressui & item receptui canatur cantu, & excitante & rursus sedante virtutem; Dat somnos, adimitque: nec non curas & immittit & retrahit: Iram suggerit, clementiam suadet; corporum quoque morbis medetur.

LIBER SECVNDVS.

C A P V T I.

*T I B I A E Vis ad variè afficiendos animos ,
eosque vel concitandos vel
molliendos .*

DE Platone testatur Cicero lib. 3. de Leg. quod musicorum cantibus mutatis, mutari mores ciuitatis dixerit. Nec sane immeritò, cum Pythagoram confessum esse, plus posse Tibicines ad corrigendos mores, quam Philosophos, constet ex *Sexto Empirico* adu. Mathem. lib. 6. Nimirum Pythagorei ferociam animi Tibijs ac fidibus mollientes, docuerunt cum corporibus adhærere nexum fœdus animarũ, quod de illis testimonium perhibet *Martian. Capella* lib. 9. Et hanc ob causam multi persuasi sunt ideo in hac vita omnem animam musicis sonis capi, quia in corpus defert memoriam musicæ, cuius in cœlo fuit conscia: & ita delinimentis canticis occupari, vt nullum sit tam immitte, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur

neatur affectu. Hinc *Macrobius* lib. 2. in *Somni. Scip.* cap. 3. existimat & *Orphei* & *Amphionis* fabulam sumpsisse principium: quorum alter animalia ratione carentia, alter saxa quoque trahere cantibus ferebatur; quia fortè gentes, vel sine rationis cultu barbaras, vel saxi instar nullo affectu mobiles, primi illi ad sensum voluptatis canendo traxerunt. Videmus enim Tibiam, quæ ex testimonio *Plutarchi Symp.* 7. cap. 8. in aures se insinuat infundens vocem iucundam vsque ad animam, modo mores asperos lenire animosque demulcere, modò eosdem lymphatico cantu incitare atque furorem allicere.

De posteriori effectu Tibiarum, tot apud *Autotes* sunt indicia, vt, qui omnia congereret, prius temporis atque chartæ, quam materiæ defectum haberet. Tibiam hoc habere institutioni ac doctrinæ aduersarium, quod eius cantus prohibet ratione uti, effatum est *Aristotelis* de *Republ.* lib. 8. c. 6. Quocirca, quemadmodum *Veteres* rectè eius vsum in pueris ac liberis hominibus improbarunt, ita neque Tibiam in puerorum institutionem introducendam iudicat, quippe quam organum dicit non ad mores mitiores ingenerandos aptum, sed potius ad animos furore *Bacchico* stimulandos accommodatum. Quare talibus temporibus eo vtendum, suadet, quibus eius vsus valet ad animos expiandos potius ac lustrandos seu purgandos, quàm ad erudiendos. Apud *Plutarchum* lib. 2. de *Fort. Alexandr.* *Antigenide* Tibijs canente, vsq; adeo, velut lymphatico impetu, exarsisse dicitur *Alexander Magnus*,

gnus, vt concussis armis proripiens è medijs epulis, manus in astantes intenderet, illectus sono bellico. Similia de Erico Rege Daniæ referenti credo *Saxonæ Grammatico*, patriæ nostræ Historiæ conditori optimo, qui lib. 12. Hist. Dan. ita: *Sed tristioris fortune quod sequitur. Reuersus namque Ericus, cum more Regio domi in propatulo cœnitaret, inter alios quendam Musicæ rationis Professore adesse contigit. Qui cum multa super artis suæ laudibus disputasset, inter cætera quoque sonorum modis homines in amentiam furoremque pertrahi posse affirmabat. Quinetiam tantas fidibus vires dicebat, vt perceptis earum modulationibus astantes mente constaturos negaret. Ille vbi tum, precibus Regijs, tum minis effectum præsentare cōpellitur, ita animorum eorum habitus qui audierant, modorum varietas inflectebat, vt Rex, colluctantium robore victo, arreptoque ense, quatuor militum, continendi eius gratia propius accedentium, cædem peregere. Hanc ad concitandos animos vim Tibiarum non ignorauit Theon Pictor, de quo *Aelianus Var. Hist. lib. 2. cap. 44.* quippe qui imaginem quandam populo videndam exhibiturus, non prius eam congregatis ad spectandum proposuit, quam Tibicinem iuxta collocasset, quem iussit carmen incitativum canere, penetrans ac clamorifera quam fieri posset maximè & quod ad prælium animaret. Simulac igitur auditum est carmen asperum & horrendum, & tuba quasi armatorum eruptionem sonante, picturam ostendit, & miles conspectus est, erat enim miles, quem pinxerat in armis, iam iam quasi erupturus. Ergo non im-*

meritò à Philosopho Tibia ἑρπυσμὸν salutatur seu concitatrix, & ad rem nostram Cicero de Diuin. lib. 1. *Multisque rebus, inquit, inflammantur tales animi, qui corporibus non inherent, ut ij qui sono quodam vocum, & Phrygijs cantibus incitantur.* Per Phrygios cantus Tibiarum modulationes intelligendæ sunt, quæ in Matris Deum sacrificijs in Phrygia adhibitæ, quemadmodum Apuleius Metam. lib. 8. virum quendam *Cantus Phrygij mulcentibus modulis excitum* dicit, & paulo ante illum cantum Tibiarum esse declarat: *Quidam tunicas albas in modum lanciolarum quoquouersum fluente purpura depictas cingulo subligati, pedes luteis induti calceis, Deamque serico contectam amiculo mihi gerendam imponunt: Brachijsque suis humero tenus renudatis attollentes immanes gladios ac secures ouantes exsiliunt, incinente Tibiæ cantu lymphaticum tripudium.* Ex quo Apuleij loco non parum lucis mutuor pro explicando Valer. Flacco lib. 3.

— At barbara Buxus

*Si vocet, & motis ululantia Dyndima sacris,
Tunc ensis placeatque furor.*

Sed de his nos plura proferemus alibi, vbi de Tibia in sacris Deum Matris sermo erit, hic tantum tractandus erit furor ille & nefarius spiritus quem in audientibus concitauit, eleganter expressus à Seneca Epist. 108. *Quidam ad magnificas voces excitantur, & transeunt in affectum dicentium, alacres vultu ac animo: nec aliter concitantur, quam solent Phrygij Tibicinis sono semiuiri, & ex imperio furentes.* Semiuiros Sacerdotes Phrygios vocat, quos
ideo

ideo *Firmicus* de Err. profan. Relig. dicit, cum se alienos à viris fecerint, adimpletos Tibiarum cantu vocare Deam suam, vt nefario repleti spiritu vanis hominibus quasi futura prædicent. Idem de Corybantibus ab alijs dictum, quo sensu *Max. Tyrius* Dissert. 22. *Sicut vulgo eos aiunt, quos corybantiare dicimus, si Tibiam audiant, è priori mentis statu deuolui, diuinoque subito furore corripi.* Erant autem Corybantes iidem cum Curetibus de quibus prolixè *Strabo* lib. 10. Nimirum qui Cretenses res tradunt Phrygiasque, ij quibusdam sacris ministerijs implicant Curetes, cum arcanis, tum aliàs Iouis in Creta educationi puerili, & Matris Deum sacrificijs in Phrygia, ac locis circa Idam Trojæ montem. Ingentem istarum narrationum diuersitatem *Strabo* monet. Dum alij eosdem cum Curetibus ponunt Corybantas, Cabiros, Idæos, Dactylos, Telchines: Alij cognatos inter se & exilibus distinctos differentijs. Illi ab omnibus furore quodam Diuino correpti & bacchantes describuntur, qui armata saltatione cum tumultu & strepitu, tintinnabulis, tympanis, armis, Tibia & clamore in sacrificijs perterreant homines sub administrorum specie. Horum rituum originem ordine exponit *Iul. Firmicus*, inde ortum, quod Cretenses, vt Iouis furentis propter filij Bacchi cædem, sæuitiam mitigarent, festos funeris dies statuentes, & annum sacrum triëterica consecratione componentes, omnia per ordinem, facere vellent quæ puer moriens aut fecit aut passus est: Ideoque, vt memorat *Firmicus*, vivum laniant dentibus taurum, crudeles epulas annuis

commemorationibus excitantes, & per secretarum sylvarum clamoribus dissonis eiulantes fingunt animi furentis insaniam. Præfertur cista in qua soror cor latenter absconderat, *Tibiarum cantu*, & cymbalorum tinnitu crepundia quibus puer deceptus fuit mentiuntur.

Aliam, sed contrariam prorsus, vim Tibiarum reperio, qua excitati furores compositi sunt atque animus molliter affectus. Eoque consilio apud *Stobæum* de Republ. Serm. 41. illis qui ebrietate & crapula inducti aliquid mali perpetrabant, Tibias & accentum accommodarunt, ut ingenia his modis irrigata honestiores maturescendo mores acquirerent. Hunc effectum Tibiarum à priori plane diuersum mirari licet, cum Pythagoras ebrium Adolescentem Taurominitanum, sub Phrygij modi sono incitatum, Tibicine spondarum succinente reddiderit mitiorem & sui compotem, cuius rei testes sunt *Fabius* lib. 1. cap. 10. *Patritius* de Republ. lib. 2. tit. 2. *Boëthius* Musices lib. 1. cap. 1. Nimirum cum scortum in riualis domo esset clausum, atque Adolefcens ille furens domum vellet comburere, cumque Pythagoras stellarum cursus, ut illi mos erat, inspicere, ubi intellexit sono Phrygij modi incitatum, multis amicorum admonitionibus à facinore noluisse desistere, mutari modum præcepit, atque ita furentis animum ad statum mentis pacatissimum reduxit. Idem de Pythagora tradit *Basilius* de Legendis Græcorum siue Gentilium Libris, uti & *Ammonius* in Porphyrij Isagogen; qui iude comprobatur, Musicen animi affectiones sopire, dirigere.

gereque ad virtutes. Præceptoris ductum sequutus est Clinias apud *Aelianum* Var. Hist. lib. 15. c. 23. Is sapientiæ studio Pythagoreus, quando ad iracundiam se præcipitem ferri sensisset, confestim prorsus inuaderetur ab ira & elucesceret in ipso mētis affectus, chordis adaptatis citharā pulsauit. Et eundē huius facti causam rogatum, *Athenæus* lib. lib. 14. refert respondisse: *πραύρομαι mitesco*. Atq. ideo Pythagoræ & Sectatoribus eius receptus mos fuit, ut lyre cantu animum tum ad laborem accenderēt, tum ad tranquillitatem reducerent, ut testantur, *Plutarchus* lib. de Isid. & Osir. *Porphyrius* in vita Pythagoræ, *Iamblichus* in eiusdem vita cap. 25. & 32. Ex quibus varia apud *Vossii* vide de 4. Art. Popul. cap. 4. Quibus hic solum *Tullium* addam qui *Tuscul. Quæst.* lib. 4. *Vestigia autem*, ait, *Pythagoreorum* quanquam multa colligi possunt, paucis tamen utemur: quoniam non id agitur hoc tempore: nam cum carminibus soliti illi esse dicantur, & præcepta quedam occultius tradere, & mentes suas à cogitationum intensione cantu fidibusq; ad tranquillitatem reducere.

Sanè eandem ob causam iisdem Pythagoreis moris fuit, quemadmodum de ijs testatur *Quintilianus* Instit. Or. lib. 9. cap. 4. cum euigilassent, animos ad lyram excitare, quo essent ad agendum erectiores: & cum somnum peterent, ad eandem prius lenire mentes, ut si quid fuisset turbidiorum, cogitationum, componerent. Huic affinis mos fuit Indorum, qui Tibiarum cantibus Regem admonuere, quoties dormitum pergebat, ut bonis vteretur somnijs, atque benignus erga subditos, & illis

illis bene consulens surgeret, quemadmodum referenti *Philostrato* credimus, de vita *Apollon.* lib. 2. Ad conciliandum somnum adhibitam symphoniam, monet *Seneca* lib. de Prouid. cap. 3. vbi *Mæcenatem* tradit in diuturna ægritudine insomniorum varijs ex rebus remedia quæsiuisse; *Feliciorem*, inquit, ergo tu *Mæcenatem* putas, cui amoribus anxio, & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo lene sonantium, queritur. Tales Tibiarum præcentiones Gentiles Dijs suis obtulisse, eosdemque matutinis etiam horis Tibiarum cantibus Deos suos salutare solitos testis est *Arnobius*, quamuis non approbet huiusmodi Deorum fictitiorum cultum, *Adu. Gent.* lib. lib. 7. Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini, collatis ad Tibiam vocibus? Condormiscunt enim superi remeare ad vigilias ut debeant? quid dormitiones illæ, quibus bene ut valeant auspicabili salutatione mandatis. Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut possint lenes audiendæ sunt nœniæ.

Ad Tibiam expergefactus esse alios videtur ex *Seneca* colligi posse *Epist.* 15. Quidni malit, inquit, quisquis vir est, somnum suum classico quâ symphonia rûpi. Ex fonte medico remedia hæc tangit *Paulus Aegineta* lib. 1. cap. 98. vbi de sanorum vigilia agit, siquidem igitur, ait, aut ex mœrore, aut ob curam, aut animi affectum quempiam vigilijs torqueantur: primum quidem id quod mœrorem facit, si fieri queat, præscindemus. Deinde etiam incundiorum sonorum auditu, cogitationem ab illijs abducemus. *Lacedæmonij* literarum omnino rudes erant, sed si aliquando doctrinarum

narum auxilio & ope, vel delirantes vel ægrotantes, aut alioqui publica calamitate affecti, indigerent, accersebant homines peregrinos, vt medicos, aut vaticinium Apollinis. Accersuerunt autem Terpandrum, Thaletem, Tyrtæum, Cydoniatam, Nymphæum, & Alcmanem, qui Tibicem erat, sicuti prodidit *Aelianus* Var. Hist. lib. 12. cap. 50. Ex *Plutarcho* lib. de Music. & *Suida* Proverbio: *περὰ λέσβιον ᾠδὴν*, constat eosdem Lacedæmonios, cum seditione laborarent, iussisse cantorem Lesbium accersere: cumque Terpandrum in *συσιτίοις* canentem audissent ex discordia in gratiam rediisse. Ideoque Pythagoras, vt sæpius audiuius, perturbationes animi lyra composuit; quis enim ignorat lituos & tubas concitamenta esse, sicut quosdam cantus blandimenta quibus mens resoluatur? Confusis oculis profunt virentia, & quibusdam coloribus infirma acies acquiescit, quorundā splendore perstringitur: sic mentes agras studia læta permulcent, quemadmodū pulchre loquitur Romanæ Stoæ Princeps lib. 3. de ira cap. 9. *Aristoteles* in vtriusque Tibiarum vsus, tam excitandi quam sopiendi animos, causam inquiri Prob. Sect. 19. *Cur tam in laborando quam in fruendo solatio Tibiam adhibere solemus? An vt laborantes minus angamur, fruantes magis oblectemur.*

Nec aliam ob causam, credo, nonnullæ gentes Tibiarum cantum adhibuerunt cum fontes flagris cæderent, quam vt aliquam pœnæ partem fontibus minuerent, qui supplicia, his cantibus deliniti, æquiori animo ferrent, quanquam hoc Tuscorum propensione ad voluptatem tribuat Alcinous, qui
illis

illis hunc Tibiarum vsum familiarem tradit apud *Athenæum* lib. 12. Viguit sane apud nonnullos hic mos, quemadmodum suo ævo flagellari seruos ad Tibiam solere *Aristoteles* tradit, quod apud *Plutarchum* legimus lib. de Cohib. Ira. Tyrrhenis hunc ritum ex eodem *Aristotele* tribuit *Pollux* lib. 4. cap. 8. *Τυρρῆνοι δὲ τῷ Ἀριστοτέλει λόγῳ οὐ πικτᾶν σιν ὕπνῳ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ μαστιγοῦσι καὶ ἐφασπιοῦσι. Tyrrheni verò ut Aristoteles tradit non solum pugnant ad Tibiam, sed etiam flagellis cadunt, & coquunt.*

Affinem originis causam habuit, quod non pauci olim in Triremibus Tibiarum cantu animum remigum demulcerent ad tolerandos facilius labores, de quibus nos postea singulari capite, nimirum cum ita certus Tibiarum cantus animos emolliret, ut non immeritò *Onidius* de Remedio Amoris, hoc de eo testimonium perhibuerit,

Eneruant animos citharæ, lotosque, lyraque.

Sic Polycratem Samijs mitiorē reddidit Anacreon apud *Max. Tyrium* Dissert. 21. cum eius Tyrannidi Smerdiæ amorem, Cleoboli comam, Tibiasque *Bathylli*, & ionicos cantus immisceret. Vnde hoc quasi mirum affertur à *Saxone Grammatico* lib. 6. de Ingello Rege Daniæ, cum Regina tibicinem de industria modulari iussisset, quò indignationis Regis perseuerantia flecteretur, & artificialis soni ministerium naturales inclementiæ nervos elideret, quod Tibiæ & chordarum lenocinium parum efficax in hebetanda Regis pertinacia fuisset. Getarum Legati, si pacis vel induciarum causa mitterentur, vbi pacato opus esset animo citharam pulsantes adueniebant,

bant, quod ex Theopompi historia refert *Athenæus*, & hinc alibi colligit Musicen, & mores componere, & iratos mentisque parum compotes lenire ac demulcere. Quid enim Tibia ad corrigendos mores valuerit ex *Maximo Tyrio* constat, qui agrestes Boëtorum mores Tibiæ studium, Tibiæque aptatum Pindari carmen mitigasse tradit, Dissert. 21. Ut adeo non immeritò per Musicam nos certo quodam modo moratos fieri voluerit *Aristoteles* Polit. lib. 58. cui huiusmodi cantica, quibus animi à motibus purgarentur, dicuntur, μέλη καθαρτικά. Sed de his cōsule *Saresberiensem* lib. 1. Polycrat. cap. 6.

A Prophetis olim adhibita instrumenta musica Rabbini volunt, animos suos recreandi exhilarandique gratia, quod Spiritus Domini requirat animum lætum ac hilarem: mœstum autem & tristem fugiat. Apud Prophetam fidelium gaudium, quo sunt affieiendi propter Afyriorum cladem, Tibiarū cantui simile habetur, sic *Esaie* cap. 31. vers. 29. Illud canticum futurum est vobis ut noctis qua sanctificatur festum: & letitia animi, qualis est euntis cum Tibia. Ita de Babylone, quia in delicijs diu vixerat, *Apocalyps.* 18. vers. 21. Cum impetu projicietur Babylon urbs illa magna: nec amplius inuenietur. Et vox citharoedorum & musicorum & Tibia atque tuba canentium non audietur in te amplius. Scilicet magnam huius Musices suauitatem fuisse oportet, cum plurimi hac vfi sint ad vitæ austeritatem modulorum dulcedine temperandam, quapropter ab alijs propter suauitatem soni commēdata est Tibia. Imo *Max. Tyrius* Dissert. 15. in Homeri Hesiodique

carminibus non magis narrationes , numerorum suauitatem , & harmoniæ elegantiam quàm in Tibia aliqua aut cithara miratur , atque Dissert. 12. quodammodo cum Tibiæ suauitate , & cantu Sirenum comparisonem instituere videtur . Sed Dissert. 33. clariùs indicat quantam ad animos penetrandos atque afficiendos vim habeat : *Non enim corpori diffido quin ab igne calere , nec oculis quin à sole illustrari , nec auribus quin Tibiꝝ modis affici possint .* Vbi elegantissimè eandem vim Tibijs ad aures demulcendâs concedit , quæ corpori afficiendo ab igne , & oculis , radiorum luce perstringendis , à Sole emanat .

Egò eiusmodi plurâ apud Authores varios repetiēs vestigia , nō possum quin fatear cum *Tull. lib. 3. de Oratore* : Nihil est tam cognatum mentibus nostris , quam numeri ac voces ; quibus & excitamur & incendimur , & lenimur , & languescimus , & ad hilaritatem & ad tristitiam sæpe deducimur .

C A P V T I I.

TIBIÆ vsus in curatione Morborum .

PEculiarem apud veteres morbos curandi rationem aggredior , haud ignarus antiquis ab hinc temporibus , medicamentis alijs non infimum locum datum . Assuerant hoc varia tum à saxis vetustis , tum literarum monumentis petita testimonia , quibus Medicis suis non denegatur honos ,
Aras Pæoniam meruit Medicina per artem .

Apud

Apud Romanos sanè haud infimum dignitatis locū obtinuerunt Medici. Vti apud *Tacitum* lib. 4. *Annal.* Eudemus amicus ac Medicus *Liuiæ* dicitur, & de *Charicle* idem lib. 6. *Annal.* *Erat*, inquit, *Medicus arte insignis nomine Charicles, omnes quidem valetudines regere Principis solitus, consilij tamen copiam præbere.* Statuas habebant publicas qualis apud *Vrsinum* *P. Pupij*; idque non immerito, cum eleganter *Seneca* de *Benef.* aduersarijs responder, quædam pluris esse quam emuntur: *Emis à Medico rem inestimabilem vitam, & valetudinem.* Missas facio hic aliorum controuersias de Medicis apud Romanos vel seruis vel ciuitate prohibitis, cum distinctione, tamen admittendas, quas ad alium forum relegabo, Volumini *Antiquitatum Medicarum* eas reseruaturus. Non enim hic loquor vel de ijs, qui olim certis quibusdam corporis partibus addicti artem ignobilem exercuere, vel de *Pharmacopolis*, qui olim *Circumforanei*, ex mente *Ciceronis* in *Orat.* pro *Cluent.* & *Horatij* *Serm.* lib. 1. *Sat.* 2. Quibus suum addit calculum ætate posterior *Gellius*, lib. 1. cap. 15. apud quem ita *Cato*: *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam Pharmacopolam, nam eius verba audiuntur: verum ei se nemo committit si ager est.* Hæc & talia pluribus prosequi præter instituti rationem est.

Noui Tibiarum cantum, quem hic propono, non in morbis omnibus curandis vtramque paginam, fecisse, sed alia aduocata medicamenta non diffiteri possum, eaque diuersa. Nonnulla à se inuenta, *Prometheus* apud *Aeschylum* in *Prometh. Vinc.*

gloriatur, quod primus monstrauerit *misturas leniū medicamentorum*, quibus omnes profligarent morbos. Sunt tamen huius ætatis quidam, qui, moleste nimis seduli, *misturas medicamentorum*, quæ iam apud Præcticos non infimi subsellij felici & laudabili vsu passim increbuere, irrisui habent; forsân, propter nominis simplicitatem, à qua nihilominus non abstinuit, Romanæ linguæ non vltimum decus, *Quintilianus*, qui 1. Orat. 10. *Medicamenta quæ morbis & vulneribus medentur, ex multis atque interrim contrarijs inter se effectibus componi videmus, quorum ex diuersis fit illa mistura una, quæ nulli earum similis est, quibus constat, sed proprias vires ex omnibus sumit.* Præter illa vsitata, & communia medicamentorum genera, veteribus etiam fuere quædā quæ minus vel vulgata vel ad communem medendi methodum accommodata. Illud de Antonio Musa testatur *Suetonius* in Octau. cap. 59. qui statuat meruit iuxta signum Aesculapij, ob seruatum lactuca Augustum, quod pluribus ex *Plinio*, & *Suetonio* illustrat *Ant. Mizaldus* de Secret. Hort. lib. 2. in Præfat. De Radicula quæ sola Ptolomæum in prælio telo venenato ictum sanauit, *Cicero* lib. 2. de Natur. Deor. Hic ex multis vnā peculiarem veteribus medendi methodum demonstrabimus, quæ in solo Tibiarum cantu consistit.

Novimus varios Musices modos variè animum afficere, ideoque non immerito à veteribus Musicā mentibus nostris cognatam dictam. Nimirum quemadmodum ad affectiones animi Tibias adhibere, ita easdem ad morbos corporis profligandos

dos introduxere. Refert Democritus apud Gellii, libro qui inscribitur de pestibus, aut rationalium regula, plurimis hominum morbis medicinam fuisse inentiones Tibiarum. Tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusque, & propterea quoque vitijs aut medelis animorum & corporum. Quod morbis medeatur Musica vide *Langium* Epist. Medic. lib. 3. cap. 6. *Brodeum* Miscell. lib. 4. cap. 31. *Stuchium* Antiquit. Conuiu. lib. 3. cap. 20. Sed & ante hos non pauci idem memoriae prodidere. Apud *Iamblichum* in Vit. Pythag. cap. 28. Musica creditur multum conferre ad sanitatem, si quis ea, quomodo conuenit, vtatur. Ergo iure Musicen ita loquentem introducit *Martianus Capella* lib. 9. Quid? Afflictionibus corporum nonne assidua meditatione succurri? Febrem curabant vulneraque veteres cantione. *Asclepiades* etiam tuba surdissimis medebatur: *Ischiadas* quis nesciat expelli aulica (αὐλικῇ, seu Tibiali) suauitate? *Xenocrates* organicis modulis lymphaticos liberabat. De dolore Ischiadico consentiunt alij. *Athenæus* lib. 14. Morbis auxiliari Musicen, *Theophrastus* Libro de Enthusiasmo scripsit, & qui vexantur coxendice, eo cruciatu liberari, si quis, dum dolor urget, Tibijs Phrygiam modorum harmoniam canat. Paria ex Eodem refert *Apollonius Carystius* in historijs mirabilibus, Musicen multis animi corporisque affectibus mederi: vt animi defectui, metui, diuturnis mentis alienationibus. Sanare etiam cantum Tibiæ ischiadem & morbum comitalem. Subiungit deinde sua ætate multos ac potissimum Thebanos Tibiæ cantu mederi morbis consueuisse.

Ad

Ad prius confirmandum concurrit euidens Gellij testimonium, qui lib. 4. cap. 13. *Creditum*, inquit, hoc à plerisque est, & memorię mandatum: Ischiacum maxime doleant, tum si modulis lenibus Tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inueni: viperarum moribus Tibicinem scite modulateque adhibitum mederi. Hunc Gellij locum corrigit Muretus Var. Lect. lib. 14. cap. 6. qui Theophrastum scripsisse putat, non lenibus modulis Tibiarum Ischiacos leuari, sed harmonia Phrygia, quæ omnium vehementissima est & aptissima ad animos diuino quodam furore incitandos: Cui animaduersioni planè fauet Athenæus, qui loco à nobis supra adducto, expressè in hoc casu Phrygiam modorum harmoniam, Tibijs cantatam, ex Theophrasto laudat. Deinde quod de morsu viperarum, tibicine canente curato, superius subiicit Gellius, pro fabuloso habet Hier. Mercurialis de Morb. Venen. lib. 2. cap. 3. Aptius tamen Muretus arbitratur Theophrastum non de Viperis scripsisse, sed de ijs Phalangijs qui Tarantulæ vocantur, quarum morsus Romę plerumque innoxius, in Apulia, si negligatur, lethalis. Quippe ibi earum morsus saltationem inducit, quę convulsionis quædam est species & Musicæ tono Phrygio aut hyperdorio, à Kirckero in Arte Magnet. descripto, curatur, sudore nempe per saltum excitato, quo humor noxius expellitur, ita explicante Parente meo in Quæst. Nupt. 7. Cœterum Tarantulæ moribus Tibicines subuenire experimento infallibili se comperisse testatur Alexander ab Alexandro Genial. Dier. lib. 2. cap.

cap. 17. vbi totam hanc rem late describit, quomodo à tarantula, idest Phalangio, percussi, quos vulgo *Tarantatos* dicunt, non aliter ex ancipiti morbo conualefcunt, quam si Tibicen vel citharista iuxta eos diuerfos modulòs incinat. Veritatem euentus oculari testimonio confirmat, cum enim per loca illa diutino fitu squallida & ardore solis feruentia cum aliquot comitibus iter intenderet, vndique oppida, & vicos, alia tympanis, nonnulla fistulis, pleraque Tibicine consonantia audiuit: Cuius rei causam quærentibus relatum est, Tarantulæ morbo affectos vndique per oppida curari.

Plutarchus ex Pratina commemorat, Thaletem Cretensem forte quadam à Pythio edita adiisse Lacedæmonios, & vtentem ope Musica eos à Pestilentia liberasse. Cuius facti meminit etiam *Martianus Capella* lib. 9. Sed *Merturtalis* de Pestilent. cap. 22. nihil aliud fuisse existimat musicam illam Thaletæ, & eorum militum qui apud *Homerum* cantu pestē fugarunt, nisi spem, gaudium, & lætitiā: quibus fit vt animi & corpora valentiùs pugnent aduersus morbum pestiferum. Equos lymphatos disperata rabie correptos, solo Tibiarum cantu mitescere, proditum est ab *Aristotele*. Easdem Tibiarum modulationes conferre hominibus furore & mania correptis tradit *Cal. Aurelianus* Chronic. lib. 1. cap. 5.

Ex illo Tibiarum in medicina morborum vsu ortum crediderim, quod olim remedia ægris præstantes, *precinere* dicerentur, ex *Macrobio* lib. 2. in Somn. Scip. cap. 3. Nam alij ægrorum venas rhythmo-

thmorum collatione pensabant, vt de Heroph'lo testatur *Martianus Capella*. Non ineptè, loca dolentia decantare, *Cælius* dixit, quod à fistulatore, quodam factum legimus, id quod *Galenus*, καταυλῆν τῷ τόπῳ dixit, super loco affecto *Tibia* canere.

C A P V T I I I.

T I B I A in Regum Inauguratione.

QUod tubis, buccinis, & Tibijs apud Israelitas Regi iam inaugurato, cum à populo esset acclamandus, & ab inaugurationis loco deducendus, præcineretur, suspicatur *Fortun. Scacchius* Myroth. 3. cap. 57. Atque hanc præcentrationem comprobari credit 1. *Reg.* 1. vbi de prima Salomonis inauguratione agitur. Postquam enim sacer textus adorationis ad sonum buccinæ meminisset, de Præcentratione, quæ tunc personabat, cum Rex ad thronum deducebatur, his loquitur verbis: *Et ascendit vniuersa multitudo post eum, & populus canentium Tibijs, & lætantium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum.* Apud *Boxhornium* in *Historia vniuersali* hunc morem de Iudeis qui *Bagdadin* incolebant refert *Beniamin Tudelensis*, natione Hispanus, religione Iudæus, cuius exstat *Itinerarium*, secunda editione à *Constantino L'Empereur* illustratum. Is autem de Iudeorum horum *Capitis Exulum*, vt vocant, tanquam Regis, inauguratione, ita: *Cæterum quo tempore Exulum Caput creare solent,*

solent, ingentem pecunie vim cum Regi tum Principibus, & magistratibus erogat: idque eo die quo ipsi Rex manuum impositione potestatem confert. Tum in curru Regis secundario collocatum, ab aula Regis magni domum propriam cum tympanis, & fistulis deducunt, ubi deinde Academicis manum imponit.

CAPUT IV.

TIBIA in Triumphis.

Cum Tibicine, priscis temporibus, triumphum actum esse, testimonium *Censorini* probat de die Natal. cap. 12. Eiusque rei exemplum habet *Appian. Alexandrinus*, apud quem in Scipionis triumpho, Imperatorem lictores præibant, purpureis amicti vestibus; tum citharædorum & tibicinū turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ: Hi succincti, coronisque aureis redimiti suo quisque ordine canentes, psallentesque prodibant. De quibus consule *Panuinium* lib. de Triumphis. Hinc *G. Duillius*, qui primus naualem Triumphum ex Pœnis retulit, quotiescunque epulaturus erat, ad funalem cereum præunte Tibicine, à cœna domum reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum, nocturna celebratione testando, ut *Valer. Maximus* lib. 3. cap. 6. Factum id ut triumphi quondam acti commemorationem cottidie repræsentaret, si credimus *L. Floro* lib. 2. cap. 2. Victor ergo apud *Liparas*, mersa & fugata hostium classe, primum illum maritimum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit? Cuius

Duillius Imperator, non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem, ubi à cœna rediret, præluere funalia, præcinere sibi Tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. De Duillio idem testatur S. Aurelius Victor de Vir. Illustrib. Et de eodem Silius Italicus lib. 6.

*Cui nocturnus honos, funalia clara, sacerque
Post epulas Tibicen adest.*

Hunc autem honorem soli sibi concessum toto vitæ tempore cōservauit. Cicero de senectute : *C. Duillium, M. filium, qui Pænos primus classe deuicerat, redeuntem è cœna senem sæpe videbam puer. Delectabatur cereo funali & tibicine : quæ sibi nullo exemplo priuatus sumpserat. Bulengerus de Triumph. cap. 28. vsum hunc Tibiæ ita dispescit, vt illam in ouatione, tubam in triumpho adhibitam velit, quod confirmat ex Plutarcho de ouatione Marcelli,*

C A P V T V.

T I B I A in Bello.

AD milites congregandos, & exercitum, instruenda acie, excitandum transijt Tibiarum apud veteres vsus, quem intento digito monstrat Nonnus Dionys. lib. 28.

—— ἀσπλίζων δὲ μαχητὰς
Βάρβαρος ἐπαρυσίται ἀγέραςτος αὐλὸς Εὐνοῦς

—— Congregans verò milites

Barbara resonabat exercitū excitans Tibia Bellonæ. Idemque non vno in loco apud eum reperio, Dionys. lib. 14. & 20. atque 39. Præcipue verò fortissi-

mi Lacedæmonij cum Tibia sub signis erant, ex Athenæo lib. 14. Cui inter alios adstipulatur Stobæus Serm. 42. Mittuntur autem una cum Rege vates, medici & tibicines. Tibijs enim ad pugnas pro tubis semper utuntur. De Lacedæmonijs hoc refert expeditionem in externam regionē parantibus, quippe illi pro tubis, quarum vsus apud alios in bello viguit, Tibias elegerunt, non sine ratione, si credimus Polybio lib. 4. Neque existimandum, veterēs Cretenses & Lacedæmonios, loco tube Tibiam & *ῥυθμῶν* [ῥυθμὸν καὶ ῥυθμῶν] ad bellum sine causa usurpasse. Paulo aliter de Cretensibus Martianus Capella lib. 9. Cretenses dimicabant ad citharam, Lacedæmonij ad Tibias. Idem de his confirmat Gellius, & autorem Thucydidem laudat lib. 1. cap. 11. Auctor historiæ græcæ grauiissimus Thucydides Lacedæmonios summos bellatores, non cornuum tubarumque signis, sed Tibiarum modulis in prælijs usos esse refert. Et mox: Cum procinctæ igitur classes erant & instructæ acies, cæptumque in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi, canere inceptabant. Ea ibi præcensione tranquilla & venerabili ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam, vis & impetus militum, ne sparsi dispalatique prorrerent, cohibebant. Solonis hoc admonitionibus factum est, ut ad Tibiam acie instruerent, si verus est Sextus Empiricus Adu. Math. lib. 6. Sed Max. Tyrinus Dissert. 21. perhibet apud Spartiatis suos hoc excogitasse Lycurgum, qui Tibiam pro Duce militari iuventuti in prælijs præire voluit. Illi postea sequebantur & tripudiantes hostem inuadebant. In bello contra Messenios,

vt annotat *Patritius* de Republ. lib. 2. tit. 2. cum iam penè succumberent in acie Lacedæmonij, hoc animaduertens *Tyrtaus* tibicen peregregius mutatis Tibiæ modulis adeo militum animos in pugnam concitauit, acrioresque reddidit, vt *Messenios* iam penè victores Lacedæmonijs subiecerit. Quippe morem illum ingrediendi ad Tibicinum modulos in prælio institutum à Lacedæmonijs, refert ex *Aristotele Gellius*, quò manifestior fieret exploratioque militum securitas & alacritas. Nam diffidentiae, vt ait, & timori cum ingressione huiusmodi minime conuenit, & mæsti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Vnde *Agiselaus* querenti cuiquam, quare ad Tibias dimicarent Spartiatæ? Respondit: Vt cum ad modos incedunt, ignaui & fortes elucescant, ex *Plutarch.* in Apoph. Contrarium autem existimat *Thucydides* apud *Gellium* loco supra allato, Tibijs in re militari progressui atque recessui signum datum, non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei diuinæ gratia, neque etiam vt excitarentur atque vibrarentur animi, quod cornua & litui moliuntur, sed contra, vt moderatiores fierent, quod tibicinis numeris temperatur. Nihil enim adeo in congregiendis hostibus, atque in principijs præliorum ad salutem virtutemque aptius esse, quam si permulcti sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Hinc *Plutarchus* lib. de Cohib. Iracund. Lacedæmonijs pugnaturis concentu Tibiarum iram ademptam testatur. Ideoque ex barbaris multi Legatos ad hostes cum Tibijs & cithara

thara miserunt vt eorum infestas mentes emollirēt ;
 quēadmodum *Athenaeus* lib. 14. vbi etiam ex *Herodo*
dotō refert Lydos in exercitu concinentes habuisse
 fistulatores & fidicines atque fœminas Tibicinas, id
 quod ex eodem apud *Gellium* legitur lib. 1. cap. 2.
 Tyrrhenos ad Tibiam pugnare , ex *Aristotele* tradit
Pollux lib. 4. cap. 7. De Thebanis *Statius* Thebaid.
 lib. 8.

Thebaniq; vrunt sonitus , & amara laceffit
Tibia

Ad Tibiam Amazones arma tractarunt, vt ex *Martiano* *Capella* probo qui lib. 9. *Quid Amazones ?*
Nonne ad calamos arma tractabant ? Quarum vna ,
quę concipiendi studio venerat, cum Alexandrum salu-
taret , donata Tibicine , vt magno munere , gratulata
decessit . In castris quoque Romanis Tibiarum vsus
 fuit, vel cum ad concionem vocarent, vel cum silen-
 tium dicerent , quod notat *Scaliger* de Art. Poët.
 lib. 1. cap. 20. Imò quot in Romanorum exercitu
 fuerint Tibicines, inde elucet, quod *Seruius Tullius*
 apud *Liuium* lib. 1. Tibicines Cornicinesque in tres
 centurias distribuerit : *Quinta classis aucta , centu-*
rię triginta factę : fundas , lapidesque missiles hi secū
gerebant . In his accensi , cornicines , tibicinesque in
 tres centurias distributi . *Vndecim millibus hæc classis*
censebatur . Ita etiam *Martian. Capella* lib. 9. In
 Italia *Sibaritas* tibicines ad prælia præire quis nescit ?
 Turcæ etiam Tibiarum concentum cum tympani
 sonitu coniungunt, edocti ab Arabibus , si fides
 erit *Bellonio*, ita referenti lib. 3. singul. c. 18.

CAPVT VI.

*TIBIA in Hymnis , & Deorum placationibus
apud Paganos .*

AD Hymnos & Deorum venerationes vsitata est Tibia, nec male cum Dijs suis actum putarunt gentiles , si tantum in hymnis , eorum honori dicatis , hoc voluptatis genus ad eos demulcendos adderent . Non infrequentem hunc morem fuisse plurimi testantur . *Isidorus* lib. 2. cap. 15. *Vt enim, inquit, in veneratione Diuina Hymni, ita in Nuptijs Hymenæi, in funeribus threni & lamenta ad Tibias canebantur .* *Cybeles* hymnos , quos *Matroa* vocarunt , primus Tibia cecinit *Sirites* , vt ex *Athenæi* lib. 14. constat , cum quo in eandem conspirat sententiam *Pollux* lib. 4. c. 10. *σερίτης κατέυλησε τὰ ματρῶα πρῶτος .* *Dalecampius* ματρῶα vertit *Cereales hymnos*. Apud *Apuleium* de Deo *Socrat.* numina *Barbara* strepitu cymbalistarum , & tympanistarum , & chorantarum gaudent , contra *Aegyptia* numina plangoribus , *Græca* choreis . In *Mineræ* hymnis vsum Tibiarum probat *Cæl. Rhodiginus* Lect. Antiq. lib. 9. cap. 7. Eundemque ad hymnos *Apollinis* in ludis *Pythicis* accommodatum , ante *Natal. Comitæ* *Mythol.* lib. 5. cap. 2. testantur abunde *Euripedes* in *Troadibus* , & *Sophocles* *Trachin.* Nemo autem clariùs *Statio* has ad Tibiam placationes in Hymnis Deorum refert, qui *Thebaid.* lib. 8.

— *Gemina era sonant, Idaque terga*

Et

Et moderata sonum vario spiramine buxus.

Tunc dulces superos atq; omne ex ordine alumnū

Numen, ubiq; sacri resonant Pæanes, ubique

Serta, coronatumque merum.

Introducitur autem in hymnis est hic Tibiarum usus propter miseram superstitionem, qua occæcati crediderunt Pagani, hoc Deos suos iratos mitescere, & ad tranquillitatem feruentes animos componi, quod eleganter prosequitur Arnobius, quem ita lib. 7. locutum acceperimus: *Etiamne Dii aris tinnitibus, & quassationibus cymbalorum (afficiuntur?) Etiamne symphonijs? Quid efficiunt crepitus Scabillorum? ut cum eos audierint Numina honorificè secum existiment actum, & feruentes animos irarum oblivione deponant. An numquid ut parvuli pusiones ab ineptis vagitibus crepitaculis exterrètur auditis, eadem ratione omnipotentia Numina Tibiarum stridore mulcentur? Detestanda hæc Gantilium conditio fuit, qui non iudicarunt indignum eas Dijs tribui voluptates, quibus corpora terrena delectantur & quas expetunt aures, enervati pectoris dissolutione mollitæ, quem ipsorum errorem, non minus eleganter quam piè ipsis iterum obiectum ex Arnobio referam, qui Aduers. Gent. lib. 7. Vos, inquit, aris tinnitibus & Tibiarum sonis, vos equorum curriculis & theatralibus ludis, persuasum habetis Deos & delectari, & affici, irasque aliquando conceptas eorum satisfactione molliri; nos inconueniens ducimus, quinimo incredibile iudicamus, eos qui gradibus mille genis omne virtutum perfectionis transierint summitate, in voluptatibus habere atque in delicijs esse res eas,*
quas

quas homo sapiens videat , & quæ non alijs videantur
continere aliquid gratiæ, quam infantibus parvulis &
trivialiter & populariter institutis .

C A P V T V I I .

TIBIA in Sacris & Sacrificijs Gentilium .

IN sacris etiam , quæ Dijs suis soluebant Genti-
les, Tibia introducta est, ut ideò *Sacrifica Tibia* ,
Seneca , in *Agamemni*. Et *Ovidius Fast.* lib.6.

Cantabat fanis , cantabat Tibia ludis .

Eadem mente aris assignat carmen, ad Tibiam can-
tatum, *Propertius* lib.4. El.6.

Spargite me lymphis , carmenque recentibus aris

Tibia Mygdonijs libet eburna cadis .

Quam hic intelligat Tibiam alibi disputamus, nunc
propositi ratio exigit tantum singula considerare,
quæ usum Tibiarum spectant in sacris & sacrificijs
Veterum .

A funeribus ad sacrificia Tibiarum usus transijt ,
quod ex *Isidoro* confirmo , qui *Orig.* lib.2. cap.20.
Tibias , inquit , excogitatas in *Phrygia* ferunt : *has*
quidem diu funeribus adhibitas , mox & sacris Genti-
lium . Primus hunc usum ad sacrificia transtulisse,
creditur *Midas* cū Matrem suam inter Deos repo-
neret , perhibente *Eustathio* lib.17. *Illiad.* Nec in
omnibus sacrificijs adhibitas esse constat ex *Plutar-*
cho, qui *Suorias* interdum esse ἀχόρες καὶ ἀνάυλους osten-
dit . Abidi *Osiris* colebatur sed in eius templo , te-
ste *Strabone* lib. 17. non licebat , nec Tibicini , nec
cithari

citharædo sacrificium auspicari, quemadmodum mos erat alijs Dijs. Apud Tenedios lex fuit, si credimus *Diodoro Siculo* lib. 5. ne Tibicinum quisquam templum ingrederetur, propterea quod noueræ calumnijs tibicen quidam falso testimonio adstipulatus fuisset. De Nerone etiam perhibet *Suetonius*, quod, quo primum die post excessum Augusti curiā intrauit, quasi pietati simul & religioni satisfactorius, thure quidem ac vino, verum sine Tibicine supplicaret, Minois exemplo, qui paria in morte filij olim fecerat. Frequentior tamen mos viguit non sine Tibicine sacrificia peragere, quem receptum plerisque memorat *Macrobius* libr. 2. in Somn. Scipion. cap. 3. *Ideo canere cælum etiam Theologi comprobantes, sonos muscos sacrificijs adhibuerunt, qui apud alios lyra vel cithara, apud nonnullos Tibijs, alijsue musicis instrumentis fieri solebant.*

De Tibicinibus Romanis qui sacris publicis præsto erant, illustrem plane *Gruterus* suggerit Inscriptionem Pag. 269. Cuius partem hic adducam, quæ ad rem nostram facit:

TIBICINES. ROMANI

QVI. SACRIS

PUBLIC. PRAEST. SVNT.

Ex hac Inscriptione aliam commodè explico, quam affert *Gruterus* Inscript. Pag. 175. quæ in hunc modum se habet:

COLLEGIO. TIBICINVM

ET. FIDICINVM. ROMANORVM

QVI. S.P.P.S.

TI. IVLIYS. TYRANNVS.

O

MV-

MVNIS. PERPETVVS. ET
VLIVS. TYRANNVS. F.

H. C. D. D.

DEDICATVM. K. MART.

RSO. SERVIANO. II. L. FABIO. IVSTO. COS.
Vbi S.P.P.S. ex inscriptione superius prolata interpretor: *Qui Sacris Publicis Praesto Sunt*.

Ideoque *Templorum Tibicines* dicuntur apud *Inl. Firmicum* lib. 4. cap. 7. Et *Tibicines sacrorum* apud *Gellium* lib. 1. cap. 12. Inter ministros Sacerdotum numerantur à *Rosino* *Antiq. Rom.* lib. 3. cap. 31. Imò ipsos Sacerdotes pro Tibicinibus sumptos non obscure elici posse videtur ex eleganti apud *Gruterum* Inscriptione, pag. 30. vbi *Sacerdotis Tibicinis Albij Verini* mentio fit.

Cum Tibicines ab vno sacrificante ad alium, qui etiam rem diuinam faceret, transirent, prouerbiū ortū est: *Transire Tibicinis Latini modo*, quo *Cicero* utitur pro *Muræna*. Nam Romani in suis sacrificijs Latinis plerumque Tibicinibus vsi sunt. Græci tamen meminit *Varro* lib. 3. de R.R. *Sed non in Italia quos tibi sacrificanti ad tibicinem Græcum gregatim venisse dicebas ad extremum litus*.

Prisca religione obseruatum ius fuit Tibicinum in æde vescendi, eorum nempe, qui sacris inseruiunt. De qua re insignis apud *Liuium* historia legitur lib. 9. quod Tibicines prohibiti in æde Iouis vesci, hoc ius, antiquitatis traditum, sibi ereptum ægre ferentes, Tibur vno agmine abierint, adeo ut nemo in vrbe esset, qui sacrificijs præcineret. Eius rei religio tenuit Senatum legatosque Tibur misit, qui darent

darent operā vt hi homines Romanis restituerentur. Tiburtini benigne polliciti, totam rem ita referente *Linio*, primum accitos in curiam hortati sunt, vt reuerterentur Romam: Postquam perpelli nequibāt, consilio haud abhorrente ingenijs hominum eos aggrediuntur. Die festo alij alios, per speciem, celebrandarum cantu epularum causa inuitant, & vino oneratos sopiunt: atque ita in plaustra somno victos conijciunt ac Romam deportant. Nec prius sensere, quā plaustris in foro relictis plenos crapulæ eos lux oppressit. Tunc concursus populi factus, impetratoque vt manerent, datum, vt triduum quotannis ornatī cum cantu per urbem vagarentur: restitutumque in æde vescendi ius ijs, qui sacris præcinerent. Hoc eorum ius in Capitolio publice vescendi confirmat *Censorinus* de Die Nat. cap. 12. Et hinc Tibicines pingues passim ab Autoribus appellantur. Quo sensu explicandus est *Virgilius* lib. 2. *Georg.*

Inflant cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras. Pro tibicine qui in sacrificijs eburneis Tibijs præcinit, & *Seruius* pinguem notat, scilicet victimarum carnibus. A quo vix diuersus est *Plautus* Aulul. Act. 2. Sc. 5.

At nunc tibi dabitur pinguior Tibicina, Quippe cum Tibicinæ etiam frequenter conuiuijs interessent, vt non potuerint non hoc nomine iure signari. Vnde Tibicinis vitam viuere, erat laute quidem, sed alieno sumptu, de quo *Casanbonus* ad *Atheneum* lib. 1. cap. 8. Ita *Plautus* Mollellar. Act. 3. Scen. 2.

*Musicè hercle agitis etatem, ita ut vos decet.
Vino, & victu, piscatu probo & electili
Vitam colitis.*

Cur autem in sacrificijs suis Tibiarum incentiones tam necessarias crediderunt Pagani, non obscurum est meliores Autores peruoluenti, miserasque illorum superstitiones perlustranti, qui hanc aurium voluptatem Dijs suis gratam putarunt. Vnus ex varijs hoc illustrat *Censorinus* de die Natal. cap. 12. vbi de Musica sermo est: *Nam nisi grata esset, inquit, immortalibus Dijs, qui constant ex anima Divina, profecto ludi Scenici placandorum Deorum causa instituti non essent: Nec Tibicen omnibus supplicationibus in sacris ædibus adhiberetur: nec cum Tibicine triumphus ageretur, non Apollini cithara, non Musis Tibiæ, cæteraque id genus essent attributa. Non Tibicinibus, per quos Numina placantur, esset permissum aut ludos publicè facere, aut vesci in Capitolio.* Præterea Tibicinem canere oportuit in sacrificijs ne quid infausti exaudiretur, quod à *Rosino* annotatum lib. 3. Antiq. cap. 39. sed ante eum ex *Plinio* idem mihi constat lib. 28. cap. 2. Cuius moris origo forsan ex eo deduci poterit, quod ex *Plutarcho* de superstitione refert *Cassinius* Symbol. Aegypt. Sapient. lib. 2. Hierogl. 74. Nimirum Carthagenenses Saturno filios immolabant, & qui nullos habebant, à pauperibus miserabiles victimas emere cgebantur. Adstabat autem in ipso sacrificio Mater rigida, & absque gemitu: Si enim ingemisset iacturam faciebat & honoris & filij. Interim ante statuam omnia Tibiarum cantu, & tympanorū pulsu

pulsu personabant, ne quis clamor exaudiretur.

Non solum in ipsis sacrificijs, opere suo fungente Sacerdote cum alijs sacrificij ministris, Tibiæ præcinuerunt, sed eadem ad sacra conuocarunt Ethnicos, & à Tibicinibus sacrificium auspicatum, quod apud *Strabonem* obseruo lib. 17. Et clara eiusdem ritus vestigia deprehendo apud *Heliodorum* Aethiop. lib. 3. quem ita interpretes reddidit: *Subsequēbatur hos aliarum victimarum diuersa multitudo. Cuiuslibet autem animantis genus, seorsim & ordine ducebatur, cum Tibia & fistula initiatoriam quandam & denuntiaticem sacrificij partem inciperet.* Sic *Statius* Thebaid. lib. 5. vers. 94.

— Cum sacra vocant, Ideaque suadet

Buxus

Et has, quibus præuijs victimas obtulerunt, eas fuisse credo, quas *Præcentorias tibus* vocarunt, quemadmodum *Thurarias*, quibus vsi sunt cum thus in aram inderent nec immolarent hostias. Quippe non solum Thus apud Romanos, sed etiam hostiæ ad præconem & tibicinem immolari solitæ. De his elegans occurrit *Ciceronis* locus in Orat. contra Rullum: *Erant hostiæ maiores in foro constitutæ, quæ illis prætoribus de tribunali, sicut à nobis Consulibus de consilij sententia probatæ ad præconem & Tibicinem immolabantur.* Nec aliter intelligendus est *Catullus* lib. 4. El. 1.

Parna saginati lustrabant compita porci,

Pastor & ad calamos exta litabat ovis.

Ex marmoribus & saxis, ubi sacrificia veterum conspiciuntur expressa, hæc non parum lucis mutua-

quantur. Apud *Gruterum* pag. 1007. saxum exstat delineatum quod sacrificij actum exhibet, sacerdoti adstante Tibicine, qui geminas Tibias ori inflat; adest etiam victima quæ ultimam necem exspectat, quemadmodû apud *Gruterum* eius icon demonstrat.

Syluani etiam sacrificium non sine Tibiarum præentione peractum euincit Tabula marmorea à *Grutero* descripta, cuius delineatio graphica à *Tomasino* exhibetur lib. de Donar. qui eam *Io. Bapt. Casilio* debuit. Ipsam illam Tabulam Marmoream nuper Romæ contemplatus sum in Musæo Amicissimi *Io. Petri Bellorij*, qui Antiquitatis Vestigia æterna cum fama ab obliuione vindicat. Stat ibi Siluanus inter quercum & palmam, altera manu falcem habens, altera ramum, à sinistris duo adstant, quorû alter porcum, Syluano sacrum, litandum tenet. A dextris inter duos rusticos adest agrestis puer, qui pone quadratam aram distentis buccis geminam Tibiam inflat. Quippe, quod notandum, nullibi sacrificium expressum videre est, quin ibidem aliquis duplicem Tibiam inflans conspiciatur. Is sensus est *Virgilij* lib. 9. *Aeneid.*

— Ire per alta

Dyndima, ubi assuetis biforem dat Tibia cantum.

Quod idem manifestissime deprehenditur in nummis æreis Domitiani, ubi in ludis sæcularibus sacrificium exprimitur, quales duos hic referendos censui, TABULA I. Figur. 7. conspiciendos.

In Columna Traiana secundum explicationem *Ciacconij* num. 137. Traianus cum Dacis congressurus,

rus, Deos sacrificio prius placandos censet. Sacrificat autem ibi Traianus velato capite, vt mos est Sacerdotibus, vinum vel sanguinem mactatæ victimæ patera super aram igne flammantem infundens. Adstant, signa, sacerdotes, & Tibicines lauro coronati. *Fortunius Licetus* in *Gemm. Annular. Antiq. Schemat.* 32. *Gemmæ* imaginem exhibet sacrificium suis representantis adstāte Tibicine, & simul alius gemmulæ figuram ex *Musæo Io. Galuani Patanij*, quæ duas Tibias rectas infantem hominem, ad altare sacrificij exprimit. Totus ordo solemnus sacrificij elegantissimè quoad omnes partes adumbratur in figura marmoris antiquissimi *Bapt. Cassalio* transmissa ab *Illustr. Cassiano à Puteo*, quam de *Splend. Urb. Rom. partis 3. capiti 1. inseruit*. In hoc sacrificio primò tres deferunt Canistrum ad sacrificij necessaria. Sequuntur *quatuor Tibicines coronati, longas Tibias inflantes*, atque alij quinque iuvenes cum galeis & scutis. Præterea sex alij iuvenes, seu Camilli, sacrificio ministrantes ferunt duo magna candelabra ad suffumigandum odora-menta sacrificij. Subsequuntur alij duo, quorum, alter senior plectrum sonat, alter iunior distētis buccis geminam Tibiam inflat. His proximi conspiciuntur tres, qui longum aliquod lignum portant, & alij duo senes cum fascibus & securibus: tres autem adstant Popæ, quorum vnus cum acerra deferret ollam magnam ad coquendas carnes sacrificij, & alij duo tenent bouem mactandum; ex his vnus fert supra caput cistam repletam cultris ad sacrificium necessarijs: Demum exstat sacerdos capite cooper.

cooperto supra flexilem tripodem sacrificans, cum tibicine, qui Tibiam inflat, qua in aurem Sacerdotis cani solebat, ut loquitur *Seruius* in *Georg.* lib. 2.

Exinde commodè intelligimus longis Tibijs vsos sacrificantes, quod & prouerbiū indicat de ijs qui inutilia faciunt, ut apud *Xiphilinum* in *Othone*: *Itaque cæpit eum subito facti pænitere, dixitque: Quid me oportebat longis Tibijs canere (μακροῖς Τυβίς ἀυλῆν)* Quod prouerbiū familiare ipsi fuisse tradit *Suetonius* in *Othon*. In eos enim dicitur qui aliquid parum ad rem faciunt, nimirum, quia paruas Tibias cum aliquis commodè tractare possit, longas sumit ad quas minus est idoneus, de quo adi *Turnebum* *Adu.* lib. 5. cap. 1. Qui has longas Tibias, quibus supplicantes utebantur, inflarunt, *Spondaulæ* dicti sunt ex mente *M. Victorini* de *Spondæo*: *Dictus à tractu cantus, qui per longas Tibias in templis à supplicantibus editur: unde Spondaulæ dicebantur, qui huiusmodi Tibias inflare consueuerunt. Parum diuersè Spondiales vocantur Isidoro* *Orig.* lib. 1. cap. 16. *Spondæus tractus quidam dicitur circa aures sacrificantium, unde qui Tibijs caneant in sacris gentilium spondiales dicebantur.*

Nonnunquam Tubas in sacrificijs adhibitas obseruo, uti inde probo, quod apud *Festum*, *Armilustrum* dicatur festū quo armati res diuinas faciebāt & dum sacrificabāt, *Tubis* caneant. Apud *Varronē* *Tubilustrum* dicitur, quod eo die sacrorū *Tubæ* lustrātur.

Præterea in consecratione præsentem Tibicinem testatur *Cicero* in *Orat.* pro domo sua: *An consecratio, inquit, nullum habet ius, dedicatio est religiosa?*

sa? Quid ergo illa tua tum obtestatio Tibicinis? quid focus? quid preces? quid prisca verba voluerunt? Sic Xiphilinus in Augusto, de consecratione post mortem Augusti, thus adhibitum in sacrificio refert, Tibicinem autem adesse prohibitum.

Phryges in Dyndimenes sacris choreas ad Tibiā agebant atque ad Phrygium modum saltabant, teste Seneca in Troad.

Non inter aras mobili velox pede

Renocante flexo concitos cornu modos

Barbarica prisco templa saltatu coles.

Huius moris vestigia non obscura deprehendes in Euripede in Troad. Herodiano Hist. sui Temp. lib. 5. atque Heliodoro Aethiop. lib. 7. Nos autem hinc transibimus ad sacra Magnæ Deūm Matris explicanda, in quibus Tibiarum præcentrationem frequentissimam demonstrabimus.

C A P V T V I I I.

T I B I A in sacris Magnæ Deūm Matris.

Almo fluuius erat Vrbi Romæ vicinus, apud quem Romani sacra olim Cybeles faciebant eodem ritu, quo Galli sacerdotes in Phrygia, simulachrum Deæ, cultusque victimarios facientes, adhibitis Tibiarum cantibus. Totam rem Ouidius illustrat lib. 4. Fastor.

Est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo,

Et nomen magno perdit ab amne minor.

Illic purpurea canus cum veste Sacerdos

P.

Al-

Almonis Dominam sacraque lauit aquis.

Exululant comites furiosaque Tibia flatur.

Quod pariter in Phrygia cum Tibiarum incensione
cultā sit Deūm Mater, ex multis id probantibus
vnum afferam *Claudianum* de Rapt. Proserp. v. 266.

Mater, id, seu te Phrygijs in vallibus Idę

Mygdonio Buxus circumsonat horrida cantu,

Seu tu sanguineis ululantia Dyndima Gallis

Incolis, & strictos Curetum respicis enses.

Dicebantur enim eius sacerdotes Curetes, vnde
Sidon. *Apollinaris Carm.* 9. vers. 202.

Non hic Dyndima, nec crepante Buxo

Curetas Berecynthiam sonantes.

Iidem alijs Corybantes sunt, de quibus nos lib. 2.
cap. 1. De vtrisque hic elegantem *Claudiani* locum
afferam, qui lib. 2. in *Eutrop.* vers. 279.

Interea gelide secretis rupibus Idę

Dum sedet, & thiasos spectat de more Cybelle,

Curetumque alacres ad Tympana suscitāt enses;

Aurea sanctarum decus immortale comarum

Defluxit capiti turris, summoque volutus

Vertice crinalis violatur pulvere murus.

Obstupere truces omen Corybantes & uno

Fixa metu tacitos presserunt orgia Buxos.

Vbi commodē omnem Cybeles in sacris his appa-
ratum indicat, quem fusius hic explicare instituti
ratio non exigit. De eo fusius egerunt, *Pignorius*,
Rosinus, & *Sylvius* *Comment.* ad *Leg.* 12. Tab. c. 17.
quos consulat cui volupe. Sufficit mihi ex condi-
cto demonstrasse, ut in alijs Veterum sacris Tibiarū
vsum adhibitum, ita & in Cybeles sacris eundem

non

non omnino neglectum. Luculentior cunctis mihi
testis est Catullus Carm. 64.

—Cybelles Phrygia ad nemora Deæ

Vbi cymbalum sonat vox, vbi tympana reboant,

Tibicen vbi canit Phryx curuo grane calamo.

Vbi capita Menades vi iaciunt hederigere,

Vbi sacra sancta acutis vlulatus agitant.

De vlulatu illis in sacris Deum Matris hic non
multis agam, nec Attinis luctum fusiùs explicabo,
ex quo hunc vlulatum ortum constat ex Seneca in
Agamemn. vers. 686.

Non si molles imitata viros

Tristis laceret brachia tecum,

Quæ turrita turba Parenti

Pectora rauco concita buxo

Ferit, ut Phrygium lugeat Attyn.

Ideoque Ouidius Art. Amat. lib. 1.

Ista iube faciant, quorum Cybeleia Mater

Concinitur Phrygijs exululata modis.

Quippe hanc Phrygijs modi, qui Tibijs canebatur,
proprietatem libri huius cap. 1. docui, ut mentes
audientium ad furorem & insaniam exagitaret, &
hinc omnes ad Phrygia Cybeles sacra, vbi Phry-
gio numero Tibia mentes stimulabat, admitti, quasi
furore correpti describuntur. Virgilius in Ceiri
vers. 166.

Sæpe velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,

Istæque barbarica Cybeles antistita buxo,

Infelix virgo tota bacchatur in Vrbe.

Nimirum talem insaniam & furorem ratio sacrorū
exigebat, ut Attinis planctus imitarentur, & alia

quæ hic prosequi animus non est.

Propterea quod tam necessarium in cultu Cybeles Tibiæ locum habuere, ideo illam cum Tibijs semper finxerunt, ex *Arnobio* lib. 6. Adu. Gent. non repugnantibus antiquis marmoribus. De choraula, qui Matrem Idæam circumgestantibus cornu canens adambulabat, *Apuleius* *Metam.* lib. 8. & paulo post hunc cum Tibijs Matris Idææ cultum euidentissime confirmat, ubi inquit: *Inibi Vir principalis, & aliàs religiosus, & eximiè Deum reuerens, tinnitu cymbalorum & sonitu tympanorum, cantusq; Phrygiæ mulcentibus modulis* (ita Tibiarum cantum exprimit) *excitus, percurrit obuiam, Deamque* (Idæam Matrem) *votiuo suscipiens hospitio, nos omnes intra conseptum domus amplissima constituit: numenque summa veneratione atque hostijs optimis placare constituit.*

Sacerdotibus, sacris Phrygiæ Deæ initiatis, etiam stipem ad Tibiam colligere concessum fuit, quod apud *Ouidium* animaduerto, qui lib. 1. de Pont. El. 1.

Ante Deum Matrem cornu Tibicen adunco

Cum canit, exigua quis stipis æra neget?

Et talis *Dionysius* ille fuit apud *Aelianum* Var. Hist. lib. 9. cap. 8. qui Corinthi multas variasque vitæ vicissitudines expertus, ob extremam paupertatem tandem stipem ab hominibus cogendo, tympanaque pulsando, & Tibijs modulando vitam transegit. Prohibitum autem erat, ut apud *Ciceronem* lib. 2. de Leg. ne, præter Idææ Matris famulos, eosque iustis diebus, quis stipem cogeret, Illis autem hæc licen-

Ilicentia stipem poscendi concessa est Lege à Metello
lata , cuius causam *Ovidius* aperit loco supra citato;

.. *Dic, inquam , cur hic stipe querat opes ?*

Contulit es populus, de quo delubra Metellus

Fecit, ait, dande mos stipis inde manet .

Hanc stipem respexit *Seneca* de Benef. lib. 7. cap. 4.

*Omnia , inquit , Deorum sunt , tamen Dijs posuimus
donum & stipem iecimus .*

C A P V T I X.

T I B I A in Festis publicis :

QVinguatrus minuscule appellabantur Idus Iu-
niæ , qui dies festus erat Tibicinum , cum fe-
riati per urbem vagarentur, & conuenirent in ædem
Mineræ . Huius verò festi vltiorem explicationē
reseruabimus aptiori loco , vbi singula de Tibicinū
ritibus olim notanda vbertim tractamus . Alias so-
lemnitates cum Tibiarum cantu celebratas nemo
diffiteri potest, nisi qui Veterum monumentis omnē
fidem debitam derogare velit . Non temere *Seneca*
in *Agamemnone* :

Tibi multifora Tibia Buxo

Solemne canit .

Inter diei festi requisita cantum, numerat *Ovidius*
Amor. lib. 3. Ecl. 10.

Festa dies, Veneremque vocat, cantusq; merumque.
Hunc autem festi diei cantum varia componebant
instrumenta musica, inter quæ non vltimus locus
Tibiæ nostræ fuit. *Prudentius* *Apotheos. Hymn. 2.*

Hæc

*Hæc ait & varios iubet obmutescere cantus .
 Organa , sambucas , citharas , calamosque , tubasque .
 Stulta superstitio tacuit , vox festa quieuit ,
 Quæ malè conspicua celebrabat imaginis aurum .
 In Iunonis festo solemnem Tibiæ cantum intro-
 ducit Ovidius Amor. lib.3. El.13.*

*Castæ sacerdotes Iunoni festa parabant ,
 Per celebres ludos , indigenamque bouem .*

Et mox:

*Accipit ara preces votinaq; thura piorum ,
 Ara per antiquas facta sine arte manus .*

Hic ubi personuit solempni Tibia cantu

It per velatas annua pompa vias .

Pridie Nonas Aprilis, dies erant ludorum Magne Deum Matris, qui Megalesia dicebantur, siue ludī Megalenses. Nec illa festa sine Tibiarum præcensione celebrata, quemadmodum luculento Ovidij testimonio confirmo, qui lib.4. Fast.

Protinus inflexo Berecynthia Tibia cornu

Flabit, & Idææ festa parentis erunt .

Ibunt semimares & inania tympana tudent ,

Aeraque tinnitus gre repulsa dabunt .

Minervæ geminum apud Athenienses festum erat; Παναθηναία dicebantur, erant enim minora & maiora; illa quotannis, ista quinto solum anno agitata. In minoribus triplex certamen fuit, equestre, gymnium, & musicum. Musicum certamen cum Tibijs interdum agi solitum atque à Pericle institutum memorat Plutarchus in eius vita. Tibicinum in his festis præcinentium concentus, Συναυλία appellatur Polluci lib.4. cap.10.

Por;

Porro in Festis Bacchi notabilem Tibiarum vsum deprehendo. Hunc arguit *Ovidius* *Metam.* lib. 3. vers 528.

*Liber adest. Festisque fremunt ululatus agri.
Turba ruunt. Mistæque viris Matresq; nurusque,
Valgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur.
Quis furor, anguigenæ, proles Manortia, vestras
Attonuit mentes? Pentheus ait; Aerane tantum
Aere repulsa valent? Et adunco Tibia cornu?*

Non aliter *Ovidius* lib.4. *Metam.* hæc Bacchi festa cum Tibijs describit:

— *Et adhuc Minyeia proles*

*Vrget opus, spernitq; Deum, festumq; profanat:
Tympana cum subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis, & adunco Tibia cornu,
Tinnulaq; æra sonant.*

Iuvenalis Sat. 6. vers. 313.

*Nota Bonæ secreta Deæ cum Tibia lumbos
Incitat, & cornu pariter vinoq; feruntur
Attonite, crinemque rotant ululantque Priapi
Menades*

Mænas est furiosus Bacchi Sacerdos. Huc respexit *Persius* Sat. 1. vers. 99. Hinc *Euripedes* in Bacchis inter triplex Bacchi officium recenset vers. 378. μετ' αὐτῶν γελᾶσαι. Apud *Max. Tyrium* Dissert. 33. in sacris Bacchi, nocturni discursus, choreæ, Tibiæq; & cantus nihil aliud sunt quam diuersæ voluptates Bacchicæ, quæ repræsentantur in mysterijs. De festis Bacchi *Aristophanes* in Nubibus Act. 1. Sc. 4. quæ tertio quoque anno celebrabantur. *Trieterica* dicuntur *Ouidio* *Metam.* lib. 6. & *Statio* *Thebaid.* lib.

2. Aliàs *Orgia* nuncupantur, quæ *obscura* vocantur *Catullo*, quia occulta erant & mystica. Quorum omnem apparatus & ordinem eleganter atq; exactè adumbrat *Catullus* El. 65. ubi reliquis etiam adiungit horribilem *stridentis* barbaræ *Tibie cantū*. Huc respexit *Herodianus*, qui Hist. sui Temp. lib. 5. de Antonino: *Procedens identidem ad Tibias & tympana, velut orgia numinis celebraret*.

C A P V T X.

TIBIA in Ludis, Spectaculis, atq; Comædijs.

PVeros suos iam inde à teneris ludos exercere ad Tibiam nonnulli voluerunt. Hoc de Creten-
sium pueris tradit *Heraclides* in Polit. quod, cum inter se pugnarent, adessent artifices qui Tibias accinerent. Quomodo Arcades pueros ad Tibiam ludicra sua agitare assuefecerint, refert *Polybius* Megal. Hist. lib. 4. Et ex eo *Athenæus* lib. 14. in theatro etiam scenicisque adulatorum ludis olim vsus Tibiarum permagnus fuit, qui in omni fere ludorum genere concessus apud *Ciceronem* lib. 2. de Legibus: *Iam ludi publici cum sint cauea circoq; diuisi; sint corporum certationes, cursu & pugillatione, luctatione, curriculisq; equorum vsq; ad certam victoriam circo constitutis: cauea, cantu, voce, ac fidibus & Tibijs. Dummodo ea moderata sint uti lege præscribitur*. Ab antiquis iam inde temporibus hunc Tibiarum in spectaculis vsum repetit *Horatius* de Art. Poëtic,

Tibia

*Tibia non ut nunc orichalco vincla, Tubaque
Aemula, sed tenuis simplexque foramine paucō,
Aspirare & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.*

Coss. enim M. Metello & M. Scauro, Censores artem ludicram ex vrbe remouerunt, præter Latinum Tibicinem cum cantore, & ludum talorum, ita perhibente *Aurel. Cassiodoro* in *Chronic.* Illustrem de Tibicinis in ludis publicis officio locum suggerit *Phædrus* lib. 5.

*Princeps Tibicen notior paulo fuit,
Operam Bathyllo solitus in scena dare.
Is forte ludis, non satis memini quibus
Dum pecunia rapitur, concidit casu graui,
Nec opinans sinistram fregit Tibiam,
Duas cum dextras maluisset perdere.*

Inter alias res atque ritus in ludis publicis olim seruatos & sine quibus vix ritè peragebātur, Tibiam adiungit *Cicero* de *Harusp.* Respons. *An si ludius*, inquit, *constitit aut tibicen repente conticuit, aut puer ille patrimus & matrimus si terram non tenuit, aut tensam aut lorum omisit, aut si ædilis verbo aut simpulo aberrauit, ludi sunt non rite facti, eaque errata expiantur, & mentes Deorum immortalium ludorum instauratione placantur.* Eadem ferè verba refert *Arnobius* *Adu. Gent.* lib. 4. iterum lib. 7. repetita.

In certaminibus etiam Pythicis in honorem *Apollinis* celebratis qui *Pythonem* serpentem occiderat, præcinuit Tibicen. Cuius rei admonemur ab *Horatio*, qui de *Arte Poët.*

— *Qui Pythia cantat**Tibicen didicit prius extimuitque Magistrum.*

Pythius dictus est ille tibiçē apud *Propertium* lib. 2. El. 8. Huc alludit *Pindarus*, qui *Pythior*. Od. 12. Tibiç hoc encomium tribuit :

Διλέα λαοσόνων μναστῆρ ἀγώνων .

Illustrem admonitricem certaminum populū cientiū . Vbi refert etiam Midam in Pythijs pro Tibiæ cantu coronam ex Pythone reportasse . Secundis tamen Pythicis, si credimus *Pausania*, Tibiarum cantum respuerunt, quasi non esset auditu faustus, & auspiciatus .

In Ludis Circensibus Tibicines adhibitos fuisse, notissimum est ex *Dionys. Halicarn.* lib. 7. qui in pompa Circensium ludorum post saltatores, armatos satyros ponit, qui Græco habitu Silenos repræsentantes incedebant, deinde agmen citharistarum, & Tibicinum, eos autem sequi, qui acerras aureas argenteasque gestantes suffrium faciebant . De loco Tibicinum in Circēsisibus consule *Bulengerum* atque *Panninium*, apud quos & eum graphicè depictum reperies .

In orchestra theatri, in qua chorus fuit Tibijs canebant, ad tribunal siue aram, quæ θυμέλη *Polluci*, à quo loco Theatri *Thymelici* dicti, de quibus *Salvianus* 6. de Gubernatione Dei : *Quis locus maiores Christianorum copias habeat, cauea-ne ludi publici, atrium Dei ? Et Templum omnes magis sectentur an Theatrum ? Dicta Evangelicorum magis diligant an Thymelicorum ?* Ideoque in Græcis Epigramm. pag. 521. exstat Theonis Tibicinis Epitaphium, qui mi-

mo & Orchestræ voluptati inseruierat. Hanc autem theatri partem pulpitum nominat *Isidorus* lib. 18. cap. 44. Cum quo consentit *Seneca*, qui ex pulpito in theatris olim omne Tibiarum genus organorūque consonuisse dicit *Epist.* 84. vbi eleganter etiam chorum, cui interponebantur Tibiæ, describit: *Non vides, inquit, quam multorum vocibus chorus constet? Vnus tamen ex omnibus sonus redditur: aliqua gravis, aliqua media. Accedunt viri, feminae: interponuntur Tibiæ: singulorum illic latent voces omnium apparēt.*

In spectaculis igitur scenicis valdè familiaris erat Tibia, quod vel ex solo *Apuleio* deprehendi potest, qui lib. 10. omnem spectaculi scenici ordinem adūbrat. Itaque post primitias spectaculi, ludicris scenicorum choreis dedicatas, & deinde aulæo subducto & complicitis siparijs Paridis scenam dispositā, insuper inducit singulas Deas, Paridi oblatas, saltantes & cum Tibijs introeuntes. Adhibitam in Comœdijs Tibiarum præcentrationem nō aliud clarius demonstrat, quam inscriptiones omnes Comœdiarū *Terentij*. Vt in Inscriptione *Andriæ*: *Acta ludis Megalensibus, M. Fulvio & M. Glabrione adilibus curulibus. Egerunt L. Ambinius Turpio, L. Atilius Prænестinus. Modos fecit Flaccus, Claudij F. Tibijs paribus dextris & sinistris. Et est tota Græca. Edita M. Marcello C. Sulpitio Coss.* Et idem ex reliquis colligitur. Ita in *Eunucho*, modulauit Flaccus *Claudij Tibijs duabus dextra & sinistra*: In *Heautontim.* modos fecit Flaccus *Claudij*, & acta primum *Tibijs imparibus*, deinde *duabus dextris*: In *Adelpho*, modos fecit Flaccus *Claudij Tibijs Serranis*: In *Phor-*

mione, *Tibijs imparibus*: In Hecyra, *Tibijs paribus*. Vnde patet antiquum musicæ huius morem in theatris vsitatum, & carmina canticorum in veteribus Comædijs ad Tibiam facta, modos autem attemperatos ab aliquo artis Musicę perito. Sed quænam ratio & differentia Tibiarum apud Veteres in fabulis fuerit, consule *Aldum Manutium* de Quæsit. per Epist. lib. 3. Epist. 4. Ab antiquis iam inde temporibus hanc consuetudinem repetit *Dionemedes* lib. 3. *Primis autem temporibus*, inquit, *ut asserit Tranquillus*, omnia quę in scena versantur in comædia agebantur. Nam *Pantomimus & Pithaulus & Choraules* in comædia caneant. Vbi duplicem Tibiã in comædia agnoscit, dum non choraulem solum sed & pithaulem introducit, & vtriusque vsum subiungit, aiens: Cuius rei indicia produnt nobis antiquę Comædię, in quibus inuenimus, acta *Tibijs paribus*, aut *imparibus*, aut *serianis*. Quãdo enim chorus caneat, choricis *Tibijs*, id est *choraulicis*, artifex concinebat in canticis autẽ *pithaulicis* respõsabat. Sed quod *paribus Tibijs* aut *imparibus* inuenimus scriptũ, hoc significat, quod si quãdo monodio agebat, unam Tibiã inflabat, si quando synodio, vtramque. Non minus in Tragædijs quam Comædijs hoc genus musices, quod Tibiarum in centione constabat, vsitatum esse, præter *Philostratum* lib. 6. de Vit. Apollon. arguit *Maximus Tyrius* Dissert. 38. Plane quemadmodum *Tibias* (αὐλίσματα) ac *citharas*, aut si quę præterea *Dionysius* in Tragædijs & Comædijs adhibentur instrumenta, omnes laudant, nemo imitatur. Hanc tamen constituit differentiam *Eugraphius* in *Andr. Terent* quod

quod Lydiæ Tibiæ Comœdijs adhibitæ , Ioniæ Tragedijs . *Nannius* Miscellan. lib. 5. cap.6. tres olim partes Comœdiæ facit , *Canticum*, quod duabus Tibijs , vna persona & ad summum altera constabat ; *Chorum* , qui incerto numero personarum , sed omnium vocibus in vnum sonum confusis utebatur ; *Dinerbium* , quod colloquio trium aut ad summum quatuor personarum confertum erat . Chori induti sunt post singulos actus , ac tum adhibitum esse Tibiarum cantum dubitari non potest . Non solum autem moduli variati sunt , cum comœdia in scenā reduceretur , sed aliquando per singulas scenas pro eius loci conditione Tibiæ mutatae sunt . Illi modi Tibiarum ad fabulae ingenium temperabantur, vsq; adeo vt auditis Tibijs populus sciret quæ fabula danda esset . Ita apud *Ciceronem* *Academ.* Quæst.6. *Qui primo inflatu Tibicinis Antiopam esse aiunt .* Postea choro sublato explebat officium Tibicen, qui in fine cuiusq. actus dari solitus est . Id quod satis constat ex *Pseudolo Plauti* :

Concedere aliquantisper hinc me intro libet ,

Tibicen hic interea vos oblectauerit .

Vbi sic tacentibus omnibus intus concinebat Tibicen , *Diaulion* dicebatur , quod annotatum à *Rhodigino Lect. Antiq.* lib.9. c.7.

Moris etiam erat vt in vijs Tibicen personis choricis præiret , quod ex veteri Scholiaste animaduertit *Bulengerus*, & quemadmodum inducebatur chorus à tibicine , ita & reuocabatur & mittebatur , vnde modi Tibicinum, quibus receptui canitur, dicuntur ἐξόδοι ἡμέαι *Hesychio* , οὗ ὃν πάντες ἐξελδονται,

de quibus *Aristophanes* in *Vespis*.

Vsum hunc Tibiarum illustrat antiquum & elegans Comœdiæ schema, quod ex *Fulvii Vrsini* libro manu exarato, qui in Bibliotheca Vaticana assernatur, mihi communicavit Illustrissimus Eques *Car. Antonius à Puteo*, quale hic exhibeo TABVLAE III. Figura 1.

C A P V T X I.

TIBIA in Saltatione Pantomimi, Ludii, aliorumque.

Pantomimis, ioculatoribus, & saltatoribus Tibijs præcinere olim moris fuit. Primis autem temporibus histriones hi atque mimi, & cantabant ipsi & saltabant, postea taciti saltabant & ad Tibias ab alijs inflatas gestus moderabantur. *Pylades Cilix Pantomimus*, ex *Hieronimo* in *Chronico*, quum Veteres ipsi canerent & saltarent, primus Romæ chorum sibi & fistulas præcinere fecit, animaduertente *Cl. Salmasio*. Ideoque, quia ferebatur mutasse rudis illius saltationis ritum, qui apud maiores viguit & venustam induxisse nouitatem, vt *Macrob.* lib. 2. *Saturn.* cap. 7. interrogatus ab *Augusto* quid saltationi contulisset, respondit:

Αυτῶν Κυρίως τ' ἐνοπήν, ὁμαδὸν τ' ἀνδρῶπων.

Ita etiam de *Liui* Poëta *Valerius Maximus* lib. 2. cap. 4. *Isque sui operis actor, cum sapius à populo re-nocatus vocem obtudisset, adhibito pueri & Tibicinis concentu gesticationem tacitus peregit.* Apud *Cice-*

ronem

ronem de Orat. lib. 1. Roscius Comædus, histrio & Saltator dicere solebat, se quò plus sibi ætatis accederet, eò tardiores Tibicinis modos & cātus remissiores esse facturum. Cui addit *Tullius*: Quod si ille astrictus certa quadam numerorum moderatione ac pedum, tamen aliquid ad requiem senectutis excogitat: quanto facilius nos non laxare modos, sed totos mutare possumus. Sic *Ammian. Marcellinus* lib. 34. Tibiæque, & histrionici gestus instrumenta non leuia.

Non solum autem saltantibus Pantomimis cane-
bant, sed etiam ad incentivum pede pulpitem per-
cutiebant, & quo clarior sonus esset & ab omnibus
melius intelligeretur, ligneas soleas sub pedibus ha-
bebant, ad hunc vsum factas, interdum etiam fer-
reas, quo maiorem strepitum crepitumque ederent,
vt *Lucianus* describit Pantomimum, qui in Aiace
Furente prodierat. Huiusmodi lignea sandalia
Græci *ὑποπόδια*, Latini videntur appellasse scabella,
de quibus nos lib. 3. prolixè. Huc respexit sine
dubio *Arnobius*, qui de Pantomimis alijsque huius
fori locutus lib. 2. aduersus Gentes solita sua ele-
gantia quærit, anne Rex mundi, Deus, animas huc
,, miserit, vt res, nempe animæ humanæ, sancti &
,, augustissimi nominis symphoniacas hic agerent
,, & fistulatorias artes, vt inflandis bucculas distē-
,, derent Tibijs, cantionibus vt præirent obscœnis,
,, numerosos iterarent scabillorum crepitationi-
,, bus sonores, quibus animarum alia lasciuiens
,, multitudo incompósitos corporum dissolueretur
,, in motus, saltitaret, & cantaret, orbes saltato-
,, rios verteret, & ad vltimum clunibus & coxæ
dici-

„ dicibus subleuatis lumborum crispitudine flu-
 „ ctuaret.

Interdum Tibicines ipsi inter canendum gesticu-
 lati sunt, vt more pantomimorum res quasque imi-
 tarentur, quod ex *Aristotele* patet Probl. 9. cap. 48.
 & ex *Xenophonte* in Symposio de Tibicina.

In conuiujs Saltatrices mulierculæ pro conuiujs
 delectandis ad Tibiam saltabant, quemadmodum
 cuius *Xenophontis* Symposium peruoluenti abundè
 constat.

Fuere etiam Ludij, à Lydis profecti & appellati,
 vt vult *Herodotus* lib. 1. qui in numerū ad Tibicinis
 modos saltarunt. Id quod optimè illustrat *Linus*
 lib. 8. de Ludorum scenicorum institutione agens,
 quorum initio parua, vt ferme omnia, principia re-
 „ fert. Quippe, ex ipsius confessione, sine carmi-
 „ ne vlllo, sine imitandorum carminum actu, Lu-
 „ diones ex Etruria acciti ad Tibicinis modos sal-
 „ tantes haud indecoros motus, more Tusco, da-
 „ bant. Imitari deinde eos iuventus, simul incon-
 „ ditis inter se iocularia fundentes versibus, cœpe-
 „ re; Nec absenti à voce motus erant. Accepta
 „ itaque res sæpiusque vsitando excitata, verna-
 „ culis artificibus, quia hister Tusco verbo Ludio
 „ vocabatur; qui non sicut ante, Fescennino versu
 „ similem incompotum temerè ac rudem alternis
 „ iaciebant, sed impletas modis satyras, descripto
 „ iam ad Tibicinem cantu motuq; congruenti, pe-
 ragebant. De rudi horum saltatione primis tem-
 poribus, ad Tibiæ cantum *Ouidius* lib. 1. Art. Amad.
 describens raptum virginum Sabinarum & specta-
 culum

culum quod Romulus parauerat :

Tunc neq; marmoreo pendebant vela theatro ,

Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.

Et mox :

Dumque rudem præbente modum tibicine Tusco

Ludius æquatam ter pede pulsat humum .

Planipedes etiam , qui dicti quod in plano agerent & pedibus nudis , saltus suos ad decantatos Tibiarum modos accommodarunt, quemadmodum facile credo *Gellio* asserēti lib. 1. cap. 11. *Quod enim foret ista re ineptius, si ut Planipedi saltanti, ita Graccho concionanti , numeros & modos & frequentamēta quædam varia tibicen incineret .*

His affines erant *Fabulones* , qui obscœna dixerunt atque impudica verba , ut *Macrobius* lib. 2. Sat. cap. 1. *Vicem Planipedis & Fabulonis impudica & prætexta verba iacientis.* Quod etiam ad Tibiam factum est, quemadmodum apud *Xenophontem* in Symposio *Nicostratus* histrio τετραµετρα πρὸς τὸν αὐλοῦ κατέλεγεν , ad Tibiam tetrametra recitabat.

C A P V T X I I.

T I B I A in Nuptiis & Choreis.

PRæter alia instrumenta musica , Tibia olim maximè nuptiale erat . Adeo ut omnis sanctimonia nuptiarum vno signo Tibiarum intelligeretur , ut ait *Auctor ad Herren.* lib. 4. *Integram nuptiarum solemnitatem suo ordine describit Heliodorus Aethiop.* lib. 10. cum Tibiarum & fistularum concen-

tu, & vix vllum apud veteres de nuptijs sermonem institutum reperies, quin Tibias adiunctas deprehendas. *Claudianus* de Nupt. Honor. & Mar. v. 195.

Tibia pro lituis & pro clangore tubarum

Molle lyre faustumque canant.

Et mox:

Tu festas, Hymenæe, faces; tu, Gratia, flores.

Elige

Idem in Fescenninin. vers. 128.

Ducant peruigiles carmina Tibiæ,

Permissisque iocis turba licentior

Exsultet tetricis libera legibus.

Paulo post:

Hæc vox per populos, per mare transeat,

Formosus Mariam ducit Honorius.

Inter Nuptiarū apparatū Tibiarū clāgor apud *Acbil. Tatium* de Clitoph. & Leucip. Amor. lib. 1. atque easdem ad nuptias celebrandas laudat *Euripedes* in *Hercule*. Vnde in thalamis *Nicippidis* dulce resonabat *Tibia*, quemadmodum in *Veter. Epigramm.* lib. 3. cap. 12. *Epigr.* 6. Et sane nihil hoc Tibiarum vsu frequentius occurrit. Ita *Nonnus* *Dionysiac.* lib. 7.

Οἶδα μὲν ὡς ἐρόεις πέλεται γάμος, ἥχι λυγαίνει

Παιάδος σύργγος ὁμόθροος αὐλῆς Ἀθίνης, i. e.

Scio quidem quod amabiles sint nuptiæ, ubi stridet

Panicæ fistulæ consonans *Tibia Minervæ.*

Facta hæc Tibiarum incentio in nuptijs ad summā festi diei lætitiā repræsentandā, & ingens illud gaudium manifestandum, quo sensu *Quidius* *Metamorph.* lib. 4.

— Tēdas Hymenæus Amorquē

Præcutiunt: largis satiantur odoribus ignes:

Sertaque dependunt testis: lotique, lyraque,

Tibiaque, & cantus, animi felicia læti

Argumenta sonant

An sine Musica Nuptiarum solennia ritè celebrentur vide differentem venerandum *Parentem* meum

Quæst. Nupt. 3. De nuptijs Mercurij & Philologiæ Martianus Capella lib. 2. Ecce autem, inquit, ante fores quidam dulcis sonus multifidis suauitatibus suscitatur, quem Musarum conuenientium chorus impēdens nuptialibus sacramentis modulationis doctæ tinnitibus concinebat, nam nec Tibiarum mela, nec ex fidibus sonus, nec hydraularum harmonica deerat plenitudo. Vnde Nuptialis hæc Tibia antiquitus dicta est. Et Suida, λωτοὶ ἐπιδαλάμω, idest Tibiæ nuptiales.

Quippe cantus nuptialis duabus Tibijs canebatur, quarum altera maior erat, si credimus *Polluci lib. 4. cap. 10. tit. 3. Alij nuptiales Tibias monaulos* fuisse scribunt; ad quas canerent hymenæos: Alij binas aiunt, iunctas & impares. Posteriorum omen, coniugij species placet *Scaligero de Art. Poët. lib. 1. cap. 20. Ideoque Apuleio nuptiales Tibiæ, Zygiæ dicuntur; Metam. lib. 4. Hæc Tibia apud Nonnum Dionys. lib. 24. βινισσώος αὐλὸς ἐρώτων*, nominatur, vitam seruans *Tibia amorum*. Et tales etiam videntur in Antiquis inarmoribus vbi Nuptiarum solennia exprimuntur. Romæ in Templo D. Laurentij extra muros in Marimore, cuius figuram in Admirandis Romanarum Antiquitatum Vestigijs edidit Iac. de Rubeis, cernuntur, secundum breuem, sed eru-

ditam, *Bellorij* explicationem, sponsus & sponsa inuicem dextras iungentes, & Iuno vtrumque complexa. Adest Hymenæus genialem præferens facē, ad aram Camillus cum acerra & *Tibicen molle festumque canit*. In eodem Antiquitat. Volumine exhibetur Epithalamium, vbi sedent hinc sponsus, inde sponsa, & ad vtrumque ex choro conuersæ virgines laudes canunt, faustum felixque ominantur. Adsunt *Tibicina* & *Lyristes* & alia, quæ Poetria carmina describit, & modulata cedro notat, vt suspicatur *Bellorius*.

Simul itaq. ac Nuptiarum solennia indicta sunt, Tibicines quærebantur, sine quibus hæc festa vix vnquam peragebantur. *Plautus Aul. Act. 2. Sc. 6.*

— *STA. Quid vis? STR. Hos vt accipias cocos,*

Tibicinamq; obsoniumq; in nuptias.

Patet hoc etiam ex *Solino* qui cap. 9. vbi Amyntæ filium Philippum captum esse oculo dextro apud Mothonam dixit, huius debilitatis omen præcessisse refert: nam cum nuptias ageret, acciti Tibicines carmen *Cyclopium* quasi de conludio concinnisse dicuntur. Nuptialibus enim gaudijs Tibiæ interponebantur, vt ad illas Hymenæi canerentur in Nuptijs, quemadmodum hymni in Diuina veneratione, & threni atque lamenta in funeribus, teste *Isidoro Orig. lib. 2. cap. 15.* De carmine hoc nuptiali *Nannus Dionys. lib. 7.* Et aptè hoc ad Tibiam cantatum indicat *Terentius*:

— *Verum hoc mihi mora est,*
Tibicina & hymenæum qui cantent.

Et paulo post :

— *Missæ hæc face*

Hymnæneum, turbas, lampadas, Tibicinas .

Carmina hæc socialia nuncupat , & per Tibiam effundi dicit *Ovidius* Ep. Med.

At subito nostras ut hymen cantatus ad aures

Venit, & accenso lampades igne micant.

Tibiaque effundit socialia carmina vobis,

At mihi funesta flebiliora tuba .

Cur ἑσπέριοι λῶτοί, vespertini loti, hæ Tibiæ dictæ sint *Suide*, edocebimur à *Scaligero* , qui in *Propertij* locū lib. 2. El. 6.

Aut mea quum tales caneret tibi Cynthia somnos

Tibia, funesta tristior illa tuba .

Tibiam intelligi nuptialem arbitratur , qua novam nuptam mariti domum deducebant cum iam concubia nox esset . Huc forsā trahi posset *Plautus* *Casina* Act. 4. Sc. 4.

Age Tibicen , dum illam educunt huc novam nuptam foras ,

Suavi cantu concelebra hanc plateam hymenæo.

Cœterum locum illum *Propertij* non de Tibia nuptiali exponit *Passeratius* , sed de Tibia amatorū , qua sub noctem transeuntes ante amicarum domos, suas miseras deflebant . Quod carmen à fletu ad ianuam , παρακλαυσίδιον vocat *Plutarchus* , qui de amantium moribus varijs differens , hunc etiam innuit de carmine flebili ad ianuam adamatæ mulieris & de Tibicina canente per vicum transeunte . Nec aliud voluit *Horatius* lib. 3. Od. 7. ad *Asterien* :

Prima nocte domum claude : neque in vias

Sub cantum querule despice Tibi :

Et te sepe vocanti

Duram difficilis mane .

Ideoque minus circumspectè *Dempsterus* in *Rosin.* lib. 3. cap. 31. illud putat à *Palmerio* solo annotatū esse , amantes ante dominarum suarum foras noctu Tibijs canere consueuisse . De hac amatoria cantilena *Ouidius Fast.* lib. 5.

Primus amans carmen vigilatum nocte negata

Dicitur ad clausas concinuisse fores .

Et ibidem :

Ebrius ad durum formosæ limen amica

Cantat

Hunc communem Adolescentum & Amatorum morem accedendi ad meretrices vel amicas suas media nocte cum Tibijs, declarat *Aelianus Var. Hist.* lib. 13. cap. 1. de Adolescentulis duobus qui audaces amatores & insigniter lasciuientes , media nocte ad *Athalantam* meretricem aduenerant : *Vtebantur autem in suo amatorio discursu non Tibicinibus , neque ijs, quibus adolescentes in ciuitate uti consueuerant, sed tædis, quibus incensis & flagrantibus ad primum ignis conspectum vniversus populus , nedum vna puella exhorruisset.* Verùm nos ad Tibiam nuptialem reuertamur , ad quam, choreis etiam destinata , in nuptijs saltabant, vt ex *Euripede* patet in *Aulide* .

Quomodo in festiuitate nuptiali singula ad Tibiam acta, ad quam alij commestabantur, alij ridentes & ludentes saltabant, vide pluribus explicantem

Hesio-

Hesiodum in Scuto *Herculis* vers. 272. & seqq. *Tibiarum* hunc usum priscis *Græcis* vernaculum indicat *Homerus*, cum alibi sæpè, tum in cœlatura *clypei*, *Achilli* à *Vulcano* donati. Fingens enim in eo duas ciuitates, alteram pace florentem, alteram bello vexatam, feliciorem illam describit festos dies agentem, vacantemque nuptijs & hilaritatibus, de quibus carmen *Interpretis* sic habet:

In gyrum saltat pubes, quos flatilis inter

Tibia cum citharam modulamina dulcia fundunt.

Stant in vestibulis nuptæ spectantque choreas:

Cœterum non ad solas choreas nuptiales restringebatur *Tibia*, ad alias etiam transijt quacunque occasione natas. Vt ille apud *Aristophanem* in *Vespis*, vbi *Tibiam* audiuerat, saltare tota nocte non desijt. Ita *Iuuenalis* Sat. 15.

— *Inde virorum*

Saltatus nigro Tibicine.

Vt adeo non inconuenienter de *Tibicinibus* *Phædrus* lib. 5.

— *Lepidum genus*

Desiderari cœpit, cuius flatibus

Solebat excitari saltantis vigor.

Et *Plautus* Stich. Act. 4. Sc. 7.

Siquidem mihi saltandum est tum vos date, bibat, Tibicini.

Quoniam choreas in conuiujs receptas excitauit *Tibia*, quod satis notum ex *Xenophonte* in *Symposio*. Manifestè rem declarat *Propertius* lib. 3. El. 10.

Sit mensæ ratio, noxque inter pocula currat

Et

*Et crocino nares myrrheus ungat Onyx .
 Tibia nocturnis succumbat rauca choreis ,
 Et sint nequitiae libera verba tuae :
 Dulciaque ingratos adimant conuiuia somnos,
 Publica vicina perstrepat aura viae .*

Eiusdem consuetudinis non obscura prodit vestigia *Heliodorus* Aethiop. lib. 5. Audis enim ut mulieres morae causa & remissionis à potatione, choream instituerint . Nobis vero tuus error egregiè si volueris conuiuium traduxerit, suauior omni chorea & Tibia futurus . Idem lib. 3. narrans illa quæ in conuiuiis fuerunt, choreas virginum, Tibicinas, armatam & pyrrichiam saltationem Epheborum, & alia cum quibus lautos & opiparos cibos Theogenes temperauerat, familiare & magis aptum compotationi conuiuium efficiens . In quacunque enim compotatione Tibicina etiam præcinuit modos, qui saltationis vigorem excitarent . Sic *Horatius* lib. 1. Epist. 14. ad Villicum suum :

*Nec vicina subest, vinum præbere, taberna,
 Quæ possit tibi : nec meretrix Tibicina, cuius
 Ad strepitum salias terræ græuis .*

τῶ ποίνοι hæ Tibiæ appellantur *Polluci*, quæ paruæ erant utræque, & æquales, compotationibus enim conuenit æqualitas . Inter potandum Lusitani ad Tibiam saltarunt, referente *Strabone* lib. 3. Et Thracæ ad Tibiam armatos saltare memorat *Xenophon* in conuiuiis Seuthæ . Omnia quæ in hac armata saltatione obseruabantur ordine recenset *Athenæus* lib. 1. & quomodo in illa corporis motum Tibiæ modis adaptabant, vide *Maximum Tyrium* Dissert.

12. *Dores*, qui Siciliam incolebant, ad Ionicas Tibias saltare, idem testatur *Dissert.* 21. Et *Cares* non minus in choreis quam funere Tibiam adhibuisse liquet ex *Aristophane* in *Ranis* Act. 5. sc. 2.

Καρικῶν αὐλημάτων Ὀρίων, χορείων,
Caricæ Tibiæ modos in funere, & choreis.

Erat etiam *γῆγρας* ad Tibiam saltatio idem cum Tibiæ modulatione nomen habens, ex *Polluce* lib. 4.

C A P V T X I I I.

T I B I A in Conuiujs.

V Eterum Romanorum epulis fides ac Tibias adhibere mos erat, si credimus *Quintiliano* Instit. Orat. lib. 1. cap. 14. Ideoque epularum solennium fides ac Tibiæ maioribus vsitata, decantantur *Ciceroni* L. III. de Oratore. Viguit autem ille mos frequens, cuius indicia plurimi suppeditant auctores. *Plautus* Mostellar. Act. 4. sc. 2.

Hic quidem neque conuiuiarum sonitus, itidem ut antehac fuit,

Neque Tibicinam cantantem, neque alium quemquam audio.

Tibias cum Citharis conuiujs destinat *Coint. Smirnaus* Derelictor. lib. 5. De conuiuialibus his Tibijs euolue *Athenæum* lib. 15. *Plauti* Sticum, *Theophrasti* Characteres morum, aliosque. Consule quoque *AElianum* Var. hist. lib. 7. cap. 2. & *Paschaliū* de Coron. qui lib. 2. cap. 2. tibicines coronatos in conuiuium induci solitos perhibet. *Petronius* inter

Trimalcionis delicias, neque has præterijſſe videtur, ſi nonnullis interpretum eius fides ſit: *Circumferebat*, inquit, *AEgyptius puer clibano argenteo panem*, atque ipſe etiam *teterrima voce de Laſerpitiario mimo canticum extorquet*. Nos ut triſtiores ad tam viles acceſſimus cibos, ſuadeo, inquit, *Trimalcio*, cœnemus, hoc eſt ius cœnæ. Quidam Commentatorum *teterrima in tenerrima mutarunt* & pro minio etiam *mimo* ſubſtituere: Cui amplius *Gonzales ex mimo*, *mimico* fecit, nimirum ut de Tibia è Laſerpitij caule perforato confecta, quam puer inflaret, locum interpretaretur. Ita *Lotichius* & *Gonzales*, repugnante *Petro Laſena*, qui in Cleombroto ab his diuerſus eſt. Quippe ſi AEgyptiacus puer circumferebat argenteum clibanum, quo pacto Tibiam Laſerpitiariam inflare potis erat? ut adeo canticum, quod hic extorquebat, non Tibiæ ſonus, ſed vocalis muſica eſſet, id quod & ex præcedentibus, de hiſce pueris, verbis demonſtrat. Non igitur aliquid mutandum putat ex veteri lectione, de *laſerpitio & minio*, vel ſi quid mutandum ſit, pro *laſerpitiario*, quod nihil eſt, recipit & legit, de *laſerpitiato minio*, ut ſit ſenſus, de argutulo ac fucato labio canticum extorquet. Cœterum utut ſit, conuiuijs Tibiarum cantum interponebant, ut animos exhilararent, & ad voluptatem atque læticiam vino debitam accenderent. *Xenophon* in Sympoſio: *Ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς ἢ ἀνδρῶν μὲν ἡνέθη, ὁ δὲ παῖς ἐκιδάρισε καὶ ἰδόντων μάλαν ἀμφοτέρω ἱκανῶς εὐφράνεν*, Poſteaquam Tibicina, & puer ceciniffent, illa Tibia, hic cithara, viderenturque ſatis homines exhilaraſſe. Scy-
tharum

tharum Rex Ismeniam tibicinem bello captum canere iussit inter pocula. Omnibus autem admirantibus & præ voluptate plaudentibus, iureiurando affirmavit, suavius se interdum equum hinnientem audiuisse, ex *Plutarc. de fortun. Alexandr. Suide* κῶμος est Tibia, inter ebrios vino diutius durante irritans libidinem & inhonestum faciens conuiuium.

Moris huius cum Tibia epulandi vestigia etiam suggerunt Vetera marmora, quale est perantiquus ille lapis apud *Casaliū* in Splendor. Vrb. Rom. c. 18. pag. 320. quem etiā ex vinea quondā Card. de Mōtealto adducit *Schach. Myroth. I. c. 33. pag. 308.* Et erus icon etiā videri potest apud *Ostau. Ferrariū* Re Vestiar. par. 1. pag. 92. quam ex *Vrsino* ad *Ciaconij* Triclinium subijcit, in quo antiquus Tibiarum in conuiuijs vsus videtur elucēscere.

Notandum est ad conuiuia olim Tibicines in foro conductos vbi obsonia emebantur. Quod non obscure ex *Theophrasto* elicio, qui in *Notation. Morum: Cumque sibi opsonia emerit, & Tibicinas* (αὐλητρίδας) *conduxerit, ut cuique obuius fuerit factus, absonio illi ostendere & ad ea innitare.* Conducti autem illi siue Tibicines, siue Tibicinæ, in foro vnā cum coquis, cuius rei testimonium ex *Plauto* dabo, *Aulular. Act. 2. Sc. 4.*

Postquam obsonauit herus, & conduxit coquos;

Tibicinasque hasce ad forum, eduxit mihi,

Vt dispartirem obsonium hic bisfariam.

Ideoque nonnulli ad Tibiam coquebant, quod de *Tyrrhenis Pollux lib. 4. cap. 7. ἡ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀποδοῖς*

Et Tibicines ad focos memorantur apud *Aristophanem* in *Acharnens.* Act. 3. Sc. 3.

Nec aliam ob causam à *Plauto* plerumque coqui & Tibicinæ coniunguntur. Vt *Aulular.* Act. 3. Sc. 3.

Ite sane nunc iam intro omnes, & coqui, & Tibicine.

Etiam hic introduce, si vis, vel gregem venalium.

Coquite, facite, festinate nunc iam quantum libet.

Quippe obseruabis, coquos olim epulas quoq; ad Tibiæ sonum apparasse, quod à *Stuckio* relatum, *Antiq. Conu. lib. 3. cap. 20.* Vnde *Eubulus* apud *Athenæum lib. 9.* ait moris fuisse, ut si quid peccasset coquus, Tibicen vapularet. Ita etiam preciosiores dapes mensis inferentes, solenni quadam pompâ, Tibicinibus utebantur, quod annotatum à *Pancirolo* de *Deperd. Tit. 51.* & euidenter confirmat elegans antiqui lapidis schema apud *Oclau. Ferrarium* de *Re Vestiar. par. 1. p. 186.* quod ex *Vrsini* Appendice in *Ciaconij* Triclinium exhibet, quale expressum vidimus Romæ in Voluminibus Illustissimi Equitis *Caroli Antonij à Puteo.* Vbi expressè in conuiujs fercula præcedente Tibicine à ministris inferri videtur. Nec desunt ex veteribus Autores, apud quos nonnullos cibos præeunte & canente Tibicine inferri ac mensis imponi solitos fuisse legimus. Sic de Accipensere apud Romanos *Macrobius*, ut cum inter alios cibos lautos, & preciosos ille piscis apponendus esset, non nisi à coronatis ministris, cum Tibicinis cantu inferretur. Ita autem *Macrobius Saturn. lib. 3. cap. 16.* de Accipensere: *Apud Antiquos in pretio fuisse, ego testimonijs palam faciam: Vel*

eo magis quod gratiam eius video ad epulas quasi postliminio rediisse. Quippe dignatione vestra cum intersum conuiuium sacro; animaduerto hunc piscem à coronatis ministris cum Tibicine inferri. Factumque id Seuero Imperatore cœnante, ad quod auctoritatem eiusdem Macrobij repetam, qui paulò post subiungit: Hec Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij Principis sui (Seueri) laudando notat: prodens venerationem, qua piscis habebatur, ut à coronatis ministris inferretur cum Tibicinis cantu, quasi quadam non deliciarum sed numinis pompa.

Non prætereundem est Tibiam olim & in principio & in medio & in fine conuiuij esse adhibitam. Conuiuij signum illa dari solitum Virgilius videtur indicare Aeneid. II.

*At non in Venerem segnes, nocturnaq; bella,
Aut ubi curua choros indixit Tibia Bacchi,
Expectare dapes & plena pocula mensæ,
Hic amor, hoc studium.*

Et Aristophanes in Vespis.

Αυλητῆς ἐνερῶσται οἱ δὲ συμπαῖθαι

Εἰς τὴν —

Tibicina inflat, ecce conuiuæ tibi

Adfunt

Nec aliud idem innuit in Ranis Act. 2. Sc. 2.

Tuba militibus signum in conuiuijs datum est quando accumberent & surgerent, secundum Aelianum Var. hist. lib. 8. de conuiuijs, quæ Alexander militibus post victum Darium exhibuit.

In fine conuiuij Tibicinæ atque saltatrici, & reliquis spectaculis nō parum temporis datum esse cōclu-

cludo ex *Xenophonte*, in cuius *Symposio*, mensis ablatis, ac libationibus *Pæaneque absolutis*, *Syracusanus* quidam ad *commessionem* accedit, qui secum & *Tibicinam egregiam* & *saltatricem* ex earum numero habebat, quæ mira quædam efficiunt, itemque formosum admodum puerum bellè canentem *cithara* & saltantem. Atque hæc ille miraculi loco exhibendo, pecuniam accipiebat. Isti pueri qui in cœna sic cantabant, symphoniaci appellati. *Macrobius* lib. 2. Saturn. cap. 4. *Delectatus inter cœnam erat pueris Symphoniacis*.

Nonnulli Tibiam in conuiujs admittere noluerunt, quemadmodum *Athenæus* lib. 15. de Platone, apud quem *Socrates* in *Protagora* abiectorum hoc esse dicit hominum; imperitorum atque circumforaneorum. Hi enim cum eam vim atque facultatē non habeant, ut urbana aliqua & eleganti colloctione tempus illud epularis accubationis traducere, & mutuis sermonibus animos suos hilarare possint: eius rei remedium à mimis, & ab histrionibus & à vocum fidiumque cantibus petunt, magnis sumptibus conductis. At quas ad epulas boni atque eruditi conuiuæ conuenerint, in eis neque *Tibicinam*, neque *psaltriam* audiri, neque *saltatricem* spectari vllam: eos verò ablegatis eiusmodi nugis atque ineptijs modestè inter se & hilariter colloqui, neque vnquam deesse ipsis, de quo sermones iucundissimos conferant, etiāsi multam in noctem conuiuū producat. Itaque ex nobili illo apud *Agathonem* conuiuio ejci *Tibicinam*, & aut sibi aut mulieribus iuberi canere. Vide *Muretum* Var. Lect. lib. 6. cap.

15. & *Dionys. Lambinum* in Corn. Nepot. in Epaminond. *Plutarchus* verò, qui *Sympos.* lib. 6. Problem. 6. Philosophos, Tibicinas, & comœdias in conuiuijs adhibuisse refert, contra *Platonis* testimonium superius allatum, *Xenophontis* auctoritatem adducit lib. 7. Probl. 7. & *Homericanarum*, epularum exemplum, nec non alias rationes, quibus probat huiusmodi elegantiam, & oblectationē minimè esse conuiuiō exturbandam. *Xenophon* enim qui *Platonis* æmulus fuit, in id conuiuium, in quo & *Socrates* esset, & *Antisthenes* & alij doctrina sapientiaque præstantes viri, non modo *Philippum* excitandi risus artificem induxit, verum etiam sublati epulis *Syracusanum* illum commensatorem, cum *Tibicina*, & saltatrice, & formoso puero, qui & ipse cum saltando, tum fidibus canendo, summa eos, qui aderant, voluptate perfunderet. Notandumque pro *Plutarcho* contra *Platonem*, non à solis imperitis & circumforaneis Tibicines adhibitos, cū idem *Xenophon* lib. 7. Exped. Cyri, Tibiam memoraret in eo conuiuiō, in quo & *Seuthes* & præstantissima dignitate *Thraces*, & multi *Græcorum* Duces & Præfecti cum Legatis aderant. Præterea concludit *Plutarchus* *Symp.* 7. Probl. 8. nulla ratione licere, etiā si quis vellet, Tibiam à mēsa arcere: nam libationes eam flagitare vnā cum corona, & vbi præni accinens diuinum cultum absoluit, suauī cantu per aures transire, easque iucunda voce perfundere, quæ res tranquillitatem animi efficit, ita vt si quid tristitiæ & curarum mero non sit discussum, id cantilenæ concinnitate suauitateque sopiatur. Caueri

verò debere, ne Tibia modum excedat, nimiosque animo motus adferat, illumque sonorum modulorumque multitudine mollium, in transversum rapiat.

C A P V T X I V.

Ad TIBIAM facta Conciones ad populum, carmina recitata, atque Heroum laudes in conuiujs & funeribus decantatae.

DE Caio Graccho memoratur, quod, cum impetu orationis saepe raperetur extra se, & voce vteretur asperiori, vsus sit famulo quodam qui Phonscico instrumento, ita Tibiam illam vocabant, vocem eius moderaretur. Itaque quoties apud populum concionatus est, servum post se musicae artis peritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronunciationis eius modos formabat; aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitados reuocando: Quia ipsum calor & impetus orationis attentum huiusce temperamenti aestimatorem esse non patiebatur, ut de ipso memorat *Valer. Maximus lib. 8. cap. 10.* Coeterum si audiamus *Gellium lib. 1. cap. 11.* nequaquam sic est ut à vulgo dicitur, canere Tibia solitum, qui pone eum loquentem staret, varijsque modis tum demulcere animum actionemque eius, tum intendere; *Quid enim, ait foret ista re ineptius: si ut Planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros & modos, & frequentamenta quaedam varia tibicen incineret.* Sed qui hoc
com.

compertius memoriæ tradiderunt , ita referente ,
Gellio , stetit in circumstantibus dicunt occultius ,
 qui fistula brevi sensim grauiusculum sonum inspi-
 raret ad deprimendum sedandumque impetum vo-
 cis eius . Refervescente namque impulsu , & instin-
 ctu extraneo , naturalem illam *Gracchi* vehemen-
 tiam non indignisse opinatur , contra auctoritatem
Ciceronis , qui fistulatore[m] istum vtrique rei adhi-
 bitum esse à *Graccho* putat , vt sonis , tum placidis ,
 tum citatis , aut demissam iacentemque oratio-
 nem eius erigeret , aut ferocientem sævientemque
 cohiberet . Ita enim *Cicero* de Orator . lib. 3. Idem
Gracchus , quod potes audire , *Catule* , ex *Licinio* cli-
 ente tuo , literato homine , quem servum sibi ille ha-
 buit ad manum , cum eburneola solitus est habere fi-
 stula , qui staret post ipsum occultè cum concionaretur ,
 peritum hominem , qui inflaret celeriter eum sonum ,
 quo illum aut remissum excitaret , aut à contentione
 reuocaret . Nimirum , quoniam in omni voce , fa-
 , , tente *Tullio* , est quiddam medium , sed suum
 , , cuique voci : hinc gradatim ascendere vocem ,
 , , vtile & suave est . Nam à principio clamare ,
 , , agreste quiddam est : & illud idem ad firmandum
 , , est vocem salutare . Deinde est quiddam con-
 , , tentionis extremum , quod tamen inferius est
 , , quam acutissimus clamor , eò concionatorem ,
 , , fistula progredi non sinebat , & tamen ab ipsa
 , , contentione reuocabat . Est item contra quid-
 , , dam in remissione gravissimum , quòque tan-
 , , quam sonorum gradibus descenditur . Atque
 , , hæc varietas , & hic per omnes sonos vocis cur-

,, sus , ad Tibiam attemperatus , & se tuebatur , & ,, actioni afferebat svavitatem : Sed fistulatorem domi relinquendum , sensum autem huius consuetudinis ad forum deferendum svadet apud *Tullium Crassus* , qui huius fistulæ *Gracchi* rationem omnem nondum plane intelligenti *Iulio* exponit . Illi vsui adhibitam Tibiam , concionatoriam nuncupat *Gellius* lib. 1. cap. 11. Ecce autem pro tibia *Laconica* , Tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit , quam *C. Graccho* cum populo agente præiisse ac præmonstrasse modulos ferunt . Tonarion dicit *Quintilianus* lib. 1. cap. 10. Vt uno interim contenti simus exemplo *C. Gracchi* , præcipui suorum temporum oratoris , cui concionanti post eum consistens musicus , fistula , quam tonarion dicunt , modos quibus deberet intendi , ministrabat . Ideoque hanc talem memorat *Plutarchus* lib. de Cohib. Ira , ad quam musici vocem per tonos varios formare solent : *Catio* quidem *Graccho* , qui & moribus erat austerioribus & in dicendo vehementior , fistula fuit concinnata , quali musici [ἀρμονία] vocem paulatim in utramque partem per tonos deducunt , hanc eo orante servus tenens à tergo astabat , tonumque lenem suggererat . Hinc fortasse *Syntonator* in Inscriptione quæ *Genue* extat apud *Canonicum Ferro* :

C TVSTACTVS
SVNTONATOR
REGIS THOLOMEI
L. VANN L

Hanc mihi *Romam* *Lugduno* in *Gallijs* transmisit
D. Iaco-

D. Iacobus Spon, Vir in perscrutandis Antiquitatis ruderibus singulari genio præditus. Phonascicum instrumentum, *φωναστικὸν ὄργανον*, Tibiam concionatoriam appellat *Plutarch.* in *Gracch.* Vnde quos *ἄρμονες* supra adducto loco dicit, qui vocem ad cantum huius flecterent & formarent, Phonasci Latinis sunt, ut *Suetonio*, & *Sidonio Appollinari* lib. I. non sub phonasco vocalium meditatum acroama intonat. Cuius mentio in Inscriptione Antiq. apud *Gruterum* pag. 89.

TI. CLAVDIVS
QVI. MACEDO
PHONASCVS

Tertulliano, musicus monitor, alijs dicitur musicus præceptor, magister cantus & vocis modulator, quippe eius erat, præparare ab iniis sonis vocem ad summas, monente *Quintiliano*.

Non solum concionem habenti ad populum modos certos dedit Tibia, sed & ad eandem Poëtarum carmina recitata, quæ cantu remoto soluta, esse videbantur oratio, maximeque id in quoquo Poëtarum, qui *λυρικοί* Græcis nominantur, quorum carmina, nisi Tibicen accessit, orationi sunt solutæ simillima, quemadmodum de ijs indicat *Tullius* in *Orator.* Meminit & huius rei *Cratinas* *Comicius*, *ὁδὸν Ἀδμήτου μέλος αὐλῆς*. Vbi ad Tibiam cecinerit *Admeti* carmen. Vnde ad hunc *Horatii* locum lib. I. Od. I.

— si neque Tibias

Euterpe cohibet, nec *Polyhymnia*

Lesboum refugit tendere barbiton ,
 notat *Christophorus Landinus*: Si *musæ* , quas per
Enterpen , unam ex ijs , designat , non prohibent me à
Tibia , id est à versibus , qui *Tibia* canuntur . Fami-
 liare autem id *Lyricis* fuit , inter quos *Horatius* lib.
 3. *Carm.* *Od.* 4.

Descende cælo & dic age Tibia

Regina longum Calliope melos .

Ad alia etiam carmina transijt *Tibiæ* vsus , ca-
 nempe quæ *Heroas* in conuiujs , & alios simul de-
 mortuos in funere , laudandi gratia canebantur :
 Quippe non *Deorum* solùm , sed *Heroum* etiam
 laudes aliorumque , qui magni quicquam merue-
 rant , *Romani* veteres *Tibiarum* cantu prosequébā-
 tur , vel etiam carminibus ad *Tibiam* accommoda-
 tis laudabant . Prius confirmat *Horatius* lib. 1.
Od. 12. antequam ad alios *Heroas* perueniat:

Quem virum , aut Heroa , lyra , vel acri

Tibia sumis celebrare Clio ?

Quem Deum ? cuius resonat iocosa

Nomen imago .

Præter *Deos* atque *Heroas* de *Melibæo Virgiliano*
 idem perhibet *Calphurnius Eclog.* 8.

Quare age , si qua tibi Melibei gratia vinit ,

Dicat honoratos prædulcis Tibia manes .

Et parere decet iussis & grata iubentur ,

Nempe fuit dignus senior quem carmine Phæbus ,

Pan calamus , fidibusque Linus , modulatibus Or-

pheus

Concinerent : atque acta viri laudesque sonarent.

Factum hoc præcipuè in conuiujs , ut pueri mo-
 destè

ſeſtè cantillarent carmina antiqua in quibus laudes erant Maiorum, & aſſa voce & cum Tibicine, quemadmodum Varro inquit lib. 2. de Vit. P. R. apud Nonium. Ab ipſis conuiuiis atque accumbentibus eundem morem obſeruatum, mihi teſtis eſt Cicero lib. 1. Tuſcul. Quæſt. ſolitos eſſe, inquit, in epulis conuiuas canere ad Tibicinem de clarorum hominum virtutibus. Idemque lib. 4. Tuſcul. confirmat ex Catone: Grauiſſimus author in Originibus dixit Cato, morem apud maiores hunc epularem fuiſſe, ut deinceps qui accumberent, canerent ad Tibias, clarorum virorum laudes atque virtutes. Quæ eadem à Tullio repetuntur in Bruto.

Cœterum cur ad Tibias maiores natu Romanorum in conuiuijs egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangerent, cauſam addit *Val. Maximus* lib. 2. quò nempe ad ea imitanda inuentutem alacriorem redderent. Et hoc ſignificat euidentiùs conuiuium in honorem Herculis celebratum, in quod Tibias introducit *Heliodorus Aethiop.* lib. 4. Idque non minus feſtis quam profeſtis diebus factum eſt, quemadmodum ex *Horatio* diſcere eſt, qui lib. 4. Carm. Od. 15.

Noſque & profeſtis lucibus, & ſacris,

Inter iocoſa munera Liberi,

Cum prole matroniſque noſtris,

Rite Deos prius adprecàti,

Virtute ſunſtos, more patrum, Duces

Lydis remiſto carmine Tibijs,

Troiamque, & Anchifeſen & Alce

Progeniem Veneris canemus.

De

De Divum honore cum Tibiarum cantu atque
lētitia populari iuncto, quod tamen sine curriculo
& certatione corporum fieret, loquitur *Cicero* lib.
2. de Leg.

Nec solum in conuiuijs honoratorum virorum
laudes carminibus comprehendebant ad Tibiam
cantatis, sed etiam ubi iusta funeribus eorum sol-
uerent, Tibiarum vsus frequentissimus, uti suo loco
vberius exponimus. Hic saltem antiquum illum
morem, quod nenia ad laudandos mortuos in fu-
neribus ad Tibiam caneretur, confirmare placet
ex *Cicerone* de Leg. qui lib. 2. *Honoratorum Virorū*
laudes, inquit, *in concione memoranto, easque ad cā-*
tus ad Tibicinem prosequuntor: Cui nomen Nenia:
quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.
Hæc carmina in funere non Heroum solum, sed &
omnis generis & ætatis hominum, mortuos laudā-
di gratia, cantata esse certum est ex *Festo*: *Nenia*
est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur
ad Tibiam. Canebatur autem *Nenia* hæc ad Tibiā
à muliere in hunc finem conductā, quæ præfica dice-
batur, de quā pluribus postea commentabimur.
Hic tantum institutum nostrum erat monuisse lau-
des Maiorum atque mortuorum ad Tibias canta-
tas non in conuiuijs solum, in eorum honorem in-
stitutis, sed & in exsequijs eorum celebrandis. Ita-
que si ad carmina hæc, à Præfica in laudem mor-
tuorum ad Tibiam cantata, attendamus, non diffi-
cilis erit intellectu *Plauti* locus *Trucul. Act. 2. Sc. 6.*

Sine virtute argutum ciuem habeam pro præfica,
Quæ alios collaudare absentes sese verò non potest.
Næ-

Nenia etiam de re læta accipi videtur, vt de carminibus quæ ludis Troicis canebantur apud *Varronē* lib. 4. de vita Pop. Rom. Ibi à muliere quæ optima voce esset, Pergama laudari: deinde Neniā cantari solitam ad Tibias, & fides eorum, qui ludis Troicis cursitassent. Nisi forte hic laudabantur ij, qui ad Troiam occubuissent.

CAPVT XV.

TIBIA in Funeribus, & Luctu.

MOrtuos ad sepulturam prosequi cum cantu oportere, plurimarum gentium & regionū instituta sanxerunt; Persuasionē hac, si audiamus *Macrobiū* lib. 2. in Somn. Scip. cap. 3. qua post corpus animæ ad originem dulcedinis Musicæ, id est, ad cælum, redire credantur. Ita etiam Tibia nostra, vt flebiles modos funderet; ad Funera & luctum apud Veteres aduocata est:

Cantabat mæstis Tibia funeribus,
vt confitetur *Quidius* Fast. lib. 6. Ideo *Quidius* prædictus *Polluci*, & ad Tibicines mitti dicuntur apud *Petronium*, ex lectione *Tornæsij* & *Erhardi*, ij qui desperata valetudine morti sunt proximi. Erat omnium formosissimū *Claudij* funus, apud *Senecam*, vbi Tibicinum, cornicinum, omnisque generis sonatorum tanta turba, tantus conuentus, vt etiam *Claudius* audire posset. Inde tracta similitudine *Corvum* quēdam, præcedente Tibicine, *Aethiopum* humeris clarum,

tum, tradit *Plinius* lib. 10. cap. 43. In funeribus enim & luctu Tibiarum vsus permagnus fuit, quem optimè exprimit *Nonnus* Dionys. lib. 49. de Tibicinibus Phrygijs, qui circa mortuos luctuoso ore cecinerunt:

Καὶ Κλεόχε Βερέκυντες ὑπὸ τῷ μὲν δίζυγος αὐλοῦ
Φρικτὸν ἐμυκίσαντο Δίβυν γόον i. e.

*Et Cleochi Berecynthes sub ore geminae Tibiae,
Horribilem mugiebant Libycum lactum.*

De his consule *Alexand. Aphrodis.* lib. 1. Probl. 76. *StucKium* Ant. Conu. lib. 3. cap. 20. *Alexandr. ab Alexandro* lib. 3. ca. 7. *Pinedam* in cap. 3. in *Iob*, vers. 8. & *Aringhum* Rom. Subterr. Tom. 1. lib. 1. cap. 18. aliosque.

Adhibebantur autem Tibiae in funeribus atque luctu, ut hominum, mortuos lugentium, animi languentes eiusmodi sono excitati, minus dolorem sentirent, qui ijs oblectamentis facile distrahi soleant, quemadmodum suspicatur *Polyd. Vergilius* de *Rer. Inuent.* lib. 4. cap. 11. Et *Sextus Empiricus* *Adu. Mathem.* lib. 6. Vnde etiam, inquit, lugentibus modos canunt Tibiae, quae ijs luctum leuant. Contra verò apud *Euripedem* in *Alceest.* Tibia in luctu, tanquam lætitiæ instrumentum, omnino prohibetur:

Αὐλῶν δὲ μὴ κατ' αὖτις, μὴ λύρα κτύπος

Ἔστω, σελήνας δάιδεκ' ἐκπληρομένας.

Οὐ γὰρ τιν' ἄλλον φίλτερον θάψω νεκρῶν. i. e.

*Tibiarum verò ne per urbem neque lyrae strepitus
Sit duodecim integris mensibus,*

*Non enim ullum aliud charius cadaver sepeliam.
Familiarior tamen mos viguit, cum Tibys lugubre*

carmē ad vigilias & cantilenas personare mortuorum, ut corda torpentium excitarentur ad lamenta, ex mente Paschasij Ratberti in Matth. 9. vers. 23. Vnde funereos modos dabant Tibicines. Sedulius lib. 3.

Funereosq; modos cantu lacrymante ferebant

Tibicines, plangorque frequens confuderat ades.

Et funebres illæ Tibiæ carmen ferale decantabant, de quo Claudianus de Rapt. Proserpin.

Si buxos inflare velim, ferale gemiscunt.

Cyprianus, vel quicumque alius auctor libri de Spectaculis: Alter lugubres sonos spiritu Tibiam inflante moderatur. Quippe threni & lamenta ad Tibiam in funeribus canebantur, quemadmodum in veneratione Divina Hymni, in nuptijs Hymenæi, teste Isidoro lib. 2. c. 15. Ita etiam apud Pollucem, οἱ ἀπὸ τοῦ αὐλοῦ ἀδόμενοι θρήνοι. Didymus, Elegiam, ait, esse luctuosum carmen ad Tibias decantari solitum. In exequijs Pertinacis, ut Xiphilinus refert, multi cecinere flebile carmen ad Tibias. Et hoc funebre carmen antiqui Nēniam propriè vocabāt, ut Quintilianus lib. 8. cap. 2. Et quamvis Nēnia pro Dea sumatur apud Arnobium Adu. Gent. lib. 4. in cuius tutela erant, quibus extrema tempora imminebāt, frequentius tamen apud Romanos id carmen, quod cum lamentatione extremum atque vltimum mortuo adcanebatur, Nēnia dicebatur, ex Diomede Grammatico. Illud conductā precio mulier, quæ in funere aderat & Præfica dicebatur, ijs quibus propinqui non essent, mortuis exhibebat, referente Nonio. Vnde Lucillius Sat. 22.

— Mercede quæ

V.

Con-

Conductæ flent alieno in funere Præfice .

Id quod expressit Statius in Epicedio Patris:

Vt Pharios alie ficta pietate dolores

Migdoniosque colunt & non sua funera plorant .

Atque idem confirmat vetus Lapis *Dempstero* in
Rosin . lib. 5. cap. 39. laudatus :

P. ACTILIO. RVFFO. ET. ACTILIAE. BERONI
CAE. VX. VIXERAT. ANN. XXIV. SED. PVBLI
MENS. X. ANTE. NATVS. EST. ET. EADEM
HORA. FVNGOR. ESV. AMBO. MORTVI
SVNT. ILLE. ACV. ISTA. LANIFICIO. VI
TAM. AGEBANT. NEC. EX. EORVM. BO
NIS. PLVS. INVENTVM. EST. QVAM
QVOD. SVFFICERET. AD. EMENDAM
PYRAM. ET. PICEM. QVIBVS. CORPORA
CREMARENTVR. ET. PRAEFICA. CON
DVCTA. ET. VRNA. EMPTA. ATQVE
INDVLGENTIA. PONTIFICVM. LOCVS
DATVS. EST.

Illæ Præfice , quæ sic ad lamentandum mortuum
conductæ erant, dederunt cæteris plaugendi modû,
quod innuit *Festus*, atque in supere nâniam laudâdi
gratia cecinerunt ad Tibiam . Cuius vocis origi
nem vt repetat idem *Festus* , esse dicit qui eo verbo
finem significari putant : quosdam velle Nâniam
inde dictam , quod voci similior sit querimonîæ flê
rium : quosdam autem nânîe dictum nomen ab
extremi intestini vocabulo ; Græci enim *νέτο*, extre
mum dicunt. Sine quod chordarum ultima *νίη*
dicitur , extremam cantionis vocem nâniam ap
pel-

pellarunt. Græci virum qui munere Præficarum functus est, *προσώδον* vocarunt, cuius mentio apud *Euripedem* in *Phœniss.* vers. 1499. quam vocem optimè interpretatur *Scholias*; nempe ordinare plāctus, ut idem sit qui apud *Festum* dat cœteris plangendi modum. Non solum funebre carmen cantatum est ad Tibiam ubi exequias celebrabant & iusta funeri soluebant, sed etiam, ut scribit *Lucianus* lib. de *Luct.* ipsæ in luctu iterari solitę pectoris tunsiones, attemperatę sunt ad modos Tibiæ.

Apud Evangelist. *Matthæum* c. 9. vers. 23. οἱ ἀνιτταὶ adfuisse filiæ Principis illius demortuæ leguntur, ubi per ὄχλον θορυβούμενον, ipsæ Præficæ intelligendę. Quem locum ex Talmudicis illustrat *Lighfootus* *Hor. Hæbraic.* in *Matth.* Quippe solenne id fuit Iudęis, Tibicines adhibere ad luctum mortuorum. A gentilibus Tibicines in funerum curatione mutnatos fuisse Iudæos, *Ambrosius* lib. 8. in *Lucam* scripsit, & probat *Bartholomæus Mayerus*. *Chytraeus* verò & alij hanc consuetudinem à Iudæis ad *Ethnicos* descendisse sentiunt. Quicquid sit, morem hunc antiquissimum fuisse constat; & eò magis, si apophtegma illud sacrum: *Cantauimus vobis Tibijs, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis*, huc pertinet, quod *Sculteto* placet lib. 2. *Exercit. Euang.* cap. 55. Ideo *Baba Metsia* cap. 6. in *Misna*, Tibiam vel pro sponso vel pro mortuo esse dicit, eiusque vsum ad nuptias & funus restringit. Consule de ea re *Iosua Arndt* *Miscell. Sacr.* c. 27. Pauperrimus etiam inter *Israëlitas*, vxore mortua, præbere ei non minus quam duas Tibias & vnam

lamentatricem tenebatur ; Sed si Idololatra Tibias afferret Sabbatho ad domum ubi aliquis erat mortuus, ad Tibias istas non debuit lugere Israëlita, ut ex Talmudicis pluribus probat *Lighfootus*. Ierosolymis, cum Ioppe capta, Iosephus occisus dicebatur, scribit ipse *Ioseph* lib. 3. cap. 15. captæ Iudææ : πολλοὺς μισθώσαντες τὰς αὐλητάς, οἱ θρήνων ἐξήρχον αὐτῶν multos conductos fuisse Tibicines, qui luctum inciperent. Nec minus apud Græcos defunctis αἰσιδὲς θρήνων ἐξάρχες præsto fuisse constat, quod *Homerus* de Hæctoris cadauere allato, alijque. *Appianus* lib. 1. Bell. Ciu. Tibicinum magnam copiam adfuisse funeri Schyllæ testatur. Eam ob causam apud Romanos cum à nimio Tibicinum numero funera grauarentur, nō plures in funere Tibicines esse quam decem, voluere Decemuiri. Vnde in *Fragm.* 12. Tabul. inter leges Xuirales etiam hæ sunt, quas *Cicero* lib. 2. de Leg. recenset : *Sumptum minuito, tria si voles reicinia, & vincula purpure, & decem Tibicines adhibeto, hoc plus ne facito.* Quorum doctam explanationem qui desiderat, adeat *Ritterhusium* in *Dodecal. Class.* 1. cap. 4. & seq. Hoc idem tangit *Quintus* lib. 6. *Fastor.* de Tibicinibus :

*Adde quod Aedilis, pompa qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.*

Adde quod Aedilis, *Gothofredus* correxit, *Edictis*, & mox, pro *iusserat*, reponit: *Ius erat.* At priorem lectionem retinet *Sylvius* *Comment.* in *Legg.* 12. *Tabb.* quia Aedilium curæ incumbibat, ut caverent ne quo alio more quam patrio & legitimo *Dij* cōterentur, teste *Linio* pluribus in locis : at hoc patrium

trium erat in religione manium .

Huiusmodi Tibias funebres priscis temporibus Flamini Diali audire non licuisse, *Festus* author est: *Funebres Tibie dicuntur cum quibus in funere canitur, quas audire Flamini Diali putabant illicitum. Qui tales funebres Tibias inflarunt, Siticines appellantur Latinis, quod apud sitos canerent, hoc est vita functos & sepultos, Idem Sicinnistæ Gellio lib. 20. cap. 3. Græcis τυμβάδλαι nominantur, quemadmodum Eumenes apud Aelianum Var. Hist. l. 12. c. 43. qui patre inope & Tymbanulo fuisse creditur. Cbrystomus Orat. 49. refert, Ismeniā ob hoc maxime indignari, quod siticines (τυμβάδλαι) appellarentur Tibicines; at nequaquam suo iudicio rem esse indignatione dignam; nihil enim demortuis asferre detrimenti Siticines, nec illis esse molestos. Hanc discordiā inter Tibicines & Siticines, quos monumentarios *ceraulas* vocat, indicat etiā *Apuleius*, cū apud eum *Antigenides* insignis Tibicen indignissimè tulerit hosce in Tibicinum numero censerī, *Florid. lib. 1. Is igitur cum esset in Tibicinio apprimè nobilis, nihil se æquè laborare & animo angi & mente dicebat, quam quod monumentarij *ceraule* Tibicines dicebantur.* Notandum autem Tibias quas Siticines illi inflabant, à reliquis nonnihil diuersas fuisse. *Gellius lib. 20. cap. 2. Nos autem, inquit, in Attei Capironis coniectancis inuenimus, siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos & sepultos, eos habuisse proprium genus Tube à cæterorum differens. Illam differentiam notat Galenus lib. 3. de Sympt. Caus. nimirum quod latissimæ fuerint, quæ**

ob materiam, ex qua constabant, purum sonum reddere non potuere, atque viâ, qua spiritus transijt, latitudo sonum efficiebat grauiorem: Porro alij sunt bombosi, bombis latissimarum Tibiarum non absimiles, quales habere solent ij, qui τυμβαδλαι, i.e. Siticines, appellantur. Ideo Aristoteles lib. 4. Hist. Anim. tradit eos qui calido vtuntur spiritu talem emittere vocem, qualem siticines & lamentatrices grauiorem sonum inspirant Tibijs. Et hoc idem satis confirmat Statius:

— Cornu graue mugit adunco

Tibia, cui teneros suctum deducere manes.

Kirchmannus de Fun. Rom. lib. 2. c. 5. Tibias illas cæteris latiores ac longiores fuisse memorat, quales in antiquorum sepulchris exsculptæ videntur, idque probat ex Ouidio lib. 2. Amor. El. 6.

Horrida pro mæstis lanietur pluma capillis

Pro longa resonent carmina vestra tuba.

Erat tamen aliud genus Tibiarum, γυγλίαι αὐλῆς, palmi longitudine, & stridulum atq; acutum, sed luctuosum, sonantes, quibus Cæres in luctu utebantur. Querulus Lydij modus ferali Tibia cantatus funeri conueniebat, ex Apuleio lib. 4. Miles. & sonus Zygæ Tibiæ, mutatur in querulum Lydij modum. Ita ex Aristoxeno tradit Plutarchus lib. de Music. primum Olympi funebre Tibia carmen in funere Pythonis Lydio ritu cecinisse. Vnde αὐλὴν πυθικὴν αὐλῆς πένθος σημαίνει apud Artemidorum lib. 1. Tibiarum autem funebrium inuentores Statius Phrygas videtur assignare lib. 6. Thebaid. cui adstipulatur Pollux lib. 3. vbi addit etiam vsum illum Tibiarum fune-

Funebrium à Phrygibus Cares accepisse, vnde illæ mulieres quæ Caricum illud melos ad Tibiam canebant, *Καρίαι θρηνησάσαι μεσικαί*, dicuntur *Hesychio*.

Cæterū an generalis hic fuerit in omnibus omnino funeribus Tibiarum vsus, adhuc sub iudicio est. Sunt qui Tibias ad puerorum solum exequias restringunt. Ita *Seruius* in lib. 5. *Aeneid*, *Sciendum maioris ætatis funera ad tubam solere proferri, minores verò ad Tibias*. Nec aliter *Lactantius Grammaticus* in *Statium*: *Iubet religio, ut maioribus mortuis tuba, minoribus Tibia caneretur*. Quia hoc de minoribus vmbreis & teneris manibus asseruisse quodammodo videtur ipse *Statius*, *Thebaid.* lib. 6.

*Cum signum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia, cui teneros fuetum deducere manes*

*Lege Phrygum mæsta. Pelopen monstrasse ferebant
Exequiale sacrum carmenque minoribus vmbreis
Vtile.....*

Atque hæc causa fuit, quod parum circumspectè nuper admodum *Oclavius Falconierius* in *Dissert.* de *Pyramide C. Cestij*, euincere conatus sit, figurā, quæ ibi cernitur Tibias longas in manibus habere, ad *Instaurationem funeris* significandam non pertinere, quemadmodum cum summa verisimilitudine ex alijs ibidem existentibus figuris suspicatus erat *Vir eximius mihiq̃ue amicus*. Contra quem, sed frustra, prætendit *Falconierius*, Tibias non habuisse locum in sepulcro *C. Cestij*, quia illarum solum vsus erat in exequijs iuuenum. Verba eius in *Dissertatione*, *Italico idomate scripta*, ita habent: *Anzi quando volesse querſi riguardo strettamente all' uso pro-*

proprio delle Tibie in tale occasione, potrebbe opporsi non auer'esse avuto luogo verisimilmente nel mortario di Caio Cestio, imperòche esse s'adoperarono solamente in quelli de' giouani, argumentandosi ciò da quel verso di Stazio.

Verumenimverò, quemadmodum illis assentiri non possum, qui nimis angustos rei vbique vfitatissimæ limites adscribunt, quippe Statius cum dixit eam teneros deducere manes, neutiquam vsum eius in adulterorum funere exclusit, cuius innumera exempla videmus; Ita neque in illorum sententiam transeo, qui solis plebeiorum funeribus tibiā concedunt, inter quos idem Laetantius Grammaticus, ideoque Ovidium ita cecinisse lib. 5. Trist. El. 1.

Tibia funeribus conuenit ista meis.

Tubam verò in funeribus potentiorum admittunt, ex Propertio lib. 2. El. 4.

Nec tuba sit fati vana querela mei.

Et lib. 4. El. ult.

Sic mæste cecinere tuba cum subdita nostrum

Detraheret lecto fax inimica caput.

Eapropter in nobilium funeribus nullas Næcias cantatas esse, vult Sylvius Comment. in Legg. 12. Tab. quia exaudiri non possent, Tuba voces obtundente. At huic obiectioni mox satisfiet. Certum est in funere nonnunquam Tubam locum habuisse, de cuius forma vide Magium in Miscell. lib. 2. cap. 12. cæterum non ideò excludenda Tibia, cuius frequentior apud autores mentio occurrit, quā tubæ, & ad quam in omnibus funeribus næcia cantata, non in plebeiorum solis, cum illam in Iul.

Cæsa.

Cæsaris funere agnoscat *Suetonius* cap. 84. vbi Tibicines & scenici artifices vestem, quam ex instrumēto triumphorum induerant, detractam sibi atque descissam iniecere flammæ. Facile esset hoc latius pluribus ostendere, nisi ex ante dictis satis pateret. Quapropter Tibias funeribus quibuscunque, nempe puerorum, senum, diuitum, pauperculorum, plebeiorem, & nobilium adhibitas censeo cum *Kirchmanno*, qui de Fun. Rom. lib. 2. cap. 5. hanc sententiam eodem quo *Magius* Miscell. lib. 1. cap. 13. probat argumento, quod nœniæ ad Tibiam cantatæ sint, communes autem omnibus funeribus nœnias putat. Sanè vero simile est nœniam in omnibus funeribus fuisse, vnde *Cicero* de Clodij funere in Miloniana: *sine cantu, sine Tibia*. Certè vbi defuit Tibia, nullam fuisse nœniam observo ex *Ouidio*, qui lib. 4. Fastor. de Tibicinibus qui Romanam reliquerant:

Exilio mutant Urbem, Tibique recedunt.

(*Exilium quodam tempore Tibur erat.*)

Queritur in scena cava Tibia, queritur aris:

Ducit supremos nœnia nulla choros.

Ad solas itaque Tibias nœnia cantata est, quas omnibus ferme funeribus assignatas, supra satis ostensum est. Sed eos, qui Tubas etiam ad nœnias pertinere existimant, refutat *Gutherius* de Iure Manium lib. 1. cap. 23. Nec Viri docti sententiam sequitur, qui ad Leg. 12, scribit Tubas nœniæ cōuenire si funus publicum esset, in quo quidem Tube admittæ ad dignitatem non ad nœniam. Mouetur Vir ille acutissimus *Propertij* effato lib. 4. El. ult.

Sic mæste cecinere tubæ,

Et *Epicteti* definitione, *quid est tuba? funeris deploratio*. Cæterum, ut opinionem *Gutherij* iam meam faciam, illa deploratio nihil ad Nænam. Deplo-
ratus enim idem est ac conclamatus, & Tuba verè
est funeris conclamatio, cum luctus vltimi pompa
procedit, quo tempore tubarum maximè strepitus
excitabatur. Ut adeò funebres Tibiæ, non tubæ, ad
nænam spectarent. Ergo nec Tibiæ ad certa quæ-
dam funera restringendæ sunt, nec tuba omninò à
nonnullis excludenda.

C A P V T X V I.

T I B I A Nautica.

IN nauibus olim atque triremibus adfuit aliquis
qui nauticum carmen cum modulatione & Ti-
bia remigibus cecinit. Talem refert *Duris Sami-
us* apud *Plutarchum*, & cum eo *Athenæus* lib. 12. in
Alcibiadis navi, ab exilio redeuntis, Chrysogonum
fuisse, qui Pythicam indutus stolam, ὅσους τὸ τριηρέ-
κον, carmen nauticum canebat, & quidem tanta ar-
te remigum manus dirigebat, ut quum illi remo-
rum pulsus cum Chrysogoni cantu coniungerent,
iucundam audientibus redderent harmoniam, id
quod & annotauit *Cæl. Rhodiginus* lect. Antiq. lib. 9.
cap. 10. De hac Tibia luculentum est *Maximi Tyrij*
testimonium *Dissert.* 23. *Quid in Musica bonum est?*
harmonia. Vnum aliquid est harmonia, multiplex
vocum discordia. In triremi vnum aliquod est vox
Tibiæ

Tibia [ἐν τριήρει ὁ μὲν αὐλὸς, ἐν,] *multiplex inobedientia*. Et apud eundem *Diss.* 31. in naui illa Regia, *Tibia fremitusque hominum & stridebat arundo*. Inde facile rationem assequi licet cur ex *Cicerone* lib. 2. de Natur. Deor. ille apud *Actium* pastor, qui navem nunquam ante vidisset, vt procul diuinum ac nouum vehiculum *Argonautarum* è monte conspexit, primò perterritus admiratur tantam molem, quæ labitur frenebunda ex alto, ingenti sonitu præ se vndas voluens; deinde dubitat quæ sit ea natura, quam cernit ignotam: Postea iuuenibus visis, auditoque nautico cantu, *Sylvani melo consimilem cantum* ad aures ferri confusus est. *Aristophanes* in *Acharnens*. *Act.* 2. *Sc.* 5. inter navales tumultus, quibus plena esset Ciuitas *Tibicines* recenset, atque inter apparatus nauticum meminit etiam αὐλῶν, κελεῦσῶν, νυγλάρων, συριγμάτων, *Tibiarum, hortationum, carminum naualium, fistularum*. νύγλαροι, *Interpres* genus musicæ modulationis esse dicit, quo remiges exhortabantur. Quod idem *Pollux* inter genera cantionum *Tibiarum* retulit, lib. 4. cap. 10. Tibiam autem, quæ ad hunc vsum adhibita est, singulari nomine insignitam, τριπικὸν αὐλον *Maximus Tyrius* appellat *Dissert.* 33. Vnde *Tibicen Nauticus*, qui Tibiam illam in triremibus inflabat, τριπράυλης dictus apud *Pollucem* lib. 1. cap. 9. & *Athenæum* lib. 12. *Symphoniaci* Latinis dicebantur, vt *Tullio* 1. in *Verrem*: Ab hac *prefectus Antonij* quidā *symphoniacos seruos* abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti vellet dicebat. Cæterum τριπράυλην alium ac diuersum

fuisse ab Hortatore, vide multis probantem *Schefferum* de Re Navali Veter. ubi varia Tibiæ huius apud veteres usum illustrantia adducit, quæ apud ipsum petenda cuius relinquere satius duximus, quam huc alieno studio congesta transferre.

In Italia hodieque nautis in triremibus illud celestima Tibia præcinitur in eum finem, ut æqualis & cuius occasione pro arbitrio aptus atque respondens sit naus cursus, ne diuerso ac multiplici remorum ictu impediatur. Nec diuersum vel alium huius Musices finem antiqui habuere, quam ut triremis à remigibus impelleretur ad Tibiæ modos, qui diuersas manus pari remigandi studio coniungebant, nam sublata Tibia opus illorum dissolui testatur *Max. Tyrius* Diss. 23. Ita etiam apud eundem Diss. 21. ὅτε ἀνὰ τὸ μέν ἡρεστον, οἱ δὲ ἐμάχοντο: ἐνίκων δὲ αὐτῶ, ad Tibiæ modos remigabant alij, alij pugnabant; utrique vincebant. Vbi addit alium Tibiæ nauticæ usum, quem confirmat *Asconius Pedianus* in I. Verr. Possumus intelligere ad hoc symphonicos seruos capi solere, ut in classe, classicū pignantibus canant. Priorem verò usum ad remos iusto ordine impellendos illustrat *Enripedes* *Iphig. in Tauris*.

Καὶ σὲ μὲν πόντι' ἀργεῖα
Πεντηκόντερος οἶκον ἄξει.
Συρίζω δ' ὁ κηροδέτας
Κάλαμος οὐρεῖα πάντος,
Κάτω αὖ ἐπιδούξει. i. e.

Te vero ò inclyta Argiva

Naus

*Nauis quinquaginta remis acta vehet domum
Modulans verò cera compacta
Fistula montani Panos
Impellet sono remos.*

Effecit etiam nautica hæc musica, vt animos remi-
gum suauī modulatione captos in obliuionem la-
borum & maiorem tolerantiam deduceret, & tan-
tos iuberet nescire labores. *Isidorus Orig. lib. 2.
cap. 16. Siquidem & remiges cantus hortatur, ad tole-
randos quoque labores musica animum mulcet, & sin-
gulorum operum fatigationem modulatio vocis sola-
tur.* Ita etiam *Censorinus cap. 49. Quo facilius supe-
rent laborem, vel in nauis motu à vectore symphonia
adhibetur.* Atque hoc pacto nautæ cantu supera-
bant marina discrimina. Excute *Petr. Chrysologum
serm. 10. Nimirum, vt Fabius lib. 1. cap. 10. Musi-
cen natura ipsa videtur ad tolerandos facilius labo-
res, velut muneri nobis dedisse.*

CAPVT XVII.

*TIBIARVM vis ad commouenda
Bruta Animalia.*

ECquid mirum si inter homines tanta musicæ
dominatio est, cum ipsas quoque bestias, nec
non & serpentes, volucres atque Delphinos ad au-
ditum suæ modulationis musicā prouocauerit, si
adeamus *Isidorum Orig. lib. 2. cap. 16. cum aues
quoque, vt luseiniæ & cygni aliæque id genus, can-
tum veluti quadam disciplina artis exercent:*
Non-

Nonnullæ verò vel aues vel terrenæ seu aquatiles belluæ, inuitante cantu in retia sponte decurrant : & pastoralis fistula pastum progressis quietem imperat gregibus ? Nec mirum : inesse enim animæ mundanæ causas musicę, quibus est intenta, prædixit *Macrobius* lib. 2. in *Sonn. Scip. cap. 3.* Quid de huiusmodi exemplis dicendum, apud Autores varios reperiundis, in quibus non fabula sed veritas gloriam procreauit ? Vnde enim bestię sæpe immanes cantu flectuntur ? Cerui fistulis capiuntur ? Pisces in stagno *Alexandriæ* crepitu detinentur ? Cygnos hyperboreos citharæ cantus adducit ? Elephantos indicos organica permulsos detineri voce compertum ? Fistulis aues allici comprobatum ? Fides delphinis amicitiam hominum persuadere ? Quid ? Cantibus allici disrumpique serpentes, si credimus *Martian. Capell. lib. 9.* Vnde enim, inquam, hæc omnia deducamus, nisi ad musicę suauitatem confugiamus eiusque insignem vim in animas mundanas, quibus illam cognatam Veteres voluere ?

Tibię cantu vsque adeo capiuntur Lybicæ Equę, sicut testem habeo *Aelianum* de *Animal lib. 12. cap. 44.* vt huius blandimentis mansuescant & insultare ac lædere desinant, & quocunque eas canticularum blanditiæ inuitauerint, eò pastorem consequuntur : Quum ille insistit, hæ etiam gradum sistunt : Et si cantum contentiorem ad Tibiam cantat, tanta voluptate afficiuntur, vt lachrymas tenere non possint. Præterea ex *Enripede* refert, pastores, hymenæos ad Tibiam cantantes, ad venerē equas

equas incitare, atque etiam equos ad incundas
 foeminas incendere, additque: *τελῶνθαι μὲν ἵππικαὶ
 γάμοι τοῦ τρόπου τοῦτου, καὶ εἰσικεν ὑμέναιον ἄδειν τὸ
 αὐλημα*, *Ad hunc modum equine nuptiæ initiantur, ut
 nuptiale carmen Tibia præcinat. Ibidemque memo-*
*rat, quod equorum pastores ex Rhododaphne arbore
 pastoritiam Tibiam excanant, cuius sonoro inflata
 armentum demulcent. Tibia hæc, qua pastores in
 Equorum utebantur pascuis, ὑποπορρεῖς αὐλὴς di-*
citur Polluci, ea erat è lauro delibata & emedulla-
ta, stridore peracuto atque hinnitum maximè re-
ferente, vti Scaliger lib. 1: Poët. cap. 4. Sanè hoc
genus animalium Tibiarum cantu insigniter exci-
tari, multi prodidere. Solinus cap. 45. Agrigentina
etiam regio frequens est equorum sepulchris, quod mu-
nus supremorum meritis datum creditur. Voluptatem
his inesse, Circi spectacula prodiderunt: quidam enim
equorum, cantibus Tibiarum, quidam saltationibus,
quidam colorum varietate, nonnulli etiam accensis fa-
cibus ad cursus prouocantur. Equos saltare ad Ti-
bix sonum si assuefiant, docet Plinius lib. 8. cap. 42.
Equorum docilitas, inquit, tanta est, ut vniuersus
Sybaritani exercitus Equitatus ad symphonix cantum
moueri videatur. Et hinc illa Sybaritarum strages,
à Crotoniatis accepta, de qua Aristoteles, & Athe-
neus. Cum enim scirent Crotoniatæ Sybaritarum
Equos audito Tibiarum sono, in posteriores pedes
se erigere, pedibusque prioribus motus quosdam
gestusque exhibere ad numerum saltatorios; Con-
gressuri cum illis in pugna, militibus suis immi-
scuere Tibicines, quorum melodiam cum audiui-
sent

sens Sybaritarum equi, non solum exsiliuerunt, verum etiam excussis fessoribus confugerunt ad Crotoniatis. Simile refert exemplum *Gasp. Schottus* *Physicæ Curios.* lib.8.

Cervi etiam Tibijs mulcentur, si fides sit *Porphyrio* lib.3. de non Necand. Animal. *χηλοῦνται μὲν ἑλαφὶ αὐλοῖς*. De ijs memorabile exemplum perhibet *Aelianus* *Hist. Animal.* lib.12. cap.46. Nimirum apud Tyrrenos, cernos, vti & apros, cum retibus & canibus, ut venandi usus ferre solet, tum maxime musices adiumento capi. Quod quidem ipsum, quomodo fiat, porro explicat: Circumiectis retibus & cæteris instrumentis accommodatis ad faciendas bestiis insidias, collocatis, homo ad Tibiam canendi benè peritus (*ἄνθρωπος ἀλῶν τεχνίτης*) quoad fieri potest, omnem cantus contentionem remittit & relaxat, & quidlibet ad canendum suave præclarè vsurpat: Et sensim progrediente illo, in montium vertices & conualles, & densa frutetis loca, atque in omnia lustra ferarum & cubilia, Tibiæ cantus influit. Ac nimirum primò in eorum aures influentis soni insolentia ipsos terret: Deinde cum impotenti voluptate aures tenentur, tunc nullo negotio comprehenduntur, cantusque suauitate delinicti, in eorum quæ procreauerint & domesticarum sedium obliuionem veniunt. Sic igitur Tyrrenæ bestiæ paulatim tanquam suadæ illecebra ducuntur: Et quasi cantu perstrictæ in laqueos sese inferunt, quibus illaqueatæ comprehenduntur.

Luporum etiam impetum Pythocarem Tibicinè vehementi & concitato Tibiæ sono cohibuisse, au-

thor est idem *Aelianus* lib. I I. Hist. Anim. cap. 44. Porro, de Elephantis idem memorat *Strabo* lib. I 5. quod nos supra de equabus Lybicus. Et illud amplius narrat *Aelianus* lib. I. de Anim. cap. I I. saltare Elephantum ad numerum, Tibia audita demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem, seque remittere ad remissionem Tibiæ: Rursus cum acutè sonans impellit, festinare, & omnia perfectè assequi discere. Mira sunt quæ de Asino scribit *Cardanus* lib. I 0. Subtil. ex *Ioanne Africano*, teste oculato, circulatorum quendam in suburbio ciuitatis Chairi Aegypti, nomine *Bebelloch*, singulis diebus Veneris (qui festi sunt Mahumetanis) Asinum habuisse ita instructum, vt ad Tibiam saltaret, & voce in aurem insusurrata supinus sponte concideret, clausis oculis, inflareturque quasi venenum bibisset, nec minis adductum, nec verberibus, vt surgeret: blanditijs verò & spe vehendi formosas mulieres proposita, alacrem surrexisse, vbi verò audiuisset vehèdas esse aniculas, demissis auribus claudicasse, aliaque similia fecisse, quæ magnæ solertiæ indolem ostentarunt.

Non minus volucrum genus ad se trahunt suaves Tibiæ moduli, cuius rei insigne præbet testimonium homo ille apud *Max. Tyrium* Dissert. 37. qui animalia domi magno studio aluit. Inter alia aues habuit, quæ suauiter matutino tempore cantabant, inconditè tamen vt reliquæ solent. Hæ cum quotidie audirent Tibicinem illum, qui artis suæ faceret periculum, respondere voce cœperunt, auresque earum ita ad Tibiam paullatim formauit, vt

quoties inflare cœpisset, Tibiam voce præcuntem, ut in choro fieri consuevit, sequerentur omnes. Maxime verò turturem Tibia & saltatione capi creditum est. Ideo Aegyptij hominem, saltatione Tibiarumque cantu gaudentem, notantes, turturem pingebant, teste *Horo Apolline* in Hieroglyphicis lib. 2. Hierog. 51.

Ad Aquatilia etiam transijt hæc voluptas, Tibiarum suauitati debita, quæ inter crustacea Paguros adeo allicit, ut facillimè hac raptantur, referente *Gesnero Hist. Aqu. f. 121.* & ante ipsum *Aeliano* de Anim. lib. 6. cap. 31. dum enim piscatores latenter calamos inflant & Tibijs ludunt, Paguri vocem & musicæ consensum exaudiētes, suauitate deliniti assequuntur ad littora piscatores & in terram usque descendunt. Sic etiam Pastinacam marinam mirificè Tibia delectari, & ita, dum voluptate tota mulcetur & nihil metuit, capi, ex *Oppiano* narrat *Greminus* de Venen. lib. 1. cap. 31. Cui fidem facit *Aelianus* de Animal. lib. 17. cap. 18. Delphinorum genus quantopere cantu & Tibijs delectetur luculentum affert testimonium *Aelianus Hist. Anim. lib. 12. cap. 45.* Mulcentur quippe musica; gaudent cantibus Tibiarum; ubicunque symphonia est, gregibus aduentant, quemadmodū de illis *Solinus* cap. 12. & *Plinius* lib. 11. cap. 37. Et propter hunc musices amorem hominibus amicum animal esse probat *Sextus Empiricus* Adv. Mathemat. lib. 6. Sopiuntur quidem, inquit, infantes numerosum audientes susurrum; Et bruta demulcentur à Tibia & fistula, & Delphini, ut fertur, Tibiarum delectati mo-

dula.

dulatione , adnatant ad eos qui remigant in scaphis .
Hanc ob causam τριταυλος δελφίς , Tibiæ amans
Delphinus , Euripedi Electr.

CAPVT XVIII.

De TIBIIS Mira quædam ab An-
tiquis tradita , naturali ratione
explicata .

AD mira referre & portentis proxima illa dice-
re licet, quæ credula & superstitiosa antiqui-
tas pro veris effinxit posterisque obtrudit , quæ ta-
men , ita simpliciter sumpta, nulla se probabilitate
commendant . Nonnulla fuere quæ ad Tibiarum
occultam vim retulerunt , quæ tamen vel planè fa-
bulosa crediderim ; vel ex Tibijs inflatis forsan oc-
casionem quidem habuisse, verum eo modo, quem
illi non inuestigarunt , ne attigerunt quidem ; vel
denique ex alijs causis ipsis ignotis explicanda esse.

Fabulosis annumero , Cometam Tibiarum spe-
cie visam Tibicinibus & arti mulicæ malum porten-
dere , quemadmodum creditum est referente *Plinio*
Nat. Hist. lib. 2. cap. 25. Huic affinis alia erat su-
perstitio Romanorum , qui crediderunt Lunæ Ecli-
psin patienti , subueniri posse æris & pelvium tin-
nitu , & cornuum ac Tubarum clangore , vnde *ara*
auxiliaria Lunæ , dixit *Tibullus* . Quam rem pro-
pius tangit *Iuvenalis* Sat. 6. vers. 439.

----- Verborum tanta cadit vis ;

*Tot pariter pelues, tot tintinabula dicas
Pulsari. Iam nemo Tubas, nemo æra fatiget;
Vna laboranti poterit succurrere Luna.*

Præterea refert *Ælianus* Var. Hist. Lib. 13. cap. 21. si quis Celenis pelli Phrygis Tibia accineret Phrygiam harmoniam, pellem moueri: Sin Apollinis, quietam mutamque videri esse. Cæterum hic naturalis ratio subesse poterat, si consideremus modum, quomodo sonum, qui ad auditum propagatur, fieri commodè explicari potest; De quo constat 1. fieri quodam veluti in centro fluidi diuisionem ex duorum corporum collisione. 2. à centro percussioneis quaquauerfum diffundi sensim motum, quem explicant Philosophi recentiores per motum vndulationis conspicuum in aquæ superficie circa proiectum in eam lapidem. Et probatur Experimentis tum chordarum, quæ ad similitum similiter tensarum collisionem etiam sonum edunt, tum vitri, quod ad vocem humanam primo totum tremit, deinde dissilit, tum superficiei aquæ itidem trementis ad sonum. Vnde hoc ultimo experimento soluitur etiam illud quod de Tibiæ cantu prodidere, nimirum in Helesina regione fontem vocis dulcedine captum exsultare ad cantus Tibiæ. *Solinus* cap. 5. *In Helesina regione fons aliàs tranquillus & quietus si filetur, si insonant Tibiæ, exsultabundus ad cantus elenatur, & quasi miretur vocis dulcedinem, ultra margines intumescit.* Verum hoc non magis mirum, quàm quod de fonte falso in Basilica, Regni Neapolitani prouincia, scribit *Fulgosus* lib. 1. cap. 6. ad quem si accedas aliquid locutus, turbatur

turbatur alioquin clarus . Nimirum cum certum sit sonum nihil esse præter propagationem motus tremuli in fluido , non inter portenta & naturali ratione carentia referendum est, *pellem ad Phrygiam harmoniam Tibia cantatam moueri*, quippe quæ satis vehementem in medio fluido percussionem efficere poterat , & ita facile motum , supra explicatum, a centro percussionis ad pellem vsque propellere ; vel, *fontem , aliàs quietum , si insonent Tibiæ, turbari & circa margines intumescere*, cum hunc vocis & sonus vehementioris effectum satis sciant ij , qui in vallibus , vbi moles niuium è montibus cadentium timentur , interfacere sunt assueti . Nam ibi ne quidem loqui aut tussire audent , ne sonus vocis niues commoueat .

Inter prodigia multa facta , antequam Aegyptus in prouinciæ formam à Romanis redigeretur , memorat *Dio lib. 51.* quod arma in nubibus apparuerint, & sonitus ab alia parte tympanorum , cymbalorum, & *Tibiarũ ac tubarũ voces.* [βοήματα ἀνλῶν καὶ σαλπύγων] Verum quomodo hi sonitus & simulacra alia, quæ inter prodigia solent numerari , nubium naturæ debentur, & quomodo absque portento in cœlo apparere ac audiri possint , explicat *Cartesius de Meteor. cap. 7. §. 17.* Huc referendum aliud non à cœlo, sed terra , petitum exemplum, quod suppeditat *Felix Faber lib. 2. de Reb. Sueu.* qui refert fontes ac thermas in Germania reperiri in montibus & scopulis , quæ tanto talique sonantiũ aquarum collisione & murmure cadunt , vt qui illic valetudinem curaturi conueniunt , primo thermarum

ingressu certum symphonix genus & instrumenta musica se audire sibi imaginentur, tamque assiduo fragore aures illis obtundantur, ut musica initio suauissima, imaginatione diuturna in fastidium & cruciatum abeat: ij verò qui tympanum sibi aut sonorum magis instrumentum imaginati sunt, demum penè insaniunt, ob molestissimum assidue obturbantem strepitum.

Denique nonnulla Tibiarum vi adscripserunt antiqui, quæ tamen illis deberi vix crediderim, sed ab alia causa, aliunde orta, hunc effectum fluxisse. Tale est quod de Nympharum insulis in Lydia dictis memoratur, quas in medium stagnum à continenti procedentes, cantu Tibiarum primò in circumlum moueri, dehinc ad littora reuerti, ipsius vetustatis persuasione compertum prodidit *Martian. Capella* lib. 9. Quas etiam Ludiano ritu *ὑπὸ νεῖκας* visas esse testatur *Varro*. De iisdem *Plinius* lib. 2. cap. 95. *Sunt &*, inquit, *in Nymphæo parue (insulæ) saluæ* (*Cl. Salmasius* Leg. *Saliæres*) quoniam in symphonix cantu ad ictum modulantium pedum mouentur. An hæc vera fuerit causa, ignorare cogor, saltem illas quasi natantes, ad hunc motum aptas, dicit *Seneca Nat. Quæst.* lib. 3. cap. 25. *Sunt enim multi pumicosi & leues, ex quibus quæ constant Insule, in Lydia natant.*

CAPVT XIX.

De *Assa TIBIA*, eiusque cum alijs
instrumentis consonantia,
symphonia.

DE hoc multiplici Tibiarum apud Veteres usu, quem iam superius multis exposuimus, animaduertendum est, cum non eodem semper modo adhibitum esse. Interdum sola Tibia insonuit, quod *Assam Tibiam* dixere, interdum eadem coniuncta fuit vel cum cantu solo, vel cum cithara, quod *Synaulia* erat, vel cum cantu & pluribus alijs instrumentis, quod *Symphonia*.

Melos in cantibus est bipartitum: vnum quod est *assa* voce, alterum organicum. *Varro* de vita P. R. lib. 2. apud *Nonium*: In conuiujs pueri modestè ut cantillarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum aut *assa* voce aut cum *Tibicine*. *Assam* vocem quidam volunt à *Platone* *μυσική* dici lib. 6. de Leg. quippe, qui nullis admistis musicis instrumentis sola voce utebantur, *assa* voce canebant. Non solum autem vox mera veteribus dicebatur *assa*, quæ sine Tibijs, sed etiam *asse Tibie*, quæ sine voce canebant. *Festus*: *Assa Tibia*, cantus est Tibiarum sine voce. Nec aliter *Seruius*: *Assæ Tibie*, quibus canitur sine chori voce. Huic referendum illud *Ennij* laudatum *Varroni* lib. 6. de L. L. Apud *Ennium*, Subulo finitimas propter astabat aquas: Subulo

bulo dictus, quod ita dicunt *Tibicines Tusci*. Rectè prætendit *Scaliger* hic legi debere: *assabat*. quippe *assum*, solum, merum est, vnde *assare* quoque veteres poetæ dicebantur, cum in vnum solum hominè poema conderent. *Assam Tibiam Plutarchus* vocat *ψαλὸν μέρος* *Sympos.* 7. cap. 8. Puto autem *Marsyam illum à Deo castigatum*, quia *capistro & Tibijs cum os sibi præclusisset, ausus est assa Tibia (ψαλὸν μέρος) certare cum cithara & voce*. Inde etiam Græcis *ψαλοκιδάρισαι* dicuntur, cum tantùm *κθαρίζεσθαι* vt *Athenæo* lib. 12. Atque ea *ἄφωνα κρούματα* nominat *Pausanias*, quæ erant sine voce.

Coniuncta est autem non infrequenter *Tibia cū cantu solo*, quem ad *Tibiam* adhibitum iucundiorē multò iudicat *Xenophon* in *Sympos.* ἢ ὥσθ' ἡ σὺν αὐλῶν πρὸς τὸν αὐλὸν. Ita *Aristoteles* *Probl. Sect.* 19. quaerit, cur solitarias cantilenas suavius audire solemus, si ad *Tibiam*, aut *lyram* vnā cantatur, non verò si ad plures *Tibias*? Scilicet an quia euidentius rem assequitur, cum ad vnā *lyram* vel *Tibiā* cantatur, ad plures verò suauitas seruari non possit, cum cantilena offuscetur; totaque penè deleatur? Cum alio aliquo instrumento consonuit interdum *Tibia*, sic apud *Horatium* *Epod.* 19.

Sonante mistum Tibijs carmen lyra.

Synaulia Athenæo dicitur lib. 14. *lyræ cantus coniunctus cum Tibia*: De coniunctione autem *Tibiarum cum lyra*, quia sæpe nos & ipsa vtriusq; *συναυλία demulcet*. Scilicet ex *Ephippo* de *Tibiarum & lyræ cantu musico* refert, cum probè concordant, voluptatem percipi maximam. Postea ex *Semo Delio* explicat

plicat synauliam, quod fuerit certamen concentus Tibiarum vicissim, ac rythmorum (αὐτὴν συμφωνίαν ἀμοιβαῖος αὐλὴ καὶ ῥυθμὸς) absq; illius sermone, qui voce Tibiæ modos emularetur. Plura etiã instrumenta musica cum Synaulia Tibiæ lyræque coniunxerunt. Horatius Carm. lib. 4. Od. 1.

Illic plurima navibus

Duces thura, lyræque & Berecynthiæ

Delectabere Tibiæ

Mistis carminibus, non sine fistula.

Theocritus Epigramm.

Λῆς πρὸς τὰν νυμφῶν διδύμοις αὐλοῖσιν αἰῶσαι

Αὐτὸ τι μοι; κ' ἡγῶν πακτίδ' αἰεράμενος

Ἀρξέω καὶ τι κρέκειν ὃ δὲ βόυκοιλος ἄμμιγα θελξέει

Δάφνης, κηροδέτῳ πνέματι μελῶμενος, i. e.

Visne, per nymphas, duplicibus tibijs cantare

Suaue aliquid mihi? & ego pectidem sumens

Incipiam aliquid sonare; bubulcus autem simul oblectabit

Daphnis, cera compacto spiritu (i. e. fistula) modulans.

Eleganter Tibiæ plurimq; instrumentorum cū voce harmoniã consonã describit Maximus Tyrius Dissert. 16. Nescio an audieris unquã multa simul instrumenta, Tibiæ sonum, lyræ vocem, chori cantum, cumq; his tubam simul fistulamque, & si quæ alia instrumentorum aut nomina aut genera sunt, cum humane vocis concentu unã inter se misceri. Quorum singula cum peculiari fiant arte, tamen ita temperata sunt cum singulis, communem ut efficiant Musam. Quod hic communem ex dissonis Musam vocat, alij consonantiam

tiam dixere, vel etiam symphoniam Latini. Macrobius lib. 2. in Somn. Scip. cap. 1. In quibus ita granitati acumina consonabant, ut utrumque ad audientis sonum stata dimensione remearet, & ex varijs impulsibus unum sibi consonans nasceretur. Ibi-
dem symphonias quinque recenset, quæ
ad Musicam pertinent, quam vel
flatus humanus intendere, vel
capere potest humanus
auditus.

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

DE TIBICINIBVS:

ON possum assentiri *Aldo* minori, qui inter Tubicines & Tibicines, nihil differre asseruit. Quippe cum Tibia & Tuba diuersa instrumenta fuerint, ita etiam suum cuique artificii nomen dedere. *Cicero* lib. 2. de Nat. Deor. fides & Tibias eorum causa factas monet, qui illis uti possunt. Itaque qui Tibijs utebatur, Græcis dicebatur αὐλῆς, & κεράυλης; αὐλῆς, ex *Polluce* lib. 4. c. 9. tit. 6. *Seneca* Epist. 87. tibias, & reliqua instrumenta ad supellectilem tantum artis refert, nec ad artem ipsam pertinere, sed effectum artis, posse enim artificem esse sine istis, dicit; Nihilominus tamen apud Latinos huiusmodi artifices non ex disciplina, sed ex ipsis potius instrumentis, cœpere vocabula. Nana citharædus ex cithara, vel Tibicen ex Tibia cœterisque suorum instrumentorum vocabulis nuncupantur, quemadmodum inquit *Boethius* de Music.

lib. 1. cap. 34. Consentit *Charisius* Instit. Grammi.
 lib. 1. *Tibicen*, *Tibicinis*, media longa ex *Tibia*.
 Nec aliam nominis originem admittit *Isidorus*
 Orig. lib. 2. cap. 20. *Hinc & Tibicen*, quasi *Tibia-*
rum cantor. Et *Varro* de L.L. Lib. 5. *Tibicines* à ca-
 nendo dicti. Ideoque *Ouidio* *Tibicines* vocantur,
Turba canora, *Pastor*. lib. 4. Et *Tibicinem* expri-
 munt alij per hominem canere *Tibijs* doctum. Sic
Tacitus Annal. lib. 14. *Destinatur reus cognomento*
Eucerus, natione *Alexandrina*, canere *Tibijs* doctus.
 Quomodo autem ex duobus alijs, nempe, *Tibia*,
 & canere, hoc *Tibicinis* nomen in vnum coaluerit,
 fusiùs explicant Grammatici Veteres. Ex *Priscia-*
no lib. 1. sciendum est, quod pleraque nomina, quæ
 cum verbis sine participijs componuntur, nomina-
 tivi mutant extremam syllabam in *i* correptam, ut
arma armipotens, *homo* homicida, *cornu* corni-
 ger, *stella* stelliger &c. *cornu* cornicen, *tuba* tubi-
 cen, *Tibia* *Tibicen*, pro *Tibijs*cen; *Tibia* enim, in-
 quit, a in *i* debuit mutare, unde pro duobus *ii*
brevibus una longa facta est. Sic ergo *Tibia* *tibijs*cen
 faciebat, ex quo factum est *Tibicen*. Nec hoc so-
 lum: Sed etiam aliæ vocales solent ex duabus sylla-
 bis in vnam longam transire, ut *Priscianus* lib. 4. In-
 de factum, quod *Tibicen* penultimam producat,
 contra naturam cornicinis, & aliorum. Id quod
 monet idem *Priscianus* lib. 17. Sed etiam duo in unū
 coeunt, ut *Tibicen* pro *Tibijs*cen, unde & solum hoc
 ex similiter compositis penultimam produciā habet.

Interdū aliter hic *Tibicen* exprimebatur. Ita non
 solum *Girgeriator*, vel *Gingriator*, *Tibicen* *Sexto Pom-*
 peio

peio de verb. signif. dicitur, ab eo genere Tibiæ quod alibi exposuimus, sed etiã eidẽ, *Flator, Tibicen*. Vnde *Arnobius* Adu. Gent. lib. 2. *Tuba, Tibia, calamoq; Flatantes*, de Tibicinibus loquens. *Subulo* etiã *Tuscẽ* tibicen dictus, si audiamus *Festum*. Cum quo idem sentit *Varro* lib. 6. de L. L. *Subulo dictus, quod ita dicunt Tibicines Tusci*. Non me latet *Tibicinis* nomen semper Tibiarum cantores non denotasse; sed nonnunquam ad alios eadem transijt denominatio. Apud *Sextum Pompeium* in Fragmentis, *Tibicines* etiã hi appellantur, qui Sacerdotes viri speciosi publicẽ sacra faciunt turbarum lustrandarum causa. Ex quo loco forsan explicari posset Antiqua illa, sed mutila, inscriptio, quæ *Sacerdotis Tibicinis Albij Verini* meminit, à *Grutero* & *Scaligeri* schedis allata pag. 30.

DOMVSQ. DIVI
NAE. COLON. COPIAE. CLAVD. AVG. LVGD
TAVROBOLIVM. FECIT. Q. AQVIVS
ANTONIANVS. PONTIF. PERPETVVS
EX. VATICINATIONE. PVSONI. IVLIANI
ARCHIGALLI. INCHOATVM. XII. KAL.
MAL. CONSVMMATVM. VIII. KAL. MAI
L. EGGIO. MARVLO. CN. PARINIO. AE
LIANO. COS. PRAEEVNT. AELIO
CII. P. CNS. SACERDOTE. TIBICINE
ALBIO. VERINO.

Præterea etiã in ædificijs *Tibicines* appellantur *Festo* de Verb. signif. à similitudine Tibijs canentium, qui vt canentes sustineant, ita illi ædificia.

Vnde

Vnde *Vrbem tenui tibicine fultam*, dicit Poeta, & eodem nomine Atlantem nuncupat *Arnobius*, quia cœlum attingere ferebatur & fulciri, *Adu. Gent. lib. 2.* *Quando siderum motus*, inquit, *aut ratio cœpta est genethliaca sciri? non post Teutatem Aegyptium, aut post Atlantem (ut quidam ferunt) gestatorem, baiulum, Tibicinem illum ac destinam cœli.* Eandem ob causam Tibicines etiam sunt textoria fulcra telam sustinentia *Hadr. Iunio*, imo & particulæ quibus versuum hiatus replentur.

Sed ad Tibicines reuertamur, qui Tibijs canebāt, & quorum omnis circa Tibias versabatur scientia, adeo ut, si ex oliua etiam modulatè canentes Tibiæ nascerentur, non dubitet *Tullius lib. 2. de Nat. Deor.* quin esset in oliua Tibicinis quædam scientia. Inter artes enim antiquitùs numeratum est Tibiarum studium, & Tibicines ipsi artifices dicti. *Cicero lib. 3. de Nat. Deor.* *Concedam non modo animantem & sapientem esse mundum, sed fidicinem etiam & Tibicinem, quoniam earum quoque artium homines ex eo procreantur.* Vnde etiam publicè Collegium habuerunt Tibicines Romani, de quo *Valer. Maximus lib. 2. cap. 5.* *Tibicinum quoque Collegium solet in foro vulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas priuatasque ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste velatis concentus edit.* Huc spectat antiqua Inscriptio, *Smetio visa, apud Gruterum pag. 175.*

COLLEGIO. TIBICINVM
ET. FIDICINVM. ROMANORVM
QVI. S. P. P. S.

TI. IVLIVS. TYRANNVS
MVNIS. PERPETVVS. ET
VLIVS. TYRANNVS. F.
H. C. D. D.

DEDICATVM. K. MART.

RSO. SERVIANO. II. L. FABIO. IVSTO. COS.

Tale etiam erat Collegium Aeneatorum, de quo
alia exstat Inscriptio :

IMP. CAESARI
L. SEPTIMIO. SE
VERO. PIO. PER
TINACI. AVG
ARAB. ADIAB. PART
MAX. PONT. MAX.
TRIB. POT. VIII. IMP.
XI. COS. BIS. P.P.
COLLEGIVM
AENEATOR

De Collegio Liticinum & Cornicinum, nondum
edira inscriptio exstat in marmore mihi Romę viso,
cuius figurā exhibebo, vbi de Cornicine sermo erit:

M. IVLIVS VICTOR EX COLLEGIO
LITICINVM CORNICINVM.

Hoc Tibicinum Collegium credo Apuleium annō
rasse per *Tibicinum*, Florid. lib. I. de Antigenide :
Is cum esset in Tibicinio apprimē nobilis, &c. imo &
de

de Marſya : *Eo (Hyagni) genitus Marſyas , cum in artificio patriſſaret Tibicinij , Phryx cætera & Barbarus . Sodales dicebantur qui eiſdem erant Collegij . Collegia illa Romæ primum inſtituta à Rege Numa , ſi credimus Plutarcho , qui refert eum diuiſiſſe multitudinem ſecundum artificia , ut ſuum peculiare corpus haberent Tibicines , ſuum aurifices , architecti &c. Porro unicuique generi ſui peculiareſ conuentus & religiones præſcripſiſſe .* Quibus autem ita permiſſum erat corpus habere, collegij vel ſocietatis nomine, eorum proprium erat, ad exemplar Reipublicæ habere res communes, arcum communem, & actorem ſive Syndicum, per quem, tanquam in Republica, quod cõmuniter agi & fieri oporteret, id ageretur, fieret, &c. Quippe potuere manumittere, legatum capere, & leges ſibi ferre, dummodo ne quid ex publicis legibus corrumpere, ut ex *Scenola & Paulo* annotat *Dempſterus* in *Antiq. Romanis* . Certè de tali Tibicinum Procuratore adducam elegantem ex *Grutero* Inſcriptionem, *Panuini* debitam, pag. 41.

DIANAE
LVCINAE
INVICTAE
CN. POMPEIVS
CN. LIB. BAL
BVS. PROCVRAT
TIBICIN. ROM
VOTO. SVSCEPTO.
L. M.

Non enim me moratur quod hic TVBIC. Aldus legat, cum non minus suum Procuratorem Tibicines habuisse extra controuersiam crediderim, ac reliqua huiusmodi Collegia, de quibus idem proditum exstat. Ita PROCVRATOR FABRO-
RVM, apud eundem Gruterū Inscript. Pag. MDXV.

Tibicines diem festum anniuersarium publicè egerunt Idibus Iunijs: quo die illos, qui sacris præcinebant, per urbem vagari feriatos, & ad ædē Mineræ conuenire solenne fuit, ipsasque Minusculas Quinquatrus, quod diem quintum post Idus feriatum haberent, appellarunt. Varro lib. 5. de L. L. Quinquatrus minusculæ diæ Iunie Idus à similitudine maiorum: quod Tibicines tum feriatati per urbem vagantur, & conueniunt ad ædem Mineræ. A qua sententiā non diuersus est Festus Pompeius: Minusculæ Quinquatrus, inquit, appellabantur idus Iuniæ: quod is dies festus erat Tibicinum, qui Mineruam colebant. Hunc Tibicinum diem festum eodem modo describit Ouidius Fastor. lib. 6.

Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores:

Nunc ades ò cœptis flaua Minerva meis.

Cur vagus incedit tota Tibicen in urbe?

Quid sibi personæ, quid toga longa volunt?

Plutarchus Idibus Ianuarij festum Tibicinum diem assignat: Διὰ τὴν ταῖς Ιανουαρίαις εἰς τοὺς πενήντα ἡμέρας τοῖς εὐληταῖς πλὴν πόλιν ἰδύσας συναχθείας ποροῦστας. Quæ locū omnino ita emendandum cenlet Carolus Neapolis in Ouidium, Διὰ τὴν ταῖς Ιουνίαις εἰς τοὺς. In nemine enim reperiri tale quid celebratum mense Ianuario. Cæterum Hadrianus Iunius Comment. de

Anno & Mensib. *Idibus Ianuarij* Tibicines festum diem agere multa lasciuia ac licentia, muliebri habitu per urbem grassantes, scribit; sed *Idibus Iunij* Tibicines feriatos per urbem vagantes ad aedem Mineræ conuenire. De posteriori festo addam ego adhuc testimoniū *Censorini* de die Natali c. 12. *Non Tibicinibus, per quos Numina placantur, esset permissum, aut ludos publicè facere, ac vesci in Capitolio, aut Quinquatribus minusculis, id est, Idibus Iunijs, urbem vestitu, quo vellent, personatis temulentisque peruagari.* Quippe Epulandi in publico decantandique ius etiam habuerunt Tibicines, quod, ipsis ab Appio Claudio Cœco ademptum, vt *S. Aurel. Victor* de Vir. Illustr. postea occasionem dedit vt & ista licentia redderetur, & anniuersarium festum atque publicæ priuatęque feriæ ipsis concederentur. Rem illam omnem, vt gesta est, enarrat *Valer. Maximus* lib. 2. cap. 5. Quondam enim vetiti in æde Iouis, quod prisco more factitarunt, vesci, Tibur irati se contulerunt. Quorum ministerio Senatus deferta sacra non equo animo ferens, per Legatos à Tiburtinis petijt, vt eos Romanis Templis restituerent. Quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero & somno sopitos, plaustris in Urbem deuehendos curauerunt: Quibus & honor pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum, nempe in foro vulgi oculos in se conuertere & personis tecto capite variaque veste velatis concentus edere. Ex *Liui* lib. 9. cap. 30. eandem historiam supra retulimus lib. 2. cap. 7. quæ etiam fusè persequitur *Quintus Fastor.* lib. 7.

Temporibus veterum Tibicinis vsus auorum

Magnus, & in magno semper honore fuit.

Cantabat fanis, cantabat Tibia ludis :

Cantabat mæstis Tibia funeribus .

Dulcis erat mercede labor ; tempusque secutum est ,

Quod subito gratæ frangeret artis opes .

Adde quod AEdilis, pompa qui funeris irent ,

Artifices solos iusserat esse decem .

Exilio mutant urbem, Tiburque recedunt .

(Exilium quodam tempore Tibur erat)

Queritur in scena caua Tibia, quæritur aris :

Ex mox :

Servus erat quidam quantolibet ordine dignus

Tibure; sed longo tempore liber erat .

Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram

Conuocat : Ad festas conuenit illa dapes .

Postea pergit Ouidius :

Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque :

Totaque se Tibur turba redire putant .

Iamque per Esquilias Romanam intrauerat Urbem,

Et manè in medio plaustra fuere foro .

Claudius ut posset specie numeroque Senatum

Fallere, personis imperat ora tegi ;

Admiscetque alios , & ut hunc Tibicina cætum

Angeat, in longis vestibulis ire iubet .

Sic reduces bene posse tegi , ne forte notentur

Contra collegæ iussa redisse sui .

Res placuit; cultuque nouo licet Idibus uti ,

Et canere ad veteres verba iocosa modos .

Hic variant variorum Lectiones . Quidam legunt:

Callidus ut posset . Alij : Cautius ut posset . Sed

Pighio assentitur *Carolus Neapolis*, qui scribit: *Plautius ut posset*. Hic enim collega fuit Appij Claudij: quem magis verisimile est operam dedisse, ut Tibicines in integrum restituerentur, quàm Appium, Claudium, qui illos non semel offenderat, quidpià illis indulgisse.

Zeno Citteus, apud *Plutarchum*, adolescentes ad Tibicinum spectaculum acciuit: ut discerent qualem cornua, calami, & si quæ alia proportionis & concentus consortium habent, vocem emittant. In Græcia autem fuere celeberrimi huius artis magistri, qui magna cum gloria floruerunt. Vnde apud *Athenæum* lib. 14. ex *Polybio* lib 30. exercitus Romani Imperator Lucius Anitius, debellatis Illyrijs, & Rege cum liberis capto, atque Romam abducto, ludis victoriæ causa editis, quouis risu digna multa fecisse ac excogitasse dicitur. Nam accersitis è Græcia clarissimis artificibus, extructaque in circo maxima scena primos induxit Tibicines simul omnes, Theodorum Bæotium, Theopompum, Hermippum, Lyfimachum, in Græcia celeberrimos. Ex *Strabone* lib. 14. Magnates Viri illustres fuerunt Hegesionax, Princeps styli qui Asianus dicitur, cum corrupisset receptam consuetudinem Atticam: Tum Simon Tibicen, qui & ipse vitata priorum Lyricorum consuetudine, *simodiam* introduxit. Ita etiam Pater Pindari Lyricorum Principis erat Scopelinus Tibicen, si credimus *Gyraldo* de Hist. Poët. Parem enim summis in alijs artibus viris gloriam assequuti sunt Tibicines, quod ex Epigrammate Incerti Autoris constat, in *Florileg. Epigr. lib. 3. cap. 8. vbi*
Tele-

Telephanus quidam Tibicen, non minorem laudem Tibijs consequutus esse dicitur, quam Orpheus cithara, Nestor linguæ suavis sapientia, & compositione verborum Homerus. Quippe in Græcia ars Tibicinum utique magnæ laudi fuit, adeo ut Magistratibus Atheniensium, qui Reipublicæ præfuere numero decem, quinque in Pyrrho, totidemque in Vrbe, cura etiam Tibicinum immineret, quod refert *Alexand. ab Alexandro* Gen. Diet. lib. 3. c. 16. Ideoque in Epaminondæ virtutibus commemorabatur, eum scienter Tibijs cantasse. Cæterum non omnibus eadem honesta atque turpia sunt. Nam illa ars ad Romanam consuetudinem levis erat & potius contemnenda. Sic *Corn. Tacitus* lib. 14. de Octavia Messalinæ filia loquens: *An quia, ait, veram progeniem penatibus Cesarum data sit, malle Pop. R. Tibicinis Aegypti sobolem imperatorio fastigio induci?* Nempe propter Pompeium qui Tibicinis filius credebatur. Sane *Iuvenalis* inter abiectissimæ plebis viliores faciem huiusmodi homines reponit Sat. 3.

*Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ.*

An serui fuerint apud Romanos Tibicines non determinat *Pignorius* Comment. de Seru. saltem non dubitat, quin familiares & vernaculi fuerint, cum præsertim à grege domesticorum, ut ait, *Fistularior amanuens* Graccho orationem habenti eburneolam fistulam inflaret, ad quam ille vocem & gestum componeret. Cæterum quin ille ex Seruorum ordine fuerit dubitari non potest, cum expressè *Ser-*

vum illū nominet Cicero lib. 3. de Orator. & *διέτλω*, Plutarchus de Cohib. Ira. Servos itaque apud Romanos Tibicines fuisse, liberè pronunciare licet, cū & idem suadeat Tibicen Nauticus, qui *δῦλος* est Demosteni in Orat. de Corona. Et Cicero in Verrem, *Symphoniacos servos in classe* memorat. Inter mancipia & vilioris conditionis homines huiusmodi numerat Capitolinus in Vero: *Adduxerat secum & fidicines & Tibicines, histriones, scurrasque, mimarios & prestigiatores, & omnia mancipiorum genera, quorum Syria & Alexandria pascitur voluptate.* De Arabico Tibicine proverbium vetus olim increbuit, eum ad canendum obolo conduci, sed ad tacendum tribus. Quippe non ita lauta re fuisse videntur, ex Martiale lib. 5. Epigr. 57.

Artes discere vult pecuniosas?

Fac discat citharædus aut choraules.

Tibicines tamen inferiores fuisse citharædis, author est Cicero pro Muræna: *Vt aiunt in Græcis artificibus eos aulædos esse, qui citharædi fieri non potuerint.* Ab alijs, improbis moribus, hoc hominum genus describitur. Ita apud Plutarchum in Pericle, Antisthenes audiens Ismeniam esse Tibicinem optimum, at nequam est, ait, non enim si probus esset, Tibicen esset. Apud Gellium lib. 20. cap. 4. diues quidam Adolescens, Tauri Philosophi discipulus, Comædos, Tragædos, & Tibicines in delicijs & delectamentis habebat. Id genus autem artifices Græcè appellantur *οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται*. Eū Adolescētem Taurus à sodalitatibus conuictuque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba ex Ari-

stote-

Stotelis libro exscripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια in-
scriptus est: iussitque ut ea quotidie legeret,
quæ Latio donata ita sonant: Cur genus id homi-
nū, quos *Dionysiacos*, idest, *Bacchanales* artifices ap-
pellamus, improbis esse moribus magna ex parte cōsue-
uerunt? An quia minimè sese studio sapiētiae dedunt? eò
scilicet quod in artibus necessarijs magnā partem ætatis
sue consumunt, vitam plurimū traducunt incontīnē-
ter, partim etiam cum inopia, quod quidem utrumq;
vitia & gignit & auget.

Nec honestiores apud Romanos *Tibicinæ*, quæ
venales olim in conuiuijs, tanquam ad hastam pu-
blicam, proponebantur: & qui maius pretium of-
ferret, solus eis ex libidine fruebatur, quod ex *Athe-
nao* constat lib. 13. Et apud eundem lib. 14. *Lyssi-
machus* inquit: At ego nusquam apud me egressam
vidi ē tragica scena meretricem, innuens τὴν αὐλητρίδα
λαμίαν, *Lamiam Tibicinam*. Nonnulli *Ambubaia*s
Tibicinas *Syriaca* lingua putant dici. *Papias* in
Onomastico: *Ambubaia* mulieres, *Tibicine* *Syriacæ*.
Erant *Ambubaia* mulieres vage & viles, quibus
nomen ab ebrietate verborum balbutientium indi-
tum esse alij volunt. De illis *Horatius* lib. 1. Serm.
Sat. 2.

*Ambubaia*rum collegia, *Pharmacopole*,
Mendici, *mimæ*, *balatrones*, hoc genus omne
Mæstum ac *sollicitum* est cantoris morte *Tigilli*.
Suetonius in *Nerone* cap. 27. *Ambubaia*rumque mi-
nisteria. Vocem hanc *Hebraicam* & *Chaldaicam*
esse dicit doctissimus *Iosephus Scaliger*, *Tibicinem*-
que denotare.

De Tibicinibus alia hic tacebo, quæ in toto operis huius contextu occurrunt. Hic solum addam, morem antiquum Tibicinibus vsitatum, qui ingressi scenam oscula iactabant, ori prius manu admota, deinde protensa in eos quos adorabant, quod factum à Nerone innuit *Tacitus*, loquens de eo citharædum agente lib. 16. *Annal. Postremo flexus genu, cætum illum manu veneratus.* De Tibicine *Phædrus* lib. 5.

In plausus consurrectum est, iactat basia

Tibicen,;

Iactare basia alij explicant, quasi adorare populum, ex veteri Epigrammate:

*Ingressus scenam populum saltator adorat,
Et Iuvenale, apud quem Sat. 3.*

A facie iactare manus,
idem est quod adorare. In huiusmodi adoratione, ad populum facta, vtrumq; coniungit *Tacitus*, nempe, & protensas manus, & oscula iacta, *Histor. lib. 1. Nec deerat Otho, protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula.*

C A P V T II.

Marsyæ TIBICINIS Fabula.

A Marsya nonnulli Tibiam aiunt inuentam, inter quos *Eusebius* de præparat. Euang. lib. 2. c. 4. sed quo iure ipsum autorem Tibiæ clamitent, suo loco diximus. Nimirum à Minerua abiectas Tibias reperit, quibus superbiens & nimium fidens arti suæ

fuæ ad certamen Apollinem prouocauit, sed superatus stultæ arrogantiaæ pœnas dedit. De illo ita *Ouidius* *Fastor.* lib. 6. vbi de Tibia loquitur:

Inuentam Satyrus primum miratur: at vsum

Nescit & inflatam sensit habere sonum.

Et modo dimittit digitos, modo concipit auras;

Iamque inter Nymphas arte superbus erat.

Prouocat & Phœbum, Phœbo superante pependit

Cæsa recesserunt à cute membra sua.

Quinam autem fuerit ille Marsyas variant inter se Autores. Quidam Hyagnidis, qui primus leges Musicas ad laudes Deorum, quibus in solemnitatibus Græci vsi sunt, accommodauit, filium fuisse volunt, vt *Apuleius Florid.* lib. 1. Cum quo paria prodidit *Nonnus Dionys.* lib. 10.

Μυγδότος ἀυλητῆτος δῖετο βακχος ἀκούειν;

Οὐ τέκε θεὸς ὕαγνις, ὅς εἰς κακὸν ἤρισε φοῖβον

Τριτὸν ἐπιτλίβων διδυμόθροον αὐλὸν Ἀθήνης i. e.

Bacchus putabat se audire Tibicinem Mygdonium;

Quem genuit Hyagnis, qui in perniciem suam certauit cum Apolline,

Foratilem duplici sonitu Tibiam Mineræ inflans.

Hyagnidem alij natum Marsya contendunt. Oeagrū Marsyæ Patrem dicit *Hyginus*. Marsyam pro Olympi filio habere videtur *Strabo*, cui accedit *Apollodorus*. Cæterum Olympum discipulum Marsyæ tradit *Tzetzes* 1. *Chil.* 15. Quò respexit *Ouidius* de *Pont.* lib. 3. El. 3.

In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.

Nimirum quia Olympus Marsyæ discipulus ferebatur, & *Ouidius* erat præceptor amoris. Quicquid de-

mum de hoc sit, illud constat, Marsyam quondam esse ausum

contraria Phæbo Carmina.

Quemadmodum *Statius* lib. 5. Sylu. El. 3. Scilicet prouocauit Apollinem certaturum de cantibus, Mida Rege pro iudice electo, vt *Fulgēt.* lib. 3. Myth. Cœterum quia sola Tibia vsus paria cum Apollinis cithara, cum voce coniuncta, facere non potuit, inferior certamine decessit. Id quod innuit *Statius* Thebaid. lib. 1. vers. 699.

Tu Phryga submittis citharæ.

Victum etiam Marsyam cōfitemur *Iuuenalis* Sat. 10.

Scire velim quare toties mihi Næole tristis

Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.

Præterea *Apuleius* Florid. lib. 1. aliud stultitiæ maximum specimen de Marsya refert, qui priusquam Tibias occiperet inflare, prius de se & Apolline deliramenta quædam barbarè effutiuit: laudans sese, quod esset & *coma relacinus & barba squallidus & pectore hirsutus & arte Tibicen & fortuna egenus*, contra Apollinem aduersis virtutibus culpabat. Ideoque prodidit *Diodorus Siculus* lib. 3. victorem Apollinem contentione nimium exacerbatum viuo pellem detraxisse, & deinde citharam Tibiasque in antrum Bacchi intulisse. Historiam huius certaminis & Marsyæ superati referunt, *Philostratus* Iunior in Iconibus, 10. *Tzetzes* Histlor. Chil. 1. num. 15. *Nonnus* Dionys. lib. 1. *Archius* in Florileg. Epigr. lib. 3. cap. 8. Inter alios *Quidius* Metamorph. lib. 6.

— *Satyri reminiscitur alter,*

Quem Tritoniaca Latens arundine victum

Affe-

Affecit pœna . Quid me mihi detrahis? inquit.

Ah piget : Ah non est clamabat Tibia tanti :

Clamanti cutis est summos direpta per artus .

Detracta autem pelle , è proximæ ac patulæ pini ramo excoriatus suspensus est , vti pœnam Marſyæ commemorat *Apollodorus* lib.1. de *Deor.Orig.* Quò alludit *Statius* *Thebaid* lib.4. vers.186.

— *Quis non certamina Phæbi*

Nosset, & illustres Satyro pendente Celenas.

E pelle autem Marſyæ virem factum esse & in Celænarum ciuitate suspensum, scribit *Herodotus* in *Polyœnia* . Et idem indicat *Claudianus* in *Eutrop.* lib.2.

Hic & Apollinea victus testudine pastor

Suspensa memores illustrat pelle Celenas .

Quippe illud certamen commissum fuisse non procul à Celæne , Phrygiæ vrbe [quæ antiquato priori nomine in Apamiam transijt à Seleuco Rege postmodum constitutam] iuxta lacum in quo ad vsum Tibiarum optimi calami gignuntur, scriptum reliquit *Strabo* lib. 12. Sic *Solinus* de Celæne , cap. 40. *Istic Marſyas ortus, istic & sepultus : Vnde qui proximat fluvius , Marſyas dicitur : Nam sacrilegi certaminis factum & audaces in Deum Tibias testatur non procul cum fonte vallis , quæ euentum gestæ rei signat & ab Apamia decem millibus passuum separata , Aulocrene vsque adhuc dicitur .* Idem ante ipsum tradidit *Plinius* lib. 5. cap. 29. Ex eo lacu dicuntur manare fontes Marſyæ fluminis, cum *Ouidius* lib. 6. *Metamorph.* scribat Marſyam ab Apolline in fluuiû mutatum nomen aquis dedisse :

*Inde petens rapidum ripis declinibus æquor ,
 Marsya nomen habet Phrygiæ liquidissimus amnis.
 Non aliud denotat Nasonis dirum in Ibin votum ;*

Nudaq; direpta pateant tua viscera pelle

Vt Phrygiæ, cuius nomina flumen habet .

*Hic amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens,
 in Mæandrum cadit , teste Liuius lib. 38. fama que ita
 tenet , inquit , Celenis Marsyam cum Apolline Tibia-
 rum cantu certasse . Ad rem Lucanus Pharsal. lib. 3.*

Lugent damnatæ Phœbo victore Celene :

Qua celer erectis descendens Marsya ripis

Errantem Mæandron adit , mistusq; refertur.

C A P V T I I I .

*De Rebus quibus vsi TIBICINES,
 Anulo , Tibiarum & lingularum
 theca , atque Capistro .*

INsigne Tibicinum anulus seu gemma fuit . De Anulo nonnulli interpretantur Suetonij locum de symphoniacis Neronis : *Insignes pinguiſſima coma & excellentiſſimo cultu pueri, nec ſine anulo leuis.* Quasi dicat ex consuetudine aliorum Musicorum læuas anulis habuisse ornatas . Sanè de Gemma Tibicinum Plinius lib. 37. cap. 1. *Nec deinde, inquit, alia , quæ tradatur , magnopere gemmarum claritas exstat apud Autores; Præterquam Ismeniam Choraulem, multis fulgentibusque uti ſolitum . Ismeniam illum anulo yſum eſſe non raro legimus, cuius opera calli-
 de*

dē fucum fecit Persarum oculis, vt Artaxerxem, ad quem Legatus missus erat, specie tenus salua libertate adoraret. Cum enim Regis adeundi & colloquendi facultas aliter non daretur, quam si eum veneretur, Ismenias statim atque in conspectum Regis venit anulum sensim digito detractum, clam & nemine animaduertente ad pedes abiecit: quem mox iacentem sustulit: Eoque corporis gestu, quasi venerabundus procubisset, visus est patrio Persarum mori institutoque paruisse: Cum tamen nihil se indignum aut præter ciuium morē fecisset, quemadmodum eam rem fusius prosequitur *AElianus* lib. 1. Var. Hist. cap. 21. *Plinius* loco supra allato tradit eundem Ismeniam instituisse, vt omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur, *veluti Dionysodorus*, inquit, *aqualis eius & amulus*, vt sic quoque par videretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter Musicos, *Nicomachus*, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritia electas: Sorte quadam his exemplis initio voluminis oblati aduersus eos, qui sibi hanc ostentationem arrogant, vt palam sit eos Tibicinum gloria tumere.

Habuerē præterea Tibicines cistellam quandam seu vas vbi reponebant atque condebant Tibiarum lingulas, quod *γλωττοκομειον* seu *lingularum theca*, *Polluci* lib. 7. cap. 33. Eidem autem lib. 10. cap. 33. *γλωττοκομειον* est *αὐλῶν θήκη*, *Tibiarum theca*. Sed interdum etiam *Glottocomeium* de vase apud Neotericos inueniri monet. Quia autem pro Tibiarum theca inseruiebat, ab earundem lingulis denominatum est, ex *Polluce* ibidem. Etiam *σφηνον*, *sibenam*, vocari

cari refert. *Hesychio* dicitur αὐλητικὴ & σύρβη αὐ-
λαδία.

Inter res quibus vñ sunt Tibicines, erat etiam φορβεία, seu capistrum ex pelle, quod ori circumligatum est. *Hesychius*, φορβεία ἢ αὐλητικὴ τομὴ, Tibicinum est capistrum vel oris integumentum. *Suida* non φορβεία sed φορβείον dicitur. Sumptum autem videtur à capistro, quo iumentorum ora includuntur, quippe quod fibula non erat, sed vinculum ex pellibus, quo labra & os constringebantur, relicta rima per quam Tibiarum lingula ori posset immitti. Vnde de *Marsya*, vbi cum *Apolline* certamen iniret, *Plutarchus* *Sympos.* 7. cap. 8. φορβεία καὶ αὐλοῖς ἐπιστομίας αὐτὸν, capistro & Tibijs os sibi præcludens. Sed non semper huiuscemodi capistra in usu fuisse credere, cogor, cum in varijs Tibicinibus, qui in sacrificijs conuiujsque Veterum & passim alibi inflatis buccis conspiciuntur, non appareant. Vnde suspicari licet, illos tantum ori circumligata hac pelle cecinisse in certaminibus musicis, quemadmodum de *Marsya* *Plutarch.* vbi & maiori arte & nisu opus, & debita proportionem spiritus moderandus esset. Forsan & alias vsui fuisse non inficias iuero. Saltem hanc coniecturam in certaminibus confirmat *Aristophanes* in *Vespis*:

Καὶν αὐλητὴς γὰρ δίκην νικᾷ, ταύτης ἡμῖν ἐπίχειρα,

Εν φορβείᾳ τοῖσι δικάσαις ἔξοδον ἡύλησ' ἀπιῖσιν .i. e.

Tum Tibicen, si victor litis abit, grates agit ipsis

Indicibus, & egressis canit ori circum pelle ligata.

Huius generis habenam, ambientem genas ad ca-
nentis robur, conspici in effigie statuae anæx pedem

altæ,

altæ , quæ duplicem Tibiam decenter perforatam , inflat, refert *Tomasinus* lib. de Donar, eamque è Cl. viri *Iacobi Gaffarelli* Museo sibi à *Rhodio* communicatam. Eius figuram exhibet *Fortunius Licetus* in *Gemm. Annular. Antiq. Schemat.* 32. quæ ibi videri potest. Talis Tibicen, qui corio hoc, quod *φορβεία* seu *φορβείον* nominant, labijs circumposito instructus est, *ἐμπεφορβιωμένος* est apud *Aristophanem* in *Auib.* Atque in eum modum capistrati *Marsyæ* figuram subiicimus, quam ex veteri sigillo doctos viros habuisse asserit *Salmasius* exercitat. *Plinian.* in *Solin.* parte secunda, quemadmodum videri hic potest *TABVLAE II. Figura 5.*

Ab *αὐλητικῇ φορβείᾳ* genus etiam *ἐπίδεσμός* Medicī *φορβείαν* dixere, cuius duæ species, *μονομερὴς* & *διμερὴς*. Posteriolem ita vocarunt quod non solum os, sed etiam frontem comprehendebat vinculo. Cuius formam ex Libro *Sorani περὶ ἐπιδέσμων* etiam subiicit *Salmasius*, qualem ego ipse non ita pridem delineatam vidi in MS. vetustissimo *Sorani*, de varijs obligandi modis, cum nuper Florentiæ in illustri Bibliotheca Medicæ sedulo peruoluerem admirandum illud Chirurgorum Antiquorum Opus, cōgestum à quodam *Niceta* Medico. In quo Volumine, eleganti & vetusto caractere conscripto, non pauca inueni, quæ curioso animo satisfecerunt, ut aliquādo forsan palam faciam. Habentur autem ibi multa antiquissimorum Medicorum opuscula, & tractatus de partibus Chirurgiæ, ut sunt, præter *Hippocratis*, *Galenī*, *Oribasij* & *Pauli Aeginetæ* iam notos, *Heliodori* de fracturis & ligaturis capita varia.

ria nondū edita . Sunt & alij tractatus non contemnendi , vti , præter *Rufi Ephesij* & *Palladij* opuscula iam edita, *Apollonij Citiensis* tract. de articulis siue iuncturis, capitum 36. *Soranus* de signis fracturæ, c. 23. Idem de varijs obligandi modis, c. 59. cum suis figuris. Nam alia multa aliorū fragmenta prætereo. Bene precabor Viro Eruditissimo *Antonio Magliabechio* , Celeberrimo Magni Etruriæ Ducis Bibliothecario, qui gloria est non solū Hesperix suæ, sed & totius Eruditi Orbis, quem in sui trahit stuporē, quod mihi primus occasionem dederit accuratiū hoc Volumen peruoluendi, nam alia taceo, quæ ex vasto Eruditionis omnigenæ penu, conatibus meis non parum profutura, largo flumine suppeditauit. Cæterum ego ad rem reuertar , quia de *χρησίδας* Chirurgorum alibi agendi locus erit .

Noxij etiam & damnati inter cætera ludibria capistrati frænatique trahebantur , vt docet *Gronovius* lib. 2. Obseruat. cap. 22. Vnde hoc sensu quidam nummū illum interpretantur à *Schotto* exhibitum in notis ad Zenobianum, cuius hic *Εἰκὼν* ex *Gisbert. Cuperi* Obseruat. lib. 1. c. 12. damus
TABVLAE II. Figura 4.

Cæterum nummum illum *M. Velseri* meliore iure ex eo ritu explicari posse , quo cantores labia & faciem capistris constringebant , ne tumesceret , rectè prætendit idem *Cuperus* ; adeoque non reum, sed Satyrum repræsentare , quoniam reis capistrum seu funis ori inseratur , & hic pellicula suprema & infima labia ambiat, relicto paruo ad inflandum foramine . Nam quod ait *Schottus* , huic nec cornua

nua nec barbam habere, quæ propria Satyrorum, nihil impedit, confitente *Cupero*, se vidisse in porticu Mazarini statuam Satyri sine cornibus, capillitio modico, manu sinistra fistulam iunctam tenentem, pelle ferina ornatam, quodq; obseruandum, humanis pedibus.

Insignem capistrati figuram cum Tibijs ori insertis, ex Basi triangulari in Capitolio hic exhibeo, TABVLAE II. Fig. 3. quemadmodum mihi eius delineationem concessit Illustrissimus Eques *Car. Anton. à Puteo*, singulari erga me omnesque alios humanitate præditus; ex insigni illo Antiquitatis Thesauro, qui plurimis Voluminibus apud illum seruatur. In hac figura, Leonina pellis Bacchanalia indicat, qua ornatus etiam cernitur Tibicen ille in Dionysiaca saltatione in hortis Burghesianis, & in Museo *Io. Petr. Bellorij* Romæ tales duos Tibicines, vidi cum Leonina pelle, in Tabella figulina quadrata vnum, alterum in basi ænea tripodali, vbi varia alia cernuntur ad Bacchanalia spectantia. Vfus autem huius capistri neutiquam fuit ut scditatem oris tegeret, & hoc tumentes buccas absconderent Tibicines, ne res oculis ingrata esset ut nonnulli autumant; sed ne labrum scinderetur; quem finem adducit *Suidas*. Et quia magno nisu Tibiæ flatu implendæ erant, tali capistro opus habuere, quod genas ambiret ad canentis robur. Præterea immodicum spiritum coërcebat, & attemperabat ut moderatus exiret, suauemque Tibiæ cantum efficeret. Ita vetus *Scholias* Aristoph. in *Vespis*, *σοφείας* exponit *δείματα τὰ περὶ τὸ σόμα τῶν*

αυλητῶν προσδεσμεύμενα, ὅπως ἂν σύμμετρῶν τὸ πνεῦμα
 συμπίπτειν ἡδέϊαι τὴν φωνὴν τοῦ αὐλοῦ ποιήσῃ. Cum
 hoc tamen alium illum usum coniungit *Plutarchus*
 de Ira, scilicet ut inaequalitatem oris absconderet,
 ubi de Marsya inquit: *Capistro quodam & integu-*
mento (φοβῖα καὶ περισκελὶς) circa os spiritum, qui ra-
pide & violenter perrumpebat, coërcuit & vulnus
inaequalitatem abscondit. Sed usus primus ac prae-
 cipuus fuisse videtur, ut impetum spiritus ex cipe-
 ret & eum iuste moderaretur. Vnde qui immode-
 ratè spiritu utebantur in Tibijs inflandis, eos sine
 capistro flare Græci dicebant. *Sophocles:*

Φύσα γὰρ οὐ μικροῖσιν ἀνίσκοις ἔτι,

Ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φοβείας ἄτερ γι. ε.

Non iam ille modicas ore inspirat Tibias;

Sed sine capistro enormibus flat follibus.

Quod *Sophoclis* dictum etiam apud *Dionys. Longi-*
num est cap. 2. Et idem usurpat *Cicero* lib. 2. *Attic.*
Epist. 16. sed *lingulam* ibi male pro capistro ver-
 tunt nonnulli.

CAPVT IV.

De Vestitu TIBICINVM, & Scabello :

IN rem vestiariam post absolutissimas *Od. Ferrarij* lucubrationes inquirere velle, esset actum agere. Ideoque nec multis habitum Musicorum & citharædicum attingam, quem pluribus explicat in opere nunquam satis laudando *Ferrarius*. Paucis solùm ea adiungam, quæ Tibicinum vestitum spectant. Vfos fuisse Tibicines veste ad talos dimissa testatur *Tibullus* lib. 2. El. 8. de Tibicine Pythio :

Pythius in longa carmina veste canit.

Quam vestem de palla interpretatur *Ferrarius*, quæ proprie erat mulierum, sed inde ad Musicos transijt. *Ovidius* Amor. lib. 1. cap. 8.

Ipse Deus Vatum palla spectabilis aurea

Traëtat inauratę consona fila lyre.

Non absimile eiusdem testimonium exstat lib. 2. *Metam.*

— *Calamis agrestibus insonat ille,*

Et mox :

Verrit humum Tyrio saturata murice palla.

Erat autem palla ex *Isidoro* lib. 19. c. 25. quadrum pallium muliebris vestis deductum vsque ad vestigia, affixis in ordinem gemmis. Et palla dicta est, *ἀσὶ τῷ ἀλλῇ*, i. e. à mobilitate. De Choraulæ seu Tibicinis pallio luculentus est locus *Flauij Vopisei* in Carino Imperatore : Inscriptum est adhuc in *Choraulæ* pallio Tyrianthino, quo ille velut spolio

nobilitatis exultat , Messale nomen & uxoris . Longam togam Tibicinibus attribuere videtur Ovidius lib.6. Fastor.

Cur vagus incedit tota Tibicen in urbe ?

Quid sibi persone quid toga longa volunt ?

Scilicet idibus Ianuarijs , quo die , ex *Plutarcho* , ex alijs , Idibus Iunijs , permissum erat Tibicinibus per urbem circumire , vestem indutis muliebrem . Ideoque non parum ad rem nostram facit *Horatius* de Art. Poët.

Sic priscæ motumq; & luxuriam addidit arti

Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.

Quod plerique ita interpretantur , Tibicines talarem & longam vestem gestasse , vt gravitatem pre se ferrent , quemadmodum conspiciuntur quatuor illi Tibicines qui coronari longas Tibias , vt in sacrificijs moris erat , inflant in sacrificio solemni , quod in marmore antiquissimo expressum est, cuius delineatio, *Casalio* à Cl. Equite *Cassiano* à *Puteo* transmissa, exstat de Splend. Urb. Rom. part.3.c.1. Et similis est statua parua ænea, duas Tibias inflās, in Musæo Scipionis Cardinalis *Borghesij*, cuius delineationem Illustrissimo *Car. Anton.* à *Puteo* debeo, qualem hic exhibeo TABVLAE II. Figur. 2.

Tunicam talarem exponit *Ferrarius* par. 2. de Re Vest. quasi sit *pallas* sed utrāq; distinguit, & seorsum nominat *Suetonius* in *Caligul.* cap. 54. cum palla tunicaque talari profiluit . Talaris vero Tunica apud *Isidorum* lib. 19. cap. 22. dicitur eò quod ad talos vsque descendat , & ad pedes defluat .

Antigenidem Thebanum Musicum primum sim-
bria-

briatam vestem in commestationibus attulisse & calceis Milesijs usum fuisse refert *Suidas*. Tibicinum calceamenta *Pollux* κρυπέζια vocat lib. 10. c. 33. Dicta sunt ἀπὸ τοῦ κρούειν, καὶ τῆς πίεζας, à pedis plausu & percussione. Quippe in Theatris qui pede pulpitem percutiebant, ut ab omnibus melius crepitus ille intelligeretur, ligneas soleas sub pedibus habebant, interdum & ferreas, ut clarior esset sonus. Factum id, ut cæteris ad canendum, præirent & modum signumque canendi darent. Et talis in Veterum Choris Mesochorus dicebatur. *Plinius* lib. 2. Epist. 14. Hoc infiniti clamores commouentur cum Mesochorus signum dedit. Sic *Sidon*. *Apollinar.* lib. 1. cap. 2. Nullus ibi Lyristes, choraules, mesochorus, tympanistria, psalteria canit. Unà cum Tibiarum intentione hoc signum calceolo ferreo vel ligneo datum est saltantibus Pantomimis, ut gestum facilius moderarentur ad hunc strepitum compositum, uti *Lucianus* in Aiace furēte de Pantomimo saltante prodit. Non rarò autem hoc à Tibicinibus ipsis factum est, qui ad chorum simul flabant & terram pede plaudebant, quemadmodum fidem facit idem *Lucianus* de Laconicis choris & huiuscemodi Tibicine: καὶ αὐλητὴς ἐν μέσῳ κἀθίται, ἐπαυλῶν καὶ κτυπῶν τῇ ποδί. Huiuscemodi ligneæ sandalia Latini appellasse Scabellula, quod instar scabellorum essent & ex ligno fierent, pedibusque subijcerentur ut scabellula, su spicatur *Cl. Salmasius*. Certè Scabellula, vel Scabilla, non infrequenter apud Autores occurrunt. *Arnobius* lib. 7. Etiamne Symphonij? Quid efficiunt crepitus

pitus scabillorum? Apertè hæc Scabella non aliter
 concrepare facit Cicero, quam illos qui Græcis
 οἱ ποδὶ κτυπεύοντες, vocabantur. Ita enim ille pro Cæ-
 lio: *Mimi ergo est iam exitus, non fabulæ. In quo cum
 clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde
 scabella concrepant, auleum tollitur.* Manifestius
 scabillorum crepitum cum Tibijs coniungit Sueto-
 nius in Calig. cap. 54. *Deinde repente magno Tibia-
 rum & scabillorum crepitu, cum palla tunicaque ta-
 lari profiluit & desaltato cantico abiit.* Nihilomi-
 nus quæ sint scabella apud prædictos autores, quid-
 ue denotent, magna inter recentiores contentio
 est, in eorum explicatione propria occupatos. *Ca-
 rolus Langius* legit *Scamilla*, & credit esse genus in-
 strumentum musici quod ore inflatur, cui subscribit
Torrentius ad Suetonium. Quibus forsitan aliquid
 subsidij accedet ex Glossis *Isidori*: *Scamellum sym-
 phoniaci*; quæ tamen ita exponit *Vossius* in Etymol.
 quoniam vnus symphoniaci modum dabat pulsu
 scamelli. Atque huius lectionis non obscura indi-
 cia prodit Inscriptio Spoletina, si aliàs ad hoc fo-
 rum pertinere illam verum sit, apud *Gruterum* pag.
 464 in qua: *Præf. Fabr. Romæ. Dec. 4. Scamillar.
 Operæ Veteres à Scena &c. Vbi Decuria quarta
 scamillarium, vel scamillarium, corpus aut col-
 legium artificum signat, qui scamilla conficerent,
 ex mente Val. Chimentellij de Veter. Sellis cap. 29.*
 sed num de scamillis Musicis, an ad sedendum scā-
 dendumque compositis, Inscriptio hæc accipienda
 sit, dubitat. *Salmasius* in Fl. Vopiscum, ut modo
 diximus, censet reuera antiquos habuisse scabella

in eum vsum parata, quæ pedis pulsu lignea solea vel ferrea sonarent. Sed illum refellit *Rubenius* ex eodem *Statij Interprete* quem ipse allegat in hunc locum, & ad inspirata rotari *Buxa*, qui exponit inspirata buxa, Tibiam vel scabellum, quod in sacris pede sonare consueuerunt. Si enim vera scabella erant, quomodo erant inspirata? In defensionem autem *Salmasij* & interpretis illius *Iuuenalis*, quomodo per scabella, quæ Tibicines in sacris pede sonare, vt ait, consueuerunt, inspirata buxa exponi possint, non video; nisi quod haud absimili loquendi modo vsus sit *Sidonius Apollinaris*, apud quem lib. 1. cap. 2. *Mesochorus*, qui in choris apud Veteres pedum suppositione signum canendi dedit, non minus canere dicitur, quam *Lyristes*, *choraulles*, *tympanistria*, & *psaltia*.

Veram Scabillorum formam videri putat *Rubenius* in statua marmorea, quam de Re Vestiar. lib. 2. cap. 17. exhibet, ex qua talem scabelli figuram adiungo TABVL. III. Fig. 2.

Ad istum horum scabellorum Tibiarum intentiones moderatę sunt & vnā etiam alia instrumenta, vt eodem numero atque tempore omnia simul concinerent. Atque hæc mens fuit *Popisci* in *Carino*: Item & centum *Salpistas* vno crepitu concinentes, & centum *camptaulas*, *choraulas* centum etiam, *Pithaulas* centum. Vbi apparet tot simul Musicos ad vnum crepitum æqualiter concinuisse, qui quide mperpetuum quendam & certum numerum dedit, sed in quo, sine Tibijs, nullo modo distinguere potuit connexio, nimirum vbi finis vel vbi ini-

initium, cum vnus & idem vbique semper tenor esset. In quam rem illustris extat apud *Augustinum* locus lib. 4. de Musica: *Quæro ex te, inquit, vtrum possint copulati pedes, quos copulari oportet, perpetuum quendam numerum creare, vbi nullus finis appareat: Veluti cum Symphoniaci Scabilla & cymbala pedibus feriantur, certis quidem numeris, & his qui sibi cum aurium voluptate iunguntur, sed tenore perpetuo: Ita vt si Tibias non audias, nullo modo ibi notare possis, quousque procurrat connexio pedum, & vnde rursus ad caput redeatur.*

C A P V T V.

TIBIARVM Fabri & Confectores.

A Tibicinibus diuersi videtur fuisse Tibiarum Fabri, & lingularum. Horum meminit *Pollux* lib. 7. c. 33. vbi de artibus operarijs agit: αὐλοποιός, γλωττοποιός, αὐλοτρυτής, Tibiarum, confector lingularum opifex, Tibiarum perforator, Ex quibus totidem artes memorat: αὐλοποιία, γλωττοποιία. Tibia confectio, lingularum opificium. Talis fuit *Theodorus* ille, Isocratis Rhetoris pater, de quo *Svidas*: *Isocrates Theodori, Tibiarum fabri* [αὐλοποιός] *Atheniensis Orator*. Accedit etiam de eodem testimonium *Philostrati* in Vita Isocratis: *Pater ipsi Theodorus fuit, quem vocabant Tibiarum fabrum* [αὐλοποιόν.] Illum Theodorum ab hoc vicium quæsiuisse opificio, & alios etiam seruos Tibiarum fabros habuisse, docet *Dionys. Halicarnassæus* de Antiquis Oratorib.

in Isocrate : Patre autem fuit Theodoro , quodam mediocrium civium , servos Tibiarum fabros [*ὑπακούοντες ἀνθρώποις*] possidente , & victum ab hoc habente opificio . Artificium hoc non infimi subsellij nec pauci lucri fuit , ut ex eo constat , quod de Theodoro Tibiarum fabro fertur , illum , antea modicæ sortis , tot servos habuisse Tibiarum fabros , ut exinde satis sibi divitiarum comparauerit . Plutarchus in Vita Isocratis : Isocrates Theodori quidem fuit filius Erechthiensis , mediocrium civium , servos Tibiarum fabros possidentis & diuitis facti ab his , ut & choros duceret (choragus esset) & instituerit liberos .

CAPUT VI.

De TIBIARVM à reliquis Instrumentis ,
quæ oris flatu animantur , differen-
tia , & primo de Fistula atque
Pandurio .

ATque ita quæcunque de Tibijs , & rebus omnibus , quæ ad eam pertinere visa sunt , ex Veterum monumentis haurire licuit , apto ordine digesta exposui . Superest indice digito monstrare in quibus differat Tibia hæc ab alijs reliquis instrumentis , quæ oris spiritu impleta in sonum vocis animantur , superius lib. i. cap. i. inter organa *ἁρμονικὰ* vel *ἁρμονιζόμενα* relatis . Pauca solum ex multis delibare placet & ad partes vocare , ne in-
D d nimiam

nimiam molem excrescat hoc *πρόπερον*, quod ad maiorem Tibiæ illustrationem promissimus.

Initium dicēd idabit *Fistula*. In quibus apud Veteres illa à Tibia diuersa fuit, plenè & eleganter simul indicat atque ob oculos ponit *Achilles Tattius* de *Clitoph* & *Leucipp*. *Amor.* lib. 8. ita Latio donatus: Porro fistula hac si ori eam quis admoueat, eadem prorsus quæ *Palladis Tibia*, refert: verum hic digiti modos temperant, illic os manum imitatur: hic Tibicen foramina omnia, uno duntaxat excepto per quod spiritus exeat, obturat: illic fistulator arundines alias omnes liberæ dimittens, uni tantum, quam quidem sonum edere velit, os admouet: qua deinde ommissa, ad aliam atque aliā prout ad suauiore cantum edendum fieri par est, transiit; eoque pacto circum arundines labra illius identidem feruntur. Aptè hic differentiam inter fistulam, quam *Pan* inuenerat, & Tibiam *Mineræ* exprimit, ex modo siue arte desumptam, qua ex vtraque sonus elicitur. Tibia, cuius inuentrix *Pallas* ferebatur, vnica arundine constabat, sed pluribus in locis perforata, ideoque opus fuit apto digitorum regimine, vt reliquis omnibus clausis, per vnum aliquod, pro libitu, foramen emissus, rediret inflatus spiritus, Sed in *Fistula*, quam plures arundines componebant, & omnes sine vlllo foramine, nisi quod ex ore spiritum exciperet, debuit idem efficire ea solùm arundine inflata, quam sonum reddere postulauit ratio harmoniæ, mox alijs eodem modo oris spiritu impletis. Quod sane ingens artificium arguit, veteres eadem celeritate atque dexteritate potuisse distan-

tia tubulorum ora labijs percurrere & spiritu implere in fistula, ac in Tibia foramina digitis obturata leui eorum motu aperire vel claudere. Atq. hoc qua ratione fecerint, sibi haud satis constare fatetur *Scaliger* de Art. Poët. lib. 1. cap. 4. Nihilominus certum est fistulę modulamen non alia lege constitisse, quàm tali oris labiorumque per omnes arundines cursu atque recurso, quem quàm promptè exequuti sint, testatur *Claudianus* in Epithal. Palli & Celer. vers. 34.

— *Platano namque ille sub alta*

Fusus inequales cera texebat auenas,

Mœnaltosque modos & pastoralia labris

Murmura tentabat relegens, orisque recurso

Dissimilem tenai variabat arundine ventum.

Cœterum ut illa omnia melius intelligantur consulerum duco paucis repetere *Fistulæ* huius materiam, formam, atque compactionis modum, & quæ alia ad rem nostram dici merentur.

Fistulæ Latinis dictæ sunt, quia fissi calami, vel quod vocẽ emittant, ut placet *Isidoro* lib. 2. c. 20. Græci *σὺψυσα* nominant à sibilo, *σὺψυξ* enim non *fistulam* solum sed & *sibilum* denotat, & *σὺψίζαν* seu *Ὀψίαν* *fistula canere* & *sibilare*. Vnde *Martiano Capella* lib. 19. *sibilatrix emodis fistula*. Et in Glossis *Isidori*, *Fistulator, Sibilo*. Quippe *sibilus* seu *sibilum* proprie dictus est sonus ille quem *fistula* inflata emittit. *Solinus* cap. 53. *Voce tam sibila ut imitaretur modulor fistularum*. Rem aperte declarat *Calphurnius* *Eclog.* 10.

— *Sed nec resonare canorem*

Dd 2

Fistu-

Fistula quem fuerat, nec vult contexere carmen .

Sed pro carminibus mala sibila dissona reddit .

Ovidius lib. 13. Metam.

Senserunt toti pastoria sibila montes .

Pastoria sibila , hoc est , sonos quos pastoritia
fistula reddebat . Hinc & Cicero lib 1. ad Attic.
Epist. 13. pastoritiam fistulam pro sibilo posuit, que-
madmodum docti viri cum locum explicantes nota-
runt. *Aristophani* fistula dicitur, *Ὀύριξ καλαμίν* . *Po-
luci* lib. 4. *Ὀύριξ ἐκ καλαμῶν* . Facta enim est è calamo
concauo , quem *syringiam* *Theophrastus* vocat . Et
cum eo *Plinius* lib. 16. cap. 26. *Calamus* vero alius ,
inquit , totus concavus , quem *syringiam* vocant, uti-
lissimus fistulis , quoniam nihil est cartilaginis aut car-
nis . Materia igitur maximè arundinea fuit , vt
Calphurnius *Eclog. 1.*

Nec tibi defuerit mea fistula : quam mihi nuper

Matura docilis compegit harundine Lydon .

Aut à cicutis petita , sic idem Calphurnius Eclog. 4.

— *Leuibus quem sæpe cicutis*

Ludere conantem vetuisti fronte paterna .

Cicutam verò *Seruius* in *Virgil.* tradit esse interno-
dia calamorum, cui non accedit *Scaliger* . *Sidonius*
Car. 2: ad hanc fistulæ materiam alludit :

Alta cicuticines liquerunt Menala Panes .

Nec minus ad fistulam vsitatus fuit stipes auena-
cens . Vnde *Valer. Flaccus* lib. 4.

Cum subito Arcadio sonuit cana fistula risu .

Imperiumque Patris celerans Cyllenius ales

Aduenit : & leni modulatur carmen auena,

*Fistula vnius calami, Ὀύριξ μονοκάλαμος, Hesychio Ὀύριξ
appel-*

appellatur. Etenim ab initio singulares fuere tubuli, mox bini coherentes. Qui numerus postremò crevit ad septenos vsque, magnitudine omnes inter se impares, sed proportionè certa. In summo quâ inflabantur equales erant, inæquales, sed equaliter, quâ exit spiritus. Vnde disparès describit *Quidius Metam.* lib. 8.

Fistula disparibus paulatim surgit auenis.

Et *Metam.* lib. 2.

— *Dispar septenis fistula cannis*

Vbi & numerum tubulorum indicat, in quo consentit *Virgilius Eclog.* 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis

Fistula

Totum verò huius connexionis modum, secundum æqualem excessum dispositis calamis, & rationem concentus, qui ex illa proportionè sequebatur, omnibus alijs melius illustrat insignis apud *Achillem Tatium* lib. 8. locus, quem ideo hic adiungam prout verba Interpretis Latini se habent: *Fistula* pluribus è Tibijs compacta est: quæ singulis ex
 „ arundinibus constant. Atque arundines ipsæ
 „ omnes perinde ac Tibia vna sonum edunt: inter
 „ seque ita collocatæ sunt, vt altera alteri ordinatim
 „ adhæreat. Facies anterior posteriori similis
 „ habetur. Quoniam autem harundinum aliam
 „ alia excedit, illud seire oportet, altero ex capite
 „ quantò primam secunda superat, tantò secundam
 „ à tertia superari, cæterasque deinceps proportionem eandem sequi. Ex altero autem capite
 „ æquales illas inter se omnes esse: quæ omnium
 media

media est, ea longiore dimidio minor est. Eo
 autem ordine dispositæ arundines fuerunt, ut
 æqualis effici concentus posset. Nam cum acu-
 tissimus sonus in sublime admodum feratur, gra-
 uissimus autem contra deprimatur, amboque ex-
 tremas arundines, alter alteram scilicet; sortiti
 sint, interiacentes alias, quæ vocum intervalla
 moderarentur, constitui necesse fuit. Illæ enim
 sonos impares, sed tamen pro rata portione di-
 stinctos naturæ, acutaque cum grauibz tempera-
 tes, in causa sunt ut extremæ inter se congruant
 sic, ut æqualis demum concentus efficiatur. In
 fistula describenda incipit ille à minimis calamis, &
 procedit ad maiores. Alij à maioribus progrediun-
 tur ad minimos, ut Tibullus lib. 2. El. 5.

Fistula cui semper decrescit arundinis ordo,

Nam calamus cera iungitur usque minor.

In hunc modum auenas struere dicit Ovidius lib. 1.
 Metam. vers. 676. de pastore, qui

Structis cantat auenis

In illa fistulæ structura cohærebant bini vel plures
 calami iuncti cera. Linum vel setas quoque in hunc
 usum addit Scaliger in Art. Poët. De cera non pauci
 consentiunt Autores. Virgilius Eclog. 3.

— *Aut unquam tibi fistula cera*

Iuncta fuit.

Apud AEschylum Prometh. Vinc. κηρόπλαστος δόναξ
 fistula cerea. Quippe in qua calamos expressè vin-
 culo ceræ iunctos decantat Calphurnius Eclog. 4.

— *Calamos & odore vincula ceræ*

Iungere

Nec

Nec aliter Eclog. 8.

Tu calamos aptare labris, coniungere cera.

Idem Eclog. 10.

— *Nulli fas est inflare cicutas,*

Quas ego Mœnalis cera coniungo sub antris.

Ita enim plures voces reddidit fistula ex pluribus cannis compacta, qualis illa alba cera coniuncta, apud *Theocritum*, nouem vocum, Idyll. 8. *σύνπλεγμα παρῶν*. Quippe totidem cannas etiam *Fistulam* nonnunquam habuisse obseruo, vti illa est Romæ mihi visa in Tabula parua figulina, quam in Museo suo seruat *Io. Petr. Bellorius*, & hic exhibeo TABVLAE I. Fig. 3. videndam:

Cum vndecim calamis, quorum sex inæquales & reliqui æquales, *Fistula* conspicitur in ædibus *Farnesianis* Romæ, cuius mihi indicium dedit *Franciscus Nazarius*.

Fistula septem cannis compacta visitur in aræ *Cybelis* latere dextro, quam ex ædícula Sancti Michaelis Romæ in Vaticano exhibet *Gruterus* Inscript. pag. 27. tali schemate, ac TABVLAE III. Figur. 3. hic occurrit:

Similis est *fistula* quæ cum crotalo & duabus *Tibijs* conspicitur Romæ in Cippo, Via Aurelia in suburbio, vnâ cum inscriptione nondum edita, cuius indicium debeo Eruditissimo amico *Raphaeli Fabretto*. Ex inscriptione illa sequentia solum legi possunt:

DIIS. SANCTIS
MATRI. DEVM. MAG

NAE

NAE IDI . DEO ATTI
MENO VS VC

Inuentionem Fistulae Mercurio tribuit *Apollodorus* de Deor. Orig. lib. 3. Alij Fauno siue Pani ascribunt. Quidam ab Idi pastore inuentionis originem deducunt; si consulamus *Isidorum* Orig. lib. 2. cap. 20. *Fistulam*, inquit, quidam putant à Mercurio inuentam: alij à Fauno, quem *Græci* vocant *Pana*. Nonnulli eam ab Idi pastore *Agrigentino* ex *Sicilia*: Ideo Fauno *Fistula* suspensa, apud *Calphurnium* Eclog. 8.

Iam mea ruricola dependet fistula Fauno.
Atque *Tibull.* lib. 2. El. 3.

Pendebatque vagi pastoris in arbore votum
Garrula syluestri fistula sacra Deo.
Eius primus inuentor *Pan* apud *Virgil.* Bucol. Eclog. 2.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit: Pan curat oues ouiumque magistros.
Vnde pastoribus illa maxime fuit in vsu, & *fistula* nota iumentis, apud *Sil. Ital.* lib. 2. quia *Pan* pastoralis Deus. *Propertius* lib. 4. Eclog. 4.

Sylvanæ ramosa domus; quo dulcis ab æstu
Fistula poturas ire iubebat oues.
Horatius *Carin.* lib. 4. od. 12.

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ouium carmina fistula,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.

Iunius Philargyrus in *Bucolica* *Virgilij*, per *Pana* naturam rerum omnium intelligit, & per *Panis*, pastoralis *Dei*, cornu, *Solem* significari & *Lunam*: per *fistulam*, septem planetas stellas: per *pellem maculosam*, cœli sydera: per *cannam*, ventos &c. Cœterum ex fabulosis *Paganorum* traditionibus *Pani Deo* inuentio *fistulæ* assignatur, nec, quam inuentioni huic occasionem fingunt, ignoro, ab *Achille Tatio*, præter alios, edoctus, quo teste, lib. 8. de *Clitoph.* & *Leucip. Amor.* fuit quondam tempus, cum *fistula* hæc neque *Tibia* neque *arundo* erat, sed *virgo formosa*, quæ cum sui amore captum *Pana Deum* fugeret, densissimâ in *syluam* sese recepit. *Pan* verò consecutus puellæ manum iniecit: cumque capillis comprehensam illam tenere se arbitretur, arundinum frondes pro coma apprehendisse comperit, quas puellæ loco è terra enatas aiunt. Has igitur, utpote quæ amicam sibi suam eripuissent, iræ impotentia deuictus, succidit. Verum, puella, quam sub arundinibus latere putabat, minime inuenta, facti conscientia commotus, quod amicam letho se dedisse crederet, ingemuit, dissectasque arundines, tanquam virginis membra essent, colligens atque in vnum componens, manibus continere atque ori ad mouere perrexit. Ita dum amatorie lamentatur, ipsisque arundinum sectionibus, quasi puellæ vulneribus, suspirans oscula infert, spiritus calamos intrauit, perque angustias eorum remeans sonum edidit. *Syringam Nympham* illam, *Ladonis fluvij filiam*, vocatam, refert *Onidius*, qui *Metamorph.* lib. 1. vers. 690. & seq. exponit quo-

modo illa , ardentè à Pane Deo amata , ne virginitatem amitteret , in arundinem fuerit commutata, additque de Pane :

*Panaque , cum prensam sibi iam Syringa putaret ,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuisse palustres:
Dumque ibi suspirat , motos in arundine ventos
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti :
Arte noua vocisque Deum dulcedine captum ,
Hoc mihi consilium tecum dixisse manebit :
Atque ita disparibus calamis compagine cere
Inter se iunctis nomen tenuisse puella .*

Fabulam illam representare suspicor figuram, quam ex Thermis Vespasiani adducit Boissardus , nisi quod artifex non satis aptè assidentem sculpsit , cum loco fistulę pluribus calamis compactæ , simplicem tubam affinxerit .

Præterea quia Pan eius inuentor ferebatur , fistulam eiusmodi , quæ plures calamos iunctos & ordine decrescētes habuit, postea nōnulli pandorium vel panduram nuncuparunt , quemadmodum Isidorus : *Pandorium ab inuentore vocatum, de quo Virgilius : Pan primus calamos cera coniungere plures instituit . Fuit enim apud gentiles Deus pastoralis , qui primus dispares calamos ad cantum aptauit , & studiosa arte composuit .* Cæterum pandorium vel panduram aliter veteres acceperè autores, aliter recētiore, bene ita monente Cl. Salmasio in Aug. Rom. Script. Quippe veteres trichordum appellarunt , vt Pollux & Hesychius : Recentiores , vt Isidorus, atque Casiodorus , inter *μυρωδὰ* organa recensuerunt . Et sic pandorium vel panduram vocare cœperunt , quæ
sep.

Septem discrimina vocum totidem calamis edidit, *fistulam* verò, quæ vna tantum arundine constitit. Hoc discrimen probat *Salmasius* testimonio *Martiani Capellæ*: quidam agrestes canori *senidei*, quorum *Hircipodem pandura*, *Sytuanum arundinis enodis fistula* sibilatrix, rurestris *Faunum Tibia* decuerunt. Cui & addam aliud ex eodem autore petitum lib. 9. *Tibia* per *Tritonidem nostri comitem* & *Marsyam Lydum* sonuerunt, calamos *Maryandini* & *Aones* in laudes inflauere cælestium, *Panduram Aegyptios* attentare permisi. Hic *Anton. Delrio* legit, *pandorium*, ex *Isidoro*. Qui huiusmodi organo cecinit, *pandurizare* dictus est Latinis. Quod usurpat *Aelius Lampridius* in *Heliogabalo*. Græcis *πάρδοριον*, *παρδοῦρα*, & *πάρδορος* appellatur. *παρδοῦρα* *Hesychius* interpretatur & *psalterium* & *εὐρύσα*. E lauro, quæ ad mare nascitur, factum describit *Eustathius*, id quod sumpsisse videtur ab *Athenæo* lib. 4.

CAPVT VII.

De *Tuba*, *Concha*, *Buccina*, *Cornu*, *Lituo*, *Tibia utriculari*, & *Pithaulica*, organo, atque *hydraule*. Eorumque omnium & *Tibiae* discrimine.

Non pauci sine vilo discrimine de *Tuba*, *Tibia*, *buccina*, &c. dixere, quas tamen omnes reapse distinctas apud *Veteres* fuisse constat. Vt diuersa

organa illa tractat *Apuleius* lib. 3. Florid. *Siquidem*, inquit, *vox hominis, & tuba rudiore toruor, & Tibia questu delectabilior, & fistula susurro incundior, & buccina significatu longinquior*. Omnis illa differentia olim inter Tibiam atque Tubam, clariùs patebit, vbi Tubarum formas & species apud Veteres obseruatas indicauero breuissimè. Diuersa illa fuit à Tibia non solùm quâ nominis, sed etiam inuentionis originem, imo & quâ formam, materiam, atque vsum.

Tuba nominis ortum à *tubo* siue canali, quem referebat, deduxit *Varro* lib. 4. Pro tuba *salpistas* nonnulli dixere, nam & *Rhodiginus* lib. 16. cap. 19. genera Tubarum *Salpistica* vocari docet. Atque *Turnebus* *Aduers.* lib. 28. cap. 6. ex *Lexico veteri*, *Salpista, Tubicen* interpretatur. Fuerunt autem *Tubæ* in summa parte amplæ & concauæ, in infima verò arctæ. Pars illa latior *Tubæ* καὶ δ' αὖτε dicta est *Græcis*, vti *Suide*. Inquam formam laminæ ad *Tubas* ductæ atque effictæ sint, abunde docet *Iosephus* lib. 3. *Antiquit.* cap. 11. de *Moyse*: *Reperit etiam formam buccinæ ex argento factæ: est autem talis, longitudinem quidem habet paulo minus cubitalem, crassitudine autem est Tibiæ paulo crassior; cuius os tantum patebat, quantum ad inflandum sufficeret: desinebat in extremitate campanulæ similis; quemadmodum tuba, quæ Afrosra vocatur apud Hebræos*. Ex quibus *Iosephi* verbis *Scacchius* *Myroth.* 3. cap. 55. statuit *Tubam* *Hebræorum* eiusdem omnino formæ fuisse cum *Tuba Romanorum*, quam ex lapidibus & nummis talem tradit, qualis hic videri potest.

TABVLAE III. Fig. 5. Tu.

Tubæ formam rectam ab incuruo cornu distinxit
Ovidius :

Non Tuba directi, non æris cornua flexi .

Pari mente Iuvenalis Sat. 2. vers. 117.

Cornicini , siue hic recto cantauerit cre

Aliter tamen de eadem Lucanus lib. 1.

— *Batanosque truces, quos ære recuruo*

Stridentes acnere tubæ .

Quippe Tuba plerumque ex ære fuit. Virgilius AEn. lib. 9.

At tuba terribilem sonitum procul ære canoro

Inerepuit

Ex ossibus etiam simul iunctis atque conglutinated
tubam quondam formatam esse censet *Passeratius*
in Propert. lib. 4. El. 3.

Et struxit querulas rauca per ossa tubas .

Quem reprehendit Fortun. Scacchius in Myroth. 3.
quasi inter tubam & Tibiam non distinxerit, qui
antiquitus fieri solitas tubas ex ossibus putat.

Quod quidem de Tibia verum esse admittit *Scacchius*
præeunte *Plutarcho*, sed ad tubam ossa minus
accommodata fuisse. Poetam igitur tubam osseam
dixisse, propter osseam ligulam, quam tubæ ait ad-
motam ad sonum edendum, de qua sic loquitur :
Ligule circa medium partes constringuntur ac colligan-
tur, & à tubicine ad sonum edendum sic astricte intra
os recipiuntur . Vtrumque sanè concurrere ad Tu-
bam asserit Artemidorus lib. 1. cap. 58. (ὅγκηται γὰρ
(ἢ σάλπιγξ) ἐξ ὀστέων καὶ χαλκοῦ . Composita est enim
tuba ex osse & ære .

De Tuba agit *Iul. Pollux Onom. lib. 4. cap. 11. &*
eiuf.

eiusdem discrimina varia annotat *Eustathius* in *Iliad.* 2. cuius sex genera facit : Primam, quam *Minerua* inuenit, quæ etiam *Argiuis* colitur hoc cognomento, Σάλαρις Ἀργυῆ. Alteram apud *Ægyptios*, quam *Osiris* reperit, vtunturque ad sacrificia ; Tertiā Gallicam, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatum in bestias, & canalem, ipsum plumbeum, in quem inspirant *Tubicines* : atque eam esse acuti soni, vocari autem ab ipsis Gallis, *Carnyx* ; Quartam *Paphlagonicam*, graui mugitu sursum inflandam, cuius os effigiem habet bouis ; Quintam Medicam, ē calamo Tubum habentem, graui sono ; Sextam *Tyrrhenicam*, cuius inuentores *Tyrrheni*, quæ similis *Tibiæ Phrygiæ*, habens orificium scissum & fractum. Illa forsā, *Tuba* est, cuius inuentionem *Piseo Tyrrheno* tribuit *Plinius* lib.6. cap.56.

Tuba Tyrrhenum melos dicitur apud *Hyginum* Fab. 274. quia *Tyrrhenus* *Herculis* filius eam inuenit, qui concha pertusa buccinauit. Priscos enim ante inuentam tubam concha vsos esse extra controuerſiam est, quemadmodum etiam ad *Lycophronem* notauit *Meursius*. Sic *Apuleius* lib.4. *Metam.* Iam passim maria persultantes *Tritonum* cateruæ ; hic concha sonaci leniter buccinat. Quippe *Tritoni*, vt Deo *Marino* & *Neptuni* *Buccinatori*, tuba attributa est à *Veteribus*, ex concha, id est, cochlea marina, quæ tortilis crescit ab angusta parte, qua inflatur, turbinatim & in amplum definit. Eleganter hæc persequitur *Ouidius* lib.1. *Metam.* vers. 333.

Cæruleum Tritona vocat conchaque sonaci

Inspi-

*Inspirare iubet: fluctusque & flumina signo
Iam reuocare dato. Caua buccina sumitur illi
Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo.*

Quem locum ex opinione veterum interpretandum
censet *Turnebus* lib. 2. Adu. cap. 21. credentium
Tritonem, Neptuni Buccinatorem, canoro imma-
nique clamore aquas increpare, & tanquam auri-
tas vocare, quæ eius imperio consueuerint parere.
Idem etiam de Mifeno *Virgil.* *Æn.* lib. 6. vers. 171.
qui caua

personat æquora concha.

De hac maris concha *Nonnus Dionys.* lib. 17. &
Silius Italicus lib. 14.

*Nec mora terrificis seuæ stridoribus æris
Per vacuum latè cantu resonante profundum
Incubuerè tubæ, queis excitus æquore Triton,
Expauit toruæ certantia murmura conchæ.*

Hinc originem fluxisse credo, cur Tritonas cum
buccinis fastigio Saturni ædis superposuerint, refe-
rente *Macrobio* lib. 1. Saturn. cap. 8. Et ex hac
concha, quæ pro Buccina Tritoni assignata est, aptè
explico quare Venus, quæ apud *Claudianum* Tritone
marino Deo per altum vehi dicitur, alijs indu-
catur quasi concha vecta, quemadmodum apud
Tibullum lib. 3. El. 3.

Et faueas concha Cypria vèstra tua.

Forſan talis tuba vel buccina marina eſt, quam
exprimunt Numiſmata Bruttiorum adducta à *Golt-
zio* in Græcia magna Tab. 24. Quæ paulo aliter vi-
detur in Numiſm. Valentiaꝝ apud eundem Tab. 35.

Fuit ergo buccinæ talis uſus ante tubam, & pri-
mus

mus Tyrrhenus Herculis filius apud *Hyginum*, concha pertusa buccinauit, & pagum conuocauit, testatusque est, ita fatente *Hygino*, se mortuum sepulturæ dare. Quod exemplum Romanes seruare tradit, Fab. 324. vt cum aliquis decedit, Tubicines cantent & amici conuocentur, testandi gratia eum neque veneno neque ferro perijsse. Ideoque frequens eius vsus fuit

Luclifitum clangente Tuba,
apud *Val. Flaccum* lib. 3. Quæ neque minus con-
suevit

inter sacra sonare,
ex *Calphurn. Ecl.* 1. Vnde *Suida*: Σάλπιξ ἱερατικὴ
ὄργανον, *Tuba sacrum instrumentum*, nam sacerdo-
tes ea vsi sunt. Possem alios multos apud *Veteres*
Tubæ vsus recensere, si id iam agerem, quorum
nonnullos sibi peculiares habuit, quosdam cum
Tibia communes. In *Triumphis* cantabatur fera

nil nisi pompa Tuba,
si credimus *Ouidio* lib. 1. *Fastor.* Illa eadem apud
Virgil. AEn. 5.

Commisso medio canit aggere ludos.

Quare *terminalis tuba*, *Apuleio* lib. 10. quæ primitias
& ludicra certaminum finiret & terminaret, & *Floralis Tuba*, *Iuuenali*, qua *Floralibus* vsi sunt. In
bello classicum tuba cantatum quis ignorat? quæ
bellicum quondam cecinit in legionibus Romanis,
ex *Fabio* lib. 2. cap. 18. alijsque. *Vegetius* lib. 2. cap.
22. Quoties pugnatur & *Tubicines* & *Cornicines* si-
mul canunt. Cuique turmæ ac manipulo suos fuisse
Tubicines patet ex *Sallustio*, qui de *Mario*: Cr

hor-

hortium, turmarum, Legionum Tubicines simul omnes canere iubet. Illud idem clarè satis deprehendo in Inscriptione Gruteriana pag. 544.

DIIS. MANIBVS
SACRVM
VLPIAE. PYRACCIDI
CONIVGI. ET
SIBI
HILARVS. AVG. LIB
TVBIC. LEG. V.
ALAVD. P. FEL.
VIVVS. FECIT.

Sed & alia, non minus elegans, nec à *Grutero* notata, Inscriptio exstat in hortis Quirinalibus, quam mihi communicavit, in Antiquitatis rudерibus inuestigandis diligentissimus, *Raphael Fabrettus*:

D. M.
P. AELIVS. AVITVS
TRAIANO POLI
TVBICEN. EQ. SING. AVG
TVRM. AELI. LVCANI
NATIONE. THRAX
V. A. XXXV. MIL. A. XV.
P. AELIVS. AVRELIVS
HER. ET. IVLIVS. MAXIMVS
fic
DECVRIO. SECVS. HER. OPTIMO
AMICO. FACIEND. CVRAVER.

Buccina etiam bello signum datum esse constat ex
Curtio lib.3. cap.3. & *Virgilio* AEn. 6.

— *Bello dat signum rauca cruentum*

Buccina

Sic etiam *Claudianus* de bello Gildonico vers. 447.

Excitet incestos turmalis buccina somnos .

Quod illustrat in Tabella marmorea Inscriptio,
 apud *Gruterum* pag.609.

C. SALLIO. MATERNO. BVCCINATORI.
 LEG. V ALAVDAE. C. SALLIO. ARCI-
 NIO. CAESAR. N TVBIC. C. SALLIO
 SVESSALA. N PRIMONI. CORNICVLAR.
 LEG.III.AVG.C.SALLIO.CAPONIO.COR-
 NIC. OLL. IIII. SALLIA. EORTVNAT.
 PARENT. INFELICISS. FEC.

Vide *Lipsium* lib.5. de Re Milit. Rom. Dial. 10. *Ve-*
getius lib.2. cap.22. *Classicum* appellatur quod *Bucci-*
natores per cornu canunt . Ad vigilias quoque *Buc-*
cina signum dedit , teste *Liuius* lib. 7. inde *Propert.*
 lib.4. El.4.

Et iam quarta canit venturam buccina lucem.

Qui buccina cecinere , Græcis dicti sunt *Εὐκρυσταί* ,
 vt *Dionys.* *Halicar.* sicut Latinis *Buccinatores* , quod
 quidem *Varro* à vocis similitudine & cantu dictum
 vult, quia *Bou Bou* , canunt . *Isidorus* *Buccinam* ,
 a voce , quasi *vocinam* deriuat , quod *Pagani* ea vo-
 cabantur . Adhibita quippe ad ciues conuocandos ,
 vnde *Propertius* de *Romuli* temporibus lib. 4. El. 1.

Buccina cogebat priscos ad verba *Quirites* .

Inde

Inde tranſijt ad patiores, qui buccina ex bubulo cornu uſi ſunt ad conuocandos boues. *Columella* lib. 6. cap. 23. *Id ſemper crepuſculo fieri debet, ut ad ſonum buccinae pecus, ſi quod in ſylua ſubſtiterit, ſepta repetere conſueſcat.* Ita *Propertius* lib. 4. El. 11.

Nunc intramuros paſtoris buccina lenti.

Cantat.

Inter buccinam bellicam & cornu etiam, quo in prælio uſi ſunt, aliquid fuit discriminis. *Valer. Flaccus* lib. 6.

Prælia nunc rauco curant incendare cornu.

Ut Tubas ita & Cornua pro inuentis Tyrrhenorum habet *Atheneus* lib. 4. Ab illis *Cornicen* dictus, de quo *Inſcriptio ex Gruter.* pag. 1106.

Q. ATILIVS
R V F V S
CORNICEN
P. Q. X.

Appellata autem ſunt Cornua, iuxta *Varronem*, quod olim fierent ex bubulo cornu, quæ poſtea ex ære efficta. Sic *Virgilius* *Ænead.* lib. 6.

Æreaq; aſſenſu conſpirant cornua rauco.

Et *Statius* *Thebaid.* lib. 8.

— *Cum iam Mauortia contra*

Cornua, iam ſæuos fragor creus excitat enſes.

Fuere verò reflexa ex ære recuruo, in quem finem, *Vegetius* lib. 2. cap. 8. *Tubicines, inquit, Cornicines, Buccinatores: qui vel tuba, vel ære recuruo, vel Buccina committere prælium ſolent.* Vbi diſtinctè quid

inter singula hæc instrumenta fuerit differentia apparet, vnde *σπυρίδα σάλπιγξι σάλπιζον*, inflexa tuba canere, apud *Artemidorum*, de Cornu ex ære, recuruo accipiendum est, qualia non raro in veterum monumentis occurrunt hac forma, vti TAB. III. Fig. 6. exhibet, ex Columna Traiana num. 56. sed illud Tubæ adiunctum, quod specie hastæ, spicula, lata habentis, *Ciacconio* imposuit, ex animaduersione *Io. Petr. Bellorij*, alij vsui inseruiebat, nimirum vt facilius pondus instrumenti sustinerent, & commodius incinerent, quemadmodum in alijs locis expressius videtur, & præcipue num. 84. Eiusdem rei non obscura vestigia deprehendo in Marmore Antiquo, mihi Romæ viso, cuius delineationem, TABVLAE III. Figura 4. refert. Exstat in horto domus quondam *Aduocati Ronconi* è regione S. Isidori Hibernensium, & hominem exhibet cum lituo, ad cuius pedes Cornu inflexum, tale ferè ac in Columna Traiana, cum hac inscriptione:

M. IVLIVS VICTOR

EX COLLEGIO

LITICINVM CORNICINVM.

Talia inflexa ex ære cornua expressit, me iudice, *Apuleius* lib. 11. *Metam. Ibant & Tibicines dicati magno Serapi: Tibicines qui per obliquum calamus ad aurem porrectum, dextera familiarem templi, Deique modulum frequentabant.* Licet ad aliud genus Tubæ *Scacchius Myroth.* 3. cap. 57. hæc verba *Apuleij* trahat, in quibus duo notat: alterum, spectat ad formam magnitudinemque Tubæ, quam expressit in illis verbis: *obliquum calamus ad au-*

tem

rem porrectum. Alterum respicit musicalem harmoniam, ad quam illius tubæ vsus erat, quem ex ijs verbis, *dextera familiarem templi Deique modulū frequentabant*, talem elicit *Scacchius*, quasi dextera extendente vel retrahente tubæ canales, musicales sonus ab ea ederentur: in eaque extensione & retractione Tibicines modularentur. Cæterum quamuis ingeniosam explicationem non reijciam, ferius tamen apud me veri fidem merebitur, donec præeuntia antiquorum monumenta tali schemate viderim, quod necdum mihi ex veteribus haurire licuit, licet nostris temporibus illud Tubæ genus existare atque in vsu esse non ignorem.

Fuit aliud Buccinæ genus incurvum, *Litus* veteribus dictum, ex *Festo*, gracilem edens vocem, quo in bello utebantur. Qui eo canebat *Liticen* dictus est. *Priscianus* lib. I. *Liticen, Liticinis, ex Lituo, quod est genus Tubæ minoris*. Vnde & soni fuit acutioris, quemadmodum apud *Statium*:

Et lituis aures circumpulsantur acutis.

Lucanus lib. I.

— *Stridor lituum clangorque Tubarum.*

Quippe *Scholiastes* ad *Horatium* notat, Lituum equitum fuisse, ut peditum Tubam. Præterea *Lituis* etiam appellata est virga brevis, in parte, qua robustior erat, incurua, qua sacrificiorum administri vsi sunt. Sed huius litui, qui tanquam insigne auguratus fuit, primus vsus à Romulo fluxisse creditur, qui eo regiones direxit tum cum urbem condidit, cuius figuram non vno loco in *Grutero* contemplamur. Ille Romuli lituus, idest incurvum

& leuiter à summo inflexum bacillum, ab eius litui, quo canitur, similitudine nomen inuenit, quod credimus *Ciceroni* lib. 1. de *Diuinat.* Licet dubitet *Gellius* lib. 5. cap. 8. & quæri posse animaduertat, vtrum lituus auguralis à Tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo augurum lituus dicta sit, *Vtrumque enim*, inquit, *pari forma & pariter incurvum est.* Sed si, vt quidam putant, tuba, à sonitu, lituus appellata est, necesse concludit ita accipi, vt virga auguralis à tubæ similitudine lituus vocetur. Istiusque vocabuli vsum pro Tuba, ex *Virgilio* confirmat:

Et lituo pugnæ insignis obibat & hasta.

Paria atque eadem planè de huius & litui auguralis denominatione habet *Macrobius* Saturn. lib. 6. cap. 8. Ex adunco ære lituum describit *Seneca*, & simul eiusdem materiam cum forma nobis indicat, in *Oedipo*:

Sonuit reflexo classicum cornu

Lituusque adunco stridulos cantus

Elisit ære

Transeò ad aliud genus organi, Tibiam nempe, quam *utricularem* vel *utriculariam* ex conformationis modo appellare licet. Illam descriptam reperio in epistola ad Dardanum, quæ *Hieronymo* vulgo tribuitur: *Antiquis temporibus fuit chorus quoque simplex, pellis cum duabus cicutis æreis, & per primam inspiratur, secunda vocem emittit.* Vbi *Salmasius* ita legendum existimat *antiquis temporibus dorus quoque simplex pellis.* Nam *δορός* Græcis est pellis. Plures postea calami ad utrem accessere *Naulia* siue *nablia*, diminutiuum à *nabla*, quæ organi

ni species est apud *Suidam*, ad huius Tibiæ significationem nonnulli trahunt. Scilicet volunt vocabulum Hebraicum, *Neuel* & *Nauel*, quod in *Esaia* legitur & *Amos*, Græca figura *naulon* formare, cuius diminutivum *naulion*; sed repugnante *Politiano* Miscell. cap. 14. qui hoc vocabulum Hebraicum prætendit, Græcè *psalterium* dictum, Latine *laudatorium*. *Neuel* autem Romanus *Emanuel*, apud *Politian.* Hebraico Commentario in Psalmos, putat esse *utriculariam Tibiam*, videlicet etymon secutus, quod ab *utre* deduci vocabulum illud apud Hebræos videatur.

Huius Tibiæ forma inde elucet, quod illi ventriculum humanum figuræ similitudine comparent Anatomici. Vfus autem talis fuit, ut quoties sonus eliciendus esset, deberent Utricularij inflare utrē & retinere manu calamos & pressum utrem cubito quaterere, ita ut calami vibrarentur ex iactatione assidua. *Virgilius* in *Copa*:

*Copa Syrisca caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta mouere latus,
Ebria formosa saltat lasciva taberna,
Ad cubitum rancos excutiens calamos.*

In quem lege doctissimum *Scaligerum*. Tempore quidem posteriori *Mantuanus* Poëta *Tonium*, quendam utricularium paganum *sacromusa* ludentem eleganter depingit in *Bucolicis*:

*Et cum multifori Tonius cui Tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula multicolorem
Ventriculum sumpsit, buccasque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit: cilijsque lenatis*

Mul-

*Multotiesque alto flatu è pulmonibus hausto
Vtrem implet, cubito vocem dat Tibia presso ,
Nunc huc nunc illuc digito saliente*

Qui huiusmodi organo vsus est, Latinis dicitur *Vtricularius* quam vocem vsurpat in Nerone *Suetonius* cap. 54. Sub exitu quidem vite palam vouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se partem *Victoriæ* ludis etiam *hydraulum* & *choraulam* & *utricularium*. Ibi patet *utricularium* in ludis iam tum *Neronis* tempore cecinisse. Græci illos artifices ἀσκαύλης appellauere, vnde etiam Latinis *Ascaules*, pro *utriculario*. Sic *Martiali* lib. 10. ep. 3.

— Credis hoc *Prisce*

Voce ut loquatur Psittacus coturnicis ?

Et concupiscat esse canus Ascaules .

Turnebus *Aduers.* lib. 11. cap. 25. apud *Vopiscum* in *Carino*, pro *Camptaule*, quam vocem minus vsitatam dicit, & à Græcis oriundam ne à Græcis quidem ipsis agnosci, legit *Ascaule*: mihi quidem, inquit, falsa videtur & irreptitia, legendumque *Ascaule*, ut sunt *Vtricularij*. Sed & mox in eadem vita, pergit *Turnebus*, *pithaulas* legimus: quorum armamentum musicum imitatur, ut quidam censent, *dolium*, ut illorum *utriculum*. Ita aliorum erat *rotundius* & *tumidius*, minus tamen: aliorum *oblongius* & *teretius* maiusque instrumentum.

Pithaules apud veteres is fuit, qui ex πίθη, cado ligneo, *Tibiam* inspirat, quam *Pithaulicam* vocat *Diomedes* lib. 3. In cadis enim impares *Tibiæ* animatæ hominis spiritu, foraminum varietate aut regularum motu sonitum edidere. In quam sententiam

tiam nonnulli trahunt *Senecam*, vbi inquit: *Quomodo cantantis vox per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat, & tam leniter mota tamen circuit non sine tactu eius tumultuque quo inclusa est. Nec defuere qui huc respexisse Propertium putauerunt lib. 4. El. 6.*

---- carmenque recentibus aris

Tibia Mygdonijs libet eburna cadis.

Scaliger de *Pithaulis* olim interpretatus erat hunc versum, sed postea sententiam mutauit. *Beroaldus*, *Cadis*, vino exponit, quod vinum dijs libaretur, vel emendat, *Modis*. Neutrum *Passeratio* placeat, qui hic, nec ineptè, tibiam *Phrygiam* significari vult, quia *Mygdones*, *Lydi* & *Phryges* vicini sunt, atque *Cadi*, vrbs *Phrygiæ*, vel, vt alij volunt, *Lydiæ*, vt *Strabo* lib. 12. Cæterum *Pithaulicæ Tibiæ* alij expressius meminere. *Varro* apud *Nonium* in *Ramices*: *Præquam in Orchestra Pithaules inflet Tibias, domi suæ ramices rumpit*. Quippe ijs locus etiam in *Theatro* erat, quod affirmat *Seneca* Ep. 76. de *theatro Neapolitanorum*: *Et hic inquit, ingenti studio, quis sit pithaules bonus, indicatur. Habet tibiçen quoque Græcus & præco concursum*. Ideoque *Pithaulas* centum habuisse *Carinum* memorat *Vopiscus*. Sed hic *Pithaulas* paulo aliter interpretatur *Donatus*, & fuisse putat *tibicines* qui *Tibiæ* singulari specie concinuere, ita vt mulcerent aures, & quasi audientes persuaderent, nam *πῆδα* est *Latinis* *persuadeo* & in sententiam meam adduco, & *πῆδος* *persuasio*.

Fuere etiam *Tibiæ*, quæ alijs organorum gene-

ribus inferuiebant, sed illas, quia extraneis vocibus insonuere peregrinis flatibus completis calamis, ut *Cassiodor.* lib. 1. ep. 45. ait, sciens prætereo, qui condixi me tantum demonstraturum differentiam inter Tibiã, & reliqua Organa pneumatica, quæ spiritu humano excitata sonum edidère. Habuere tamen Veteres Organa, quæ vento animata exprimebant concentum, quoties digitis attingerentur regulæ cum Tibijs concinentes, de quibus elegans extat Epigramma Iuliani Desertoris in Veter. Epigram. lib. 1. cap. 86. Organa illa ætate Iuliani primum nata vult *Bulengerus*, in quibus variæ & impares Tibiæ folliibus inspiratæ, digitis percutientibus varium sonum edidère. Quorum usus hodie ubique ferè viget. Illa denotauit *Manilius*, qui ita, ex emendatione *Scaligeri*, lib. 5.

Hinc venient vocis dotes, Boreæque sonantis,

Garrula, quæ modulis diuersè Tibia format,

Et quodcunque manu loquitur, flatuque mouetur.

His affinia apud Veteres fuere Organa Hydraulica, in usu valde frequenti, & à Cresbio inuenta, ex *Plinio* lib. 6. cap. 37. Horum artifices *Hydraulæ* dicti sunt, quorum meminere *Suetonius*, *Sidonius Apollin.* *Petronius*, alijque. Hydraulica verò dicta, quod vento, qui aquæ motu creatur, inflata personant, teste *Vitruvio* lib. 10. cap. 1. & 13.

Atq; hæc hætenus de Tibijs Veterum hisque affinis Organis raptim in chartam conieci, quantum quidem valuit calamus, Antiquitate & Veritatis memoria subnixus. Plura fateor, præterijæ quæ addi potuissent, ut excresceret Volumen,

Sed

sed memor sum aurei illius dicti de Caphesia Tibicine memoriæ proditi; qui discipulum suum feriens, quod contentius inflasset Tibias, addidit elogium sanè Diuinum:

Ουκ ἐν τῷ μεγάλῳ δ',
ἀλλ' ἐν τῷ δ' τὸ μέγα.

Addenda & emendanda.

Pag. 8. lin. 13. adde: Ad forum Hebræum nolo me deuoluere, quippe apud quos Tibiæ nominis deriuationem fusè persequitur *Stuckins* de sacrif. pag. 3. & Antiquitatum Conuiu. lib. 3. cap. 20.

Pag. 47. l. 11. adde: Ita etiam hanc inscriptionem ex authographo in vinea Burghesij emendauit *Raphael Fabrettus*, nisi quod pro SACRVM, legat, SACRATVM.

Pag. 4. lin. 1. lege: quæ spiritu implentur. P. 13. l. 27. Plagiaulon. P. 18. l. 8. *Smyrneus*. P. 21. l. 12. pertusas. P. 29. l. 5. geminæ. P. 31. l. 24. *Petr. Columinus*. P. 32. l. 25. *alium clausis alium apertis foraminibus*. P. 45. l. 10. *omnes enim difficile implent bombycas*. P. 46. lin. 12. *Via Appia*. P. 48. l. vlt. Erant etiam aliæ. P. 56. l. 12. *Tibia*. P. 64. l. 10. *edere*. P. 65. l. 20. *quædam Tibicen incineret*. P. 69. l. 10. *lymphaticum*. P. 75. lin. 12. *Syriaca*. P. 76. l. 27. *infractasq;* P. 83. lin. 24. *Iul. Firmicus* P. 100. lin. 25. *aggredien-*dis. P. 139. l. 23. *obsonia*. P. 180. lin. 24. *transire*. P. 109. lin. 17. *AEgyptij*. P. 200. l. vlt. hunc. P. 210. l. 1. *πάρρητον*. Alia, quæ tam in Græco quam Latino textu irreperunt; menda benignus Lector ipse facile corriget.

I N D E X

Rerum, & Verborum.

- A** Matorum Tibia . pag. 133.134.
 Ambubaia. 75. 191.
 Anulus Tibicinum. 196. 197.
 Apertæ Tibiæ, quænam. 32.
 641
 Arabicus Tibicen. 75.
 Armata salratio . 136.
 Ars , Tibiarum cantus . 52.
 Artifices Tibicines. 53.182.
 Arundo ad Tibias. 18.19.
 Ascaules. 232.
 Asinorû ossa pro Tibijs . 25.
 Assa Tibia. 175.
 Attinis luctus . 115.
 Avena , pro Tibia. 20.
 Auleticus calamus. 16.
 αὐλός, Tibia. 8.
 αὐλός, pro cuspidis parte . 3.
 Aura Tibialis. 53.
 in **B** Ello Tibiarum vsus
 apud
 Amazonas: 101.
 Lacedæmonios . 99.
 Lydos. 101.
 Romanos. 101.
 Bercynthia Tibia. 40.
 Biforis Tibiæ peculiaris forma. 28. 29.
 βίμφυκæ pars Tibiæ. 34.
 ipsæ Tibiæ. 45.
 Buccina: 226. 227.
 Buccinatotes. 225.
 Buxus pro Tibia. 7. 8. 21. 22.
C Alamos pro Tibijs cæ-
 dendi modus. 19.
 Calamus à calendo. 19.
 Calamus pro Tibia . 17. 18.
 Calcei Tibicinum. 205.
 Camptaula. 38. 43. 44.
 Canere , i.e. Tibias inflare,
 52.
 Capistrati figura . 201.
 Capistrum Chirurgorû. 119.
 Damnatorum. 200.
 Capistrum Tibicinum. 198.
 202.
 Celsusma ad Tibiam. 164.
 Ceraulæ, Tibicines. 41.
 Cerui Tibijs mulcentur. 168.
 Ceruina ossa ad Tibias . 24.
 Choraules. 45. & seq.
 Cicuta pro Tibia. 20.
 Collegium Aencatorum. 183.
 Liticinum. 183.
 Tibicinum. 182.
 Cosonomus , i.e. cantus dis-
 sonus. 71.
 Cometa Tibiarum specie
 171.
 Concha pro Tuba. 223.
 Concionatoria Tibia. 146.
 Con-

Condylus, digitorum curvatura. 18.

in Consecratione Tibicen. 112.

Conuiuiales Tibiz. 137. & seq.

Conuiuium. 137.

Coquebant ad Tibiam Tyr. rheni. 139.

Coqui. 140.

Cornei paxilli in Tibijs. 32.

Cornicen. 227.

Cornu Tibie materia. 23.

Tibiz pars. 26. 27.

ad sonus grauitatem. 28.

Cornua ex ære recuruo. 227. 228.

Coronati Tibicines. 137.

Corybantes. 83. 114.

Curetes, quinquam. 83. 114.

Quare bacchantes deseribuntur. 83.

Curua Tibia. 13. 26.

D Elphinus Tibiz amans. 171.

Diaulion. 125.

Discapedinare manus. 58.

E Legia luctuosum carmen. 153.

Elymus, pars Tibie. 35.

ipsa Tibia. 35. 40.

Equi Tibiarum cantu afficiuntur. 166. 167.

F Abri Tibiarum. 208.

Fabulones. 129.

Fissa Tibia, pro perforata. 30.

Fistula diuersa à Tibia. 210

Vnde dicta. 211.

Quot cannis compacta. 215

Fistulae materia. 212.

Connexionis modus. 213.

214.

Inuentio. 216. 217.

Flagellati ad Tibiam serui.

87.

Flator Tibicen. 51. 181.

Flexores cantus. 43.

Foramen Tibiz, pro ipsa

Tibia. 33.

Foramina Tibiarum. 29. 30.

31.

Φωτίζ 12. 22.

Funebris Tibia. 152. & seq.

Φυσάλιδες. 8.

Γύσπας. Tibia. 36.

Vnde dicta. 37.

Γύσπας. saltationis species

137.

Gingriator, Tibicen. 180.

Ginglarus, parua Tibia. 374.

42.

Glottocomeium: 197.

in Græcia Tibiarum vsus

72 74.

H Innulorum ossa, qualia

Tibijs apta. 24.

Hymenæus. 132.

Hydraula. 234.

Hydraulica organa. 234.

I Nuentores Tibiarum. 91

& seq.

Iugere, i.e. sonare 52.

L Auri ramp Tibia. 222.

Lingula Tibiarum.

334.

Ad flectendos sonos . 34.

64.

Lituus. 229. 230.

Lotinæ Tibiæ 22. 39.

Lotos, pro Tibia. 7.

Ludius. 128.

Lymphatos reddit Tibia. 80.

& seq.

M Annum ministerium in
cantu Tibiarum . 56.

Marſyæ flumen. 195.

Marſyas inuentor Tibiarum.

11.

Eius cum Apolline certa.
men. 193. & seq.

Medicorum dignitas apud

Romanos. 91.

Megaleſia. 118.

Metochorus. 207.

Minerua Tibiæ inuenit , &
abiecit. 11. 12. 13.

Miſturæ Medicamentorum .
92.

Modi Tibiarum, quot. 67. &
seq.

Inter Modos & numeros dif-
ferentia. 66.

Monaulos. 35. 37. 38.

Monumentarij ceraulæ. pag.
157.

Morbi curati Tibia. 93.

ad Mores corrigendos efficax
Tibia. 79. 89.

Musica ad ſanitatē confert.
93.

Musiçæ quot genera : 2. &
pag. 3.

Mygdonia Tibia . 41.

N Abſz. 230.

Nanta ad Tibiam. 150.

153. 161.

Vnde dicta. 154.

Nautica Tibia . 163.

Nomi muſici vnde dicti 167.

Nuptiæ . 119.

Nuptialis Tibia. 131. 133.

ὄλμος pars Tibiæ. 34.

O Rchumenius lacus. 175.

Organa. 234.

Organicæ Muſices genera. 3.

Orgia Bacchi. 12.

Otphei & Amphionis fabu-
la vnde orta. 80.

Oſcula iactabant Tibicines.
192.

Oſſeæ Tibiæ. 23.

P Aguri Tibiæ cantu ca-
piuntur. 170.

Pahdorium. 218. 219.

Pantomimus. 126.

Paltinaca marina Tibijs de-
lectatur. 170.

Paxilli cornei Tibiar. fora-
minibus adaptati. 32.

Eorum forma . 33.

Perforata Tibia. 30.

Pharmacopolæ , circumfora-
nei. 91.

Phonaſcus. 39. 147.

Phrygius cantus. 82. 115.

Pithaulæ. 232. 233.

Pithaulica Tibia . 232.

Plagiaulos. 25. 35. 39. 40.

Planipedes. 119.

Præcentio in modis Tibiar.

71.

Præ-

Præfca. 150. 154s
Procurator Fabrorum. 185.
Tibicinum. 184.
Pythagorei Tibijs animi fe-
rociam molliebant. 79. 85.

Q Vinquatrus minusculæ,
Tibicinum festum. 185.
παπαύνης. 38.

S Altatrices. 128.
Sambuca, materia Ti-
biæ. 23.
Scabella Tibicinum. 205. &
seq.
Scabellorum crepitus. 206.
207.

Semiviri Sacerdotes. 82.
Servi an fuerint Tibicines.
189.

Sicinnistæ. 157.
Siticines. 157.
Sonatores, Tibicines. 59.
Sonus varius Tibiar. 59. &
seq.

Spondæus modus. 84.
Spondaulæ. 112.
Spondiales. 112.
Stipem colligere. 116.
Stipula pro Tibia. 20.
Subulo, Tibicen. 181.
Symphonia. 65. 178.
Symphoniacæ Tibiæ. 48.
Symphoniaci. 142. 163. 190.
Synaulia. 176. 177.
Syntonator. 146.

T Hebani Tibiarum can-
tu clari. 74.
Tibiæ denominatio & syno-
nima. 6. 7. 8.

Forma. 15. & seq.
Inventor. 10. & seq.
Materia. 15. & seq.
Partes. 29.

Tibiarum modi numerique
65. & seq.

Tibiarum species & diseri-
mina. 35. & seq. Vti sunt:
Tibiæ

Ægyptiæ. 41. 36.

Choricæ. 42. 45.

Citharisteriæ. 42. 43.

Dextræ & sinistræ. 49.

Eburnæ. 21.

Gingrinæ. 41.

Longæ 45. 112.

Magadis. 43.

Miluinæ 41.

Pares & impares. 48.

Perfectæ. 42. 44.

Phrygiæ. 27. 40.

Præcentoriæ. 41.

Puellatoriæ. 41.

Pueriles. 42.

Pythiæ. 42.

Scythalæ. 40. 42.

Serranæ. 48. 50.

Spondiacæ. 42. 45.

Thurariæ. 41.

Vasæ. 39. 41.

Virginales. 42.

Viriles. 42.

Tibiarum vsus apud

Carmannos. 72.

Græcos. 72. 74.

Romanos. 73.

Syros & Arabas. 75.

The anos. 14.

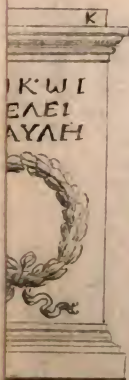
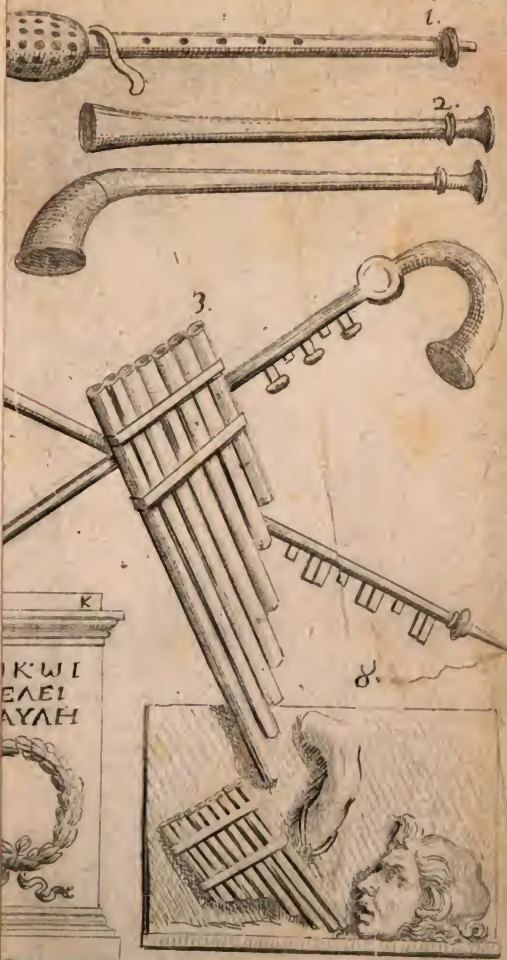
Tura

Turcas. 75.
Tibiarum vsus quando coe-
 pit & quando desijt. 76.
 earum vsus.
Ad animos afficiendos. 59.
 & seq.
in Bello. 98.
Carminibus recitandis. 147.
Choreis. 113. 135.
Comœdijs. 123. 124.
Concionibus. 144.
Conuluijs. 137. & seq. 148.
Festis publicis. 117.
 Bacchi. 119.
 Iunonis. 118.
 Idez Matris. 118.
 Mineræ. 118.
Funeribus. 151. & seq.
Heroum laudibus. 148.
Hymnis Deorum. 102.
Ludis. 120. 121. 122.
Morborum curatione.
 Comitiali morbo. 93.
 Dolore ischiadico. 93.
 94.
 Mania & rabie. 95.
 Pestilentia. 95.
 Tarantulæ moribus.
 94.
Nuptijs. 130. & seq.
Regum inauguratione. 96.

Sacrificijs. 104. 108. & seq.
Saltatione Pantomimi. 126.
Ludij. 128.
Planipedis. 129.
Triremibus. 162. & seq.
Triremibus. 162. & seq.
Trumphis. 97.
Tibicen vnde dictus. 180.
Tibicen, pro Sacerdote. 181.
Tibicinæ. 161.
Tibicines in æde Iouis ve-
 scebantur. 166.
Tibicines in ædificijs. 7. 181.
 182.
Tibicinium, quid. 183.
Tibini modi. 65.
de Tibijs qui scripserunt. 5.
Tonarion, Tibia. 59. 146.
Tuba in conuiuijs. 241.
 Funeribus. 161.
 Sacrificijs. 122. 224.
 Vnde dicta. 220.
 Eius forma & species. 231.
Tubicen. 225.
Vestitus Tibicinum. 203.
 204.
Vituli cornu Tibiæ addi-
 tum. 26.
Vox, pro sono Tibiæ. 59.
Vsus Tibiarum Varius. 72.
Zygæ Tibiæ. 131.

F I N I S.

Hic sequuntur Tabule tres cum figuris in ipso Opere
 177 *explicatis.*

7.

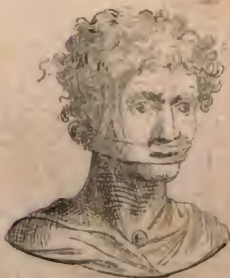
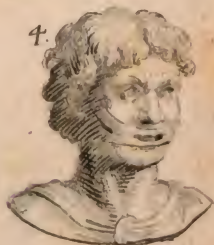

2.

4.

TAB. III.

3

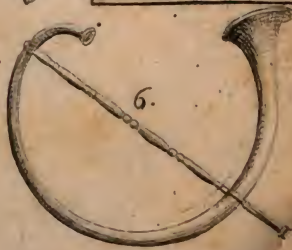

4

M. IVLIVS VICTOR

ITICINVM CORNICINVM

6.

